

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- és JOGTUDOMÁNYI KAR
DOKTORI ISKOLA – JOGTÖRTÉNETI ALPROGRAM

KORSÓSNÉ DELACASSE KRISZTINA:

**AZ ÜGYVÉDI AUTONÓMIÁK LÉTREJÖTTE ÉS MŰKÖDÉSÜK MEGKEZDÉSE
MAGYARORSZÁGON A POLGÁRI KORSZAKBAN**
(doktori értekezés)

TÉMAVEZETŐ:
Dr. Kajtár István
egyetemi tanár, tanszékvezető
PTE ÁJK Jogtörténeti Tanszék

Pécs, 2009.

Tartalom

Bevezetés.....	5
1. Az ügyvédség magyarországi történetének rövid áttekintése.....	7
1.1. A perbeli képviselőre vonatkozó szabályok a tradicionális jogban.....	7
1.1.1. Ki lehetett perbeli képviselő?.....	7
1.1.2. A képviselői megbízás.....	13
1.2. A polgári átalakulás kísérletei.....	18
1.2.1. A reformkor ügyvédi törekvései.....	18
1.2.2. Az ügyvédség reformjára vonatkozó tervek 1848-ban.....	24
1.2.2.1. Tóth Lőrinc értekezése.....	25
1.2.2.2. Kaill Sándor „Ügyvédtörvénye”.....	30
1.2.3. A neoabszolutizmus ügyvédségre vonatkozó szabályozása.....	34
1.3. Visszarendeződés az Országbírói Értekezletet követően.....	41
1.3.1. Ügyvédegyletek alakulása.....	41
1.3.1.1. A pécsi ügyvédegylet.....	42
1.3.1.1.1. A pécsi ügyvédegylet megalakulása.....	42
1.3.1.1.2. A pécsi ügyvédegylet működése.....	45
2. Az ügyvédi kamarák létrehozása.....	56
2.1. Okok és körülmények – a leglényegesebb megoldásra váró kérdések.....	56
2.1.1. A bíróságokhoz való viszony.....	58
2.1.2. A képzettség kérdése.....	60
2.1.3. Létszám.....	61
2.1.4. Jogi háttér.....	62
2.1.5. Az ügyvédek társadalmi megítélése.....	62
2.2. Megoldás: az új ügyvédi rendtartás megalkotása.....	63
2.2.1. Az 1874:XXXIV. tc. létrejöttéhez vezető jogalkotási út.....	64
2.2.2. A törvény megalkotása során felmerülő konkrét kérdések.....	69
2.2.2.1. Formai kérdések, a rendtartás szerkezete.....	69
2.2.2.2. Az alapelvekről a törvény-előkészítés és a törvényalkotás folyamatában.....	69
2.2.2.2.1. Az egység elve.....	70
2.2.2.2.2. Testület – szolidaritás – kamara.....	72
2.2.2.2.3. Felelősség; fegyelmi felelősség, fegyelmi hatáskör.....	78
2.2.2.2.4. Elméleti és gyakorlati képzettség.....	83
2.2.2.2.5. Önállóság, függetlenség.....	90
2.2.2.2.6. Szabad működés és szabad verseny.....	93
2.2.2.2.7. Ellentételezés elve – az ügyvédi díjazás kérdése.....	95
2.2.2.3. Az ügyvédek jogai és kötelezettségei.....	101
2.2.2.3.1. Az ügyvéd jogai.....	101
2.2.2.3.2. Az ügyvéd jogköre – az ügyvédi meghatalmazás.....	104
2.2.2.3.3. Az ügyvéd kötelezései.....	105
3. A kamarák megalakulása és működése, a kamarai szervek.....	113
3.1. Az ügyvédi kamarák felállítása.....	113
3.1.1. A budapesti ügyvédi kamara megalakulása.....	116
3.1.2. A pécsi ügyvédi kamara megalakulása.....	119
3.2. Az ügyvédi kamarák feletti felügyelet.....	124
3.3. A pécsi kamara ügyrendje.....	128
3.3.1. A kamara tagjai.....	130
3.3.2. A közgyűlés.....	143

3.3.3. A választmány	150
3.3.4. A kamara elnöke	164
3.3.5. Ügykezelés	167
3.3.6. A kamara pénzügyei	168
3.3.7. A kamarai ügyész	170
3.4. Az ügyvédi kamarák legjelentősebb hatáskörei	172
3.4.1. A fegyelmi hatáskör	172
3.4.1.1. Az ügyvédek felelősségéről általában	172
3.4.1.1.1. A büntetőjogi felelősség	172
3.4.1.1.2. Kárfelelősség	175
3.4.1.1.3. A bíróság rendfenntartó hatalma	176
3.4.1.1.4. Az ügyvéd elleni panasz	177
3.4.1.2. Fegyelmi felelősség	185
3.4.1.3. A fegyelmi eljárás menete	187
3.4.2. Az ügyvédi kamarák kezdeményezései	208
3.4.2.1. Figyelem felhívása a törvénykezés hiányosságaira	208
3.4.2.2. Törvényjavaslatok véleményezése	213
3.4.2.3. Együtműködés a kamarák között	215
3.4.2.3.1. Kapcsolattartás, szolidaritás	215
3.4.2.3.2. Országos szerveződés. Az aradi ügyvédek javaslata... ..	215
3.4.2.4. Az ügyvédi rendtartás kritikája	218
3.4.2.4.1. A legkritikusabb pontok	224
3.4.2.4.1.1. A pályára bocsátás feltételei	224
3.4.2.4.1.2. Tagság, tagdíjak	225
3.4.2.4.1.3. A kamara véleményező szerepe a törvénykezést érintő jogalkotásban....	226
3.4.2.4.1.4. Díjkérdés, költségek	227
3.4.2.4.1.5. Képviselési jogosultság kérdése és a zugírszat	229
Összegzés	236
Irodalom	241
Források, forráskiadványok rövidítései	250

Bevezetés

Munkám célja az ügyvédi kamarai autonómia létrejöttének bemutatása Magyarországon. Annak megállapítása, hogy az 1874:XXXIV. tc. nyomán felállt ügyvédi kamarák az ügyvédség testületi önkormányzatainak tekinthetők, nem új keletű,¹ ám talán nem merészség azt állítani, s dolgozatomban ennek alátámasztását fogom adni, hogy ekkor jött létre Magyarországon az ügyvédi kar vonatkozásában először igazán autonómnak mondható szervezet. Az egyes szakmai testületek szerveződése ugyanis – a történelmi tényezők folytán – hazánkban sajátos múltra tekint vissza, tudniillik az első kamarák, illetve a hozzájuk hasonló szervek valójában még nem is az önkormányzatiság jegyében és szellemében születtek meg.²

Az ügyvédek vonatkozásában mindehhez szükséges először is röviden azt a fejlődési ívet felvázolni, amelynek kapcsán létrejött az az ügyvédi kar, amelyen belül, illetve amelyhez kapcsolódóan az autonómiára vonatkozó igények megfogalmazódtak. A XIX. század első felében már önálló törekvéseket is találni, amelyek azt célozzák, hogy az ügyvédség, vagy annak bizonyos területi csoportjai saját testületet, saját szervezetet hozzanak létre. Később ez a modern igazságszolgáltatás keretein belül központi céllá is lesz, azonban a megvalósítás a forradalom és szabadságharc következtében elhúzódik, és a kiegyezést követő időig várat magára. Közben az ún. neoabszolutizmus ideje alatt osztrák oktroi következtében létrejönnek ugyan ügyvédi testületek, ám rá fogok mutatni arra, hogy ezek a szabályozás mikéntje miatt miért is nem tekinthetők a későbbi ügyvédi kamarák elődeinek. Az Októberi Diploma kibocsátását követően annak hatására, hogy az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok utalnak arra, hogy a szabad egyesülés elvének megfelelően az ügyvédeknek is lehetőségük nyílik önállóan megszerveződni, az 1860-as évek második felében ennek jegyében ügyvédi egyletek jönnek létre. Az ügyvédegyletek léte nem pusztán az önszerveződés immár nemcsak elszórt, hanem mondhatni az egész országot behálózó formáját mutatva nemcsak önmagában a megalakulásuk miatt fontos, hanem egyrészt azon működés miatt, amelyet igyekeznek kifejteni. Ezt a dolgot a Pécsi Ügyvédegylet példáján keresztül fogom feltárni. Másrészt, s ebben tagadhatatlan a Budapesti Ügyvédegylet zászlóvivő szerepe, eme egyletek munkájának következtében

¹ PI. KOVÁCS M. 41., NAGY D. 1912., NÉMETH L. 2008 112.

² ZACHAR 115.

nyerte el végső formáját az 1874-re törvénnyé érő ügyvédi rendtartás is. Ennek 1871-ben megjelent első tervezete, melyet ugyan az Igazságügyi Minisztériumban készítettek el, a kibocsátó szerint is egyértelműen és számtalan ponton támaszkodik a Budapesti ügyvédi egyletnek az önálló rendtartásjavaslatára, sőt abból bizonyos részeket egyenesen át is emel. Az egyleti munka tehát közvetlenül megnyilvánul és érezteti hatását az ügyvédségre vonatkozó jogalkotásban is. E törvényalkotási folyamatot tehát – fellelve az ügyvédegyleti évkönyvekben az eredeti javaslatot, sőt annak egyleten belüli átdolgozását megelőző változatát is – egészen az „organikus” gyökerektől kezdve tárom fel, külön hangsúlyt helyezve éppen ezért a hivatalos, a minisztérium által az országgyűléshez beterjesztett törvényjavaslat formába öntését megelőző ún. társadalmi vitára, annak is azon pontjaira, ahol az ügyvédség mint szakmai testület ügyvédegyletben megnyilvánuló véleménye eltért a központi álláspontoktól. Másrészt az 1874. évi XXXIV. törvénycikk rendelkezéseinek bemutatását is részben a vita alapján végzem el – beleértve természetesen annak országgyűlési vitáját is –, ama módszert követve, hogy az elvi, alapelvi jellegű kérdéseket elsősorban a törvény létrejöttének keretein belül bontom ki, míg létrejövő ügyvédi kamarák tényleges működésére vonatkozó, azzal szoros összefüggésben álló szabályokat a gyakorlati megvalósulás során is vizsgálom. Ez utóbbihoz mindenekelőtt a Pécsi Ügyvédi Kamara megalakulására és működésének első éveire vonatkozó kamarai iratokat használtam fel. Ennek keretében kitérek a kamarai önkormányzat szervezetére: az egyes kamarai szerveket, s azok hatásköreit nem pusztán a törvényi előírások, hanem az önkormányzatiság szellemében a testület saját maga által létrehozott belső szabálya, ügyrendje nyomán tárom fel. Mivel egy testület autonómiáját nem csupán a saját szervezet, annak részint önálló szabályok szerinti működtetése jellemzi, hanem jelentős mértékben függ az önkormányzatiság terjedelme a számára biztosított hatásköröktől is, ezért fontos hangsúlyt kap munkámban mindenekelőtt az ügyvédi kamarák fegyelmi hatásköre, ám jelentős és nem elhanyagolható a sokszor talán nem kellő hangsúllyal kezelt jogfejlesztő hatáskör is, mely alatt az ügyvédségre magára, illetve általában a törvénykezésre vonatkozó jogalkotás véleményezése, továbbá önálló jobbító javaslatok felterjesztése is értendő. A kamaráknak mindemellett – bár erről a törvény külön nem tesz említést – gyakran fontos közéleti szerep is jutott, ezek közül az országos testület létrehozásának gondolata, valamint a különféle országos (vagy akár helyi) közügyekben való megnyilvánulások emelendők ki.

1. Az ügyvédség magyarországi történetének rövid áttekintése³

1.1. A perbeli képviseletre vonatkozó szabályok a tradicionális jogban

1.1.1. Ki lehetett perbeli képviselő?

A régi magyar jogban a peres felek, a felperes és az alperes, még személyesen (illetve törvényes képviselőjük által) kellett, hogy megjelenjenek bírójuk előtt. Ez körülbelül a XIII. század derekától már nem volt feltétlenül szükséges, hanem – bizonyos ügyek kivételével, ahol ez elkerülhetetlen volt – egyre inkább szokássá vált, hogy a felek magukat valaki más által képviseltették⁴, mivel ha akadályoztatva érezték magukat, „*a' pörlekedők a' magok ügyeiket vagy pöreiket [...] más alkalmas személyekre szokták bízni*” – magyarázta Czövek.⁵

Az „alkalmas személy” kifejezés nem minden korban takarta ugyanazokat a tulajdonságokat, és az évszázadokon át tartó fejlődés nyomán végül a XIX. század elején jegecesedtek ki végérvényesen a perbeli képviselőre vonatkozó elvárások és a perbeli képviselet ellátásával kapcsolatos szabályok, amelyek aztán a modern továbblépés alapjául is szolgáltak.

Alkalmas személynek a tradicionális jog szabályai szerint az minősült, aki bizonyos minimális személyi feltételeknek megfelelt. Ez eleinte pusztán addig terjeszkedett, hogy mindazok vállalhattak perbeli képviseletet, akik a perben saját személyükben félként is szerepelhettek volna, tehát minimum perbeli cselekvőképességgel rendelkeztek.⁶ Kivételt jelentett ez alól, hogy a prókátornak nem

³ Tekintve, hogy a dolgozat kifejezetten a magyar ügyvédséggel, annak autonómiájának kialakulásával foglalkozik, e helyütt nem lehet cél az ügyvédség egyetemes történetéről átfogó összefoglalást adni. Az ügyvédi hivatás kialakulása Európában egészen az ókori Görögorszáig és a Római Birodalom jogáig vezethető vissza, melyek közül az utóbbiban megjelenő *advocatus* és *procurator* intézményei kánonjogi közvetítéssel kerültek át a közönséges jogba, s terjedtek el az elnevezések, sőt az ezekhez kapcsolódó tipikus tevékenységi körök a kontinens nagy részén, miközben sokáig ezzel párhuzamosan éltek a régi germán jog sajátos megoldásai. Ezek összemosódása a XIV–XV. századtól vált egyre jellemzőbbé, s alakultak ki aztán az egyes államokra jellemző ügyvédi rétegek, s természetesen az ezekre vonatkozó sajátos szabályok. Mindezekkel több aspektusból, illetve részletesebben is foglalkozik: BAUMANN, BEULKE 23–33., DE MORTANGES – PRÊTRE 9–60., DÖHRING 111–178., DÜBI 10–35., HAHN 43–60., HARTSTANG 1986 3–17., HATTENHAUER 43–44., HOLLY 3–30., HRG I., HRG III., HRG IV., HUFFMANN 1–73., KASER 450–456., KNAPP 5–30., KUNKEL 323–334., KÜBL 3–78., LASS, MITTEIS – LIBERICH 184–185., 208–209., SCHLOSSER 156–220., SCHNEIDER 21–43., VALENTINITISCH, VISKY 54–65., WEINRICH 41–79., WEISSLER 3–340., WOLFF, ZLINSZKY

⁴ A *procurator* első fellelhető okleveles említése 1217-ből való. NAGY A. 343.

⁵ CZÖVEK 70.

⁶ Nem lehettek saját személyükben felperesek és alperesek sem: a nem törvényes korúak, a törvényes korú atyai hatalom alatt állók néhány kivétellel (így mégis saját keresményeikkel kapcsolatos ügyekben, apjukkal szembeni osztályperben; felperesek lehettek személyük elleni deliktumok esetén, anyai vagyon iránti perben), az örültek és gyengeelméjük (kivéve, ha a gondnokság megszüntetése iránt pereltek).

kellett nemesnek lennie, ha megbízója nemességgel bírt, hiszen az ő nevében perelt, s így ezt elegendőnek tekintették.⁷ Jelentősége ennek azokban a perekben volt, amikor a per nemes alperes ellen folyt, mert vele szemben csak nemes indíthatott pert. Már ebből is kitűnik, hogy a perképesség különbözött aszerint, hogy az illető a perben a felperes vagy az alperes helyett jelent meg. Különleges helyzet illette meg a királyt, akit saját személyében nem lehetett perelni, helyette pereiben a királyi ügyek igazgatója járt el.⁸

Eleinte nem vonatkoztak további előírások a képviselő személyére, vagyis az lehetett akár világi, akár egyházi személy, és a nem szerint sem tettek különbséget, tehát nő is vállalhatott képviselést (pl. anya képviselte gyermekét), bár „*rendszerint asszonyok nem prókátoroskodtak*”.⁹ Előfordulhatott, hogy a perben familiáris urát, vagy fordítva: ura familiárisát képviselte.¹⁰ Ez e szerződéses viszony sajátosságából adódott, hiszen a familiárisi lekötetés lényeges tartalmi eleme volt a familiáris részéről a hűség és előkelő szolgálat kötelezettsége, melybe beletartozott urának képviselése is, míg az úr alapvető kötelezettségei között szerepelt a védelemnyújtás, amely szintén tartalmazhatott adott esetben „jogi oltalmat”.

Bizonyos esetekben – mint említettem – nem volt lehetőség képviselő igénybe vételére, hanem a feleknek továbbra is személyesen kellett megjelenniük. Első sorban a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésével vádolt személyek pereiben, tehát hűtlenségi perekben, illetve minden olyan perben, amely az illető személyét, mindenekelőtt becsületét, érintette. Az 1500. évi 13. törvénycikk törölte el a nagyobb hatalmaskodás eseteiben a személyes megjelenés kötelezettségét elrendelve, hogy „*ennekutána nem (mint eddig szokásban volt) személyesen, hanem ha tetszik, ügyvédje által jelenjék meg mindenki*”.¹¹ A Hármaskönyv szerint a hűtlenség vétkével vádolt továbbra is személyesen tartozott megjelenni bírái előtt.¹² Mindvégig kötelező maradt a személyes megjelenés a Kúria ún. lovagi becsületbírósa előtt, amennyiben ott szemtől szembe pereltek.

Felperesként nem nemesek nemes elleni perben szintén képviselést szorultak. Ezzel szemben nyilvánvalóan helytelen az a megfogalmazás, hogy minden jog - és cselekvőképes személy vállalhatott ügyvédséget. Ld. VÉRTESI 2003 174.

⁷ CZÖVEK 72.

⁸ DEGRÉ 1936 111., 116.

⁹ BÉLI 265., HAJNIK 178.

¹⁰ HAJNIK 178.

¹¹ Ám azzal a kikötéssel, hogy ezekben az esetekben az ügyvéd szó visszavonásával nem lehetett élni. Korábban még az 1498:8. tc. a személyes megjelenést írta elő.

¹² „*personaliter, et non per procuratorem evocari debet*” HK. II. 75. 1.§. Ugyanilyen rendelkezést tartalmazott az 1495:3. tc. is. A Négyeskönyv is így. DEGRÉ 1936 110.

A személyes megjelenést megkövetelő esetektől eltekintve – amely aztán a XVI. századtól az immár elkülönült polgári eljárásban, az ünnepélyes írásbeli perben ritkán fordult elő – bárki bármikor igénybe vehette prókátor segítségét. Mi több, a szerzők többsége arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár senkinek nem tiltották, hogy az ügyét maga vigye, mégis célszerűbb volt a pereket prókátorra bízni.¹³ Aki ugyanis ezzel nem élt, még egy perorvoslati módtól is tulajdonképpen megfosztotta magát, mert az ügyvéd szó visszavonása által a perben az ügyvéd által elkövetett tévedést, hibát orvosolni lehetett.

A prókátorokra vonatkozó rendelkezések folyamatosan szigorodtak. Míg eleinte nem szabták meg azoknak a személyeknek a körét, akik mást annak perében képviselhettek, a XV. századtól egyre gyakrabban lehet találkozni olyan dekrétumokkal, amelyek e tekintetben megszorítást tartalmaztak, igaz egyelőre pusztán negatív megközelítésben: bizonyos személyeket eltiltottak ilyen megbízatások elvállalásától. Például Zsigmond 1405-ben a *notarii publici*-t zárta ki világiak ügyében a prókátorkodásból, az 1471:14. tc. pedig arról rendelkezett, hogy „*a birák a pereket bírálják el és meghatalmazottakul vagy ügyvédekül ne perlekedjenek; [...] az ítélőmesterek [...], se ülnökeik ne lehessenek ügyvédek*”. A Hármaskönyvben azoknak a marasztalásáról van szó, akik egyazon ügyben mint ügyvédek és mint királyi vagy nádori emberek szerepelnek, ezt a szokásjog szintén már régtől fogva tilalmazta.¹⁴

Valószínűleg azzal összefüggésben, hogy Magyarországon körülbelül a XV. század végétől voltak bizonyos személyek, akik már nemcsak alkalmanként, hanem rendszeresen látták el mások jogi képviseletét,¹⁵ elszórta jelentek – csak ritkán konkrétan megfogalmazott – követelmények is az ügyvédekkel szemben. Hogy léteztek ilyen, javarészt erkölcsi jellegű elvárások, az a XV–XVI. századi dekrétumok szövegéből is kiderül. A prókátorok erkölcsileg nem megfelelő magatartásait mindenestre negatívan ítélték meg, sőt próbálták megakadályozni. Ismét egy I. Mátyás uralkodása idejéről való dekrétum illusztrálja jól ezt a szituációt. Az 1486. évi 69. törvénycikk szerint „*szokása az ügyvédeknek hogy nyereségvágyból mentül több személynek az ügyeit elvállalják és azok védelmében meglehetősen hanyagul járnak el, és ha megbízóikat egyszer-másszor bírságban marasztalják, ebből semmit sem csinálnak*” úgy határozott, hogy „*ennekutána egy ügyvéd se merje tizennégy személynél*

¹³ Id. CZÖVEK 74., KÖVY 275.

¹⁴ „*homo regius, aut palatinalis, in eadem causa (qua evocationem, vel aliam executionem fecerit) procurator, seu advocatus esse non poterit*” (HK. II. 22.)

¹⁵ ZLINSZKY 23.

többnek ügyét elvállalni és vinni".¹⁶ Hasonlóképp negatív értékítéletet közvetít az 1563. évi 49. artikulus, mely az eljárási jogot jellemző problémák között első helyen említette „*az ügyvédek időrabló vitatkozását*” és ezért rendelkezett úgy, hogy a „*rendes bírák ennek megfelelően az ügyvédek nyilvánvalóan hiábavaló és üres kifogásait és halasztásait, saját ítéletük szerint akadályozzák meg*”.

Az 1567:27. törvénycikk már tenni is próbált a visszasságok ellen, ezért mivel „*az ügyvédek a peres feleket különböző fogásokkal szokták így-úgy összeveszíteni és néha az ellenféllel is titkon összejátszanak*”, elrendelte, hogy „*mindenféle csalások megelőzése céljából [...] az ügyvédek mind a vármegyei törvényszéken, mind a rendes bírák előtt a hiábavaló és üres kifogásokat [...] mellőzzék, és tegyenek esküt, amelyet patvarkodási eskünek neveznek*”. Patvarkodási esküre korábban már kötelezték a felet, ennek kötelezettségét terjesztette ki a törvénycikk a képviselőre is.¹⁷ Tágabb értelemben szerepelt itt a *calumnia*: az ügyvédnek arra kellett esküt tennie, hogy tudva igaztalan ügyet el nem vállal, az ellenféllel össze nem játszik, valamint az ország törvényeinek és szokásainak megfelelően jár el. Ez az eskütételi kötelezettség már annak az első jele, hogy az ügyvédekre vonatkozó morális elvárások konkrétan megfogalmazást nyertek, és megjelent annak az igénye, hogy – a hitszegés súlyos következményeit tekintve – prókátorok az adott ügyben ténylegesen csak azok lehessenek, akik ezeknek megfeleltek, de legalábbis azok, akik ezek betartását (esküvel is) vállalták. Ez a szabály azonban nem élt sokáig, hét év elteltével el is törölték,¹⁸ de ez természetesen nem jelentette azt, hogy a fent említett erkölcsi elvárások ne álltak volna fenn eztán is,¹⁹ ám a perbeli képviselő ellátásához különleges képességeket, tudást nem írtak elő, arra – a fent említett kivételekkel – továbbra is bárki jogosult volt, akit a fél felhatalmazott.

Országos szabályozás hiányában a megyék próbálták statutumaikban „*rendet tenni*”, az ügyfeleket megoltalmazni a prókátorok visszaéléseitől, illetve szabályokat megfogalmazni az ügyvédi feladatot betöltők személyére nézve. Így pl. Abaúj megye statútuma 1634-ben kimondta, hogy aki a megyében prókátorkodik, „*az assessorságra be ne vétessék; mert illetlen assessornak és prókátornak lenni*” egyidejűleg.²⁰

¹⁶ Bár ezt a korlátozást később az ellentétes gyakorlat lerontotta és eltörölte. DM. X. 27.

¹⁷ Az ügyvédi és a félperesi patvarkodási eskü kapcsolatáról nem egészen egyező a szakirodalom álláspontja. VINKLER 343., DEGRÉ 1936 113.

¹⁸ Eltörölte az 1574:34. tc., de az ügyvédek patvarkodási esküjére vonatkozó szabályt már az 1563:49. tc. több más újonnan alkotott perjogi rendelkezéssel együtt elhalasztani rendelte.

¹⁹ DM. X. 25.

²⁰ CS II./ I. 158.

Az országgyűlés pedig 1649-ben, majd hat évre rá ismét nyomatékositotta azt az óhajt, hogy ügyvédek országgyűlési követek ne lehessenek, illetve eltiltották őket a rendek üléseitől.²¹

Először a XVII. század végén szűkítették jelentősen azon személyek körét, akik prókátoroskodhattak. I. Lipót volt az, aki 1694-ben kiadta az első magyarországi ügyvédi rendtartásnak tekinthető jogszabályt *Statutum Per Advocatos Causarum, seu Procuratores Regni Observandum* címmel. Ez a szabályzat már részletesen rendezte az ügyvédi tevékenységet, és összefoglalóan tartalmazta a velük szemben támasztott követelményeket. Ekkorra már egyértelműen körvonalazódott egy olyan réteg, akik a felek jogi képviselőjét hivatásszerűen látták el. Maga a statutum is úgy említi az ügyvédeket, mint „*tiszteletreméltó jogi tanácsot adó testület*”.

A perbeli képviselő szemponyjából azért lényeges ez a jogszabály, mert az ügyvédkedést – amellet, hogy részletes szabályokat állapított meg az általuk követendő és tanúsítható magatartásokra – immár ténylegesen egy meghatározott személyi kör kezébe tette le azáltal, hogy bevezette a kötelező ügyvédi esküt, melynek letétele nélkül az ország bíróságai előtt egyetlen prókátor sem léphetett fel képviselőként. A rendtartás pontosan meghatározta az eskü szövegét, mely szerint az ügyvéd többek között rosszhiszeműen jogtalan ügyet el nem vállal, a per elhúzására nem törekszik, az ügyben megismert titkot megtartja, az ellenféllel ügyfele kárára egyezséget nem köt, a bírakkal szemben tiszteletet tanúsít, a pert ok nélkül el nem hagyja és általában is minden jogsértéstől tartózkodik. Az eskü megtörténtéről oklevelet állított ki az illető hatóság, és ezt követően a bíróság előtti fellépéskor a prókátornak az ügyvédvalló levél mellett minden egyes esetben be kellett azt is mutatnia.

Az ügyvédi eskü szövegét szemügyre véve kitűnik, hogy az továbbra is kizárólag kimondottan erkölcsi jellegű kötelezettségeket jelent, mind tartalmában, mind pedig abban az értelemben, hogy semmi egyéb feltételt nem követeltek meg attól, aki ügyvédi foglalkozást akart űzni, mint hogy letegye ezt az esküt. Nem vizsgálták tehát ténylegesen azt, hogy a rendtartásban foglalt feltételeknek mennyiben tud eleget tenni. (Igaz, hogy lényegében szakmai feltételekről itt még nem volt szó.) Eszerint a perképviselő ellátók köre szűkült, azaz bárki nem ügyvédkedhetett, hiszen a kereteket az eskü szabta meg, másik oldalról viszont a szakma nyílt maradt, hiszen bárki bekerülhetett, aki az esküt letette, egyéb előfeltételnek nem kellett eleget tenni. Mégis

²¹ 1649:44. tc. és 1655:61. tc.

ez annyit jelentett, hogy ettől kezdve perbeli képviselőt csak ügyvéd láthatott el, aki alatt tehát továbbra sem feltétlenül tanult jogász értendő, hanem olyan *procurator*, aki az esküt letette.²² Erre enged következtetni az az intézkedés is, hogy Lipót statutuma köteleességül szabta az ügyvédeknek, hogy minden fél képviselőtét jogos és törvényen alapuló igényeik tekintetében vagyoni helyzetükre való különbségtétel nélkül felvállalják, ha pedig bármelyikük nem lett volna hajlandó rá „*a bíróság panasz alapján kötelezze a vonakodó ügyvédet a maga tekintélyével az ügy vállalására*”. Szolgálhatta ez a rendelkezés tehát azt, hogy senki ne maradjon képviselő nélkül perében, hogyha azt nem maga kívánná vinni. Hozzá kell tenni, hogy az ún. rendes írásbeli perben gyakorlatilag nem is lett volna képes rá az eljárásjogban tapasztalatlan fél, hogy képviselő nélkül maga járjon el. A kezdetben jellemző szóbeliség helyett ugyanis a perfolym írásbelisége vált általánossá, amely a XVI–XVII. századra már bonyolult formalizmusok kialakulásához vezetett. A Mohácsot követő időszakban azonban kétséget kizáró módon tovább is fejlődött és differenciálódott a perjog. Eddig ugyanis nem vált élesen ketté polgári és büntető eljárás, formájuk, lefolyásuk illetve az ezekre vonatkozó szabályok nagyjából-egészében azonosak voltak, a XVII. századra viszont már kialakultak e perek sajátos alakításai. A kifejezetten írásban folyó eljárás annyit jelentett, hogy a felek (illetve sokkal inkább képviselőik) immár nem vitáztak élőszóval a bíró előtt, hanem véleményüket, az ellenfél álláspontjára való reagálásaikat, egymást követően a bíróságon elhelyezett perjegyzőkönyvbe jegyezték be. A perkönyvben természetesen minden egyes perbeli cselekménynek nyoma kellett legyen, melyek közül egyesekről szóló iratokat néha mellékletként csatoltak hozzá, így egy-egy hosszabb per írásbeli anyaga akár több kötetnyire is duzzadhatott. Ez a fajta eljárás hatalmas terhet rótt a felekre, akik többnyire híján voltak nemcsak a jog, hanem az írás-olvasás tudományának is. Nem csoda tehát, ha – különösen az ún. rendes perekben – legtöbbször kénytelenek is voltak jogi képviselőt, ügyvédet igénybe venni.

A XVIII. században azonban már nem volt elegendő az ügyvéd gyakorlati tapasztalata, jogban való jártasságáról bizonyosságot is kellett adnia. Míg az 1723:38. tc. még csak arról rendelkezett, hogy a „szokott esküt” minden ügyvéd tegye le, és ezzel a Lipót-féle rendelet erejét törvényileg is elismerte, időközben a királyi kúrián már arról

²² Az „ügyvéd” szó használata etimológiailag még e korban is tulajdonképpen helytelen, hiszen a kifejezés a nyelvújítás korából származik, e formájában csak a XIX. század elején, először 1814-ben fordult elő, „ügyvédő” és „ügy-védlő” alakja már 1787-ben illetve 1791-ben is. A „prókátor” alakot (*prokator*, *procurator*) valószínűleg már a XV. században használták. TESZ 1050. ill. 293.

gondolkoztak, hogyan lehetne az itt működő prókátorokat e tekintetben megvizsgálni.²³ Mária Terézia nevéhez fűződött a meghatározott idejű gyakorlatot követően leteendő ügyvédi vizsga bevezetése, majd 1804-ben a Kúria 1798-ban elkészített munkálata alapján kiadott *Instructio pro advocatis* írta körül részletesen a pályára kerülés kritériumait, melyek között már a jogi végzettség is szerepelt.

1.1.2. A képviselői megbízás

Az ügyvédrendelés módját is pontosan szabályozták, a fél és az ügyvéd közötti pusztán szóbeli megállapodás ugyanis még nem jogosított képviselőre, ennek mások – és különösen a perben eljáró bíróság – előtt is nyilvánvalóvá kellett válnia. Megbízólevél nélkül másnak az ügyében – bírság, sőt hamis perben állás vádjának, terhe mellett – nem is lehetett bíróságok előtt fellépni.²⁴

A szóbeli ügyvédvállás elegendő volt mégis akkor, ha az a perbíróság előtt történt, de ez természetesen csak az adott ügyre és törvénykezési időszakra, valamint kizárólag az érintett bíróság előtti eljárásra volt érvényes. A szóbeli ügyvédvállást mindig személyesen kellett megtenni, vagy az illető per bírója, vagy pedig annak helyettese előtt, aki azt a jegyzőkönyvbe foglalta bele. Az ügyvédvállásnak e neme még a XIX. században is ugyanígy fennmaradt, hiszen „*ha az ember a' per bírójához személyesen elmegy és az előtt névvel megnevezi a' maga prókátorát, vagy plenipotentiáriusát, és perét, az elég arra a' perre nézve, a' melly az előtt a' bíró előtt foly, vagy folyini fog*”.²⁵

Amennyiben valaki prókátorát hosszabb időre, vagy több ügyének vitelével kívánta megbízni, írásban vallhatott ügyvédet. A legáltalánosabb módja volt az írásbeli ügyvédrendelésnek az, amely minden más szerződés bevallásának is, vagyis, hogy a felek hiteles helyet kerestek meg a levél kiállítására végett. Ez az oklevél volt a *littera procuratoriae*, az ügyvédválló levél. Kiállítására a hiteles helyek mellett jogosultak voltak még az ország rendes bírái, azok helyettesei illetve ítélmesterei²⁶, vagyis összességében mindazok, akik hiteles pecséttel rendelkeztek; ezek természetesen saját maguk részére is vallhattak így ügyvédet.²⁷ 1563-ban pedig a törököktől meghódított területekre, nevezetesen Gyula és Sziget várába hiteleshelyi emberek kiküldését rendelte

²³ VARGA 634.

²⁴ HAJNIK 176.

²⁵ KÖVY 275.

²⁶ BÉLI 265., VINKLER II. kötet 352.; ellentétes HAJNIK 177., utóbbi szerint az ítélmesterek előtt nem lehetett ügyvédet vallani. KITONICH szintén említi az ítélmestereket is. (DM. X. 26.)

²⁷ HK. II. 13. 2.§ ill. HK. II. 14. 8. §

el a törvény az egri káptalanból illetve a zalavári konventből, akik előtt az ügyvédvállásokat meg lehetett tenni. Már korábban, egy 1492-es törvénycikk értelmében a nők is tehettek így, kiküldöttek előtt ügyvédvállást, mivel személyes megjelenésüket a hiteles helyek előtt „*a hely távolsága, vagy az utazás viszontagságai*” akadályozták, „*vagy pedig a női nem gyarlósága és egyszersmind becsülete miatt is félnek odamenni*”.²⁸

Egyes kiváltságos személyek saját pecsétjük alatt vallhattak ügyvédet, ami annyit jelentett, hogy maguk írták és pecsételték meg a szerződést, e célból nem volt szükséges más hatósághoz fordulniuk. Az ország bárói, a szabad és örökös ispánok, az érsekek és megyés püspökök, a vránai perjel és a rác despota mellett a királytól mások is nyerhettek erre privilégiumot.

A képviselő megbízólevelét köteles volt a bíróság előtt minden alkalommal bemutatni, e nélkül nem léphetett fel az eljárásban.²⁹ Ha ezt nem tette meg, perbeli vétséget követett el, és nyelvváltságban marasztalták.³⁰

A fenti levéllel rendelkező ügyvéd kezdetben valószínűleg csak adott perben, majd minden időbeli korlátozás nélkül és az ország bármely bírósága előtt eljárhatott, természetesen csak akkor, ha maga a szerződés mást nem tartalmazott. 1578-ban született törvény arról, hogy egy évnél tovább az ügyvédválló levelek ne legyenek érvényesek,³¹ de ez már korábban is szokásos volt.³² Hogyha valaki képviselőjét adott ügy vitelével bízta meg, az annak befejezéséig volt érvényes, akár egy esztendőn túl is, a visszavonásig adott ügyvédvállás pedig mindaddig, amíg a képviselt ezt meg nem tette.³³ A visszavonásra ugyanolyan szabályok vonatkoztak, mint magára az ügyvédvállásra, tehát ugyanolyan formában lehetett megtenni, hiteles helyen, az érdekeltek tudtával.

Kivételes előírások rendezték a külföldön követségben tartózkodó vagy tanulmányait folytató fél által adott megbízást. Ezeket az ügyvédrendeléseket egészen addig érvényesnek fogadták el, amíg a képviselt haza nem tért és ezáltal lehetősége nem nyílt rá, hogy újból vallást tegyen. Az ügyvédvállások időbeli hatályával kapcsolatos rendelkezéseket az 1723:35. tc. is megerősítette, megismételte.³⁴

²⁸ 1492:97. tc., a szabály fennállását megerősítette KITONICH is (DM. X. 26.)

²⁹ Az 1574:34. tc. is kötelezte erre a meghatalmazottakat, sőt ezt régtől való szokásként említette.

³⁰ DM. X. 25.

³¹ 1578:17. tc.

³² A XIV. század végétől bizonyosan. HAJNIK 180.

³³ 1723:36. tc.

³⁴ 1504: 14. tc., 1578:17. tc., 1723: 35. tc. 3. §

1729-ben újra szabályozták az ügyvédvallás módját azokra nézve, akik az országon kívül tartózkodtak, legyenek akár magyarországi születésűek, honosítottak, vagy olyan külföldiek, akiknek Magyarországon támadt pere.³⁵ A külföldiekre tehát ugyanolyan szabályok vonatkoztak, ők is az ország rendes bírái, ítélőmesterei (vagy a vármegyék) előtt a fent írt normák szerint tehetek ügyvédvallást. Ha viszont bárki külföldön volt, és nem tudott a magyar kancelláriához vagy az említett – akár épp az országon kívül tartózkodó – hiteles személyekhez fordulni az ügyvédvallás kiállítására végett, akkor saját maga által írott és megpecsételt levélre volt szükség (adott esetben tanúkkal, vagy magyarországi birtokán tartózkodó tisztje által igazolva, hogy az aláírás és pecsét valóban sajátja). Ezt mutatta be hitelesítés végett a megfelelő hatóságoknak, és ha előttük azt a saját írásának és saját akarata szerint valónak vallotta, akkor az illető hatóság az oklevelet pecsétjével látta el. Az osztrák örökös tartományokban erre az ottani kormányzók vagy legfőbb törvényszékek voltak jogosultak, Ausztrián kívül az osztrák császár követe vagy biztosa volt a megerősítésre jogosult hatóság. A katonák az előbbiektől eltérően ezredparancsnokához fordulhattak. Az így kiállított ügyvédvallást azután Magyarország összes törvényszékén el kellett fogadni.³⁶ Az ilyen levelek visszavonása kétféleképpen mehetett végre. Ugyanolyan módon, mint ahogyan külföldön tették, vagy ha az illető már hazatért, akkor elegendő volt az ország valamely hiteles személye előtt megtennie, s egyúttal új megbízottat rendelni. A visszavonást nemcsak az előző meghatalmazottal kellett közölni, hanem az ellenérdekű féllel is, bírói intés formájában, hogy a korábbi prókátorral ne egyezkedjen.

A fenti szabályok eleinte többnyire az országos bíróságokon érvényesültek töretlenül, a megyéken már más volt a helyzet. A vármegyei törvényszékek, a *sedria* elsődleges feladata az igazságszolgáltatás volt és a *generalis congregatio* is ellátott ítélkezési funkciót. Éppen ezért a vármegyék testületi szervei előtt tett ügyvédvallást elfogadták úgy, mint amelyet perbíróság előtt tettek.³⁷

A XVI. század közepétől pedig a megyék is sorra rendelkeztek hiteles pecséttel, ezért aztán a már valószínűleg fennálló gyakorlatot³⁸ is szentesítendő az 1563:53. tc. kimondta, hogy a vármegye elé tartozó ügyekben, de csak ezekben, azon vármegye

³⁵ Maga a rendelkezés nemcsak az ügyvédvallást, hanem mindenféle meghatalmazott állításának módját tartalmazta.

³⁶ KÖVY 277. (675.§)

³⁷ HAJNIK 177., VINKLER 353.

³⁸ Már 1318-ból található adat arra, hogy a megye kivételesen kiállított volna királyi bírósághoz szóló ügyvédvalló levelet, mert az illető akadályoztatva volt a hiteles helyen megjelenni. HAJNIK 178.

törvényszékén bárki ügyvédet vallhasson. A könnyítés oka továbbá a törvénycikk szövege szerint is a határszéli hiteles helyek csekély száma, illetve elpusztulása volt.

Ezt követően a megyék statútumaikban kiterjesztették a törvény fenti rendelkezését. Annak megfelelően, hogy bíráskodás a XVI–XVII. század fordulójától gyakorlatilag a vármegyei gyűlések mindegyikén folyt, szinte rögtön lehetőséget biztosítottak nemcsak a megyei törvényszéken, de a közgyűlésen, sőt a részgyűlések előtt is ügyvédvalló levél kiállítására. Mivel pedig e korszakra tehető a szolgabírák, majd az alispán önálló ítélkezési jogkörének kialakulása, valószínűleg ezzel is összefüggésben a megyék az ügyvédrendelési metódust még inkább leegyszerűsítették: előbb az alispán, majd a szolgabíró és egy megyei esküdt előtt, később már a helyettes szolgabíró és egy esküdt előtt, majd a megyei jegyző előtt is mód volt rá. Igaz, utóbbiakról megkövetelték, hogy e ténykedésükről a megyei törvényszék előtt referáljanak, de ez a felek számára mindenképpen megkönnyítette az ügyvédvallást. A XVII. században már arra is akadtak példák, hogy az egyik vármegye a másik által kiadott levelet elfogadta.³⁹

Végül az 1723:35. tc. tetőzte be ezt a fejlődést, amikor kimondta, hogy a megyéken kiállított ügyvédvalló levelet ettől fogva az ország bármely bíróságán, így a kuriális ítélőszékeken is akceptálják, és érvényesnek tekintik. E leveleknek a megye pecsétje által hitelesítve kellett lenniük, s kiállításukra a törvény feljogosította a megye törvényszékét, közgyűlését és részgyűlését, a fő- és az alispánt egy szolgabíróval és esküdttel eljárva. Utóbbiak működésére megmaradt a korábbi gyakorlat, vagyis jelentést tettek az előttük végzett meghatalmazásokról, s azokat a megye pecsétjével adták ki. Később, 1765-ben illetve 1792-ben a fenti hatállyal és bejelentéssel állíthatott ki ily levelet az alispán egyedül is, majd a szolgabíró egy esküdttel eljárva.⁴⁰ 1840-től egyébiránt már a szabad királyi városok tanácsa előtt tett és a város hiteles pecsétjével, valamint a jegyző aláírásával kiadott leveleket is az ország összes bírósága előtt elfogadni rendelték.⁴¹

A képviseltnak érdekében állott, hogy az ügyvédvalló levél mindenben megfeleljen az előírásoknak, ha ugyanis prókátora nem megfelelően kiállított oklevéllel akarta képviselni, perbeli ellenfele az ügyvédvalló levél hibáját perbeli kifogásként érvényesíthette vele szemben.

³⁹ VINKLER 354.

⁴⁰ 1765:28. tc. ill. 1792: 16. tc. 8. §

⁴¹ 1841:23. tc.

Mindeddig az ügyvédvalló levél formájáról esett szó, ám tartalmáról kevésbé. Természetesen tartalmaznia kellett mindenekelőtt a képviselő és a képviselt nevét. Esetenként több képviselőt is megjelöltek, ilyenkor azok vagy együttesen jogosultak fellépni, vagy egyikük eljárása a többire nézve is kötelező volt.⁴² Előfordult azonban az ügyvédvalló levél egy sajátos formája is, amelynél az ügyvéd nevét nem vették fel az oklevélbe, hanem az „bemutatóra szólt”, tehát pusztán azt tartalmazta, hogy a fél képviseletében az oklevél felmutatója jogosult eljárni.⁴³

Meghatározták benne továbbá a képviselő jogkörét. Ez azért volt lényeges, mert azon túl, hogy megbízása nyilván csak a perre szólt, külön felhatalmazás hiányában megbízója beleegyezése nélkül a prókátor a pertárgyról nem mondhatott le, esküt nem ajánlhatott meg és egyezséget nem köthetett.⁴⁴

Itt szükséges említést tenni a teljhatalmú megbízottról is, aki – mint elnevezése is mutatja – több, mint pusztán perbeli képviselő, hiszen rá „*törvényes vagy gazdaságos*” dolgot⁴⁵ egyaránt lehetett bízni, de mint a felet minden jogügyletében teljes jogkörrel képviselő személy, akár annak pereiben is felléphetett, vagy maga helyett ügyvédet is vallhatott. Ha ő maga látta el a perképviseletet, a prókátornál írt korlátozások rá nem vonatkoztak, egyedül birtok elidegenítést nem végezhetett megbízója tudta, külön hozzájárulása nélkül. Mivel a *plenipotentarius* jogköre a prókátorhoz képest szélesebb volt, rendelése is valamivel szigorúbb szabályok szerint történhetett; így például a bizonyáglevélben minden esetben nevének kellett nevezni a teljhatalmú megbízottat.

Mivel egészen a XIX. század második feléig a perjog átfogó törvényi rendezésére nem került sor, 1848-ig gyakorlatilag a Hármaskönyvön alapuló normák a néhány újabb törvénycikkből foglalt rendelkezéssel kiegészülve határozták meg a perbeli képviselet kereteit is.⁴⁶

⁴² HAJNIK 179.

⁴³ KÖVY 276. (672.§), 1723: 36. tc. Épp amiatt rendelték el annak belefoglalását az ügyvédvalló levélbe, hogy „*s ezen levélnek más, az országban esküvel kötelezett előmutatóit*”, mert esetenként az ügyvédek nevének kimaradása miatt a felek kárt szenvedtek.

⁴⁴ Ám a barátságos egyezség megajánlása kötelessége volt. VINKLER 356.

⁴⁵ KÖVY 276. (672.§)

⁴⁶ Ld. KÖVY 275–277., CZÖVEK 70–79. 1827-ben az országgyűlés ugyan kodifikációs bizottságot küldött ki a jog több ágának (köztük a bírósági szervezet és a perrend) törvénykönyvi összefoglalása céljából. E munka XII. fejezete az ügyvédekről szólt, de tartalmilag e szabályok sem léptek túl a korábbi rendeleteken. KUN 249–255.

1.2. A polgári átalakulás kísérletei

1.2.1. A reformkor ügyvédi törekvései

A fennálló helyzet megváltoztatására azonban tulajdonképpen a forradalmat követően sem került sor. Pedig már az 1830-40-es években is egyre több kísérletet találni – eleinte főleg a szakirodalmat művelők körében – arra, hogy az ügyvédséget, a XIX. században Magyarországon is rohamosan terjedő új jogelveknek megfelelően, illetve az ügyvédi szakmát érő kritikák okait megszüntetendő, megreformálják.⁴⁷ E munkálatok részint az ügyvédi kar saját kebeléből kiinduló kezdeményezéseket jelentettek, annál is inkább, mert úgy tűnik, a magyar jogásztársadalom nagyobb részét kitevő ügyvédi, vagy még gyakornoki réteg egyébiránt is fogékony volt a modern gondolatokra, szívesen vett részt közéleti mozgalmakban, sőt, az egyre inkább felélénkülő politikai életben is. Szinte közhelyszámba megy arról beszélni, hogy e jogászok milyen jelentős szerepet játszottak az 1848-as magyar forradalomban annak kitörésekor, sőt már azt megelőzően a reformkorszakban, amikor a változtatások igénye még csak érlelődött, illetve lassú elmozdulás volt tapasztalható a modern gondolatok irányába, majd '48 tavaszán valamint azt követően az államszervezeti, jogi változások létrehozatalában, az új intézmények megteremtésében.⁴⁸

Érdeemes közelebbről is megvizsgálni szerepvállalásukat – különös tekintettel a jog egyes területein tett változtatási igényeikre és javaslataikra, bemutatva azokat az elképzeléseiket, amelyek nem általában véve a fennálló rendszer lebontását tűzték ki célul, hanem amelyek konkrétan saját magukra, mint a jogásztársadalom ekkor már jól elkülöníthető rétegére vonatkoztak – természetesen az új kor szellemiségét tükrözve. Ennek keretében ki kell majd emelni néhány nevet és munkáikat is. Az ő felemlítésük nemcsak abból a szempontból fontos, hogy milyen konkrét elképzeléseik voltak az ügyvédségre vonatkozó szabályozás mikéntjére nézve, hanem egyúttal abba is betekintést nyújt, hogy a központi eseményekben és intézkedésekben részt vevő, azokat nevükkel fémjelző ismertebb férfiak mögött is jelentős „csapat” állott, akik gondolataikkal, javaslataikkal vagy akár szavazat formájában is megjelenő támogatásukkal mozdították elő a magyar forradalmi átalakulás ügyét.

⁴⁷ Az országgyűlésen „különösen szó sem volt holmi ügyvédi reformról”. KUN 267.

⁴⁸ FÖLDVÁRI 61–96. Az ügyvédek politikai szerepvállalása, „liberális” beállítottsága nem kizárólag magyar sajátosság, más államokban, például a németeknél, is hasonló színben tűntek fel. HARTSTANG 1986 19–21. Az osztrák ügyvédekről, az 1848-as események alakításában kifejtett szerepükről szintén hasonló képet vázol az irodalom. COING 2721.

Kun László a század végéről visszapillantva hosszan ecseteli a magyar jurátusok dicsérendő lelkesedését a köz dolgai iránt.⁴⁹ E felesketett gyakornokok nemcsak a táblák ülésein vettek részt, hanem az országgyűléseken is tömeges megjelenésükkel hívták fel magukra a figyelmet, adott esetben pedig követek írnokaiként is dolgozhattak. (Például Szemere Bertalan, az 1848-as belügyminiszter, későbbi kormányfő is a Borsod megyei követek mellett gyakornokoskodott.⁵⁰) Különösen jelentős szerepet játszottak az ifjú jogászok az úgynevezett reformországgyűléseken mintegy „a közvélemény hangadóí”⁵¹ „Mert, bár feladatuk kiválóan a hazai törvények alapos tudása volt, mégis [...] figyelemmel kísérték, az európai nagy eseményeken kívül, az emberiség és szabadság örök követelményeit. Főtörekvésük volt az országot élénk, tevékeny politikai életre ébreszteni, éreztetni a közvéleménnyel a nemzet saját erejét. Magyarországon nem is Gutenberg nyomdabetüi, hanem a jurátusok teremtettek közvéleményt, hogy [...] szabad Magyarországot s a jogegyenlőségben dicséretes demokracziát hozzanak létre.”⁵²

Ezeket a hangzatos szavakat persze nemcsak a joggyakornokokra – azaz tulajdonképpen nagyrészt ügyvéd-jelöltekre vonatkoztathatjuk, hanem a már praktizáló „kész” jogászokra is, közülük is érdemes kiemelni az ügyvédeket.⁵³ A bírák – hivatásuk jellegéből és betöltött méltóságukból adódóan – vagy a Habsburg-kormányzatot pártolták, vagy a politikai élettől inkább távol maradni igyekeztek, ám egyesek közülük ennek ellenére később fontos pozíciókat töltöttek be az új magyar államszervezetben. Például Ghyczy Kálmán, későbbi igazságügyi minisztériumi államtitkár, aki 1844-től ítélőmesteri kinevezést nyert, így nyilatkozott e kérdésben: „Budán a várban volt csendes lakásom megmentett legnagyobb részben azon utcai zavarok szemlélésétől is, melyek akkor Pesten napirenden voltak”.⁵⁴ Másrészt a kortárs (Pulszky Ferenc) szerint létezett egyfajta „táblabíró-politika”, „táblabíró-politizálás”, amelynek magvát sokkal inkább a konzervativizmus, a ráérőség, mintsem a reformok sürgetése képezte.⁵⁵

⁴⁹ KUN 7. Zalában például a többi értelmiségihez képest egészen nagy számban álltak jogászok és köztük különösen ügyvédek honvédek, összesen 37 ilyen személyről van adat, ebből 25 ügyvéd. Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédeinek névtára. MOLNÁR 259–420.

⁵⁰ N. CZAGA 355.

⁵¹ KUN 15.

⁵² KUN 7–8.

⁵³ Főleg, hogy gyakran előfordult a jurátus és a prókátor egy sorban való említése. Például: PALUGYAY XI.

⁵⁴ Idézi: DOBSZAY 115–116.

⁵⁵ Az 1847. évi országgyűléstről például így ír: „De Pozsonyban más áramlat uralkodott, az országgyűlés a táblabíró politikusok küzdtere volt, azon osztály férfiaié, kik jószágaik jövedelméből hol szűkebben, hol kényelmesebben meg tudtak élni, kiknek rendes foglalkozása a mezőgazdaság. Ez pedig elfoglalhatja ugyan az embert hosszasan, de nem folytonosan s tehetségeit soha meg nem erőlteti. A földbirtokosnak van ideje, [...] a

Ami immár konkrétan az ügyvédekkel illeti, róluk is elmondható, hogy nem kis szerepet vállaltak a haladó eszmék magyar talajba ültetésében, sőt a forradalom és szabadságharc eseményeinek alakításában is. Egy kéziratban maradt tanulmány például azt elemzi, hogy az 1849. április 14-i függetlenségi nyilatkozat elfogadásában hogyan működtek közre ügyvédek, eszerint a százhuszonhárom aláíró közül hatvankettő, azaz több mint fele, volt ügyvédi képesítéssel bíró személy.⁵⁶

A korszerű gondolatok, különösen az igazságszolgáltatás rendszerének megújítása, összekapcsolódtak azzal az igénnyel is, hogy a korábbi dicstelen állapotoknak véget vetvén saját magukat – azaz az ügyvédséget – is a testületi szellemnek megfelelően reformálják meg. Az ügyvédség ugyanis a XVIII. században Mária Terézia illetve II. József nevéhez fűződő egyre részletesebb szabályozások következtében, majd az 1804. évi *Instructio pro advocatis* alapján – a velük szemben támasztott képesítési követelmények és a regisztráció folytán – jól elkülöníthető réteget képezték a jogászságnak. Részint ezért, a formai különállás megvalósulása miatt, részint a szabályozás következtében egyre inkább kibontakozó egymás közötti kapcsolattartás és sűrűbb érintkezés, részint külföldi minták nyomán, továbbá mindenekelőtt a modern eszmék terjedése következtében vált egyre erőteljesebb az igény, hogy megteremtsék az ügyvédség önálló szervezeti kereteit is.⁵⁷

Ezt a kérdést a XIX. században egyre többen vetették fel, sőt a cél megvalósítása érdekében nemcsak elméleti megfontolásokkal, hanem társulat létrehozásának kísérleteivel is találkozni. Az első ilyenről 1832-ben lehetett hallani, amikor a pesti ügyvédség kívánt összefogni, egyelőre egy jogi szótár létrehozása okán, ez azonban ekkor még sikertelen maradt, ahogy a kortárs írja: „*mindjárt kezdetben [...] sirját találá az indítvány*”.⁵⁸ Majd 1841 nyarán újra nyilvános összejövetelt tartott a pesti ügyvédi kar, minek során úgy döntöttek, hogy nem csupán gyűlésként, hanem egyesületként kívánnak működni. Ezt követően közfelkiáltással választmányt is alakítottak, amely Benyovszky Péter elnökön túl huszonegy tagot számlált, közöttük Kossuth Lajos, vagy a később még említendő Tóth Lőrinc is szerepeltek. Céljuk egyrészt az volt, hogy az ügyvédek egymást jobban megismerjék, másfelől, hogy szakmai önképzést is nyújtsanak azáltal, hogy tanácskozásaikon nehezen eldönthető „jogtárgyakat” vitatnak

régi táblabíró tehát szeretett bor, pipa s kártya mellett gazdaságáról, megyei viszonyokról s magas politikáról beszélgetni szomszédjaival s barátival, kiket mindig szívesen látott, megfeszített folytonos munkához nem volt szokva s lenézte azokat, kiknek mulatságra nem maradt idejük.” PULSZKY 1. kötet 251–252.

⁵⁶ HABERMANN 43.

⁵⁷ ZLINSZKY 43., BALOGH 2000 33.

⁵⁸ PALUGYAY 66–67.

meg, továbbá, hogy a visszaélések ellen is megpróbáljanak közösen fellépni.⁵⁹ E testület eredetileg 1841. szeptember közepétől tervezte választmányi ülések tartását, ám későbbi működéséről sajnos nemigen lelhető fel anyag. Néhány 1848-ban megjelent munka – amely dolgozatokról a későbbiekben még részletesen is lesz szó – utal csupán arra, hogy a pesti ügyvédi kar közösen is dolgozott egy ügyvédi rendtartás tervezetén, ám nem derül ki pontosan, hogy azok a munkálatok vajon tényleg e választmány (vagy utódszervezete) felügyelete alatt folytak-e.⁶⁰

A témában különféle elemzések, sőt tervezetek láttak napvilágot már a '30-as '40-es években is, így egyik legkorábbiaként Szalay László munkája *Ügyvédek* címmel 1837-ben, valószínűleg az általa életre hívott, évente egy füzetrel jelentkező, de mindössze csak három számot megért *Themis* című közlönyben.⁶¹ 1841-ben ifjabb Palugyai Imre *Ügyvédek, korszerű tervezet ezeknek ügyében* cím alatt tett javaslatokat az ügyvédség modern elveknek megfelelő átalakítására, mindemellett részletesen elemezte is az ügyvédek akkori magyarországi helyzetét – összevetvén a más országokban fennálló állapotokkal. A forradalom előestéjén írta meg Tóth Lőrinc (később Deák igazságügyi minisztériumi titkára⁶²) a hazai ügyvédséget jellemző tanulmányát, amely azonban már 1848-ban jelent meg, és utoljára, de nem utolsósorban említem Kaill Sándor *Ügyvédreform* című tervezetét, amelyet már a független felelős minisztérium megalakulását követően egyenesen Deák Ferenc igazságügyi miniszterhez címzett.

E munkák közül Palugyai Imre elemzése a legrészletesebb, legterjedelmesebb. Már a bevezetésre is érdemes figyelmet fordítani, mert ezeken az oldalakon olyan alapvető kérdéseket vetett fel, amilyen az államok berendezkedése és az ügyvédség kölcsönös, egymásra ható kapcsolata, az ügyvédi hivatás megbecsültsége, a kodifikáció szükségessége. Három részből álló könyvének első nagy egységében az ügyvédség történetének vázlatát adta. Az ügyvédi kar ókori gyökereitől indulva sorra vette több európai állam, sőt az Egyesült Államok ügyvédi helyzetét, a bemutatást Erdéllyel és Magyarországgal zárva. Bár az összehasonlítás miatt ezek a szakaszok is figyelemre méltóak, azonban a reformok szempontjából inkább a második és a harmadik részek

⁵⁹ PALUGYAY 67.

⁶⁰ KAILL 6., TÓTH 52.

⁶¹ ZLINSZKY 44., SZINNYEI XIII. 337., KÓKAY 573.

⁶² „A minisztérium hivatalai még nincsenek ugyan rendszeren alakítva, de ideiglenes fősegéde már mindenkinek van. Ilyenek: [...] az igazságügyi miniszternél: Tóth Lőrinc”. (1848. április 22.) KÉRY 268. A minisztérium első ülésén Deákon kívül csak Ghyczy Kálmán, Szalay László, Tóth Lőrinc és Irányi Dániel vettek részt, ahol Deák állítólag így osztotta fel a reszortokat: „Kálmán téged a miniszter jobb kezévé teszelek, Lacit a fejévé a codificatióknak; Lenci neked adom az úrbért a kárpótlással együtt, a többin osztozzatok magatok”. ld.: DOBSZAY 102. Az igazságügyi minisztériumi kinevezésekről ld. még KÉRY 288.

bírnak nagyobb jelentőséggel. Az előbbiben a szerző a hazai ügyvédi helyzet viszonyait tárta fel, mondhatni elméleti megalapozást nyújtva későbbi indítványaihoz, míg az utóbbi ezen építkezve egy önálló ügyvédi törvény javaslatát tartalmazta.

A második *„Az ügyvédi helyzet fontossága, rendszeresítése 's viszonyai”* című rész hetven oldalon keresztül elemezte a témát. Az ügyvédi hivatás mellőzhetetlenségét egyrészt tudományukban találta: még a legtokéletesebb jogrendszerben sem várható el az állam polgáraitól a jogszabályok tökéletes, sokszor még kielégítő ismerete sem, ebben, de még inkább a konkrét esetre vonatkozó alkalmazásukban szükséges az ügyvédi segítség. Ám az ügyvéd nem csupán *„segédje a gyámot kereső védencnek”*, hanem egyúttal *„kalauza az egyre ember birónak”* is. Továbbá az állami életben is fontos szerep jut az ügyvédségnek, amely *„a törvényes szabadság megállapítása-, és az állományban létező minden intézetek tökéletesítésére [...] minden időben 's mindenütt 'a többi néposztályok feletti hatást gyakorolt”*.⁶³

Mindezek kimutatását követően azokra az eszközökre tért rá, amelyek által az ügyvédi kar kiérdemelt helyzete megvalósulhat, s általuk *„az összes állománynak nevelendi boldogságát, 's tartósítandja jólétét”*. Az általa felsorolt eszközök egyben az ügyvédi rendezés – később hasonló formában megjelenő – alapvető sarokpontjainak is tekinthetők. Ezek: az ügyvédek szervezett testületté alakulása, a saját fegyelmi szék, ügyvédi rendtartás megalkotása, az eljárás nyilvánossága, valamint a *„szó- és irásszabadság”*. Mindezekon túl az erkölcsi épséget és az alapos jogi képzettséget tüntette fel még olyan fontos előfeltételekként, amelyeken *„az összes ügyvédilét alapszik”*.⁶⁴ Az előbb említett kellékek elemzésével összefüggésben további elveket is rögzített, így az ügyvédek önállóságát és függetlenségét.

Igen részletesen foglalkozott az általa javasolt fegyelmi székkal, azért, mert annak gondolata Magyarországon még újnak számított. Hivatkozott arra, hogy külföldön már ismert ez az intézmény, munkájának célja pedig mindenekelőtt az *„eszmémbresztés”*, hiszen *„e' haladó században”* több új elv, jogintézmény üdvösségéről már meggyőződtek. A fejlődést már nem lehet visszafordítani, immár együtt kell haladni a kor áramlataival. A továbbiakból az is kiderül, hogy ezt a fegyelmi széket nem csak a nevében foglalt funkcióval képzelte el, hanem úgy, mint az ügyvédi kar érdekeinek képviselőjére létrehozott választmányt. Így feladatai közé sorolta a fegyelmi felelősségre vonáson túl az ügyvédi kar becsületének fenntartását, jogaik és

⁶³ PALUGYAY 74., 77–78.

⁶⁴ PALUGYAY 82–83.

kötelezettségeik feletti felügyeletet, a tudományos képzettség elősegítését tanácskozások, gyűlések és jogi folyóirat szerkesztése által, ügyvédi segélypénztár felállítását és kezelését, a túl magas ügyvédi díjak miatti jogvitákban való ítélkezést, és az ügyvédek egymás közti viszálykodásainak barátságos elintézésében való közreműködést is. A szervezetet központi és ennek részben alárendelt vidéki (megyei), hat évre „*saját köréből, ön maga által, szabadon*” választott „székekkel” képzelte megvalósítani.⁶⁵

Ezeken a talpköveken, teljesen modern elveken nyugodott tehát a harmadik részben közölt, öt címből és összesen 76 paragrafusból álló ügyvédi törvény tervezete. Az általános elvek alatt az ügyvéd fogalmi meghatározását adta, deklarálta azt, hogy az összes, az országban lakó ügyvéd egy testületet képez és a fegyelmi szék által képviselendő, szolt az ügyvédek összeférhetetlenségéről, és az ügyvéd kizárólagos perbeli képviseleti jogosultságáról. A második cím az ügyvédi képesítés kellékeit járta körül, amely azonban nem tért el lényegesen a fennálló szabályoktól. Ezt követően az ügyvéd jogait és kötelességeit csoportosította és rendezte a javaslat. A negyedik címben foglalta össze az ügyvéd „*hivatas elleni*” valamint „*köztörvényi*” vétségeit és azok büntetését, de az előbbieket, vagyis a fegyelmi vétségeket érintő részletes szabályokat már az utolsó, a fegyelmi székre vonatkozó cím tartalmazta. Ebben tehát e székek létrejöttét, összetételüket, jogaikat, és a tagságra vonatkozó szabályokat tárgyalta. Itt kapott helyt a fegyelmi büntetések nemeinek meghatározása, és rövidre szabva a fegyelmi eljárás szabályozása, szintén itt szerepeltek az ügyvédség jogainak megsértése kapcsán tehető panaszt, valamint az ügyvédi pénztárt érintő rendelkezések, utolsó szakaszként pedig az ügyvédi eskü szövege is.⁶⁶

Palugyay munkája – bár sok előremutató szabályt tartalmazott – még nem tudott közvetlen hatással lenni a törvényalkotásra, azonban főleg elméleti alapvetései miatt, valamint azért, mert az egész ügyvédség szervezeti átalakulását elsőként vázolta fel Magyarországon, az ezzel foglalkozó korai irodalom jelentős alkotásának tekintendő. Gondolatai nemcsak néhány évvel később, a polgári átalakulással együtt meginduló igazságügyi kodifikációhoz kapcsolható ügyvédi reformtervekben köszöntek vissza, hanem a kiegyezés évtizedében, az akkor újra feltámadó, az ügyvédség átalakítását célzó munkálatok, a majdani ügyvédi rendtartás létrehozásával kapcsolatos diszkussziók során is.

⁶⁵ PALUGYAY 83–94., 143.

⁶⁶ PALUGYAY 143–160.

1.2.2. Az ügyvédség reformjára vonatkozó tervek 1848-ban

A forradalmat követően megindult a régi jogrendszer lebontása, és a legfontosabb változásokat deklaráló törvényeket követően az új jogszabályok szisztematikus kidolgozását is meg kellett kezdeni. E feladat az igazságügyi tárcára várt. Az 1848. május 5-én kiadott minisztériumi körlevélben (349. sz.) foglaltak értelmében – az áprilisi törvények ugyanis nem rendelkeztek az egyes minisztériumok hatásköréről – az ügyvédség szervezetének kérdése is ide tartozott. Eszerint tudniillik *„az igazságügyi miniszter felügyel az egész polgári törvénykezésre, ideértve a szentszéki, bányászati s váltóbíróságokat is. Felügyel a büntető törvénykezésre, börtönökre, közvádlokra s esküdtszékekre, az ügyvédi kar viszonyaira, s a hiteleshelyekre. Ugyanazért minden ezekre vonatkozó jelentések s folyamodások az igazságügyi miniszterhez intézendők*”.⁶⁷ A '48 júniusi állapotok szerint a minisztériumon belül az összevont politikai bíraskodási és polgári törvénykezési osztályok feladata lett többek között a *„felügyelés a hiteles helyekre, az ügyvédi kar viszonyaira*”.⁶⁸

Ráadásul Deák már miniszterjelöltként az új kormány és azon belül tárcája legfőbb céljául tűzte ki a kodifikációt, azonban nem akart abba a hibába esni, hogy a sürgető feladatok gyors megoldása közben kapkodva félmunkát végezzen, ezért úgy látta, hogy a munkát felálló minisztériuma előkészítő tevékenységét követően majd csak a következő országgyűlés végezheti el felelősen.⁶⁹ A tervezett jogalkotás kiterjedt volna az ügyvédségre is: *„Az igazságügyi miniszter készítendi a büntető és polgári ítélőszékeknek, a törvénykezési eljárásnak, s az ügyvédi karnak rendezését illető törvényjavaslatokat és a büntető, polgári és bányatörvények javaslatát. Ezen munkához a minisztérium rendes személyzetén kívül fognak alkalmaztatni más evégre külön felszólítandó szakértő egyének is, de ezen felül szívesen fogadja az igazságügyi miniszter minden honpolgárnak célszerű közremunkálását. Ugyanazért aki a mondott tárgyak valamelyikére nézve akár az egész tárgyat kimerítő, akár annak valamelyik részét felvilágosító, jól kidolgozott javaslatot akar benyújtani, azt a miniszter teljes készséggel fogadandja.*”⁷⁰ A kodifikációt – mint már említettem – Deák szívügyének tekintette, és azt ezért magának, valamint a centralistákhoz tartozó – hamarosan a frankfurti parlamenthez követként távozó – jogtudós, Szalay László vezetése alatt

⁶⁷ DOBSZAY 99–100.

⁶⁸ DOBSZAY 109.

⁶⁹ DOBSZAY 94.

⁷⁰ DOBSZAY 101.

működő törvénykönyvkészítési osztálynak tartotta fenn, ám ez az osztály 1848 nyarán a személyi nehézségek (több tag távozása), valamint egyéb, az adott politikai helyzetben fontosabb kérdések előtérbe kerülése miatt már nem is működött.⁷¹ Ugyanígy – a tervezetek, törekvések ellenére – valószínűleg el sem készült és a rendelkezésre álló adatok alapján az 1848-49-es országgyűlések elé sem került ügyvédséggel foglalkozó törvényjavaslat.⁷² Miután pedig 1848 októberétől törvényszünetet rendeltek el, kivéven csupán a rögtönbírói és a haladék nélküli intézkedést kívánó rendőri és bűnvádi ügyeket, nem is csoda, hogy az igazságszolgáltatással kapcsolatos kérdések tartós rendezése háttérbe szorult.⁷³

1.2.2.1. Tóth Lőrinc értekezése

Következzék immár, mit tartalmaztak azok a javaslatok, amelyek 1848-ban láttak napvilágot! Tóth Lőrinc már *Ügyvédi állapotok. Röpirat ügyvédi érdekekben* című munkája bevezető gondolataiban kifejtette, hogy a közjólét tényezői közé tartozó témák egyikéről fog értekezni, amely igen jelentékeny, ha nem is bír az adott pillanatban olyan fontossággal, mint például az örökváltság és a közteherviselés kérdései. Mindazonáltal rendkívül lényeges „a törvényszéki rendezés s az ügyvédi helyzet kérdése is; mert a törvényszékek czélszerű elrendezése s kellő, és a szabadság szellemében szerkesztett törvényszéki eljárás, a polgári szabadság egyik talpköve; az ezen tárggyal foglalkodó törvényhozásnak pedig, úgy szólván, zárkövét képezi az ügyvédi állapotnak szerkezete”.⁷⁴ Nemcsak nála, más korabeli szerzőknél is fellelhető az a gondolat, amely az alkotmányos szabadság eszméjét és az ügyvédi kar megbecsültségét, valamint rendezett viszonyait egymással párhuzamba állítja, s erre elsősorban angol és francia, esetleg német példákat hoztak fel.⁷⁵ Igaz, Tóth Lőrinc – bár a többi nyugati állam rendszerét sem szemléli kritika nélkül – kifejezetten hibásnak tartotta azok nézeteit, akik „az ügyvédi helyzet kérdésében Németországról hordanak leczkéket”, mert a németek szerinte szép elméleteiket a gyakorlatba átültetni nem képesek.

⁷¹ KÉRY 307., DOBSZAY 106., 109.

⁷² BEÉR–CSIZMADIA

⁷³ KÉRY 535.

⁷⁴ TÓTH 3.

⁷⁵ TÓTH 5–8., PALUGYAY VII., XI–XII., 53., 77–78., 80–81., KAILL 7–8., 35., 11. Már a reformkor jogászai, politikusai is részletes ismeretekkel rendelkeztek az európai (főként nyugat-európai) államok, sőt az Egyesült Államok jogáról, politikai rendszeréről. Ezzel a témával részletesen foglalkozik KAJTÁR 121–130.

Palugyayhoz hasonlóan ő is ecsetelte az ügyvédség fontos szerepét nemcsak a jogvédelemben, hanem a politika terén is. Véleménye szerint az ügyvédek tudják meghatározni „*minő jogérzelem terjed a polgárok közt*” és ez a befolyás „*irányt fog adni a polgároknak a közélet dolgaiban, választások, országgyűlési utasítások s petícióknál is*”.⁷⁶

Mindezeket követően arról értekezett, milyennek kellene lennie egy jó ügyvédnek, s arra a következtetésre jutott, Magyarországon nem felelt meg ez a kép a valóságnak. Már régóta rákfenéje volt a magyar ügyvédi állapotoknak az ügyvédi hivatás rossz megítélése, „*az ügyvédség ily süllyedt állása*”. Amellett, hogy elismerte, az ügyvédek maguk is hibásak e helyzet kialakulásában, a legfőbb hiányosságot a jogrendszer avultságában látta: „*az ügyvédi helyzet természetes fénybe elhomályosodásának legfőbb oka az összes országos viszonyokban, a törvénykezési rendszer hiányaiban s a mostoha törvényhozásban fekszik*”.⁷⁷ Felvetette tehát a kodifikáció és ezzel együtt természetesen a modernizáció igényét és munkája második részében arra próbált választ adni, miképpen lehetne a fennálló hibákat kiküszöbölni.

Ami a problémákat illeti, nem csak általánosságban hivatkozott a nem megfelelő törvényi szabályozásra, hanem rámutatott egyes – általa leginkább kifogásolt – részleteire is. Véleménye szerint az ügyvédek megítélése nemcsak azért rossz, mert némely, valóban helyteleníthetően viselkedő tagjai, magukra vonták a köz rosszallását, hanem azért is, mert a törvény is szinte kizárólag a hibáikat emeli ki és „*a helyett, hogy az ügyvédség célszerű elrendezése eszközeiről rendelkeznék, büntetéseket és ismét csak büntetéseket szab ezen osztály fejére*”.⁷⁸ Következő fontos momentumként az ügyvédség és a bíróság közötti viszonyt említette, amely azáltal meghatározott, hogy az előbbieket a bírónak alárendelt helyzetben vannak, s ez a függés az ügyvédi díj meghatározásának lehetőségétől egészen addig terjed, hogy a bíróság az ügyvédekre nézve különböző büntetéseket szabhat, sőt azokat országszerte ki is kell hirdettetni.⁷⁹ A perjog pedig főként azért hibás, mert az eljárás nehézkes, bonyolult, formalizmusokkal teli és könnyedén ad lehetőséget kibúvókra, a jog kijátszására, ám mindig csak az ügyvédeknek róják fel, ha a per sokáig húzódik, pedig „*sokszor az alkotmányban s*

⁷⁶ TÓTH 4.

⁷⁷ TÓTH 11–12., 25., Idézi pl. KUN 41–42.

⁷⁸ TÓTH 13.

⁷⁹ Legalábbis 1827-től. ld. TÓTH 13. ill. 15.

rendszerben, olykor a bíróságban is kell keresni azon hiányok okait, melyek a nép panaszait felkeltik".⁸⁰

A következő Tóth által fellelt hiányosságot azért is érdemes külön említeni, mert annak megoldása rögtön következik is magából a problémából, másrészt pedig azért, mert gyakorlatilag alapelvi-alapjogi kérdések láncolatából állt. Ez pedig a nyilvánosság hiánya, amelyhez rögtön kapcsolható – és ezt a kapcsolatot a szerző meg is világította – a szóbeliség elve. Mivel ezek „*nélkül tökéletes jogállapot nem is képzelhető*”, ezért „*a polgárosult világ művelt népei legfőbb kincsül tisztelik, polgári és politikai szabadságuk nélkülözhetetlen feltételül tekintik a törvényszéki nyilvánosságot*".⁸¹ S bár saját bevallása szerint sem ő az első Magyarországon, aki ennek a fontosságát hangsúlyozza, rámutatott arra, hogy ezt nem ártana a gyakorlatban is alkalmazásba venni, mert sajnálatos módon az irodalom jócskán megelőzi a vele lépést nem tartó törvényhozást. A harmadik elv, amely szorosán ide kapcsolódik, a véleménynyilvánítás szabadságának elve, amely az ügyvéd részéről, mint szólásszabadság kell, hogy megvalósuljon, a közvéleménynek pedig a szabad sajtó kell, hogy hangot adhasson, e vonatkozásban akár az ügyvédek ténykedéséről, akár a bíróság munkájáról vélemény mondva. Mindezek olyan lényeges elvek, hogy Tóth szerint az egész ügyvédreformot, mi több, az egész ügyvédi törvényt is ezekkel kellene kezdeni, ezek nélkül az mit sem érne.⁸²

A szerző – a fenti követendő elveken túl – az ügyvédség hazai helyzetének előmozdítását nem kizárólag törvényhozási úton véli keresztülvihetőnek, hanem két másik módot is javasol erre.

Először is, bizonyos változásokhoz nem szükséges más, mint az ügyvédi kar saját ereje. Figyelmet érdemel Tóth Lőrincnek az a jogpolitikai érzékre valló megállapítása, mely szerint „*százados bajokon rögtön, egy csapással, segíteni nem lehet*”⁸³, amelyet igazoltak az 1848-as áprilisi törvények is, hiszen sok esetben valóban nem tudtak mást elérni, mint valamely régi intézmény megszüntetésének elvi deklarációját, ám azok megvalósítása egy későbbi időszakra várt. Azonban addig is el kellene kezdeni a jelen lehetőségeket kihasználva az apró lépéseket megtenni. Az ügyvédség körében elérni kívánt célok pedig a következők voltak: az egyesülés eszméjével való megbarátkozás illetve megbarátkoztatás, a moralitás magasabb szintre emelése, valamint a jogtudomány nagyobb tisztelete és főként alaposabb ismerete. Ahhoz, hogy „*az*

⁸⁰ TÓTH 17–19.

⁸¹ TÓTH 19–20.

⁸² A szólásszabadság kifejtését elsősorban ld. TÓTH 21., 24.

⁸³ TÓTH 32.

ügyvédekben minél nemesb s függetlenebb szellem fejtessék ki”, az egyik lépcső az „egyesülés, vagyis a test tagjainak az egészre s ennek ismét a tagokra kölcsönös és rendes hatását s befolyását lehetővé tevő testületté olvadás”, „ezen egyesülés hiánya tevő, hogy a kar tagjai közt kölcsönös egyetértés s felügyelés nem lévén, kiki korlátlan kényét követé, hogy az egyesülés fogalmában s természetében rejlő erkölcsi erő s szilárdság, miszerint ti. az egész terjeszti ki egyesekre védszárnyait [...] az ügyvédekre nézve nem létezett”.⁸⁴ Nem mulasztható el annak a megjegyzése is e ponton, hogy Tóth az 1841-ben megalakult ügyvédi bizottmány tagjaként már régóta igenlője volt e gondolatnak,⁸⁵ amely úgy látszik, hogy működésük ellenére sem terjedt el kellőképpen, és ezért újra, nyomatékosan fel kellett hívni a figyelmet: az ügyvédi kar tagjai bármikor kijelenthetik, hogy testületté alakulnak. Elképzelései szerint e testület részére megállapítanának és az ún. főkönyvben feljegyeznének mindegyikükre nézve kötelező szabályokat, s ugyanitt szerepelne a tagok aláírása is, amellyel egyúttal vállalnák a szabályok betartását. Saját pénztárral bírnának, ahová mindenki egy meghatározott összeget fizetne le, és amelyet aztán céljaik megvalósítására fordítanának. Ezen kívül ülésezéseket tartanának, ahol – szónoki képességeiket is fejlesztendő – vitatkozás tárgyává tennének például érdekes jogi, törvénytudományi problémákat, amely nemcsak maguknak, hanem a gyakornokoknak is jó iskolája volna, különösen, ha nyomtatásban is megjelentetnék ezeket. Másrészt a testületi ülések szolgálhatnának az ügyvédi érdekek védelmére, s emellett feladatuknak tekintenék a törvényhozás előkészítését, tudniillik annak „minden ágát elméleti és gyakorlati szempontból kimerítőleg megvitatni, czélszerű ügyvédtörvényt dolgozni ki, s mind ezeket a jövő országgyűlésre [...] felterjeszteni”.⁸⁶

Már az egyesületi tevékenységgel kapcsolatban is előkerült a másik olyan kérdés, amelyet ügyvédi oldalról mielőbb felkarolandónak tart a szerző. Ez pedig a tudományos műveltség előmozdítása, amely alatt kifejezetten az ügyvédek jogtudományi ismereteinek bővítését érti. Az alakítandó testületen kívül ezt „czélszerűen rendezett”, könyvtárral és levéltárral is bíró és nem „csupán időzésre s üres pletykázásra szolgáló” ügyvédi *casino* valamint egy törvénytudományi folyóirat alapításával tartotta elérhetőnek.⁸⁷ Ez utóbbinak a nemlétét különösen nagy hiányosságnak találta e általa

⁸⁴ TÓTH 33–34.

⁸⁵ Sőt nemcsak az ügyvédi bizottmánynak, hanem egyéb – nemzeti, humanitárius és kulturális jellegű – egyesületeknek is aktív tagja volt. ld. SZINNYEI (XIV.) 420.

⁸⁶ TÓTH 36.

⁸⁷ TÓTH 36.

néhol maró gúnnyal jellemzett „*prokátor-országban*”⁸⁸, ahol érdekes módon más értelmiségi körök, mint „*az orvosok, a gazdák, a műipar és egyház*”, már rendelkeznek saját lapokkal érdekeik képviseletére, közéletük fellendítésére. Tóth Lőrinc 1848 nyarán ez utóbbi tervét meg is tudta valósítani és jogi lapot adott ki, amelynél munkatársai „*kevés kivétellel, a legismertebb magyar jogtudósok és ügyvédek sorából kerültek ki*”.⁸⁹

A következő szinten elérhető javuláshoz még mindig nem látta szükségét a legiszlatív beavatkozásnak, hanem azokat a – főként az eljárás körülményeivel összefüggő – pontokat emelte ki, ahol a bíróság és az ügyvédség együttműködése, illetve maga a törvénykezést ellátó személyzet mentalitásbeli megváltozása segíthetne. Itt elsősorban és hosszasan az ún. *procuratoria*, vagy ahogy ő szívesen nevezte, ügyvédterem kérdését fejtegeti. A pertár a bíróságnak azon helyisége, amely a bíróság és a felek közti érintkezésre szolgált és ahol az írásbeli perben folyó vita – többnyire az ügyvédek egymást követő bejegyzéseivel – zajlott, s ahol a perfüzeteket (perjegyzőkönyveket) őrizték, netán az ügyvédek részére kikölcsönözték.⁹⁰ Ez Magyarországon – kiváltképp a külföldi megfelelőivel összevetve – „*botrányosan szűk és szennyes*”, ezért mindenképp előtérbe kell hozni egy olyan helyiségre, amely „*ha a hivatal méltóságának teljes mértékben meg nem felelne is, legalább szorossága és rendetlensége által az ügyvédet hivatalos kötelessége teljesítésében ne gátolná*”.⁹¹ Továbbá megemlíti még a bírósági ügykezelést érintő néhány bevezetendő intézkedést, rendszabályt, mint amilyen például a kiviteli jegyzőkönyv vezetése, a perkivonatok mikénti elkészítése, az értesítés eltörlése.⁹²

Végezetül értekezése V. fejezetében azokat a javaslatokat fejtette ki, amelyekhez elengedhetetlenül szükséges az országgyűlés jóváhagyása, új törvény megalkotása, illetve a korábbiak módosítása. Ezek többnyire valóban gyökeres változtatást jelentenek a fennálló rendszerben s a törvényhozó hatalom által valósíthatók meg, mert itt bizonyos – már érintett – alapeszmék, intézmények meghonosításáról van szó. A nyilvánosság, szóbeliség és szólásszabadság elveit itt már csak újra megemlítette, mint alapokat, amelyeken az új ügyvédi szervezetnek fel kell épülnie. Szükségesnek tartotta továbbá a képzés rendezettségét és a vizsgák komolyságának helyreállítását, amely

⁸⁸ „*hol minden falusi táblabíró született Bentham és Filangieri, hol minden helység bírója s jegyzője jogtudósi képeket metsz...*” TÓTH 37.

⁸⁹ KÉRY 362.

⁹⁰ BÓNIS–DEGRÉ–VARGA 161., 163.

⁹¹ TÓTH 40. illetve 41. A pertárral kapcsolatos véleményét és jobbitási javaslatát egyébiránt a 38–43. oldalakon keresztül fejtegeti.

⁹² TÓTH 44–45.

kérdésnek az anomáliáit már korábban meglehetősen kritikus módon feltárta.⁹³ Szintén a törvényhozás feladatai közé sorolta az ügyvédség emancipációját, ez alatt a bírakkal, a törvényszék tagjaival történő egyenrangúsítást értette, amelyet gyakorlatilag a függetlenség fogalmával azonosított. Eszköze ezen önállóság elérésének az ügyvédi testületek, kamarák létesítése. Javasolta tehát, hogy „*állíttassanak fel [...] ügyvédi bizottmányok, úgy a fellebbviteli főtörvényszéknél, mint a kerületi tábláknál, megyékben s városokban*”, e testületeket, tisztségviselőiket pedig az ügyvédség tagjai évente, szabadon választhassák.⁹⁴ Fontos, hogy a törvény meghatározza a kamarák feladatait illetve jogköreit is, és elsődlegesen ide kell, hogy tartozzon a röpirat szerzője szerint a fegyelmi felügyelet gyakorlása, amely természetesen feltételezi azt, hogy az ügyvédség a bíróságok disciplinális hatalma alól felszabaduljon.⁹⁵

Tóth Lőrinc javaslatait, saját álláspontját mindenütt részletes érveléssel, hazai és külföldi példákkal támasztotta alá, de igyekezett a lehetséges ellenvéleményeket is előre megjósolni és megcáfolni. Nem esett túlzásokba, sem a nyugati államok dicséretében, sem a hazai viszonyok ostromozásában, de ahol szükséges, nem nélkülözte akár az iróniát sem; maguk a reformjavaslatok szintén ésszerűek, a szerző átlátta, hogy átfogó változtatásra van szükség, hogy – gyakran garanciális okokból – nem volna célszerű egy-egy intézkedésnek a behozatala önmagában, a többi hozzá kapcsolódó szabály nélkül.

1.2.2.2. Kaill Sándor „Ügyvédtörvénye”

Mielőtt rátérnék egy másik, – a Kaill Sándor által elkészített – tervezet rövid bemutatására, meg kell jegyeznem, hogy e részletesebben elemzett munkák nem elszigetelt jelenségeként születtek meg, hanem azzal a már említett ténnyel összefüggésben, hogy a pesti ügyvédi kar is igyekezett egy javaslatot tető alá hozni és (még az 1847-48-as) országgyűlés elé terjeszteni. Ennek a munkálatnak a segítségére, mintegy a kartársak buzdítására is született a Tóth-féle értekezés, Kaill írása pedig még szorosabb kapcsolatot mutat vele, tudniillik az ügyvédválasztmány eredetileg az ő javaslatából indult ki, ám a vita során azon olyan lényegi változtatásokat tettek, amelyekkel nem tudott egyetérteni, éppen ezért publikálta saját eredeti munkáját.⁹⁶

⁹³ A tudományos képzettség hiányáról szólva ld. TÓTH 29–31.

⁹⁴ TÓTH 52.

⁹⁵ TÓTH 49. ill. 51–53.

⁹⁶ TÓTH 52. és KAILL 6.

Míg Tóth kifejezetten elméleti szempontok szerint közelítette meg a kérdést, ahogy ő maga is fogalmaz, pusztán lehetséges „törvényhozási tárgyat” ajánlva az országgyűlésnek,⁹⁷ addig Kaill Sándor „Ügyvédi törvénykönyv” tervezetét készítette el, s a „hasznosság elvét szemé előtt tartván, munkájának, mely a képviselői, összpontosítási, és helyhatósági alapon nyugszik, gyakorlati irányt adni ügykezett”⁹⁸. A néhány oldalas bevezetőn és zárszón túl a javaslat egyes paragrafusaihoz fűzött „igazoló észrevételei” azok, amelyek reformjának némi elméleti háttérül szolgálnak. Ezekből a megjegyzésekből nála is kiderül a külföldi írók ismerete, ám az idegen minták közül az egész törvénytervezetét egyértelműen áthatja az angolszász szisztéma. Ez nemcsak abból tűnik ki, hogy indoklásaiban hivatkozott az angol igazságszolgáltatási illetve képzési rendszer egyes elemeire, idézett, beszűrt angol szövegeket, hanem magában a „törvénykönyv”-ben is tagadhatatlanul erre utaló megoldásokkal találkozni. Ilyen egyrészt az ügyvédek felett szerinte kizárólag ítélni hivatott esküdtszék intézménye, amely abban döntene, hogy a kérdéses esetben az ügyvéd vétkes-e, sőt a vétkességet kimondó határozatot a 90. §-ban egyenesen „*guilty verdict*”-nek, magyarra fordítva „marasztaló igazmondát”-nak nevezi.⁹⁹ Szintén angol mintát látszik követni az a javaslat, amely szerint „*kormányi kinevezéstől függő közbirákul, valamint szinte helyettes birákul is csak ügyvédek alkalmazandók.*¹⁰⁰

A munka kevésbé kidolgozott, mint az előzőekben bemutatottak, talán nem véletlen, hogy az említett ügyvédi választmány csak alapjaiban fogadta el és az egyes szakaszokban már több módosítást eszközölt. Éppen ezért inkább csak legfontosabb tételeit, esetleg néhány érdekesnek mutatkozó részletét fogom kiemelni.

Rögtön az ügyvéd kellékeiről szóló ún. I. törvényben (gyakorlatilag I. fejezet) az eddigiekhez képest egy újdonsággal találkozni: az ügyvédi képesítést Kaill szíve szerint jogtanári státusz megszerzéséhez és minimum öt esztendei gyakornokoskodáshoz kötötte volna. Indokai között hasonló szerepeltek, mint amelyek már Tóth röpiratában is: az ügyvédi vizsga komolytalansága és a gyakorlat elégtelensége. Ismét az angol rendszerre, az *Inn*-ekben folyó tevékenységre utalt, és hangsúlyozta, mennyire lényeges az el nem sietett képesítésszerzés a kellő érettség és tapasztalás megszerzéséhez.¹⁰¹ Külön-külön fejezetet szentelt az ügyvéd jogainak és kötelezettségeinek. Az előbbieket

⁹⁷ TÓTH 3.

⁹⁸ KAILL 5.

⁹⁹ KAILL 24.

¹⁰⁰ KAILL 14. (26.§)

¹⁰¹ KAILL 26–27.

közül kiemelendő az ügyvédek kizárólagos joga a bíróságok, hatóságok előtti képviselőre, melyet nemcsak a gyorsabb és így tökéletesebb igazságszolgáltatás indokol, hanem az is, hogy ezáltal „a szakértő ügyvéd részére munka biztosítván, elszegényedhetésének lehetőségig eleje vétetik”.¹⁰² Szokatlannak tűnhet, hogy a titoktartás nem mint ügyvédi köteletség, hanem kifejezetten mint jog szerepel, azaz az ügyvéd mint a bizalom letéteményese ügyfelétől jogvédői minőségében tudomására jutott tényekre nézve tanúvallomás tételére nem kötelezhető. A bírakkal való koordinált kapcsolat igénye úgyszintén felmerült már a korábbi szerzőknél is, Kaill ezt a velük azonos törvényi védelemmel is ki óhajtotta fejezni.¹⁰³

Fontosabb ügyvédi kötelezettségek a törvényjavaslat szerint: a meghatalmazás igazolása és a megbízás felmondásának korlátai, a hatóságok iránti kellő tisztelet, az ügy személyes (kivételes esetben helyettes általi) vitele, az ügyvéd felelőssége, akár kártérítési felelőssége az általa vállalt ügyért, a szegények ingyenes jogvédelme.

A magántervezet a továbbiakban az „*ügyvédi társadalomról*” szól, annak szerveit, azok eljárásait taglalta. Kétséget kizáró módon Kaill is amellet foglalt állást, hogy a fennálló bajok fő forrása „*a természetes rend és okszerű solidaritás hiánya*”, amelyet mielőbb meg kell teremteni.¹⁰⁴ E társadalom szervező elveiként jelöli meg az egyenlőséget, a választást és az ésszerű hierarchiát. Mindezek szerint az általa felvázolt szisztémában az ország minden ügyvédje tagja az ügyvédtársadalomnak, akik az országos és megyei ügyvédgyűléseken képviseltetik magukat és ott szabad választás útján ugyanilyen szintű ügyvédválasztmányokat hoznak létre. Megjegyzendő, hogy ezen elképzelés szerint csak a megyei ügyvédgyűlés lenne ún. ösgyűlés, ahol minden ott lakó ügyvéd megjelenhet, az évenként összeülő országos gyűlés 60, a megyékből delegált tagból állana.

Az ügyvédek országos gyűlése mintegy „*ügyvédparlamentként*” működne, a választás mellett az ügyvédekre vonatkozó szabályokat alkotna, ügyvédadót szavazhatna meg, a törvényhozás elé terjeszthetné az igazságszolgáltatásra és általában a törvények jobbítására vonatkozó javaslatait, azaz „*az ország törvényei megtartása mellett mindazok fölött határoz, mik az ügyvédnek mint ollyannak állásával bármikénti viszonyban állanak*”.¹⁰⁵ Az országos ügyvédválasztmány pedig Kaill Sándor megfogalmazása szerint is „*középponti kormánya a magyar korona alatti*

¹⁰² KAILL 28.

¹⁰³ KAILL 14. (25. §) és indokai 29–30.

¹⁰⁴ KAILL 31.

¹⁰⁵ KAILL 18. (49. §)

ügyvédtársadalomnak”, azaz feladata a végrehajtás, de bizonyos esetekben a bíraskodás is, amikor törvényszékké alakul (58. §). Hasonlóképpen határozta meg a szerző a megyei szervek tevékenységeit, annyi különbséggel természetesen, hogy azok a megye érdekkörébe eső ügyekkel foglalkoznak.¹⁰⁶

Külön kell szólni a választmányokról mint a bírói és fegyelmi hatóság gyakorlóiról. Kaill sajátos konstrukciója az ügyvédek olyannyira függetlenítését a bíróságoktól, hogy reformtervezete szerint általában az ügyvéd rendes bírója is a törvényszékké átalakult (megyei) választmány volna. A további szakaszokból kiderül azonban, hogy itt kizárólag az összeférhetetlenség, az ügyvédi szabályok megsértése, a nyilvánvalóan a becsülettel ellenkező, botránys magatartás és az „*országos büntörvény nyomán*” ellene indult eljárásokra gondolt. Röviden összefoglalta az ilyen eljárás szabályait is, végül pedig a fegyelmi büntetéseket sorolta fel, melyek a bíróságok, megintés, feddés (amely a törléssel való „fenyegetést” is magába foglalja), valamint az ügyvédi jogok megszüntetése (törlés) egy évre vagy határozatlan időre. Bár nem említette kifejezetten a végleges kizárást az ügyvédek sorából, az indokolás úgy hangzik, hogy mivel a vétséget elkövető ügyvéd helytelen tetteivel ügyvédtársait megsértette, velük egyazon pályán nem járhat, illetve hogy ennek célja, hogy „*vagy jobbita meg magát, vagy hogy más, egyéniségével jobban megegyező életmódban sikeresebben dolgozhassék*” – vagyis végleg hivatást változtasson.¹⁰⁷

Műve utolsó néhány oldalából a reformhoz és az akkori magyar állapotokhoz való viszonyulása is kiolvasható, amelyből kiderül, hogy Kaill Sándor sem kizárólag az ügyvédség rendezéséről gondolkozott: tudta, hogy ez csak egy elenyésző része az államot érintő változásoknak. Megállapította, hogy a „*középkor-létrehozta alkotmány [...] sirba készül szállni*”, de a korszerűsítéshez elegendő erő kell, reform pedig csak az előremenetelből származhat, amihez az is elengedhetetlen, hogy tanuljunk a nyugat-európai mintákból, de azokat csakis a nemzet jelleméhez idomítva adaptáljuk.¹⁰⁸ A kellő módon véghezvitt változtatások biztosítani fogják a honpolgárok jólétét, a szabadságot és a szolidaritást, amely utóbbi pedig „*hazafiságunkat [...] szilárdítván, minket erős s azért önálló nemzetté teend*” – hangzott a munka bizakodó zársora.¹⁰⁹

¹⁰⁶ KAILL 18–19. (54. §). Sőt ez a kormányzat már *felelős kormány*, mert a 60. § értelmében „*minden kormányzási tettet illetőleg, felelőséggel tartozik az országos ügyvédgyűlésnek*”.

¹⁰⁷ KAILL 33.

¹⁰⁸ KAILL 34.

¹⁰⁹ KAILL 36.

1.2.3. A neoabszolutizmus ügyvédségre vonatkozó szabályozása: az Advokaten–Ordnung

A történelem azonban más választ adott Kaill Sándornak a néhány oldallal korábban feltett kérdésére, „*valljon a küzdterén babért aratunk-e*”¹¹⁰. A világosi fegyverletételt követően a magyarság azok közé soroltatott a győztes osztrákok által, akik – már az olmützi alkotmányban megfogalmazott elmélet szerint – eljátszották összes jogait. Magyarországot be kellett tagozni az összbirodalomba és ennek érdekében új jogi rendezés vált szükségessé.

Az oktrojált jogszabályok között az ügyvédségre az 1852. július 24-én császári pátenssel kibocsátott új „*Advokaten–Ordnung*”, azaz ügyvédi rendtartás vonatkozott és hozott be egészen új rendelkezéseket. Ez a rendtartás nem tartozott a kizárólag az új „magyar koronaország” részére kiadott jogszabályok közé, hatálya kiterjedt a leszakított területek közül Horvátországra és Szlavóniára, a Temesi Bánságra és a Szerb Vajdaságra a Határőrvidék kivételével. A birodalom többi részében az 1849. augusztus 15-én jóváhagyott ideiglenes ügyvédi rendtartás rendezte hasonlóképpen ezen állapotokat.¹¹¹

Az új szabályozás rendelkezett néhány olyan vonással is, amelyek e korszakban már Ausztriában is túlhaladtak voltak, de a negatívumok mellett kétségtelenül értékelni is kell némely, az ismertett reformjavaslatokban is fellelhető, előremutató rendelkezését. Továbbá, bár az 1804. évi ügyvédi utasítást a magyar ügyvédi rendezés „*első szerves művének*” szokták tekintetni, azt mégsem találták olyannak, mint ami „*valamely mintaszerű ügyvédi rendtartást pótolna*”.¹¹² Éppen ezért először az *Advokaten-Ordnung* adott végre egészen átfogó szabályozást, és eredményezett modern értelemben is az ügyvédségre vonatkozó kodifikációt. Szigora, az ügyvédek kezét sok helyütt igen megkötő rendelkezései miatt ugyan kárhoztatták, ugyanakkor be kell látni, hogy ezáltal egyúttal rendet is teremtett az eddigi tradicionális korszakbeli ügyvédség „szétfolyó” szabályainak kényelmes világában.

Jellegére azonban nyilvánvalóan rányomták bélyegüket az osztrák ügyvédi rendszer ott fennálló hagyományai: a kinevezés és a zárt szám, amelyek ellen már az örökös tartományokban is harc folyt 1848-ban és azt megelőzően, ám sikertelenül.¹¹³

¹¹⁰ KAILL 34.

¹¹¹ RÉCSI 172–173., COING 2721. HAIMERL 81.

¹¹² KUN 237., 242.

¹¹³ KRÁLIK I. 180.

A rendtartás és az általa meghatározott ügyvédi hivatás szellemiségét rögtön az 1. § híven tükrözte: ügyvédi tevékenység csak az erre feljogosított hivatal által kiadott felhatalmazás, engedély alapján fejthető ki. Az ügyvédség szabadsága és vágyott függetlensége ezzel és az ezt részletező további rendelkezésekkel gyakorlatilag megszűnt, az osztrák jogszabály az ügyvédséget tulajdonképpen állami hivatallá degradálta. Az ügyvédkedést az 5. § igazságügyi miniszteri kinevezéshez kötötte. Ezen felül *numerus clausus* is érvényesült: a miniszter határozta meg a mindenkori igényeknek megfelelően az egyes főtörvényszékek kerületeiben működő ügyvédek számát.

Természetesen eddig is voltak bizonyos feltételek, amelyeknek meg kellett felelniük mindazoknak, akik ügyvédkedni kívántak (például a meghatározott időtartamú gyakorlat és az azt követő vizsga), de ez a feltételrendszer az új jogszabály bevezetésével szinte teljes mértékben megváltozott. A korszerű normáknak megfelelően részletesen meghatározták a pályára bocsátás kritériumait, beleértve a kizáró okokat is. Ezek közül bizonyos kitételek a levert szabadságharc és a kibontakozó abszolutista rend árnyékában kifejezetten sértették a magyar jogászok nemzeti öntudatát, mint például az az – önmagában véve egyébként teljesen nyilvánvaló – igény, hogy a hivatás gyakorlását elsődlegesen az állampolgársághoz kössék. Ez a feltétel a birodalomba beolvasztott magyarok esetében is (az osztrák alkotmányjogi felfogás szerint persze szintén magától értetődően) az osztrák állampolgárság lett. Ezen felül az ügyvédi eskü szövege is tartalmazott olyan fordulatokat, mint „*a császári-királyi apostoli Felséghez*”, I. Ferenc Józsefhez való hűség, aki ekkor még Magyarországnak korántsem volt törvényes uralkodója, vagy hogy az ügyvéd hivatala ellátása során a császár és az osztrák összbirodalom tiszteletét és javát minden erejével előremozdítja.

A feltételrendszer további elemei között is akadtak olyanok, amelyeket a korszak politikai-közjogi viszonyainak tükrében másképpen kell megítélni, mint azt egy nyugodt, kiegyensúlyozott szituációban lehetne. Így egészen egyértelműnek tűnhet első pillantásra, hogy ügyvédi „hivatalra” csak feddhetetlen életvitelű személy pályázhatott, valamint az is, hogy akadályként jött számba a büntetett előélet. Ez utóbbinál kiemelten kezelte a rendtartás a csalárd bukást illetve más nyereségvágyból elkövetett bűncselekményeket, legyenek azok akár csak kihágások, de minden más büntett miatti elítéltetés valamint bármely egyéb kihágás miatt kiszabott legalább hat havi szabadságbüntetés is kizáró oknak minősült. Visszagondolva az 1848-49-es eseményekre és az akkori szerepvállalás miatti megtorló intézkedésekre, a

haditörvényszéki eljárásokra, az általa a magyar forradalmárookra és szabadságharcosokra kiszabott büntetésekre, ezek által jó néhány potenciális jelölt elesett attól a lehetőségtől, hogy ügyvédi pályán keresse kenyerét.¹¹⁴ A feddhetetlenség feltétele is bármikor szolgálhatott olyan célt, hogy ennek betűjére hivatkozva vegyék el olyan valakitől az esélyt, aki a pályán nem kívánatos, akár mert esetleg a Világost követő időszakban „*kompromittálta magát*”. Megnyilvánulhatott ez az ösztől folyó büntetőperек során a szabadságharcban résztvevők melletti kiállásban, amikor egyes ügyvédek a törvényszékek előtt próbálták meg – immár a jog fegyvereivel – harcolni.¹¹⁵ A feddhetetlenséget nem vélelmezték, hanem azt igazolni kellett, általában a megyefőnök állított ki ilyen tanúsítványt. A korszak ügyvédi kinevezéseivel kapcsolatos zalai gyakorlatát is bemutatják Németh László dolgozatai.¹¹⁶

Meglehető szigorrról tanúskodnak a következő előírások is, melyek az ügyvédek jogai és kötelezettségei címet viselő második részben található. Az ügyvédek perbeli képviseleti jogosultsága azon főtörvényszék illetékességi területére terjedt ki, ahol a lakhelye volt. Éppen a (meghatározott bírósági kerületbe való) kinevezésből kifolyólag tilos volt a lakhelyváltoztatás, illetőleg arra kizárólag miniszteri engedély birtokában kerülhetett sor. Míg ez a szabály – a rendtartás szellemiségét alapul véve – még egészen logikus, véleményem szerint pusztán az ügyvédek meghatározott – és ilyen értelemben korlátozott – száma az adott kerületben nem indokolta azt, hogy a kerületből az ügyvéd el sem utazhatott mindaddig, míg utazása céljáról és helyettes állításáról a területileg illetékes főtörvényszéket, amely egyben a fegyelmi felügyeletet is gyakorolta, nem értesítette, és az az indokaira tekintettel az eltávozáshoz az engedélyt meg nem adta. Ez a szabály nem értékelhető másképpen, mint túlzó adminisztratív intézkedésként.

¹¹⁴ Habermann kutatása szerint az ügyvédség soraiból kikerült volt képviselők közül huszonkettőnek az ügyében született halálos ítélet (ebből egyet hajtottak végre) és harmincnolcan voltak azok, akik ellen ugyanazon vádat emelték, mint akiket halálra ítélték, de az ellenük folyó büntető eljárást Haynau visszahívásakor – mintegy az őt mellőző kormányzat elleni „*szabotázsként*” – megszüntette. További jó néhányukat súlyos várfogságra, rabságra ítélték, többen emigrációba kényszerültek, vagy bujdosásra adták a fejüket. HABERMANN 51. Tóth Lőrinc (aki nemcsak az igazságügyi minisztériumban működött, hanem a népképviseleti országgyűlési képviselőjévé is megválasztották) is a kegyelmet kapottak közé tartozott, őt szintén ez mentette meg a haditörvényszék által kiszabott halálos ítélet végrehajtásától. Később el is tiltották az ügyvédkedéstől, s ezért jó ideig az Akadémia pénzárnokaként működött. SZINNYEI 421. Horvát Boldizsár, későbbi igazságügyi miniszter, hasonló sorsra jutott. Fogságra ítélték, 1850-ben szabadult kegyelemmel. Ezt követően letette ugyan az osztrák jogi vizsgát és praxisba is kezdett, mégis, 1853-ban korábbi politikai szerepvállalása miatt ügyvédi állásából felfüggesztették. MEZEY 74., SZINNYEI IV. 1146–1147.

¹¹⁵ Közülük érdemes kiemelni Csemegi Károlyt, akinek ügyvédi működésének első fele épp a Bach-korszakra esett és aki bátran és szókimondóan lépett fel a bíróságok előtt. EDVI IX–X. „*Az eszme, mely minket a fórumra hívott, s a fórumon tartott, nem a társainkkal való üzér verseny [...] volt, hanem az a magas etikai szempont, mely az ügyvédséget a jognak valódi képviselőjévé, védőjévé, nehéz időkben az erőszak elleni harcosává, a jogtalanság ostromlójává teszi.*” 1892. november 19-i jogászegyleti beszédéből, ugyanott: 420.

¹¹⁶ NÉMETH L. 2006, NÉMETH L. 2008 99–102.

Az ügyvédség szervezeti keretei tekintetében, úgy tűnik, előrelépést jelentett az *Advokaten-Ordnung*. Minden helységben ugyanis, amely törvényszéki székhely volt, létre kellett hozni ún. ügyvédi választmányokat. Ez a szervezeti rend azonban, mint hamarosan láttatni fogom, nem felelt meg azoknak az elképzeléseknek, amelyeket a reformkor és a forradalom magyar ügyvédei célul tűztek ki maguk és az ügyvédekre vonatkozó jogalkotás elé. Még csak a birodalom többi részében hatályos ideiglenes rendtartás „szintjét” sem érte el olyan értelemben, hogy az 1849-es szabályozás szerint ott ügyvédi kamarák, s azon belül választással létrehozott „*állandó választmányok*” (*ständige Ausschüsse*) jöhettek létre.¹¹⁷

A magyarországi választmányokat tudniillik a főtörvényszékek javaslattétele után az igazságügyi minisztérium nevezte ki. Úgy az elnök, mind a szintén a minisztérium által megszabott számú tag egy évre nyerte el megbízatását, de a tagság évről-évre történő megújításához már nem volt szükség mindig a minisztérium közreműködésére, ahhoz elegendő volt az illetékes bíróság általi megerősítés is. Természetesen, amint változás történt valamely tag személyében, azonnal ismét az igazságügyi miniszterhez kellett fordulni engedélyért. Szabad választásról tehát szó sem lehetett, valójában – bár a korabeli hivatalos fordításban is ezt használták rá – nem is helyes a választmány elnevezést alkalmazni, sokkal inkább illik e szervekre a bizottmány, vagy bizottság kifejezés, amely – a választmánnyal ellentétben – nem rejti magában e megtévesztő többletjelentést.

Az ügyvédi bizottmányok nem tettek eleget azoknak a kritériumoknak, amelyek által egy valódi szakmai önkormányzat megvalósulhatott volna. Nemcsak a tagok és az elnök kormányzati szintről történő kinevezése, hanem a rendtartás szerint nekik biztosított hatáskör vizsgálata is erről győzhet meg. Az ügyvédi állások betöltésére nézve csupán véleményezési jogosultságuk volt, tevékenyen pusztán az ügyvédi vizsga az ügyvédség soraiból kikerülő vizsgabiztosainak kijelölésénél működtek közre, ám ez is egyedül a választmányi elnök feladata volt. Szintén a választmány döntött egy előzetes sorrend meghatározásával a szegényügyvéd kiválasztásában azon helységben, ahol a székhelye volt, annak az elbírálása azonban, hogy valaki szegényjogon perelhetett-e, már természetesen a bíróságok hatáskörébe tartozott. Az igazságszolgáltatásra és az ügyvédségre vonatkozó kérdésekben, a fennálló helyzet jobbítására, megváltoztatására irányuló javaslatokat tehettek. Saját gazdasági ügyeiket

¹¹⁷ HAIMERL 81–83., RÉCSI 173.

önállóan intézték, de a jogszabály előírta, hogy egyrészt a tagok és az elnök ingyenesen voltak kötelesek ellátni feladataikat, másrészt a választmányhoz tartozó minden ügyvéd köteleztek a működési költségek rá eső részével arányos hozzájárulás megfizetésére.

A választmányok összetételét tehát a rendtartás alapján az igazságügyi tárca szabta meg, sem ebben, sem az üléseik vonatkozásában, sem pedig belső működési szabályaik meghatározásánál nem bírtak teljes önállósággal. Korlátozta őket, hogy az ülésezéseikről, akár rendes, akár rendkívüli ülést tartottak, értesíteniük kellett a törvényszéki elnököt, aki ott megjelenhetett. Másutt fellelhető, ám idevágó szabály az is, hogy a bírósági elnök „a törvényeknek megfelelő működésről” tájékozódhatott a jegyzőkönyvekbe, aktákba való betekintés útján is, és azokról ennek érdekében bármikor kérhetett kivonatot, másolatot. Minden egyes választmány megalkothatta ugyan a saját ügyviteli szabályzatát, ám ezt a főtörvényszék útján köteles volt az igazságügyi miniszterhez felterjeszteni, nemcsak tudomásszerzés, hanem kifejezetten jóváhagyás végett. Bár a rendtartás különböző részrendelkezéseit megismerve már nyilvánvalóvá vált az ügyvédi választmányok erőteljes függése, a 38. § kifejezetten ezen ügyvédi testületek feletti felügyeletről és felső irányításról-vezetésről („*Ueberwachung und Oberleitung*”) szólt,¹¹⁸ amely a főtörvényszékekhez tartozott. Meghatározta ennek eszközét is a bíróság általi utasításokban, melyeket nyilvánvalóan kötelesek voltak betartani a választmányok, amennyiben pedig ezt elmulasztották, netán szándékkal szembeszegültek volna, a főtörvényszék fegyelmezhetette őket előbb pusztán figyelmeztetéssel, feddével vagy pénzbüntetés kiszabásával, sőt akár a kötelességszegésért felelős tag vagy tagok eltávolítását is kezdeményezhette a minisztériumnál.

Külön kérdéskör az ügyvédség joggyakorlásának és kötelezettségei teljesítésének ellenőrzése. A modern törvények értelmében ez általában összefügg a fegyelmi felelősség gyakorlásával, de míg a kar tisztességének és becsületének a fenntartását valóban az ügyvédi testületek feladatává tette az osztrák jogszabály, sőt előírta azt is, hogy ennek érdekében szigorúan őrkdjenek működési területükön az erkölcsiség, valamint a jogok és kötelezettségek felett, az ehhez szükséges eszközöket csak részben bocsátotta rendelkezésükre. Amennyiben kötelességsértést vagy netán büntetendő cselekmény elkövetését fedezték fel valamely kartársuknál, mindössze az a jog illette a választmányt, hogy a sérelmes magatartást jelezze az illetékes bíróságnak, és

¹¹⁸ Ahogy a hivatalos fordítás visszaadja: „Az ügyvédi választmány fölötti őrkdés s annak vezérlete az országos vagy kerületi főtörvényszéket illeti.”

indítványozza a felelősségre vonást. A felügyeleti jogkör és a fegyelmi jogkör kizárólag a kerületbe tartozó ügyvédjelöltek felett illetve meg őket, akikről egyébiránt szintén az ügyvédi választmány vezetett lajstromot. Erre vonatkozólag a rendtartás 32. §-a csak a kereteket rögzítette, azaz deklarálta ezt és előírta, hogy minden ügyvéd köteles a nála működő jelölteket bejelenteni, ellenkező esetben a gyakorlatnak az ügyvédi választmány által nem regisztrált része a kötelező gyakorlati időben nem fog beszámítani. 1855-ben egy igazságügyi miniszteri rendelet szabályozta részletesen az ügyvédjelöltek viszonyait.¹¹⁹

A fentiekből már szinte következik, hogy az ügyvédek feletti fegyelmi felelősség gyakorlását más úton-módon, más szervre bízva valósította meg az új szabályozás. A rendtartás erre a legalkalmasabbnak a bíróságokat találta, annak ellenére, hogy a XIX. század közepén nemcsak az említett magyar szerzőknél, hanem Európa más részein is egyértelmű igényként fogalmazódott meg az ügyvédek körében a bíróságok általi felügyelet levetkezése.¹²⁰

A jogszabály negyedik része teljes egészében a fegyelmi felelősség és felelősségre vonás szabályozásával foglalkozott. Mindenekelőtt felsorolta azokat a magatartásokat, amelyek tanúsítása esetén az ügyvédet, ahogyan fogalmazott, súlyosan meg kellett büntetni, azaz megszabta, mi minősült fegyelmi vétségnek (39. §). Az enyhébb és a súlyosabb hivatali vétségek kategóriáit alkalmazta, anélkül azonban, hogy konkrétan meghatározta volna, mi tartozik az egyik vagy a másik csoportjába. A büntetés igazodott a szabályszegés súlyához: a figyelmeztetéstől egészen a karból történő kizárásig terjedhetett.¹²¹ (Csak a két legszigorúbb büntetés alkalmazásának különös eseteit sorolta fel részletesen a 42. §.)

A súlyosabb és enyhébb fegyelmi vétségek pontos meghatározása azért is kívánatos lett volna, mert ezen múlt a kiszabható büntetés, a büntetésen pedig az eljáró bíróság, tehát a fent említett kategóriák gyakorlatilag azt is megszabták, ki lett a fegyelmi jogkör gyakorlója. A kisebb súlyúakat bármely bíróság kiróhatta, míg a nagyobbakat kizárólag a főtörvényszék, méghozzá azt megelőző fegyelmi vizsgálat eredményeképpen. Az ügyvédi választmányok szerepe a fegyelmi ügyekben pusztán a jelzésre szorítkozott: indítványozhatták valamely ügyvéd felelősségre vonását bármely bíróságnál (kisebb vétségek esetében) illetve a fegyelmi vizsgálat megindítását, ha

¹¹⁹ 1855. március 26. ZLINSZKY 46.

¹²⁰ A németeknél ld. HRG I. 189.

¹²¹ A 40–41. §§ szerint a fegyelmi büntetések a következők: figyelmeztetés, feddés, pénzbírság (ennek is két változata, 100 Ft alatti illetve 100–500 közötti mértékben), felfüggesztés és elmozdítás (kizárás).

súlyosabb fegyelemsértést észleltek. Ezt a jogosultságot azonban nem szabad túlértékelni, mert emellett akár hivatalból, akár valamely ügyfél panaszára, illetve akár valamely eljárni nem jogosult bíróság kezdeményezésére megkezdődhetett a fegyelmi eljárás. Természetesen rögtön másként festene, ha a választmány kikerülésével nem lehetett volna dönteni a fegyelmi eljárás elindításáról. Ha felfüggesztésről vagy kizárásról szóló határozat született, az eljáró fegyelmi bíróság minden esetben köteles volt erről azonnal értesíteni az igazságügyi minisztert és a Legfőbb Ítélszékét, valamint minden a kerületébe tartozó bíróságot is. Szintén értesítendő volt az illetékes választmány nemcsak a fegyelmi eljárás bármilyen eredményéről, hanem, ha más volt a kezdeményező, a vizsgálat megindításáról is.

A fegyelmi jogkör gyakorlásával kapcsolatban még egy rendelkezésről érdemes részletesebben szót ejteni, amelyből kiderül, hogy a felsőbb fórumok ellenőrizték is az alsóbb szint eljárását. Minden egyes első fokú bíróság köteles volt egy önálló listát vezetni az előttük fellépő ügyvédekről, csakúgy, mint a főtörvényszékeknek a kerületükbe tartozókról. Ebben a jegyzékben aztán fel kellett tüntetniük személy szerint minden, az egyes ügyvédek magatartására vonatkozó észrevételt, legyen az dicséret vagy elmarasztalás. Ezzel azt célozták meg, hogy a csekélyebb mértékű büntetések se maradjanak hatástalanok, hiszen aki korábbi figyelmeztetés ellenére újabb fegyelemsértést követett el, az másodjára már komolyabb hátránnyal számolhatott. Az év végén pedig a bejegyzések kivonatát el kellett juttatni minden bíróságtól a főtörvényszékekhez, amelyek azt alaposan megvizsgálták, s ha úgy ítélték meg, hogy az alsóbb fórumok nem jártak el kellő szigorral, akkor a már alkalmazott helyett súlyosabb büntetést is elrendelhettek, vagy utólag is megindíthatták a fegyelmi vizsgálatot.

Leszűrve az idevágó rendelkezések lényegét, úgy vélem, más véleménnyel¹²² ellentétben is bátran ki lehet jelteni, hogy a császári nyílt paranccsal bevezetett ügyvédi rendtartás által meghonosított szervezeti keretek pusztán látszat-önkormányzatiságot – vagy még azt sem – jelentettek, és az előzmények ismeretében az is joggal feltételezhető, hogy 1848 haladó ügyvédjei nem ilyen reformot képzeltek el.¹²³

¹²² „Az ügyvédek testületi önkormányzati szerveit ez a nyíltparancs lépteti először életbe az úgynevezett ügyvédi választmányok formájában.” ZLINSZKY 46.

¹²³ Hasonlóképpen vélekedik KRÁLIK I. 183. „*Vita tárgya sem volt, hogy a kinevezés, a numerus clausus ügyvédje nem független testület; volt ugyan 'kamarája', de a bíróság alatt állott minden tekintetben.*”

1.3. Visszarendeződés az Országbírói Értekezletet követően

A magyar jogászok hozzáállását legpregnansabban talán az fejezte ki, hogy 1861-ben az Országbírói Értekezleten, amikor sok esetben vitatott volt, hogy megtartsanak-e bizonyos rendelkezéseket a Magyarországra kényszerített osztrák jogi megoldások közül, az ügyvédség kérdésében minden vita nélkül a korábbi magyar jog mellett foglaltak állást a résztvevők. Az albizottmány „*az ügyvédekkel illető magyar törvényeket a magánjogok sérelme nélkül visszaállithatóknak*” nyilvánította és alkalmazandónak javasolta „*az 1804-ik évi [...] 1848-ig gyakorlatilag szakadatlanul fönntartott, azóta pedig törvényesen soha meg nem szüntetett ügyvédi utasítást*”.¹²⁴ Így az abban foglalt követelményrendszer éledt fel újra, s mivel az 1850-es években behozott rendtartás nem ugyanezeket tartalmazta, ezért az utóbbi alapján pályára bocsátott ügyvédekről az ITSZ úgy rendelkezett, hogy „*kik jogosultságukat a legközelebb lefolyt 11 év alatt nyerték, miután a királyi tábla hatósága ismét az egész országra kiterjed, oklevelüket a királyi tábla által megújíttatni, és ha a hazai törvényekből kellőleg megvizsgálva nem volnának, ezekből pótló vizsgálatot tenni tartoznak*”.¹²⁵

Az albizottság javasolta továbbá azt is, hogy „*szabadságukban álljon az ügyvédeknek [...] megyénként ügyvédi társulatot alakítani, elnököt és társulati tisztviselőket maguk közül szabadon választani*”, de ez végül is nem került be az elfogadott szövegbe.¹²⁶ A reformkori és '48-as ügyvédségnek az önkormányzatiságra vonatkozó tervei és vágyai – jó pár akkor felvetett modernizációs törekvéshez hasonlóan – ezután már csak a kiegyezést követően valósulhattak meg, mégpedig az 1874. évi XXXIV. törvénycikk és az ennek alapján felállított ügyvédi kamarák által.

1.3.1. Ügyvédegyletek alakulása

Már az Országbírói Értekezlet ez irányú tárgyalásai során utalást lehet találni arra tehát, hogy az ügyvédek, amennyiben annak szükségét érzik, a testületi szellem felébresztése vagy fenntartása, a közös együttműködés érdekében egyesületet alakítsanak az erre vonatkozó szabályok alapján. Valójában azonban a kiegyezés érlelte meg csak a helyzetet annyira, hogy ilyen egyletek megalakulására sor kerüljön; 1865-ig,

¹²⁴ OBÉ 198.

¹²⁵ OBÉ 292. Az ügyvédek ideiglenes szabályozása 2. §

¹²⁶ OBÉ 199.

a provizórium ideje alatt nemigen nyílhatott tér semmiféle önszerveződésnek. Az 1860-as évek végétől viszont már sorra jöttek létre az ügyvédek saját elhatározásából testületeik, Pest-Budát (1865.) követően helyi – városi illetve megyei – szinten.¹²⁷ A helyi kamarák által szorgalmazott kutatások sorra tárták fel az ország különböző pontjain létrejött hasonló szerveződéseket, amelyek általában a későbbi ügyvédi kamarák alapjai, „hátterei” lettek, ám amely egyesületeken belül a későbbi erre irányuló jogalkotás kérdései is helyet kaptak.

1.3.1.1. A pécsi ügyvédegylet

1.3.1.1.1. A pécsi ügyvédegylet megalakulása

A pécsi ügyvédegylet alakulása mindeddig nem képezte kutatás tárgyát. Az erre vonatkozó iratanyag a Pécsi Ügyvédi Kamara levéltári iratai között lelhető fel, ugyanis 1907. július 28-án az ügyvédi kamarához érkezett levélben Maletter Rudolf ügyvéd mint az ügyvédegylet volt jegyzője az egylet általa addig őrzött iratait a kamarának átszolgáltatta.¹²⁸

A megalakulásról a korabeli szaksajtó is tudósított. Eszerint Reök Lajos ügyvéd újév napjára „barátságos értekezletre” invitálta kollégáit, amelyen elhatározták, hogy szükség van egy egyletre, amely az egész pécsi törvényszék illetékességi területén működő ügyvédeket tömörítené. Rögtön egy bizottmányt is alakítottak, akik feladata lett az alapszabály-tervezet kidolgozása, s elhatározták, hogy annak elkészültével hívják majd össze az alakuló ülést.¹²⁹

Az alakulási közgyűlést 1872. június 29-én tartották meg a pécsi nemzeti Casino helyiségeiben Reök Lajos korelnök vezetésével. Egy 1872. március 25-i keltezésű levél tanúsága szerint azonban eredetileg korábbra volt kitűzve az alakuló ülés, nevezetesen Balogh Károly ügyvéd a korelnöknek címezve az alábbiakat írta – tehát még márciusban: „*Torokbajban szenvedvén nem jelenhetek meg a holnapra kitűzött egyleti*

¹²⁷ BALOGH 2000 35–37., HOLLÓS–PAPP 8–9., HORVÁTH–TUBA 14–15., NÉMETH L. 2006 40., NÉMETH L. 2008 111., SZÁNTÓ 8–9.

¹²⁸ BML K. 536. sz. Az iratok között található: a tagsági jelentkezésről aláíróív, kézírásos és nyomtatott tagnévsor, a szakosztályok alakulásának aláíróívei, illetve egy végleges nyomtatott névsor azok tagjairól, az egyleti közgyűlés jegyzőkönyvei, választmányi ülések jegyzőkönyvei, a közgyűlésre meghívottak névsora, felterjesztés az igazságügyi minisztériumhoz és válaszirat, nyomtatott alapszabály, ügyrendtervezet és végleges változat, választmány által a közgyűléshez beterjesztett iratok, pénzügyi iratok (kimutatások, költségjegyzék), a „pécsi jogáször” levele, részvételi felhívás a német jogászgyűlésre.

¹²⁹ Ügyvéd-egylet alakulása Pécsen. In: Jogtudományi Közlöny 1872/2. 16.

*alakuló gyűlésen.*¹³⁰ További erre vonatkozó iratok híján nem derül ki, hogy miért került sor végül hónapokkal később a megalakulásra. Mindenesetre találhatók aláírási ívek (eredetiben illetve másolatban), melyek június 9-i dátummal 41 illetőleg 9 nevet tartalmaznak, s amelyek szövegezése szerint az aláíró „*a pécsi ügyvédegylet tagjául jelentkező, magát az alapszabályszerű kötelezettségek teljesítésére kötelezi*”¹³¹. Elképzelhető, hogy az eredetileg korábbra tervezett közgyűlést a jelentkezések akkor még esetleg csekély száma miatt halasztották volna későbbre.

A június 29-i közgyűlésen az egyesület ideiglenes jegyzője már a belügyminisztériumnak az alapszabályok megerősítésére vonatkozó iratát ismertette, s így „*a végzés felolvastatván, az alapszabályok pedig felolvasottaknak vétetvén, a nmtsgú Belügyministerium által ezekre tett megjegyzések illetőleg módosítások elfogadottnak, a pécsi ügyvédegylet megalakulnak határozatilag kimondatik*”. Egyúttal elrendelték az alapszabály kinyomtatását és a tagoknak való kézbesítését is.

Ezt követően történt meg az alapszabály V. cikkének megfelelően a tagsági képesség vizsgálata, mégpedig a sorshúzás általi osztályokba sorsolás által. A szabály szerint az egyesületbe jelentkezetteket öt ilyen (lehetőség szerint egyenlő számú) osztályba kellett sorsolni. Ezen osztályok mindegyike a következő osztályba tartozó tagokat vizsgálta meg (az ötödik osztály az elsőt). Az egyesületi tagság feltételeit a III. cikk tartalmazta, ennek megfelelően kellett az osztályoknak a vizsgálatot lefolytatniuk. Az ügyvédegyletnek rendes, rendkívüli és tiszteletbeli tagjai lehettek. Az előbbieik közé soroltattak a pécsi királyi törvényszék területén lakó gyakorló ügyvédek, rendkívüliek közé az ugyanitt lakó ám nem gyakorló ügyvéd, sőt kinevezett bíró, ügyész vagy jogtudor és jogtanár abban az esetben is, ha ügyvédi oklevéllel nem bírt. Tiszteletbeli tagságra a jog és államtudományok körül szerzett érdemek jogosíthattak valakit, ilyené külföldi jogtudósok megválasztása is lehetséges lett volna, bár az adatok szerint erre nem került sor.¹³² A tiszteletbeli tagság azzal a kedvezménnyel járt, hogy az ilyen személyek mindennemű évi járulék fizetésétől mentesítve voltak. A rendes és rendkívüli tagok osztályuknak megfelelő tagsági járulék fizetésére kötelezték magukat.¹³³ Bárki lehetett viszont alapító tag azáltal, hogy meghatározott mértékű (200 illetve 120 Ft)

¹³⁰ BML K. 536. sz. melléklete, Balogh Károly ügyvéd levele

¹³¹ BML K. 536. sz. aláírási ívek

¹³² Más ügyvédegyleteknél található ilyen, például a kassai egyesület Horvát Boldizsár igazságügyi minisztert, és Pauler Tivadart fogadta tiszteletbeli taggá. A köszönetnyilvánító válaszleveleket a Jogtudományi Közlöny is közölte. JK 1871/15. 114.

¹³³ Rendes beltágok, akik Pécsen laknak és 10 Ft járulékot fizetnek, rendes kültágok, akik szintén Pécsen laknak, de csak 8 Ft évi járulékot fizetnek, míg rendkívüli tagok 6 Ft járulék megfizetésére voltak kötelezve.

alapítványi tőkét bocsátott visszavonhatatlanul az egyesület rendelkezésére.¹³⁴ A tagsági jogosultságok sem voltak azonosak, mert a rendkívüli tagok sem választmányi tagságot, sem egyleti tisztséget nem viselhettek, míg a kültagok csak az utóbbiból voltak kirekesztve. Az alapszabályról folyó viták anyaga teljes egészében nem lelhető fel, viszont néhány ezzel kapcsolatos vélemény az egyleti levelezésből rekonstruálható. Így a már említett Balogh Károly ügyvéd, a mellett, hogy rendes taggá jelentkezett az ügyvédegyletbe, e szabályokkal kapcsolatos kritikáit is megfogalmazta. Módosítási javaslatai között szerepelt, hogy *„minden különbséget a rendes bel- és kültagok között megszüntetni”* indítványoz, a következő elvi indokolással: *„egyenlő ügyvédi állásunk, egyenlő jogosultságunknál fogva nem tartom az osztó igazsággal megférhetőnek, hogy a kül tagok egyedül azon okból, mert nem Pécssett tartják rendes székhelyeiket, tisztviselők és választmányi tagok ne lehessenek, 's helyesebbnek vélem, ha a tisztviselők és választmányi tagok rendszeres kötelmeik teljesíthetésének megbírálására a kültagok discretiojára, az egylet érdekei iránti eleve kétségbe nem is vonható buzgóságára bízatik”*.¹³⁵

Az igazolások lefolytatását követően a közgyűlés *„részint közfelkiáltással, részint szótöbbséggel”* megválasztotta a rendes tisztikart és a választmányt, majd a számvizsgáló bizottság tagjait is.¹³⁶ Az elnök Bánffay Simon lett. Későbbi adatokból az állapítható meg, hogy a pécsi ügyvédegyletnek működése első évében 3 alapító és 22 rendes tagja, 17 rendes kültagja és 36 rendkívüli tagja volt,¹³⁷ ezekhez ugyanezen, 1873. május 11-i választmányi ülésen 2 újabb tag felvételét rendelték el, illetve az elnök bejelentette egy tag elhunytát is, aki egyleti tisztviselő (egyleti ügyész) volt, s ezért átmenetileg helyére helyettesítőt kellett kijelölni.¹³⁸

További feladat volt még az egyleti ügyrend kialakítása; ezzel *„illetőleg szolgálati utasítás megállapításával az igazoló választmány bízott meg”*.¹³⁹

Az alakuló ülésnek több tárgya nem lévén a korelnöknek *„buzgó és sikerdús fáradozásáért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott”*.¹⁴⁰

¹³⁴ PÜE ASZ 4–5. (III–V. cikk)

¹³⁵ BML K. 536. sz.

¹³⁶ BML K. 536. Az 1872.VI.29-i közgyűlés jegyzőkönyve (a továbbiakban: kgy. jkv.)

¹³⁷ BML K. 536. Pénztárnoki kimutatás a tagdíjbeszedésekről. Választmányi jegyzőkönyv (a továbbiakban vál. jkv.) 1873. május 11. 21. pont

¹³⁸ BML K. 536. vál. jkv. 1873. máj. 11. 25, ill. 26. pont

¹³⁹ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. jún. 29.

¹⁴⁰ BML K. 536. kgy. jkv. 1872.jún. 29.

1.3.1.1.2. A pécsi ügyvédegylet működése

A közgyűlés által kitűzött feladatok elvégzése – mindenképp az ügyrend és a szolgálati utasítás megállapítása – érdekében az első választmányi ülésre néhány héten belül sor került, melyet az elnökön valamint a jegyzőn kívül 9 tag részvételével 1872. július 17-én tartottak meg. Az előbbi feladattal egy háromtagú albizottságot bízta meg (Danitz Antal elnöklete alatt Frank Josef és Likl János voltak a tagjai). Hasonlóképpen az ő tisztük lett annak az oklevélnek („ezen oklevél mintázatának”) az elkészítése, amelyet az alapszabály V. cikke szerint minden egyes egyleti tag részére ki kellett adniuk.¹⁴¹

A választmánynak mindenképp aktuális, a gyakorlati működéshez elengedhetetlen kérdésekben is döntenie kellett. Így a tagdíj beszedésének módját (az ügyrend elkészültéig) akként határozták meg, hogy azokat az egyleti szolgálta fogja beszedni, s a pénztárnok nyugtatványozza. E szolgálta felfogadásával esetről esetre a jegyzőt bízta meg.¹⁴² Foglalkozott az ülés továbbá azzal is, hogy mely dokumentumokat szükséges kinyomtatni, ilyenek voltak a tagdíjnyugták, de az alapszabály és a tagnévsor 200 illetve 120 példányban való sokszorosítását is elrendelték.¹⁴³

A pécsi ügyvédegylet „jogi közéletbeni” megjelenése is erre az időre tehető. Az egyleti dokumentációból megállapítható, hogy a nyáron – 1872. augusztus 24-én – Frankfurt am Main-ban tartandó, már akkor a szakma neves seregszemléjének számító német jogászgyűlésen magát küldöttei útján kívánta képviselni. Ezért felhívást intéztek az egyleti tagokhoz, hogy augusztus 10-ig jelezzék az elnöknek részvételi szándékukat mindazok, akik a gyűlésre szívesen kiutaznának, s ott „*az egylet megbizottjaiként ennek erkölcsi támogatását igénybe venni óhajtják*” azzal, hogy „*szíves jelentésük annak idején kéretvén*” ottani tapasztalataikat tagtársaikkal meg fogják osztani.¹⁴⁴

Az egylet rendszeres működésének megkezdéséhez saját helyiségre is szüksége volt. A fentiekből kitűnt, hogy alkalmilag a Pécsi Casino termeit használták ülésezéseik céljából, ám szükségesnek vélték, hogy egy erre alkalmas helyiség bérlésében gondolkozzanak. Ezt már az alapszabály is rögzítette, melynek XXI. cikke kimondta,

¹⁴¹ BML K. 536. vál. jkv. 1872. júl. 17. 1–2. pont

¹⁴² BML K. 536. vál. jkv. 1872. júl. 17. 3. ill. 5. pont

¹⁴³ BML K. 536. vál. jkv. 1872. júl. 17. 8. ill. 11. pont

¹⁴⁴ BML K. 536. vál. jkv. 1872. júl. 17. 9. pont. Ehhez két külön iraton jelentkezési listák kapcsolódnak a felhívás megismétlésével 1872. július 24-i és 31-i keltezéssel.

hogy az igazoló választmányra bízzák megfelelő bérleményről való gondoskodást.¹⁴⁵ „A választmány nézete szerint az egyesület hatáskörét voltaképp csak az ügyrend állapítván meg, ennek ismerete nélkül biztosan a helyiség megkívánható minősége sem tudathatik”, így aztán e kérdést függőben hagyták mindaddig, míg az arra kiküldött albizottság a jelentését be nem terjeszti. Mindenesetre az év végéig a Casino termeit használták, hiszen a közgyűlés Svasits Lajos indítványa alapján hivatalos formában mondott köszönetet a pécsi Casino Egyesületnek a helyiségek rendelkezésre bocsátásáért.¹⁴⁶ 1873 májusából található adat a választmányi iratok között arra nézve, hogy „indítvány folytán egy lehetőleg egy nagy vagy két kisebb szobából álló helyiség az egyesület részére kibéreltetni rendeltetett”, melynek „eszközlésére úgy a helyiség bebutoroztatására” ismét bizottságot küldtek ki.¹⁴⁷ Ám mindezek ellenére az 1874. évi közgyűlés jegyzőkönyvének adatai szerint azt még továbbra is a pécsi vezeti Casinóban tartották.¹⁴⁸

Az ügyrend beterjesztésére 1872 októberében került sor, a választmány ekkor ült össze ismét.¹⁴⁹ A javaslathoz képest csak az ügyrend néhány szakasza tekintetében történt a választmányi ülésben módosítás, amely gyakorlatilag hozzátoldást, kiegészítést jelentett, egyebekben az albizottsági javaslatot elfogadták.¹⁵⁰ Eme ülésnek egyben látható, hogy ez volt a legfőbb feladata, mert ezen kívül csak néhány pénztárnoki jelentést tárgyaltak a bevételekről-kiadásokról, bizonyos kifizetések illetve költségek utalványozásáról, továbbá az ideiglenes egyleti szolga díjának megállapításáról. Ezzel kapcsolatosan azonban előkerült az a kérdés is, hogy szükség volna egy rendes szolga felfogadására, s ennek részére havi 6 Ft díjat is megállapítottak.¹⁵¹

A választmány által így kialakított ügyrend október 27-én került a közgyűlés elé, ahol a napirend fő tárgyaül ennek a megállapítását tették. A választmányi javaslatokhoz képest minimális módosítással-pontosítással, néhány szavas kiegészítéssel az ügyrendet véglegesen elfogadták, rendelkeztek annak 100 példányban történő kinyomtatásáról, s az egyleti tagoknak történő megküldéséről is.¹⁵²

¹⁴⁵ PÜE ASZ XXI. cikk

¹⁴⁶ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. dec. 29. 2. pont

¹⁴⁷ BML K. 536. vál. jkv. 1873. május 11. 23. pont

¹⁴⁸ BML K. 536. kgy. jkv. 1874. febr. 8.

¹⁴⁹ Mivel a jegyzőkönyvekben a sorszámozás folyamatos, ennek alapján biztosan megállapítható, hogy időközben ülést nem tartottak.

¹⁵⁰ A módosított szakaszok: 19. §, 26. §, 28. §, 37. §, BML K. 536. vál. jkv. 1872. okt. 6. 14. pont

¹⁵¹ BML K. 536. vál. jkv. 1872. okt. 6. 15–19. pont

¹⁵² BML K. 536. kgy. jkv. 1872. október 27. 1. pont A választmányi javaslathoz képest a 24., 40., 45., 46. §§-on változtattak.

Az egyleti működés felvázolása során legcélszerűbbnek tűnik az alapszabály ama szakaszaiból kiindulni, amelyekben az egyesület céljairól, azok eléréseinek eszközeiről rendelkezik, s amelyeket majd párhuzamba lehet állítani a későbbi ügyvédi kamara hasonló szabályaival is. Ezen törekvések mindjárt az alapszabály I. és II. címeiben foglaltatnak, mintegy ezzel is kifejezve fontosságukat. Eszerint a Pécsi ügyvédegylet a következő célok megvalósítása érdekében jött létre:

„a) az ügyvédek erkölcsi hitelének és tekintélyének fenntartása és emelése;

b) az ügyvédek tudományos képzettségének előmozdítása, a jog és államtani ismeretek fejlesztése, – különösen a hazai törvénykezés terén felmerülő jogkérdések fejtegetése, a törvénykezési hiányok feletti véleményezés, célszerű javaslatok törvényes módon és illetékes helyen előterjesztése és ekként egyleti közreműködés a hazai jog fejlesztésére és javítására;

c) a betegség vagy egyéb szerencsétlenség által sújtott s megszorult egyleti tagok, ezek özvegyei s árvái segélyezése”.

Az egyes célok eléréséhez szükséges eszközöket a következőképpen határozták meg.

Előre veszem a segélyezéssel kapcsolatos kérdéseket, mivel azokban jobbra csak az alapszabály és az ügyrend vonatkozó szabályait lehet idézni, míg ezzel kapcsolatos gyakorlatra pusztán egy adat mutat. Az anyagi segélyezés módozatait az alapszabály XX. cikke írta le, ám a részletes szabályokat már az ügyrend tartalmazta. Ezek szerint segélyben csak az egyesület tagjai, azok özvegyei és árvái részesülhettek, rendkívüli tagok pedig segélyezésre igényt nem tarthattak. Segély megállapítására általában kérelemre, esetleg valamely egyleti tag indítványára kerülhetett sor. Rendes évi segélyezést csak a közgyűlés szavazhatott meg, ám sürgős esetekben az igazoló választmányt felhatalmazta az alapszabály, hogy a közgyűlés utólagos jóváhagyásával segélyezést rendeljen el. Amennyiben azonban a segély kérdésében a választmány döntött, határozata ellen a folyamodónak, illetve az ajánló egyesületi tagnak joga volt a közgyűléshez fordulni. A rendszeres segélyezés is csak indokoltan állhatott fenn, amennyiben annak indoka megszűnt, a folyósítást a közgyűlés bármely egyleti tag javaslatára beszüntethette, úgyszintén akkor is, ha a segélyezett ellen az alapszabályban foglalt kirekesztési esetek valamelyike fennforgott.¹⁵³ A segélyezési gyakorlat köréből –

¹⁵³ PÜE ASZ II. cikk, XX. cikk; PÜE ÜR 38–42. §§

mint azt említettem – nem sok minden maradt fenn, az is elképzelhető, hogy az egyesület működési ideje alatt valójában nem is igen került sor a fenti szabályok alkalmazására. Egy folyamodvány egészen bizonyosan a választmány elé került, amelyben az illető ügyvéd állandó segélyezését kérte. Mivel azonban az alapszabály csak a tagok segélyezését engedte, a segélyt kérelmező pedig nem volt az, ezért a választmány a folyamodványnak nem adhatott helyt. Az elutasítás indokolását emellett kiegészítették még azzal is, hogy az egyesületi pénzügyi viszonyok sincsenek olyanok, amelyek a segélyezést lehetővé tennék.¹⁵⁴

A többi kitűzött cél megvalósítása érdekében mindenekelőtt szükségét érezték az erkölcsi hitel fenntartása végett – a korábban már vázolt – tagképességi feltételeknek a meghatározását, valamint fegyelmi szabályok kialakítását, s mindezek szigorú, következetes alkalmazását is. A legszigorúbb következmény a szabályok megsértése esetére a tagsági viszony megszüntetése, azaz a tag kizárása volt. Az erről való döntést az alapszabály a közgyűlés hatáskörébe utalta, a tag kirekesztéséről általános szótöbbséggel, titkos szavazás útján kellett döntenie. Indítványt a választmány nyújthatott be, melyet indokolni volt köteles, de egyes tagok is eljuttathatták az igazoló választmányon keresztül a kirekesztésre irányuló javaslatukat. Az alapszabály szerint erre két esetben kerülhetett sor. Egyrészt, amennyiben az illető ügyvéd botrányos életmódja, vagy a becsülettel össze nem férő magatartása által a tagságra érdemtelenné vált, másrészt, ha valaki az alapszabályokat ismételtelen és szándékosan megszegte, s szabályszegő magatartásával megintés ellenére sem hagyott fel, vagy ahogyan a szabályzat fogalmazott: „*az igazoló választmány megintására sem hajol*”¹⁵⁵.

Példaként azt az esetet lehet említeni, amely 1873 nyarán borzolta a kedélyeket, s amely előbb a választmány elé került. Az elnök az alábbiakat terjesztette tudniillik elő: „*a Pécs-baranyai lapok f. évi 45 számában egy cikk jelent meg, melyben az ügyvédi kar néhány tagjának az ügyvédi kar tekintélyével ép úgy mint a közérkölcsiséggel merőben ellentétes üzérkedő eljárása nyilvánosan korholtatik*”. Szükségesnek találta, hogy éppen azért, mert e kérdésről van szó, s nyilván mivel az egyesület egyik fő, sőt az alapszabály szerint első helyen említett feladata az ügyvédek erkölcsi hitelének és tekintélyének a fenntartása, ezért a lap következő számában az ügyvédegylet nyilatkozatát közzététessék. A leendő nyilatkozat tartalmára nézve az ügyvédek részéről is elítélte az ilyen magatartást, s egyben ígéretet tett arra, hogy annak karon belüli

¹⁵⁴ BML K. 536. vál. jkv. 1874. szept. 20. 1. pont

¹⁵⁵ PÜE ASZ VII. cikk

következményei is lesznek. Konkrétan: „*miszerint a választmány a kérdéses cikk alaposágáról magának meggyőződést szerezvén, az ily ügyvéd üzerek felhivatnak, miszerint jövőre ilyen az egész ügyvédi karra homályt vető eljárástól annál inkább tartózkodjanak, minthogy ellenkező esetben nevök közzétételével nyilvánosan pellengérré fognak állíttatni, azonfölül a mennyiben ügyvédegyleti tagok lennének, az egylet köréből kizáratásuk is fog egy e célra egybehivandó közgyűlésen indítványoztatni*”.¹⁵⁶ Hogy mennyire összefügg ez a későbbi ügyvédi önkormányzatokkal, s azok leendő hatáskörével, mutatja ugyanezen kérdésben hozott következő döntés. „*Elhatározatott továbbá miszerint az országgyűléshez kérelem intéztessék az ügyvédrendtartásról való törvényjavaslatnak mielőbb törvényerőre leendő emelése és az ügyvédi kamarák felállítása iránt*”.¹⁵⁷ Nyilvánvaló, hogy ekkor már ismert volt az ügyvédegyletek előtt a törvényjavaslat tervezete, hiszen azt országosan véleményezésre is megküldték. Mindazonáltal fontosnak találom megjegyezni, hogy eszerint konkrét problémák felmerülése alkalmával is az volt az általános vélekedés, hogy az ügyvédség erkölcsi tisztaságához vezető útnak egyik jelentős mérföldköve lesz a megalkotandó ügyvédi rendtartás, s az abban foglalt szervezet.

A jogfejlesztést, az ügyvédek tudományos elmélyedését az egyleti tagok erre irányuló „társas érintkezése”, tudományos értekezések és viták rendezése, továbbá szaktudományi könyvtár felállítása, valamint jogtudományi folyóiratok tartása által kívánták előmozdítani. Az egylet a maga részére indítványra hivatalos lapokat is kijelölt: „*az egylet szakközlönyéül a Jogtudományi Közlöny választatott, rendes hivatalos értesítőül pedig a legközelebb megjelenő 'Pécsi Lapok' fogadtatott el*”.¹⁵⁸

A jogfejlesztő feladatot azonban nemcsak elméleti oldalról közelítették meg, hanem konkrét kezdeményezésekre is bukkanhatni, sőt egy későbbi, az igazságügyi minisztériumhoz intézett emlékirat kezdő mondatai kifejezetten arra utalnak, hogy ezt az egylet kiemelkedő feladatának tartotta számon. „*Jogi intézményeink átalakulásának jelen nagy korszakában, a' pécsi ügyvédi kar is hazafiui kötelességének tartotta egyletté alakulni, hogy válllvetve közreműködhessék egyrészt hazai jogfejlesztésünk nagy művének létesítésében, másrészt a' gyakorlati igazságszolgáltatás fölötti örökösben; 's ugyan azért, mert az élet mindennapi viszonyaival folytonos érintkezésben állván a'*

¹⁵⁶ BML K. 536. vál. jkv. 1873. jún. 12. 28. pont

¹⁵⁷ BML K. 536. vál. jkv. 1873. jún. 12. 28. pont

¹⁵⁸ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. okt. 27. 4. pont

szükségletet közvetlen észlelés folytán ismeri, egyik főczélul azt tűzte ki, hogy a' netáni törvénykezési hiányoknak az illetékes helyeni elfogulatlan feltárása 's czélszerű javaslatok előterjesztése által, azok megszüntetésére alkalmat nyújtson."¹⁵⁹

E fent megfogalmazott célok közül a törvénykezés hiányosságaira való figyelemfelhívás, azokra megoldások keresése viszonylag korán bekerült az egyleti tematikába. Már 1872 végén felmerült a kérdés, hogy a bírósági ügykezelés reformja időszerű, s ez mivel valószínűleg nemcsak helyi probléma, országos rendezést igényelne. Maleter Rezső indítványa arra irányult, „*hogy a bírósági ügykezelés lassúsága, 's a hátralékok szerfeletti felszaporodása legnagyobbbrészt a bírósági személyzet elégtelenségében leli okát*”, így „*az egylet a bírósági személyzet szaporítása tárgyában az országgyűlés és az igazságministeriumhoz mielőbb kérvényt intézzen*”. Tekintve, hogy „*ezen indítvány közhelyesléssel fogadtatván, az adatok összegyűjtése, és a kérelem feltétele végett Damnitz Antal elnöklete alatt Zlaksch Emil, Kisfaludy István és Maleter Rezső jegyző az urakból álló bizottság kiküldetik, jelentésük 1873. január hó 25-ig elvárattván*”.¹⁶⁰ Hogy mennyire fontosnak tartották ezt az ügyet, az is mutatja, hogy eme bizottsági javaslat tárgyalására külön közgyűlést hívtak össze, ahol azt felolvasták, s teljes egészében, egy egészen csekély kiegészítéssel el is fogadták.¹⁶¹ Az emlékirat részletesen leírta azokat a problémákat, amelyek a Pécsi királyi Törvényszék és a Pécsi királyi Járásbíróság működésével kapcsolatban felmerültek, célja a négy fő pont köré csoportosított „*aggasztó hiányokra*” a figyelem felhívása és az orvoslás kérése, mivel a gondok gyökerét a felsőbb rendelkezések hiányában látták.

Első helyütt az elintézetlen ügyek, kiadványozatlan ügyiratok magas száma szerepelt, amely szorosan összefüggött a bírák és a kezelőszemélyzet alacsony létszámával. Az erre vonatkozó kifogások alátámasztására az irat részletesen közölte az 1872. évi bírósági hátralékok statisztikáját, hozzátéve, hogy a törvényszék segédhivatalaiban a helyzet még rosszabb. A legkirívóbb és legtűrhetlenebb helyzetet a telekkönyvi hivatalban találták, amely 2 éves elmaradással, 15 ezres hátralékkal dolgozott, az itt dolgozókra háruló munka időbeni elvégzését nemes egyszerűséggel csak mint „*phisciai lehetetlenség*”-et aposztrofálták.

Megoldási javaslatként a meglévő 10 bírói állás mellé még kettőt szerettek volna rendszeresíttetni, hiszen „*a felsorolt tényekkel szemben, a' pécsi kir. törvényszék*

¹⁵⁹ BML K. 536. felterjesztés az IM-hez 1873. február 16.

¹⁶⁰ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. dec. 29. 3. pont

¹⁶¹ BML K. 536. kgy. jkv. 1873. febr. 16.

személyzetének kellő szaporítása oly követelmény, melynek jogosságán kételkedni sem lehet". A kisebb fogalmazványok elkészítésére a „*törvényszéki bírák mellé fogalmazói segédek adatnának*”, ezáltal a „*bírák a' perek elítélése 's fontosabb elintézésére nagyobb gondot fordíthatnának*”, miközben a fogalmazó „*a bírák felügyelete alatt magát kiképezvén a' birói kar folytonos kiegészítésére megbecsülhetetlen anyagul szolgálna*”.

A törvényszékihez hasonló volt a helyzet a pécsi járásbírószágon is. A kimutatott statisztikában szereplő eredményt a személyzet „*a' legnagyobb erőfeszítés és éjjeli munkálkodás mellett is, csak az által volt képes elérni, hogy a' szabadság időt egyik tag sem vette igénybe, 's azon ügyekben, a' melyekben ügyvédek megjelentek, ezek szóváltásaikat magok iktatták jegyzőkönyvbe, 's a' birói határozatokat a' felek magok tisztázták*”. Itt is szükségesnek, sőt mellőzhetetlennek találták tehát mind a bírói mind a kezelői személyzet szaporítását, nehogy a „*járásbírószág az alaposság rovására csak a' számokat elintézni, 's azok elintézésénél is az ügyviteli szabályokban előírt rendet mellőzni kénytelen legyen*”.

A következő komoly gond a törvényszéki épületek már tűrhetetlen elégtelenségében rejlett. A helyzetet kimerítően részletezték, amelynek a lényege, hogy a bíróság egy „*bérházba van szorítva, mely sem elegendő alkalmas helyiséggel nem bír, sem pedig a' törvényszék tekintélyének meg nem felel*”. A büntető szakosztály megfelelő hely hiányában a megyeházán ülésezett, azonban ott sem rendelkezett állandó helyiséggel.

Speciális problémaként merült fel továbbá ama körülmény, mely az ügyvédek megítélése szerint „*igazságszolgáltatásunkra fölötte zsibbasztólag hat*”, nevezetesen a „*bírói határozatoknak a' politikai közegek általi hanyag kézbesítése*”. Ez alatt azt értették, hogy a kézbesítések csak igen késedelmesen, az abban tűzött határnap letelte után, vagy egyáltalán nem történtek meg, a kézbesítési vevényt pedig gyakorta oly hanyagul töltötték ki, hogy annak hiányosságai miatt nem lehetett az illető iratot kézbesítettnek tekinteni. Mindezek megakadályozására a pécsi ügyvédi kar felkérte az igazságügyi minisztert, hogy működjön közre ezek megoldásában, s a perrendtartás megfelelő szakaszának a „*politikai hatóságok irányában egy kimerítő kézbesítési utasítással ellátott rendelettel érvényt szerezni kegyeskedjék*”.

Az emlékiratra a válasz július 18-i keltezéssel a Pécsi királyi Törvényszéken keresztül azonban csak ősszel került a választmány elé. A Pauler Tivadartól érkezett 23163/IM 873. sz. leirat részint elutasító, más vonatkozásában viszont az ügyvédek

kérése támogatásra talált. A válaszirat, melyet a miniszter a törvényszéki elnöknek címzett, mindenekelőtt kérte, hogy tartalmáról „*emlékiratának visszaszolgáltatása, és ezen alapos munkájáért köszönetem nyilvánítása mellett*” tájékoztassa az ügyvédegyletet.¹⁶² Utalt arra, hogy az egylet „*a pécsi kir. t.szék és járásbíróság személyzetének szaporítása iránti előterjesztése az első folyamodású bíróságok személyzetének 1873 évre már korábban történt megállapításával szemben,– ez idő szerint figyelembe nem vétethetett, ellenben a pécsi t.szék részére egy alkalmas helyiség kibérlésére úgy a kézbesítések eszközlése körül tapasztalt hiányok megszüntetésére nézve a kellő intézkedések megtételtek*”.¹⁶³ Úgyszintén a kézbesítések ügyében a belügyminiszterhez fordult, aki arról értesítette, „*miszerint már megtette a szükséges intézkedést a végett, hogy Baranyamegye közigazgatási közegei, főképp pedig azon megye területén lévő községek előjáróságai – melyeknek mulasztásai alapos panaszra eddigelé leginkább szolgáltatottak okot, – a bírósági határozatok kézbesítését a jövőben pontosan teljesítsék, ’s a kézbesítés alkalmával az 1868:LIX. törvénycikknek erre vonatkozó világos szakaszait mindig szem előtt tartásuk*”.¹⁶⁴ Az igazságügyi miniszter szerint: „*Remélhető ennél fogva, hogy a pécsi ügyvédegylet emlékiratában és a pécsi kir. törvényszék f. é. május hó 23-án 3910. f.sz. ide intézett jelentésében, nem különben az ottani kir. járásbíróság által a kézbesítésre vonatkozólag emelt panaszok a belügyminiszter úr most említett intézkedése folytán, megszűnteknek tekinthetők*”.¹⁶⁵ Kitészik a válaszból immár az is, hogy ezek a kérések nem kizárólag az ügyvédek körében fogalmazódtak meg. A könnyebb érvényesíthetőség végett valószínű, hogy a bírakkal egy időben, velük mintegy összefogva tárták a miniszter elé panaszukat. Az ügyvédek maguk ugyan csak közvetve voltak érintettek, és így tapasztalták a nehézségeket, de megértést, szolidaritást mutattak az igazságszolgáltatásban dolgozók iránt és más ügyvédi egyletek is gyakran írtak fel a miniszterhez a bírósági személyzet szaporítása, vagy – korábban – a bírósági szervezet ügyében.¹⁶⁶

Nem ez volt azonban az egyetlen, a bíróságok működésével kapcsolatos kérdés, amely az egyletben felmerült. Ha kellett, a bírósággal szemben is megfogalmazták problémáikat. Így például 1873 nyarán elhatározták egy kérelem intézését a pécsi

¹⁶² BML K. 536. 23163./IM/873. sz. leirat másolata

¹⁶³ BML K. 536. vál. jkv. 1873. okt. 14. 31. pont

¹⁶⁴ BML K. 536. 23163./IM/873. sz. leirat másolata

¹⁶⁵ BML K. 536. 23163./IM/873. sz. leirat másolata

¹⁶⁶ Pl. a nagyváradai, a budapesti, a kolozsvári és a kassai ügyvédegyletek feliratai és felterjesztései a személyzet szaporításáról. JK 1872/10. 69–70., 72–74., 1872/27. 191–192., 1872/37. 267–271. A kassai egylet emlékirata illetve az ezt pártoló budapesti ügyvédegyleti emlékirat a bírósági szervezet tárgyában: JK 1871/16 117–118., 1871/17. 127.

törvényszékhez egy, a „*törvényben egyáltalán nem gyökerező eljárás megszüntetése tárgyában*”. Arról volt szó, hogy a pécsi királyi törvényszék ama gyakorlatot kezdte követni, hogy „*a perekben hivatkozott tanúk kihallgatását bizonyos összegeknek tanudij címén leendő beszolgáltatásától teszi függővé*”.¹⁶⁷ Ezt nehezményezték az ügyvédek. Válaszról a jelenlegi iratanyag alapján azonban nem bírunk tudomással.

Más jellegű, ám továbbra is az igazságügyi reformra vonatkozó kérdés is az egyesület látókörébe került. Épp néhány hónappal ezt követően tárgyalta a választmány a pécsi jogáször ama felkérését, amely a következőt tartalmazta: „*A 'pécsi jogász kör' egyik választmányi ülésében tagjai részére egy 2 db. cs. aranyból álló pályadíjat tűzött ki a leghelyesebb bírálatra, melynek tárgyat a nm. igazságügyministerium által ez évben közzébocsátott, és az országgyűlés elé is terjesztett ügyvédi rendtartás javaslata képezne. Ugyanezen ülésben a beérkezendő pályaművek megbirálása végett a T. 'pécsi ügyvédegylet' választmánya határozottatott felkérni*”. A jogáször elnökének leveléből – melyet 1873. október 9-én intézett az egyesület elnökéhez – kiderül, hogy az általuk meghirdetett pályázatra mindösszesen egyetlen pályamunka érkezett, ennek elbírálását s az erről készítendő „*véleményes jelentést*” kérte a jogáször nevében az egyesülettől. A választmány a pályaművet – amely sajnos nem szerepel az iratok között – a III. szakosztálynak adta ki azzal, hogy legkésőbb november 15-ig készüljenek el a jelentéssel, s terjesszék azt eléjük.¹⁶⁸

Ám egyéb kodifikációs kérdésekkel is foglalatoskodott az egyesület. Az elnök például arra hívta fel a választmány figyelmét, hogy „*egy külföldi jogtudós által a magyar büntetőjogi codificatio és eljárás történetének rövid vázlatbani kidolgozására felkérte*”, s egyben célszerűnek látja „*e kérdés kidolgozásával a szakosztályt megbízni*”. Minden valószínűség szerint a büntetőjogi szakosztály ekkor már – ellentétben a másik kettővel – működhetett, mivel a döntés úgy szólt, hogy a II. szakosztály e kérdés kidolgozására, míg az I. és II. szakosztályt megalakulás céljából ülés összehívására „*felhívatni rendeltetett*”.¹⁶⁹

Az ügyrend szerint az egyesület ugyanis szakosztályokból állt, s minden tagnak nyilatkoznia kellett arról, melyik szakosztályba kívánt belépni. Akik azonnal beléptek valamelyikbe a három – államtudományi, büntetőjogi, illetőleg magánjogi – szakosztály

¹⁶⁷ BML K. 536. vál. jkv. 1873. június 12. 29. pont

¹⁶⁸ BML K. 536. vál. jkv. 1873. okt. 14. 32. pont

¹⁶⁹ BML K. 536. vál. jkv. 1873. okt. 14. 33. pont

közül, azok neve már az első erről szóló jegyzőkönyvben szerepelt.¹⁷⁰ Minthogy azonban „*a jelentkezettek csak csekély számát képezték az egyleti tagoknak, jegyző megbízott, miszerint a körözményben a szakosztályokba belépésre szólítsa fel; elnök úr pedig felkérte, mikép ennek megtörténtenél a szakosztályoknak megalakulása végett gyűlést hirdetni sziveskedjék*”.¹⁷¹ Az ezt követő, 1872. decemberi közgyűlésen került sor a szakosztályok elnökeinek és jegyzőinek megválasztására.¹⁷² Egyúttal értesítették az elnököket arról, hogy a szakosztályok megalakulása érdekében mielőbb tartsanak üléseket. Ez jó ideig nem történt meg, hiszen az 1873. május 11-i választmányi ülésen még mindig csak odáig jutottak el, hogy a szakosztályok elnökeit fel kellett szólítani az osztályok alakuló üléseinek egybehívására.¹⁷³

Annak ellenére, hogy a választmányban felmerülő kérdések, az általuk fogalmazott iratok, felterjesztések alapján úgy tűnhet, hogy a pécsi ügyvédegyletben pezsgő közéletnek lehetünk tanúi, ez előbbi adat, nevezetesen, hogy másfél év elteltével a szakosztályoknak, illetve azok nagyobb hányadának még nem sikerült megalakulniuk sem, inkább arra utal, hogy a tagok érdeklődése az egyleti ügyek iránt meglehetősen alacsony lehetett. Mindezt alátámasztják az 1874. évi éves közgyűlésen az elnöki beszámoló nyitó mondatai is: „*az egylet multévi működését ecsetelvén sajnálattal kénytelen konstatálni, miszerint az egylet működése a várakozásoknak meg nem felelt, mégis daczára ezen pangásnak, nem tartja tanácsosnak hogy az egylet – a mint azt némely tagok czélozzák, ne oszoljon fel, mert az egyletnek éppen ez időbeni fennállása igen szükséges*”.¹⁷⁴ Nos, a jegyzőkönyv további részeiből az derül ki, hogy a szervezet tovább működött, hiszen a közgyűlés tárgya voltaképpen a tisztviselők megválasztása volt, így a korábbi elnök leköszönt pozíciójáról, a választás idejére a jegyző elnökölt, majd a szavazás megtörténte után ismét az elnök foglalta el az őt megillető széket. Az adatokból kiderül, hogy személy szerint is ugyanazt választották meg elnökké, nevezetesen Bánffay Simont.¹⁷⁵

A pécsi ügyvédek egyesülete folytatta tehát munkáját. Az 1874 őszi választmányi ülésen a segélyezési kérdésen kívül elsősorban ismét a törvényjavaslatok véleményezése volt napirenden. Mindenekelőtt a pénztárnok feladatává tették, hogy

¹⁷⁰ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. okt. 27. 2. pont

¹⁷¹ BML K. 536. kgy. jkv. 1872. okt. 27. 3. pont

¹⁷² Az I. szakosztály elnöke Frank Josef, jegyzője Koszits Szilárd; a II. szakosztály elnöke Lobmayer István, jegyzője Antal Gyula; a III. szakosztály elnöke Reök Lajos, jegyzője Pilek Antal lett. BML K. 536. kgy. jkv. 1872. dec. 29. 1. pont

¹⁷³ BML K. 536. vál. jkv. 1873. május 11. 24. pont

¹⁷⁴ BML K. 536. kgy. jkv. 1874. febr. 9. 1. pont

¹⁷⁵ BML K. 536. kgy. jkv. 1874. febr. 9.

haladéktalanul szerezzék be az ügyvédtartást, a közjegyzőségi és a csőd-, váltó-, kereskedelmi- és a büntető-törvényjavaslatokat. Ezt követően pedig az elnök indítványára mindannyian helyeselték, hogy az egyes szakosztályokat hívják fel a körükhöz tartozó törvénytervezetek megbírálására.¹⁷⁶

Közben már javában zajlott az ügyvédi rendtartás országgyűlési vitája, s hamarosan sor került az új törvény elfogadására is. Bár az új szabályozással nem lett volna ellentétes önszerveződésen alapuló egyesület fenntartása, mégis az 1875. április 26-i választmányi ülésen az elnök oly előterjesztést tett, „*miszerint az ügyvéd egyesület a törvény által felállított ügyvédi kamarák életbe léptetése folytán célját veszít s helyén látja, hogy azon kérdés eldöntése végett, valjon az ügyvéd egyesület továbbra is fenntartassék-e vagy nem, egy közgyűlés hívassék egybe*”. Tekintve, hogy az egész választmány véleménye is „*oda irányúl, – hogy az egyesület feloszlatása iránti határozathozatal céljából*” közgyűlést hirdessenek, ezért az elnök felhatalmazást kapott, hogy ezt május 30-ra hívja össze.¹⁷⁷ Eme közgyűlésről azonban írásos adatokat már nem találtam. Egészen bizonyosak lehetünk abban, hogy a pécsi ügyvédegylet 1875-ben megszűnt, nemcsak azért, mert az imént hivatkozott jegyzőkönyv tanúsága szerint kifejezetten ez, tehát a „*feloszlatása iránti határozathozatal*” volt az utolsó közgyűlés összehívásának célja, nemcsak azért, mert erre utal az is, hogy az egyesületi iratokat tartalmazó iratköteg egy egészként szerepel a későbbi ügyvédi kamara anyagai között, az alakulástól egészen ezen 1875-ös választmányi anyagig. Konkrétumot tartalmaz erre nézve a volt jegyző kamarához intézett 1905-ből származó levele, amelyben az alábbiakat közli: „*Tekintetes Ügyvédi Kamara! Az 1872-ben Pécsen alakult 's az ügyvédi kamarák létesítésével megszűnt pécsi ügyvédegylet ügyiratait, mint annak volt jegyzője mindezideig megőriztem; további megőrzés végett % alatt ide zárva a tekintetes ügyvédi Kamarának átszolgáltatom*”.¹⁷⁸

A pécsi ügyvédség szervezetének története tehát 1875-től már nem az ügyvédegylet, hanem az ügyvédi kamara keretei között vizsgálendő tovább.

¹⁷⁶ BML K. 536. vál. jkv. 1874. szept. 20. 2. 3. pontok

¹⁷⁷ BML K. 536. vál. jkv. 1875. ápr. 26. 2. pont

¹⁷⁸ BML K. 536.

2. Az ügyvédi kamarák létrehozása

2.1. Okok és körülmények – a leglényegesebb megoldásra váró kérdések

A kiegyezést követően az alkotmányos berendezkedést érintő törvények mellett kiemelkedő jelentőségűek voltak az igazságszolgáltatási szervezet átalakítását végrehajtó reformok. Ezen belül természetesen elsődleges helyet foglaltak el a bírósági rendszer átforgalmazásának kérdései, s az erre vonatkozó törvények, ám nem kevésbé tekintették fontosnak a királyi ügyészségek létrehozását, a modern közjegyzői intézmény meghonosítását illetve az ügyvédség új alapokra helyezését.¹⁷⁹

Míg az utóbbira vonatkozó 1871-es, első közzétett tervezet még úgy fogalmazott, hogy „*az igazságszolgáltatás egyik nélkülözhetetlen közege az ügyvéd*”, addig az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása már egyenesen azzal kezdődött, hogy nemcsak nélkülözhetetlen, hanem egyenesen az „*egyik legfontosabb*” résztvevőről van szó, éppen ezért az új jogszolgáltatási szervezet is hiányos maradna, hogyha az ügyvédségre nézve nem születne meg e jogszabály, s nem történne meg annak átszervezése.¹⁸⁰ Csemegi Károly államtitkár az országgyűlési vitában ezt úgy fűzte tovább, hogy a jogállamnak pedig „*nem egyedüli, de egyik leglényegesebb organuma az igazságügy. Organum és organismus egyszersmind, mely nem lehet erős, nem lehet egészséges: ha egyik tagja hiányzik, vagy ha egyik hiányos, vagy ha az megromlott*”.¹⁸¹

Vissza kívánok ezen a ponton utalni arra, hogy e gondolat nem 1867 után merült fel először, hanem – mint azt korábban bemutattam – már jóval előbb, a reformkorban is felvetődött. Bizonyos az ügyvédséggel kapcsolatos problémák, amelyek tehát már a század középső harmadában publicitást kaptak, gyakorlatilag ugyanúgy fennálltak ez idő tájt is, sőt az 1874. évi XXXIV. törvénycikk, az ügyvédi rendtartás parlamenti és azt megelőző szakmai vitájából az is kitűnik, hogy ezek a gondok a hatvanas években még tetéződtek. Az ügyvédségről szóló új törvényre tehát nemcsak azért volt szükség, mert ez szolgálta az igazságszolgáltatás ún. modern, a polgári államnak megfelelő átalakítását, többek között azért, hogy az ügyvédi, bírói illetőleg közjegyzői hivatást

¹⁷⁹ LÖW 82.

¹⁸⁰ 1871. tervezet Indokolás 40., ÜRT Indokolás. Általános indokolás.

¹⁸¹ KN X. 210.

és hatáskört egymástól különállóan kezelte („*e három közeg teendői egy kézben nem központosíthatók; mindegyik csupán úgy birván hivatásának teljesen megfelelni, ha hatásköre elkülönítve és önállóvá van téve*”),¹⁸² hanem azért is, mert az ügyvédség intézménye Magyarországon komoly kritikákat kapott, illetve érdemelt ki magának.

Mindenekelőtt azt lehet megállapítani, hogy a legsúlyosabb gondot az ügyvédi tekintély hanyatlása jelentette, az a vélekedés, miszerint „*a közvélemény az ügyvédben nem a jog védőjét, hanem inkább annak elferdítőjét látja; és az ügyvédi kar általában – leszámítva a kivételeket – éppen nem bir népszerűséggel*”.¹⁸³ Ennek megakadályozására törekedtek, s ehhez meg kellett állapítani, mi okozta e tekintélyvesztést. A javaslat egyik országgyűlési előadója, Matuska Péter szintén ezt hangsúlyozta a képviselőházi vita megkezdésekor, mégpedig azért, mert az ügyvéd feladataként a jogérvényesítést, az igazságszolgáltatás menetének előmozdítását jelölte meg, s úgy vélte, épp ez kerül veszélybe, ennek nem tud megfelelni a „*süllyedt állású*” ügyvédi kar. Az ellenzők azonban annak a véleményüknek is hangot adtak, hogy a törvényhozás nem tekintheti feladatának az állampolgárok egyik-másik osztálya vagy rétege részére a tekintély biztosítását.¹⁸⁴

Mindazonáltal azt is meg kell jegyezni, hogy az sem biztos, és az erre vonatkozó források szűkössége miatt nehezen igazolható, hogy az az erkölcsi fölény és tekintély, amelyet a XIX. századi szerzők és politikusok koruk ügyvédségéből hiányoltak, létezett-e egyáltalán valaha is. Ha az ügyvédek megítélését vizsgálja az ember, sokkal inkább találkozik már azokban az évszázadokban is, amikor a prókátorokra még csak elszórt szabályok vonatkoztak, olyanokkal, amelyek kritikusan szemlélik az ügyvédeket, amelyek a hibákat emelik ki. Elképzelhető, hogy az általános – az egész ügyvédi karra vonatkozó – megbecsültség, amelynek elérését az ügyvédség jobbításával megcélozták, pusztán egy ábrándkép volt, csakúgy mint az az ügyvédideál, amelyet maguknak – akár kedvező külföldi tapasztalatok alapján – lefestettek:¹⁸⁵ olyan, amely valójában soha nem is létezett, sőt, megkockáztatom, teljességgel talán soha nem is létezhet. Sokszor a múltba tekintő számára fényesebbnek tűnt fel az ügyvédség korábbi helyzete, míg a kortárs véleményekből ennek az ellenkezője bontakozott ki.¹⁸⁶

¹⁸² ÜRT Indokolás. Általános indokolás. I.

¹⁸³ 1871. tervezet Indokolás 41.

¹⁸⁴ KN. X. 203., 206., 298.

¹⁸⁵ TÓTH 8–10.

¹⁸⁶ KN. X. 295.

Természetesen az elemzők, a törvényalkotók nem indulhattak ki ebből a kissé pesszimista megközelítésből, s a téma egyik legkorábbi felvetője, ifj. Palugyay Imre korábban bemutatott 1841-es munkájában bár konstataulta, hogy „*az ügyvédi helyzet a világ állományainak törvényhozásai [...] által [...] felette mostohailag ápoltaték, 's igen keveset, 's valljuk meg: mi épen semmit sem tevének, mi által az ügyvédikar egyedeinek becsületérzete ébresztését eszközölhettük 's emelhetjük volna*”, mégis úgy remélte, hogy „*kétségkívül lesz kor, mellyben elérendi diadalát; lesz kor, melly az ügyvédi helyzetet, moralis ereje-, tekintete-'s méltóságába visszahelyezve*” a köz bizalmát nemcsak megérdemli, hanem ténylegesen bírja is.¹⁸⁷

Melyek voltak tehát azok a körülmények, amelyek a XIX. századra oda vezettek, hogy az ügyvédi pályán működők a közbizalmat nem tudták kiérdemelni, vagy elveszítették? Az indokok között a következőket említették a legtöbben: az ügyvédi létszám emelkedése, a szakma „felhígulása”, a nem megfelelő elméleti tudás, a vizsgák komolytalansága, a gyakorlat elégtelenségei (rövid, esetenként csak papíron kimutatott gyakorlati idő), az igazságszolgáltatás mostoha feltételei (kodifikálatlan joganyag, az eljárás nem megfelelő szabályozása, konkrét fizikai körülmények), a bírósághoz képest az ügyvéd alárendelt szerepe, elsősorban disziplináris téren, az ügyvédekre vonatkozó szabályok korlátozó volta, az ezekben is kifejezett bizalmatlanság. Több szerző véleménye szerint ugyanis a törvények jobbra csak az ügyvéd kötelességeit sorolták fel, jogaikat nem tartalmazták és inkább csak a lehetséges ügyvédi visszaélésekkel foglalkoztak.¹⁸⁸

2.1.1. A bíróságokhoz való viszony

Az ügyvéd bírósághoz való viszonyával kapcsolatban egyenesen az fogalmazódott meg, hogy „*a' bírónak önkénye szabályozza lépteit*”, összeütközés esetén a bíró az ügyvéddel szemben saját ügyében maga dönt.¹⁸⁹ Mindezekén túl az ügyvédek teljes alárendeltségének fogták fel azokat a rendelkezéseket, amelyek célja valójában a perek elhúzódásának meggátlása volt (a bírónak joga volt megakadályozni az ügyvéd hiábavalónak tartott szövegváltásait, mellőzni a háromon felüli kifogásait).¹⁹⁰ A képviselő perbeli szerepéből kiindulva az is igaz, hogy sokszor a bírák is úgy tekintettek a

¹⁸⁷ PALUGYAY VIII–IX.

¹⁸⁸ PALUGYAY X., 53., 56., TÓTH 12–13.

¹⁸⁹ PALUGYAY X., TÓTH 13., 15., PALUGYAY 55–56.

¹⁹⁰ 1563:49. tc. 3. §, 1723:38. tc. 4. §, TÓTH 14.

prókátorra, mint aki nem más, mint „processzuális eszköz”, akinek elsődleges feladata az eljárás lefolytatásának, az igazság kiderítésének a megkönnyítése. Ez még a XIX. században is így volt. Igazolja ezt, hogy Szlemenics Pál a század elején megjelent munkájában a bírói segédszemélyek közt tüntette fel az ügyvédeket.¹⁹¹

Az ügyvédi tevékenységgel összefüggő – általában perbeli – vétségekért is nyilván a bíróság szabhatott ki büntetéseket. Így már régtől fogva nyelvváltásban marasztalhatta az ügyvédvalló levél nélkül fellépőt, és azt is, aki a megbízás lejártát követően vitte másnak az ügyét (kivéve, „*ha nyilvánosan tudatik, hogy annak rendszerinti ügyésze*”), azt, aki a megbízója által egyezséggel lezárt pert újra felélesztette, a patvarkodót (itt azt értve alatta, aki más ügyében fizetségért járt el, ám valójában a képviselőt nem híven látta el), valamint az is, aki a szóváltásokban sértő kifejezésekkel élt.¹⁹² Hallgatásra (*silentium, poena silentii* vagy nyelvkötés) ítélték az ügyvédet „*hite és hivatala ellen elkövetett vétek miatt*”, vagyis amennyiben az ellenféllel összeszövetkezett, ha a megbízást ok nélkül tette le és ezáltal megbízójának kárt okozott, ha a barátságos egyezséget megakadályozta, ha kirendelés ellenére sem vállalta el a szegény perlekedők képviselőt, ha hamis leveleket készített vagy ilyeneket tudva felhasznált, ha *quota litis*-megállapodást kötött ügyfelével, ha többszöri megintés ellenére a pert elhúzni igyekezett, illetve ha a bírót megsértette.¹⁹³ Az utóbbi, súlyosabb esetekben a bíróság jelentette az elkövető ügyvédet, aki ellen tiszti kereset alapján bünvádi eljárás is indulhatott.¹⁹⁴ Az enyhébb természetű kötelelességszegésekért az 1804. évi *Instructio pro advocatis* alapján a bíróság ezen kívül megintésben vagy feddésben is részesíthette az ügyvédet.¹⁹⁵ Többen méltánytalannak találták, hogy a törvény, sőt már az 1694-es I. Lipót által kiadott ügyvédi szabályzat a bíró feladatává tette az ügyvédi díj megszabását is (kellő tekintettel az ügyvédek tapasztaltságára, ügyességére illetve a végzett vagy végzendő munkára), később a váltótörvény szerint is a váltótörvényszék a végítéletben mindig meg kellett, hogy határozza az ügyvédi díjat.¹⁹⁶ Az ügyvédi függetlenséget hangsúlyozták a „szerzés tekintetében” is, vagyis azt igényelték, hogy a díjmegállapítást vegyék ki a bírák kezéből.¹⁹⁷ Mindezekre a rendtartástervezet készítésekor is utaltak, s annak indokolásában is kijelentették, hogy

¹⁹¹ KUN 246., SZLMENICS IV. 46.

¹⁹² DM. X. 25. 384., PALUGYAY 65., DM X. 28. 391–392., HK II. 72.

¹⁹³ PALUGYAY 66.

¹⁹⁴ KUN 252.

¹⁹⁵ VINKLER 356.

¹⁹⁶ 1723:38. tc. 6. §, 1840:15. tc. II. rész 225.§ illetve PALUGYAY 64., TÓTH 14., KN X. 296.

¹⁹⁷ FISCHER 116.

ez a függés „*az ügyvédnek hivatásával merőben ellenkezik*”, s mivel az igazságszolgáltatásnak éppolyan önálló közege, mint a bíró, nem lehet neki alávetve.¹⁹⁸ Ebből vezették le többek között az önállóság elvét is, vagyis azt, hogy az ügyvéd is csak és kizárólag a törvénynek lehet alárendelve, ennek korlátai közt teljes önállóság illeti meg.¹⁹⁹

2.1.2. A képzettség kérdése

Gyakorta felemlítették, hogy az ügyvédi tekintély süllyedésének oka a tudományos–szakmai ismeretek hiányos volta, hogy az ügyvéddé válás feltételei között a valódi tudományos fejlődésre kevés biztosítékot lehetett találni, sőt esetenként a hamis bizonyítvány sem volt ritka. Az 1804-es szabályzat az ügyvédkedés előfeltételül már megszabta ugyan a jogi képzésben való részvételt, de nem írta elő az egyetemi végzettséget, megelégedett a jogakadémiák, egyházi joglíceumok látogatásával is. A XVIII. századtól fogva ezekben az intézményekben a hazai jog oktatása is folyt, főként praktikus szemszögből, és a gyakorlatra való felkészítést tekintették még a következő század első felében is fő célnak. A jogi tanfolyamot, amelyet egy éves bölcséleti kurzus előzött meg, két esztendő alatt el lehetett végezni. Az ügyvédek többsége számára a valódi „jogi kiképzést” inkább a gyakornoki évek jelentették: a vizsgát megelőzően egy évet patvaristaként, egyet pedig jurátusként kellett kitölteni.

A kortársak szerint azonban nemcsak a jogi iskolák nem igényeltek elég alapos felkészültséget, hanem sokszor maga az ügyvédi vizsga is teljesen komolytalan volt.²⁰⁰ Többek között azért, mert 1848 (illetve végső soron 1853) előtt „*ez állás olyannak tekintetett, mely az ambitiosusabb ivadéknak csak arra szolgált, hogy bevégzett műveltségű egyénnek tekintessék s minden hivatalra könnyebben s gyorsabban vergődhessék*”.²⁰¹ A felületes képzettség különösen 1861-et követően vált egyre nagyobb mértékűvé.²⁰² A régi szabályok visszaállításával az *Advokaten-Ordnung*

¹⁹⁸ 1871. tervezet Indokolás 43.

¹⁹⁹ 1871. tervezet Indokolás 43.

²⁰⁰ KAILL 26., KUN 238., TÓTH 29–30. Itt emlékezik vissza saját vizsgájára is ekképp: „*Pedig a vizsgálat is olly valami jámbor és atyai; én legalább 5. percz alatt estem át rajta, 's az „írásbeli” alkalmával 3. vagy 4. velem együtt bezárt társam’ themáját dolgoztam ki...*”, KN X. 296. „*...a magyar a vele született jószívűségénél fogva a vizsga alkalmával oly könnyen szemet huny a tudatlanság vagy a még károsabb tudákosság előtt*” – idézi Wildner Ignác Pesti Naplóban megjelent írásából a Jogtudományi Közlöny, JK 1875/12. 100.

²⁰¹ KUN 239.

²⁰² 1871. tervezet Indokolás 43–44.

bevezetését megelőzően oklevelet nyert ügyvédek ismét a pályára léphettek, annak ellenére, hogy esetleg a modern jogszabályok világában már nemigen mozogtak otthonosan. A képzettség hiányosságai miatti elmarasztaló vélekedés 1874-ben a képviselőházban így fogalmazódott meg: „*a közvélemény joggal hiányolja az ügyvédségben a kellő szakismeretet*”.²⁰³

2.1.3. Létszám

Az előbbi okoknál fogva a hatvanas évektől problémát okozott az ügyvédek számának rohamos emelkedése, az „*ügyvédek túlszaporodása*”, amelyről feltették, hogy nemcsak morális, hanem szociális gondokhoz is vezet, ha folytatódik, s amely sem a köznek, sem a magánosoknak nem érdeke.²⁰⁴ Az ügyvédi pálya azon hiedelem miatt tűnhetett vonzósnak, hogy itt könnyebb boldogulni, azonban a kínálat túlsúlya elvezetett odáig, hogy egyesek képtelenek voltak megélni, egzisztenciát teremteni pusztán az ügyvédi ténykedésükből, ezért más, esetenként olyan kereseti források után kellett nézniük, melyek az ügyvédi hivatással nem fértek össze. Így az is előfordulhatott, hogy nem a fél kereste fel az ügyvédet, amint az illő lett volna, hanem megfordítva, akár úgy, hogy gyakorta ő maga teremtette a pert.²⁰⁵

A hatvanas években az állítások szerint olyan gyakorlat harapódzott el, hogy a különféle „hivatalokból kimaradt” egyénekek szemben egy elnézőbb eljárás dívott, megélhetésük megkönnyítése végett az ügyvédség elnyerését ezek számára igen megkönnyítették, ezáltal „*a laza kezelés miatt az ügyvédi karba egész tömege oly egyéneknek nyomult be, kik arra képességgel nem bírtak*”.²⁰⁶ Sajátságos nézet persze akadt. Volt, aki az ügyvédi létszám emelkedésében kulturális erőt látott, vagy arra a statisztikai hibára hívta fel a figyelmet, hogy a ténylegesen működő ügyvédek száma jóval kevesebb, mint azoké, akik ügyvédi oklevéllel rendelkeznek.²⁰⁷

²⁰³ Matuska Péter KN X. 203.

²⁰⁴ KN X. 287., 303., FN II. 315–316. BALOGH 2000 45.

²⁰⁵ KN X. 204., 304.

²⁰⁶ Hoffmann Pál KN X. 282.

²⁰⁷ Oláh Gyula KN X. 293.

2.1.4. Jogi háttér

A XVIII. század végétől felelevenedő – ám sikertelen – kodifikációs törekvések ismeretében nem csoda, ha már a reformkori szerzők is a gondok közé sorolták a hazai törvények mostohaságát. A bajoknak nem okaként, hanem „tartósítójaként” jelölték meg már ekkor a „természetes rend és okszerű solidaritás” hiányát, melynek következtében önzés és széthúzás jellemezte az ügyvédséget.²⁰⁸ Szükségesnek találták „rendező törvények” meghozatalát, értvén alatta nem kizárólag az ügyvédségre vonatkozó szabályozás óhaját, hanem általában az egész alkotmányos- és jogrendszer átformálását, különösen az eljárás szabályozását a szóbeliség és nyilvánosság elvéből kiindulva.²⁰⁹ Az írásbeli és nem nyilvános perfolymot sokan kárhoztatták, s erre vezették vissza azt is, hogy a közvélemény nincs tisztában magával az eljárással, s abban az ügyvéd szerepével, tényleges kvalitásaival sem.²¹⁰

Ez a helyzet természetesen nem változott meg egy csapásra a kiegyezéssel. Bár az 1874-ig eltelt években jó néhány elodázást nem tűrő törvény megszületett, többek között az ügyvédség szempontjából nélkülözhetetlenek mondható polgári törvénykezési rendtartás, de még mindig nem volt büntető perrendtartás, sőt büntető törvénykönyv, illetve magánjogi kódex sem, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Éppen ezért nem meglepő, hogy az ügyvédi rendtartás előadója az országgyűlésben szintén hivatkozott e tényekre, amikor az ügyvédségre negatív hatást gyakorló fő körülményeket kereste: „az ügyvédség tekintélyének hanyatlása rejlik bizonyosan az igazságszolgáltatás rendezetlenségében is, valamint abban, hogy codifikált törvényeink nincsenek, mely okoknál fogva sokszor a legképzettebb és legbecsületesebb ügyvéd is hivatásának betöltésénél elháríthatatlan akadályokkal küzd”.²¹¹

2.1.5. Az ügyvédek társadalmi megítélése

A problémákat csak fokozta a közvélemény meglehetősen tájékozatlansága és a lesújtó példákából adódó általánosítások. Bár adott esetben a baj gyökere valóban a törvénykezési eljárásban rejlett, az ügyfelek mégis a perek elhúzódásáért vagy

²⁰⁸ KAILL 31.

²⁰⁹ TÓTH 14., 17., 19–24., FISCHER 116.

²¹⁰ 1871. tervezet Indokolás 42–43., VÉSZI–WAGNER 79–80.

²¹¹ Matuska Péter KN X. 203.

elvesztéséért az ügyvédben találták meg a megfelelő bűnbakot:²¹² „A közönség ugyanis csak a’ több évi aggodalmak után lefolyt perek’ előtte mysteriumként megjelenő eseményeiből ítél az ügyvéd felől, ’s minden rossz következtetést, mellyet maga a rendszer idézett elő, az ügyvédnek tulajdonít”.²¹³ Hasonlóan fogalmazott az 1871. tervezet indokolása is: „a vesztés fél pere elvesztését általában nem ügye igazságtalanságának, hanem az ellenfél ügyvédje furfangosságának és saját ügyvédje ügyetlenségének tulajdonítja”.²¹⁴ A felek a pert olyan versenynek tekintették, ahol a győzelem lényegi alapja, hogy az ügyvédek egymást prókatori fogásokkal tudják túlszárnyalni, sőt a bírót tévútra vezetni. Ráadásul az ügyfelek fő célja pert nyerni, ezért gyakorta nem aszerint kerestek képviselőt, hogy az mennyire szorgalmas, vagy becsületes munkájában, hanem azt bízták meg, akiben sikerüket biztosítva látták, így kerülhettek az élre a jellemtelen, a per megnyerését minden lehető úton és eszközzel kiharcoló prókátorok:²¹⁵ „maguk a felek is a jó ügyvéd alatt, kit bizalmukkal felkeresnek, nem a tudományos és jellemes férfiut, hanem a furfangos és – igazságtalan ügyet is védelmező – tág lelkiismeretű prókátort értik”.²¹⁶ Ha pedig voltak – és valóban léteztek – olyan ügyvédek, akiknek a magatartása, netán becsületessége kívánnivalót hagyott maga után, ezek nemcsak magukra vonták a köz rosszallását, hanem az egész karra is, különösen, hogy az ügyvédi tekintély romlása erre erősítőleg hatott: egy már amúgy is kevésre tartott, negatív megítélésű ügyvédi kar tagjáról egyszerűbb elhinni a rágalmat, feltételezni a rosszat.

2.2. Megoldás: az új ügyvédi rendtartás megalkotása

Megoldási javaslatokkal szintén már a forradalmat megelőzően lehetett találkozni. A már elemzett nyomtatásban megjelent munkákban a szerzőknek szinte egyöntetű véleménye volt, hogy elsődleges volna az ügyvédség újraszabályozása, mégpedig az ügyvédi autonómia jegyében.²¹⁷ Tudvalevő, hogy az 1848–49-es törvényhozás ezt – sok más égető kérdés mellett – nem tudta megvalósítani. Ám – mint szó esett róla – nem jelentett döntő előrelépést az 1852-ben kiadott és 1853. január 1-től életbe léptetett

²¹² PALUGYAY X–XI., TÓTH 17., 1871. tervezet Indokolás 42., VÉSZI–WAGNER 80–81.

²¹³ TÓTH 18.

²¹⁴ 1871. tervezet Indokolás 42.

²¹⁵ KAILL 9., TÓTH 12., 18., 26–27., FN II. 313.

²¹⁶ 1871. tervezet Indokolás 42.

²¹⁷ KAILL 27., PALUGYAY 82., TÓTH 33.

oktrojált ügyvédi rendtartás, az *Advokaten-Ordnung* sem.²¹⁸ A rendezés végül a kiegyezést követő igazságügyi reformba ágyazódva született meg, azonban a törvényjavaslat szakmai és országgyűlési vitáját végigkísérve nem volt minden kérdés annyira egyértelmű, mint az a korai „reformtervezetek” alapján tűnt. A kamarai rendszer bevezetése mellett azonban fontos haladást jelentett a képesítési szisztéma szigorítása is; ha ezek a lényegi pontok kimaradtak volna, akkor szinte nem is lett volna érdemes új ügyvédi rendtartást alkotni, hisz csak ezekkel együtt hozhatott e törvény valódi változást – vélték a kortársak is.²¹⁹

2.2.1. Az 1874:XXXIV. tc. létrejöttéhez vezető jogalkotási út

Az egyes részletkérdések tárgyalása előtt azonban a törvény létrejöttének útját kívánom felvázolni. A megoldásra váró kérdések tehát adottak voltak, és mint az előbbi összefoglalásból kitűnik, ezek nem pusztán a törvényalkotás hivatalos közegeinél fogalmazódtak meg. Az ügyvédi rendtartás létrejöttével foglalkozó – ma elérhető – szakirodalom általában a szokásos törvényalkotási utat mutatja be a rendtartás első igazságügyi minisztériumi tervezetétől és annak véleményezésétől kezdve a törvényjavaslat létrejöttéig, s annak parlamenti vitáján keresztüli végleges szövege elfogadásáig.²²⁰

Az igazságügyi tárcánál Horvát Boldizsár vezénylete alatt lázas kodifikációs munka folyt, hisz a miniszter elvi kiindulópontjának tekintette, hogy a létrejövő polgári állam csak az új kódexek megalkotása által válhat stabillá, a jogrendszer korszerű átalakítása elengedhetetlen alapja az újonnan létrejövő alkotmányosságnak. Az igazságügyi modernizáció első fő lépései mellett még számtalan új törvénytervezet is az általa összeszervezett csapat keze alól került ki. Horvát, aki maga is viszonylag fiatalon került be az igazságügyi politikai életbe, tudatosan gyűjtötte maga köré a kor ifjú tehetséges jogászait, és kért fel emellett elismert szakembereket a közreműködésre.²²¹ Nyitott volt arra is, hogy a tágabb jogászszakma véleményét meghallgassa, sőt kikérje, ez az ügyvédi rendtartás első tervezetének elkészítéséből és a megjelenéshez fűzött miniszteri „előszavából” is látszani fog. Az 1871-ben a minisztérium részéről

²¹⁸ E problematikát korábbi írásaimban részletesen is elemeztem. DELACASSE 1999, DELACASSE 2006. A korszak helyi sajátosságait mutatja be NÉMETH L. 2006

²¹⁹ KN X. 291.

²²⁰ MÁTHÉ 1982 179–189.

²²¹ MEZEY 81-82., 84-85.

közreadott tervezetet azonban már korábbiak is megelőzték. A modern magyar ügyvédi rendtartás születésének útja tehát még valamivel korábbra nyúlik vissza.

A budapesti ügyvédegylet, amely már alakulásával is az elsők között volt a hazai ügyvédség önszerveződésében, elől járt a jogszolgáltatással kapcsolatos reformok ügyében is. Horváth Károly egyleti elnök 1869-es beszédéből, amely az egylet évi működéséről tesz jelentést, arról is értesült a közgyűlés, hogy az 1868. évben az egylet szakosztályai megkezdték működésüket.²²² Köztük a IV., a bírói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi szakosztály, amely 1868. február 29-én tartotta 83 taggal első ülését, s amely éves tevékenysége során amellet, hogy foglalkozott a perrendtartási törvényjavaslat tárgyalásával és megbíráásával, ezzel együtt „*kidolgozta a bírói szervezési alapelveket*”, felszólalt némely egyéb törvények rendelkezéseivel szemben, egy bizottságot is kiküldött az ügyvédrendtartási tervezet kidolgozására.²²³ Az erre vonatkozó részleteket a szakosztályi jelentésben lehet olvasni, eszerint 1868. április 2-án a következő tagokat választották meg e bizottságba: dr. Bróde Lipót, Tatay Pál, dr. Apáthy István, Matolay Elek, Pósfay Károly, Janitsek József, Arady Antal és dr. Siegmund Vilmos, ugyanezen év november 12-én pedig két póttaggal egészítették ki e névsort: dr. Környey Ede és dr. Mannheimer Ignác személyében. Feladatukul azt szabták, hogy az ügyvédrendtartás alapelveit jelöljék ki, illetve esetleg önálló törvényjavaslatot szerkesszenek.²²⁴ A bizottság – „*terjedelmes munkálatát befejezván*” – az 1869. április 8-án tartott szakosztályi ülésen mutatta be az erről szóló „*jelentését és önálló törvényjavaslatát 'az ügyvédrendtartás' tárgyában*”.²²⁵ Ezt előbb maga a szakosztály tárgyalta 10 ülésen keresztül, míg ezek lezárultával 1869. június 3-ára egy 95 szakaszból álló szakosztályi tervezetet fogadtak el „*Törvényjavaslat az 'ügyvédrendtartás' tárgyában. (Magyar- és Erdélyország számára.)*” címmel.²²⁶ A javaslat előadójául a majdani közgyűlési tárgyalásra dr. Siegmund Vilmost választották,

²²² Elnöki beszéd, a buda-pesti ügyvédi egyletnek 1869. jan. 31-én tartott első rendes közgyűlésén BÜE Évkönyv 1869–70. 9.

²²³ A BÜE negyedik (bírói szervezeti, stb.) szakosztályának évi jelentése 1868. és 1869. évről. BÜE Évkönyv 1869–70. 127., Elnöki beszéd, a buda-pesti ügyvédi egyletnek 1869. jan.31-én tartott első rendes közgyűlésén. BÜE Évkönyv 1869–70. 10.

²²⁴ A BÜE negyedik (bírói szervezeti, stb.) szakosztályának évi jelentése 1868. és 1869. évről. BÜE Évkönyv 1869–70. 127.

²²⁵ A BÜE negyedik (bírói szervezeti, stb.) szakosztályának évi jelentése 1868. és 1869. évről. BÜE Évkönyv 1869–70. 127., Elnöki beszéd, a buda-pesti ügyvédi egyletnek 1870. évi jan.30-kán tartott második rendes közgyűlésén BÜE Évkönyv 1869–70. 15.

²²⁶ Elnöki beszéd, a buda-pesti ügyvédi egyletnek 1870. évi jan.30-kán tartott második rendes közgyűlésén BÜE Évkönyv 1869–70. 15. , A BÜE negyedik (bírói szervezeti, stb.) szakosztályának évi jelentése 1868. és 1869. évről. BÜE Évkönyv 1869–70. 127. ; A tervezet szövege: 7 NB alatti melléklet. 174–196.

hogy a szakosztályi vélemény védelmét ellássa, úgy is, mint azt a személyt, „*a kinek tollából eredt a javaslat maga is*”.²²⁷ A rendes ülés elé csak a következő évben került a munkálat, amely azt némi módosítással el is fogadta, így a végleges, új szövegezésű rendtartástervezet 1870-ben már az „*elintézett tárgyak*” között szerepelt.²²⁸

Mindebből azonban még nem derül ki egészen világosan, mi köze a budapesti ügyvédegylet eme munkálkodásának a későbbi törvényhez, illetve az azt megelőző minisztériumi tervezetekhez. Hisz már korábban is napvilágot láttak ügyvédi törvényre vonatkozó javaslatok, elég csak akár a már említett Palugyay Imre vagy a Kaill Sándor-féle munkákra gondolni. Nos, ebben az esetben azonban többről van szó. Hogy az egyleti törvényjavaslat és az 1874. évi ügyvédi rendtartás között szorosabb kapocs van, arra valószínűleg a Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter által az 1871-ben közzétett javaslat indokolásából, illetve annak az ügyvédegyletben lezajlott véleményezése során derül fény. Talán nem túlzás azt állítani, hogy az egyleti javaslat sok tekintetben valóban gerincét képezte a későbbi rendtartásnak, de legalábbis annak legelső, 1871-es tervezetének. Ez indokolásának V. fejezetében tudniillik kitért arra, hogy nem sokkal a minisztérium eredeti munkájának elkészülte után, 1870. november 23-án terjesztette fel a budapesti ügyvédegylet saját javaslatát, amelynek alapján az előbbi újból átvizsgálták és több helyen annak értelmében módosították is. Sorszám szerint sorolta fel azokat a szakaszokat, amelyek megfogalmazásakor az egyleti szövegezést annak szabatosága, vagy kimerítőbb szerkezete miatt egy az egyben, csaknem szó szerint átvették. Elismerték, hogy a javaslat már csak azért is különös figyelemre tarthatott számot, mivel az a hazai ügyvédi karnak az ügyvédség rendezésére vonatkozó nézeteit tükrözte, s ekként „*a közvélemény legjogosabb nyilvánulásának tekinthető*”.²²⁹ Kiemelkedő hangsúllyal jött számításba az alapelvekben való egyezés. Bár az egylet dokumentumaiból az sejlik, hogy ők úgy tekintettek ezekre, mint amelyeket kifejezetten az ő elképzelésük alapján fektettek le a törvényben („*midőn továbbá elismertetik, hogy az egyleti javaslat alapelvei irányadók voltak a törvényjavaslatra nézve*”, vagy másutt „*általunk felállított alapelvek*”-ről tesznek említést), addig a miniszteri indokolásból inkább az olvasható ki, hogy ezek az elvi alapok már az ő tervezetükben is szerepeltek, hiszen így fogalmaz: „*a beküldött javaslat a fent érintett alapelveket szintén helyeselve, ez által biztosítékot nyújt a kormánynak arra nézve, hogy jelen*

²²⁷ A BÜE negyedik (bírói szervezeti, stb.) szakosztályának évi jelentése 1868. és 1869. évről. BÜE Évkönyv 1869–70. 129.

²²⁸ A rendes ülések elintézett tárgyai között, BÜE évkönyv 1870. 80–103.

²²⁹ 1871. tervezet Indokolás V. 47.

munkálatában csak a szakértő közvélemény által érzett szükségleteknek tesz eleget”.²³⁰ Így vagy úgy, a lényeg, hogy – a később ismertetendő – alapvető elvekben az ügyvédség maga és a kodifikátorok már kezdetől fogva egy platformon voltak.²³¹ Ez az elvi egyetértés megkönnyítette a munka elvégzését, hiszen így a későbbi viták folyamán már nem kellett azzal számolni, hogy a szakma alapjaiban támadni fogja a tervezetet.

A törvény létrejöttéig azonban még így is hosszú folyamat és újbóli átdolgozások vezettek. Mindenekelőtt eme első javaslat közreadása azt a célt szolgálta, hogy a szakma képviselői véleményt nyilváníthassanak róla; a kiadás elé a miniszter aláírásával, január 1-i keltezéssel a következő felhívás jelent meg: *„Figyelmeztetés és kérelem! E munkálat még nem tekintendő törvényjavaslatnak, hanem csak első tervezetnek, a mely a beérkezendő észrevételek kellő figyelembe vétele után fog véglegesen megállapíttatni. Hogy ez mielőbb megtörténhessék s a törvényjavaslatot már az 1871-ik évi országgyűlési ülés alatt a törvényhozás alkotmányos tárgyalása alá bocsáthassam, – tisztelet- és bizalomteljesen kérem az országban alakult ügyvédi egyleteket szintúgy, mint az egyes szakférfiakat: hogy aggályaikat, kifogásaikat vagy módosítványaikat, rövid indoklás kíséretében vagy magán uton, vagy pedig a nyilvánosság közegei által, f. év mártius 31-ig tudomásomra juttatni sziveskedjenek*”.²³² A viszonylag szűkre szabott határidő minden bizonnyal közrejátszott abban, hogy a vélemények némi késéssel kerültek csak az igazságügyi minisztérium kodifikációs osztályához, amely összegyűjtötte és rendszerezte ezeket. Így az első javaslat minisztériumi tárgyalásai csak a nyáron, 1871. június 27-én tudtak megkezdődni Szabó Miklós királyi ítélőtáblai elnök vezetésével. A szakértői tanácskozásoknak, amelyek egészen augusztusig elhúzódtak, a beérkezett bírálatok képezték az alapját, s a munka decemberben még folytatódott. Az így létrejött megállapodások és szakértői határozatok alapján a miniszter a javaslat újabb átdolgozását rendelte el, amely 1873-ra öltött olyan formát, hogy az országgyűlés képviselőháza elé terjeszthessék.²³³

Visszatérve még a „társadalmi vitára”, annak részleteiről a budapesti ügyvédegylet dokumentumaiból viszonylag sokat meg lehet tudni. A fent ismertettek

²³⁰ A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 61., 1871. tervezet Indokolás V. 47.

²³¹ Ezt igazolják nemcsak a budapesti kar, hanem az ország többi ügyvédi egyletének véleményei is. HOLLÓS – PAPP 10–11., „...ez alapelveket belső meggyőződéssel osztjuk s ennyiben az előttünk fekvő javaslatához általánosságban bizalommal s elismeréssel járulunk.” HORVÁTH – FEKETE 155.

²³² 1871. tervezet 2.

²³³ LÖW 82–83., MÁTHÉ 1982 179.

tükrében nem csoda, hogy ez az egyesület különös súlyt fektetett a javaslat megtárgyalására, hiszen azt mintegy „saját gyermeküknek” is tekintették, abban egyértelműen korábbi munkájuk megjelenését látták: „ *A budapesti ügyvédi egyesület munkálkodása alig találhatott bódítóbb elismerést, mint melyet az ügyvédi rendtartás nyújt, midőn ennek indoklásában elismertetik, hogy az egyesület által beterjesztett tervezet alapján a törvényjavaslat átdolgoztatott és az egyesület munkálatának legtöbb rendelkezése szabatosabb és kimerítőbb szerkezete miatt egészben elfogadtatott,[...], s midőn végre kijelentetik, hogy az egyesület javaslatának kiváló jelentőségére való tekintettel szükségesnek találtatott minden fontosabb rendelkezésre nézve, melyben a javaslat az egyesület munkálatától eltér, az eltérés indokait előadni*”.²³⁴ S bár a miniszteri indoklás úgy fogalmazott, hogy a részletek vonatkozásában a tervezet „*több tekintetben eltér az ügyvédi egyesület javaslatától*”, hozzátéve ugyan, hogy ezeket az eltéréseket épp az alapelvek következetes keresztülvitele tette szükségessé, a budapesti ügyvédi kar némi elfogultsággal mégis úgy fogadta ezt, hogy „*egészben és nagyjában a javaslat az egyesület munkálatával megegyezik*”.²³⁵ Az egyesület hozzáállása tehát már az előbbiekből is kitetszik: a véleményalkotás során nem pusztán úgy jártak el, mint akiknek egyszerűen véleményezésre megküldenek egy tervezetet, hanem akként, mint akik valahai sajátjuk átdolgozott variánsával állanak szemben. Így természetesen többször felfedezhetők érveléseikben olyan elemek, amelyekkel saját korábbi elvi álláspontjuk, vagy megfogalmazási módjuk helyessége mellett álltak ki, sőt, nyilván kimondottan ebből az alapállásból is közelítettek a kérdéshez, első sorban az ő koncepciójuktól való eltérésekre helyezvén a hangsúlyt: „*Örömeinkre szolgál constatálhatni, hogy az eltérések csak kis részben kizárólag elvilegesek, az egészen új rendelkezéseknek pedig legnagyobb része nem ellenkezik az általunk felállított alapelvekkel [...] miért is, eltekintvén az irányi szabálytalanságoktól, észrevételeinkben az elvileges eltérések és hasonló új rendelkezésekre szorítokunk*”.²³⁶

²³⁴ A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 61.

²³⁵ 1871. tervezet Indokolás V. 47., A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 61.

²³⁶ A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 61.

2.2.2. A törvény megalkotása során felmerülő konkrét kérdések

2.2.2.1. Formai kérdések, a rendtartás szerkezete

Az első tervezet szerkezete a következőképpen alakult.

I. Fejezet – Szervezet, II. Fejezet – Az ügyvédek jogai és kötelességei, III. Fejezet – Ügyvédi díjakról, IV. Fejezet – Ügyvédi hatalmazványokról, V. Fejezet – Az ügyvédjelöltekről, VI. Fejezet – Az ügyvédi kamarákról, VII. Fejezet – Az ügyvédek felelősségéről, VIII. Fejezet – Fegyelmi eljárás, IX. Fejezet – Az ügyvédi ügyködhetés megszünte, X. Fejezet – Átmeneti intézkedések.

Ezzel kapcsolatban az volt az egyik ellenvetés, hogy az ügyvédjelöltekről szóló fejezet túlságosan hátra került, „*a természetes rend szerint*” célszerűbb volna már korábban szólni a jelöltekről (az egyleti tervezetben is úgy szerepelt), s őket követően magukról az ügyvédekről.²³⁷ Mások azt vetették ellene, hogy feleslegesen „*túltagolt*”, némely fejezeteket össze lehetne vonni, s hogy „*egyres fejezetek tartalma sincs kellő logikai renddel összeállítva*”, óhajként azt megfogalmazva, hogy a törvényjavaslat végleges megállapításakor a szerkezetre is fordítsanak éppolyan kiváló gondot, „*amely fontos a tárgy, [...] amely fennkölt a célzat*”.²³⁸ A beosztáson azonban a későbbiekkel összevetve nem hajtottak végre különösebb változtatást, a pesti ügyvédi egyesület által eredetileg javasoltat a minisztérium nem találta eléggé célszerűnek arra, hogy az alkotandó törvény alapjául elfogadja.²³⁹

2.2.2.2. Az alapelvekről a törvény-előkészítés és a törvényalkotás folyamatában

Az ügyvédi rendtartásról szóló 1871-es javaslat az alapelveket, amelyekre az ügyvédség rendezését felépítette, az alábbiakban sorolta fel: az ügyvéd elméleti és gyakorlati képzettsége iránt biztosíték szerzése; a szabad működés és a szabad verseny elve; az ügyvédi hivatás gyakorlása során a teljes önállóság elve; felelősség kötelezettsége a fél iránt; „szolidaritás” elve (tulajdonképpen testületi elv) – annak

²³⁷ A rendes ülés elintézt tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 61–62.

²³⁸ HORVÁTH – FEKETE 155–156.

²³⁹ 1871. tervezet Indokolás V. 48.

érdekében, hogy az ügyvédi kar saját tekintélyének fényét maga őrizze; és az ügyvéd részére a kiérdemelt jutalom biztosítása, vagyis lényegében az ellentételezés elve.²⁴⁰ Mindezeket megelőzte annak a leszögezése, hogy a magyar ügyvédség egységes, erre építették fel a továbbiakat, így ezt kell első alapelvnek tekinteni, még akkor is, ha maga a javaslat nem nevezi meg ezek között. Ennek okán is az elveket és a megvalósításukhoz fűződő kérdéseket a következőkben nem a törvényjavaslatokban meghatározott sorrend szerint, hanem „önkéntesen” kialakított fontossági-logikai rendben tárgyalom.

2.2.2.2.1. Az egység elve

A fentiek alapján tehát első és legfontosabb elvként – bár ez úgy, mint alapelv sem a tervezetben, sem a későbbi javaslatban, illetve indokolásukban sem szerepelt – az egység elvét lehetne, sőt kell megjelölni. Minden további nélkül nevezhető tudniillik annak, hiszen fontossága egyértelműen kikristályosodik az ügyvédség szervezetével kapcsolatos lehetséges megoldási módok felvázolásából, az ezzel ellentétes lehetőségek elvetéséből és azok indokolásából. Az erre vonatkozó kérdések taglalásának részletességéből kitetszik az elv kiemelkedő jelentősége; továbbá az sem elhanyagolható, hogy a törvénytervezet általános indokolásában közvetlenül az alapelvek felsorolását is megelőzi, mintegy a továbbiak előfeltételének tekintve annak leszögezését, hogy a magyar ügyvédség egységes.

A szervezeti megkettőzésre ugyanis a rendtartás tervezetének megalkotása során több változat is felmerült. Külföldi példák nyomán szóba került a tevékenység szerinti kettéosztottság, melynek következtében két csoportja lett volna (illetve volt és van is némely államokban) az ügyvédségnek: az egyik, amelyik a pernek a bíróság előtti előadásával és megvitatásával, s egy másik, amelyik a perek előkészítésével, periratok szerkesztésével foglalkozik. E munkafelosztást egyértelműen elvetette már az első, s aztán minden későbbi tervezet is.²⁴¹ Az indokok között található első helyen, hogy a felosztás nagyon terhes és költséges is volna a felek részére, akiknek így két közeggel kellene kapcsolatot tartaniuk, őket informálniuk és természetesen fizetniük is. Egyszerűbb továbbá, ha az egész per vezetése egy kézben összpontosul. Ha tudniillik a periratokat szerkesztő személy, akivel az ügyfél mindenekelőtt kapcsolatban áll, hibát

²⁴⁰ 1871. tervezet Indokolás V. 46–47.

²⁴¹ 1871. tervezet Indokolás III. 44.

vét, akkor előfordulhat, hogy az ügyet a bíróság előtt képviselő ügyvéd ezt már nem tudja jóvátenni. Ki lehet persze ezt küszöbölni, ha ő már előzetesen instrukciókkal látja el az előiratok szerkesztéséhez kollégáját, ám ennél egyszerűbb az ügynek egy kézben tartása, különösen, hogy ez azzal az előnnyel is együtt jár, hogy a felelősség egyetlen személyhez köthető, s a hibákat nem lehet egymásra hárítani. Egyes esetekben, különösen nagyobb forgalmú városokban, ahol az ügyvédek túl elfoglaltak, előfordulhat, hogy volna igény olyan szereplőkre az eljárásban, akik a periratok előkészítésével foglalkoznak csak, s így kímélik meg őket és idejüket, ám kisebb forgalmú helyeken – s erre a francia gyakorlatot idézték –, ha a feladatokat ekként szétosztják, egyszerűen nem jut annyi munka az ügyvédnek, hogy azokból meg tudjon élni. Történelmi, ókori példákból ugyan úgy tűnik, valaha azok a tehetősebb személyek vállaltak perbeli fellépést, ügyvédi jellegű tevékenységet, akik ezzel inkább politikai karrierjükhöz szükséges népszerűséget, mint megélhetést kerestek. Ez azonban csak akkoriban volt elfogadható indok arra, hogy a perbeszédet előadó, a felek érdekében ingyen felszólaló „ügyvédek” külön réteget alkossanak, a törvénytervezet indokolása szerint a XIX. századra az ügyvédség mint hivatás átalakult, kenyérkeresetül szolgál, így e felfogás már nem tartható. Mindezekon felül a logikai szükségszerűség is azt kívánja meg, hogy egy vezető kézben összpontosuljon egy-egy ügy, hiszen a per egyes szakaszai szorosan összefüggenek egymással. Ez tudja ama nézetegységet megvalósítani, amely elengedhetetlenül szükséges a sikeres pervitelhez, ha két közeg működik benne egy fél mellett, azok előfordulhat, hogy különböző szempontokból indulnak ki, amely inkább kerülendő. Végül, de nem utolsó sorban a tradícióra utaltak: *„hazánkban ezen felosztás eddig sem volt alkalmazva, és a fentebbi okok elég nyomósak arra, hogy azt ezánra is mellőzzük”*.²⁴²

Maradt azonban még egy lehetőség az ügyvédi szervezet megkettőzésére: különböztetés az alsó- illetve a felsőbbírási ügyvédek között. Ezt mindenekelőtt azért vetette el a javaslat, mert az ügyvédek között szükségtelenül „kasztok” kialakítását jelentené, különösen abban a konstrukcióban, mely szerint az alsóbírási ügyvéd nem jogosult volna a felsőbb fórumok előtti fellépésre, míg „visszafelé” ez nem működött volna, azaz a „felsőbbírási ügyvéd” adott esetben minden további nélkül vállalhatott volna képviselést bárhol. Ez eleve nem vetne jó tekintélyt az alsóbb fokon működő ügyvédekre, hiszen a közvélemény szemében ők kevésbé képesítettnek tünnének és e

²⁴² 1871. tervezet Indokolás III. 44–45.

különbségtétel mindenképpen indokolatlan volna. Már csak azért is, mert minden fórumon ugyanolyan képesítést kell megkövetelni az ügyvédektől, ennek okán nyilvánvalóan igazságtalan a különbségtétel. Úgyszintén nagyobb terhet róna a felekre e rendszer anyagilag is, hiszen egyazon ügyben, ha az fellebbvitel folytán felsőbb bíróság elé kerülne, két ügyvédet kellene fogadnia és fizetnie, ráadásul valószínűleg előbb-utóbb ki is kerülnék ezt azáltal, hogy már eleve szinte kizárólag olyan ügyvédekhez fordulnának, akik a felsőbb fokon is jogosultak működni.²⁴³ Mindezek okán így már a kezdet kezdetén egyértelmű döntés született amellet, hogy a magyar ügyvédség, az eddigi hagyományokhoz híven, egységes testületként szervezendő meg.

A tisztán látás kedvéért érdemes ezzel kapcsolatban megemlíteni azonban azt az 1840-es évektől élő megkülönböztetést, amely a köz- és váltóügyvédek között létezett. A váltótörvény rendelkezései szerint a váltóeljáráásban csak olyan ügyvéd működhetett közre, aki e joganyagból a váltófeltörvényszék előtt vizsgát tett, erre utalt az elnevezés. A egység elvének figyelembe vétele mellett azonban a későbbiekben ezt az eltérést is meg kellett szüntetni.

A törvényt átható alapelvek lényegében a kezdettől fogva nem változtak, hiszen azokról a kiindulópontnak tekintett 1870-es ügyvédegyleti javaslat is a minisztériuméval azonos állásponton volt, s később az 1873-ban az országgyűlés elé terjesztett végleges tervezet indokolásában is szóról szóra ugyanezeket sorolták fel.²⁴⁴

2.2.2.2.2. Testület – szolidaritás – kamara

Az alapkérdés tehát a saját testület létrehozása volt. Az egymástól elszigetelten működő ügyvédek helyett nagy szükség mutatkozott szervezett „*ügyvédi társadalomra*”, amelyben egyesítik és egy hasznos cél felé irányítják az erőket „*az egyenlőség, választás, és hierarchia észszerűleg fölfogott elvei szerint*”.²⁴⁵ Jelentős erkölcsi súlyt is képviselhet az ilyen szervezet, hiszen a többség elismerte, hogy az ügyvédi kar egyes tagjainak a „nemesülése” is szükséges, melyre a testületi szellem és felügyelet jótékony hatással lehet. Külföldi példák nyomán olyannak képelték ezt el az erről író szerzők, amely „*a' körében létező egyedekre felügyel, azok felett fegyelmet gyakorol, szükség esetében büntetéseket rendel, 's a' testület érdekeit minden lehető*

²⁴³ 1871. tervezet Indokolás IV. 46.

²⁴⁴ 1871. tervezet Indokolás V. 47., ÜRT Indokolás

²⁴⁵ KAILL 31.

módon védi”.²⁴⁶ A létrehozandó ügyvédi önkormányzat fontos joga továbbá, hogy pénzügyeit maga kezelje, akár adót szabhasson ki tagjaira nézve.²⁴⁷

Ilyen testület azonban az 1874:XXXIV. törvénycikk életbelépéséig nem jött létre. A neoabszolútizmus idején felállított ügyvédi bizottságok kinevezett tagokkal működtek, autonómnak már csak ezért sem lehetett őket tekinteni, ráadásul – mint azt az erre vonatkozó részben tárgyaltam – hatáskörüket is igen szűkre szabta a rendtartás. Mint az szintén szerepelt már korábban, az önszerveződés alapján alakultak ugyan ügyvédegyletek, az első már 1865-ben Pesten, majd sorra vidéken is, de a rájuk vonatkozó szabályozás híján ezek valószínűleg nem tudták volna betölteni mindazokat a feladatokat, amelyeket a törvény létrehozói a kamarának szántak. Mindenekelőtt az volt a fő érv az egyletek elégtelensége mellett, hogy ezek pusztán magán egyesülések, így fegyelmi hatósággal nem bírhatnak, épp ezért e fontos feladat hathatós ellátására kevésbé alkalmasak.²⁴⁸ Az egyletekkel szemben az ügyvédi kamarák viszont már olyan közjogi testületek, amelyek bizonyos közhatalmi jogosítványokkal is felruházhatnak.²⁴⁹ Másrészt az egyletbe való belépés teljesen önkéntes volt, így maradhattak az ügyvédi társadalomnak olyan tagjai is, akikre a testületi szellemiség és fegyelem, a kamarai kontroll továbbra sem terjedt ki, ezért volt szükség a kamarára, s a kötelező kamarai tagságra.

Az első, az 1871-es tervezet is már a kamarai rendszert tette magáévá, sőt, kijelentették, hogy a kamarákról szóló rész képezi a javaslat legfontosabb részét.²⁵⁰ Az indokolás kiemelte, hogy ezt az ügyvédség érdeke is szükségessé teszi, hiszen ez kívánja meg azt, hogy a karon belül „*az ügyvédek között az egész kar tekintélyére és becsületére nézve solidaritás álljon fenn, mi csak az által érhető el, ha minden ügyvéd köteles valamely kamarának tagja lenni*”.²⁵¹ Az elvek a törvényjavaslat későbbi élete során sem változtak, így e rész is különösebb korrekció nélkül került az országgyűlés elé. Ott pedig mindkét házában szinte ellenvetés nélkül fogadták el tehát azt az alapelvet, mely szerint az ügyvédi kar hivatott saját tekintélyének megőrzésére, s e célból az ügyvédek „*solidaritásba lépjenek*”.²⁵² Sőt, az ügyvédi kar becsületének, tekintélyének megőrzése nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége is az

²⁴⁶ PALUGYAY 16.

²⁴⁷ KAILL 33–34., PALUGYAY 82–93., TÓTH 28.

²⁴⁸ 1871. tervezet Indokolás 43.

²⁴⁹ HARTSTANG 1991 777.

²⁵⁰ 1871. tervezet Indokolás 58.

²⁵¹ 1871. tervezet Indokolás 50.

²⁵² Indokolás. Általános indokolás IV. 5. pont, illetve Matuska Péter KN X. 204., FN II. 312–314., ellenvélemény: FN II. 317.

ügyvédeknek; ám akár egyik, akár másik alapról, de mindenképpen az volt a cél, hogy e feladatot hathatósan teljesíteni tudják, s ehhez az új rendtartásnak kellett megteremtenie a szükséges eszközöket.²⁵³ Ezek pedig természetesen a kamaráknak biztosított hatáskörökben keresendők, s a törvényjavaslat indokolása e tekintetben kezdettől fogva változatlan maradt: a kamarákról szóló rendelkezések ezek hatáskörét „*annyira kiterjesztik, hogy ez által az ügyvédség jövő sorsa csakugyan teljesen maguk az ügyvédek kezei közé tétetik le*”.²⁵⁴ Talán eleve az ügyvédség autonómiájának manifesztálásaként utalt arra az 1871-es tervezet, hogy az ide vágó szakaszokat szinte teljes egészében a budapesti ügyvédegylet javaslatából emelték át, s azokat maximum kiegészítették, ahol hiányosnak találták.²⁵⁵ Hiszen ha az alapelvet a legkomolyabban veszik, akkor ténylegesen az ügyvédi kar az ismerője, megmondhatója annak, milyen keretek között lehetne ezt ténylegesen meg is valósítani, így az egyleti javaslat átvétele bizonyosan nem volt véletlen. Az elfogadott törvénytörvény szerint – amely gyakorlatilag csak néhány fordulatában különbözött az első javaslattól – végül tehát az ügyvédi kamarák, mint az ügyvédség testületi önkormányzati szervei hatáskörébe tartozott a kar erkölcsi tekintélyének megóvása, az ügyvédek jogainak megvédése és kötelezettségeik teljesítésének ellenőrzése, a jogszolgáltatás és az ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása, s a korszerű reformok véleményezése, vagy akár indítványozása. Igaz, e javaslattételi jogot az ügyvédek maguk szélesebb körűnek képzeltek el eredetileg, s azt – az eredményes működés érdekében – az ügyvédegyletek által gyakorolt mértékűre kívánták volna kiterjeszteni, így nem pusztán a törvénykezéssel és az ügyvédséggel kapcsolatos problémák vonatkozásában, hanem általában a törvényhozás (minden) terén felmerülő kérdésekben gyakorolni óhajtották volna.²⁵⁶

Különösen a tekintély védelme és a kötelességszegések elleni fellépés válhatott hatékonyá azáltal, hogy a kamarai lajstromba bejegyzett ügyvédek és ügyvédjelöltek felett – természetesen a törvényben lefektetett szabályok és eljárási rend szerint – a kamarák gyakorolták a fegyelmi hatóságot, ez azonban szintén hosszú vitát követően kerülhetett be így a törvénytörvénybe.²⁵⁷

²⁵³ 1871. tervezet Indokolás 58.

²⁵⁴ 1871. tervezet Indokolás 59. , illetve ÜRT Indokolás II. fejezethez 18–34. §-hoz

²⁵⁵ 1871. tervezet Indokolás 59.

²⁵⁶ A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az ”ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 73.

²⁵⁷ Mivel a felelősség körül szintén komoly vita zajlott, erről a következőkben részletesen is lesz szó.

Némely túlzó vélemény megfogalmazója az országgyűlésben ugyan odáig ment, hogy az egyes osztályok autonómiája oly államban, ahol működő területi önkormányzatiság létezik, a jogegyenlőséget veszélyezteti, de ezek megfogalmazói kisebbségben maradtak.²⁵⁸ A megvalósítás azonban már nem zajlott akadálytalanul. A javaslat általános vitájában a legfontosabb kérdés az volt, vajon az elvek tekintetében egyeznek-e a fő irányvonalak, ám már itt is több ellenvélemény hangzott el.

A fő kérdés tehát, amely „*mint egy vörös fonál az egész törvényjavaslaton keresztülvonul*”²⁵⁹ a kamarai rendszer kérdése volt. A javaslat pártolói és ellenzői között az egyik választóvonal a kamarai kényszer gondolata és az ügyvédi önállóság között húzódott. Így az ellenzők azért nem értettek egyet a kamarai kényszerrel, mivel az tönkretenné az ügyvédi önállóságot és függetlenséget, mert az a szabad egyesülés jogával ellentétben áll; szerintük nem lehet senkit egyesületbe kényszeríteni, ráadásul olyanba, amelyben kartársai ellenőrzése alatt fog állni egész életében. Volt, aki a fegyelmi jogkör gyakorlásával hozta összefüggésbe a kérdést: amennyiben e jogkör a kamaráé lesz, van értelme, hogy minden ügyvéd a kamara tagjává váljon kötelező jelleggel, míg ha ez elesik, akkor a cél már nem igazolható, felesleges a kamarai kényszer. Ám még azok is, akik élesen kirohantak az ügyvédi testületnek biztosítandó jogok ellen, elfogadták volna a kizárólag önkéntes alapon megalakuló kamarákat. Így tehát a szabad egyesülés talajára helyezve a rendszert, azoknak, akik nem kívánnának az ügyvédi egyesületbe belépni, lehetővé kívánták tenni az azon kívüli működést is.²⁶⁰

A másik támadás a kamarát abból a vonatkozásból érte, hogy az nem lesz más, mint valamiféle új céhszerű képződmény, sőt egy „kasztrendszer” lehetséges alapja, amely mesterségesen elszigeteli tagjait a társadalomtól és privilégiumokkal ruházza fel őket, ráadásul maga dönt arról, kit fogad be soraiba.²⁶¹ Nem volt ismeretlen e nézet, mert az ekkor általánosan uralkodó „piaci, liberális” felfogás igyekezett „középkorinak” bélyegezni mindenféle olyan próbálkozást, amellyel egyes szakértelmiségiek erős korporatív szervezeteket alakíthattak ki maguknak.²⁶² Az előadó azonban meggyőzően indokolta e nézet tarthatatlanságát, hisz a javaslat szerint a kamara mindenkit köteles volt felvenni, aki a törvényben meghatározott előfeltételeknek eleget tett.²⁶³

²⁵⁸ KN X. 206.

²⁵⁹ Lázár Ádám KN X. 208.

²⁶⁰ KN X. 205–210., 275., 298.

²⁶¹ KN X. 209. p., 298.

²⁶² KOVÁCS M. 22.

²⁶³ Matuska Péter KN X. 205.

Nem volt lényegtelen kérdés, bár ezzel kapcsolatban nem akadtak már különösebb ellentétek a vélemények között, a kamara belső szervezete. Hiszen az már kezdettől fogva nyilvánvalónak tűnt, hogy csak azok helyes szervezete, szervezése teszi lehetővé azt, hogy a kamarák a rájuk ruházott hatáskört képesek legyenek-e „*az ügyvédség valódi érdekében*” használni.²⁶⁴ Mindemellett azonban azt is leszögezték, hogy önmagában egy bármely jól kialakított és célszerű szervezet sem volna elegendő a kitűzött célok eléréséhez, amennyiben maga az ügyvédség, a létrejövő kamarák nem fogják a rájuk ruházott hatásköröket helyesen, a kellő szigorral és részrehajlás nélkül kezelni.²⁶⁵

Egyedül a kamarai tisztségek kötelező elvállalása körüli szakasz váltott ki lényegesebb nézeteltéréseket. Az előadó szerint azért volt szükséges ennek szigorú kimondása, és bírságolási lehetőséggel, sőt erkölcsi jellegű büntetéssel (a kamarai választójog elvesztése) való megtámogatása, mert a kamara csak akkor töltheti be feladatát, ha a tagok valóban ragaszkodnak hozzá, vagyis az akár többletteleherrel és felelősséggel járó kamarai tisztséget is elvállalják, s nemcsak névleg tagjai a testületnek. Végül a tárgyalások alapján e büntetési lehetőséget némileg enyhítették, némileg súlyosították, mivel a morális büntetés a szakasz végső szövegezéséből kimaradt, viszont a pénzbírság maximuma az eredetinek duplájára emelkedett.²⁶⁶

A kamarai önállóság fontos kérdése volt, hogy más hatóságokhoz milyen a viszonyuk, ki gyakorolja felettük a felügyeletet, milyen más szervnek van joga beavatkozni a kamara belső ügyeibe, esetleg eljárásaiba. A törvény értelmében az igazságügyi minisztert főfelügyeleti jog illette meg, amelyet a gyakorlat példáján keresztül a pécsi kamara megalakulásával kapcsolatban gyakorolt jogain keresztül fogok bemutatni.

Hogyha más hatóságokat vizsgál az ember, feltétlenül szembetűnőek a királyi ügyész jogai a kamarával szemben. Bár a törvényben sehol nincs az konkrétan megemlítve, hogy a királyi ügyész általában véve jogokkal rendelkezne az ügyvédség vagy az ügyvédi kamarák, illetőleg utóbbinak valamely eljárása felett, mégis említést kell erről tenni, különösen majd a fegyelmi kérdések kapcsán. Ám eredetileg másutt is tetten érhető volt a törvénytervezetben az ügyészi felügyelet. Az 1871-es javaslat szerint (68. §) a kamara minden közgyűléséről, annak helyéről és idejéről a helybeli királyi ügyész értesítendő lett volna, hogy azon részt vehessen, és ha óhajt, felszólalhasson

²⁶⁴ 1871. tervezet Indokolás 58.

²⁶⁵ 1871. tervezet Indokolás 58. p.

²⁶⁶ KN X. 315–316.

mintegy annak érdekében, hogy a közgyűlés ne hogy túlterjeszkedjék hatáskörén. Valószínűleg a minisztériumban is elismerték azt a nézetet, melyet ezzel kapcsolatban az ügyvédség meglehetősen élesen fogalmazott meg, amikor azt a szövegből törölni javasolta „*mint az ügyvédi függetlenséggel össze nem férő és az állam indokolatlan gyámkodására célzó rendelkezést tartalmazót*”, rámutatva arra is, hogy ez egyúttal az ügyvédi függetlenséggel és immunitással, valamint azzal az alapelvvel is ellenkezik, mely szerint az ügyvédség a kar tekintélyét maga őrzi.²⁶⁷ Végül csak olyan rendelkezések maradtak a törvényben, amelyek nem korlátozták a kamarai önállóságot. Kiderül ez az elvi hozzáállás a budapesti főügyésznek a rendtartás hatályba léptét követően, 1043/1875. szám alatt, április 29-én kiadott körrendeletéből is. Ez a törvény királyi ügyészekkel kapcsolatos rendelkezéseinek a végrehajtására szolgált, s megállapította, hogy az ügyvédi rendtartás a királyi ügyészség hatáskörét újabb működési körre terjesztette ki. Mindenekelőtt kinyilvánította, hogy az 1874. évi törvényhozás a magyar ügyvédi karnak megadta az „*eddig nélkülözött önkormányzati jogot*”, s ennek gyakorlását a királyi ügyészség elő kívánja segíteni azzal, hogy az ügyvédi testület jogait törvényesen érvényesítse, hivatásszerű kötelességeit teljesítse. Ezért az egyöntetű eljárás végett a figyelmet felhívta az ügyészeknek biztosított jogokra, s meghatározta, hogy ezeket milyen úton kell a jövőben érvényesíteni. Így az általános törvényességi felügyelethez kapcsolhatóan megillette az ügyészt annak ellenőrzése, hogy a kamarai lajstromba vételek a törvényben meghatározott feltételek betartásával történnek-e.²⁶⁸

A körrendelet a fegyelmi eljárásban való részvétellel kapcsolatban is összegyűjtötte a királyi ügyészek ügyvédi rendtartásban szabályozott jogait. E kérdés visszavezethető egészen az ügyészi törvény létrejöttéig, annak országgyűlési vitája során ugyanis már felmerült, hogy az ügyvédi visszaélések elbírálása során a főügyész kiemelkedő hatáskört kapjon. A törvényjavaslatban szereplő, ezt megállapító szakasz ellen azonban akkor többen felszóltak, s ekként az mégsem kapott helyt az 1871. évi XXXIII. törvénycikkben, hanem a többség ama álláspontra helyezkedett, hogy az ügyvédi visszaélések felől majd az ügyvédi rendtartásban kell határozni.²⁶⁹

A fegyelmi eljárás során a királyi ügyész jogává tették, hogy feljelentést tegyen, a hozott határozatokkal szemben jogorvoslattal éljen, az iratokba betekintsen, ha pedig a

²⁶⁷ BÜE Évkönyv 1871. 74., HORVÁTH – FEKETE 159., 161.

²⁶⁸ A körrendelet teljes szövegét közli: Magyar Igazságügy 1875/III. 457-459.

²⁶⁹ MÁTHÉ 1982 157.

kamara fegyelmi felelősség megállapítása nélkül szüntette meg az eljárást, azt megvizsgálja és ha törvényes indokot lát erre, akkor az ügy folytatását kívánja meg. A ügyvédség egy része úgy vélekedett erről, hogy a javaslat túl kiterjedt rendelkezési hatalmat akar adni az ügyésznek, pont a „*legfélétebb*” körben, a fegyelmi hatóság gyakorlása során.²⁷⁰

Ez az ügyészi szerepvállalás tehát átvezet a fegyelmi felelősség problémaköréhez.

2.2.2.2.3. Felelősség; fegyelmi felelősség, fegyelmi hatáskör

A törvényi alapelvek között szerepelt az a már korábban is megfogalmazódott gondolat, hogy az ügyvéd felelősségre köteleztessék a féllel szemben.²⁷¹ E kérdéssel kapcsolatban elsődlegesen arra a magánjogi viszonyra kell gondolni, amely az ügyvéd és ügyfele között létrejön, mégpedig a köztük lévő megbízási szerződésre.²⁷²

Külön érdemes említést tenni azonban a fegyelmi felelősség szabályozásáról. Az első tervezet elkészítésekor is nyilvánvaló volt az a nézet, mely szerint „*az ügyvédek eljárása feletti felügyelet és fegyelem gyakorlata egyrészt tökéletlen, másrészt célszerűtlen*”.²⁷³ Ennek okait abban találták, hogy nincs kellő szigor, tehát inkább csak a legszembeötlőbb, legsúlyosabb vétségek esetén történik meg a felelősségre vonás, másrészt hogy a vizsgálatok lefolytatása maga szintén felületes, sőt esetenként részrehajló. A célszerűtlen szabályozás magvát abban találták, hogy ezen ügyek letéteményese a királyi ügyigazgatóság, s ez veszélyezteti az ügyvédek önállóságát.²⁷⁴ Azonban még 1874-ben sem volt egységes az ügyvédek feletti fegyelmi jogkör gyakorlása, s a praxis ezzel kapcsolatban ráadásul a korábbi rendelkezésektől eltérő szokást honosított meg. A Legfőbb Ítélszék egy ítélete szerint „*kapuzárás előtt, az ügyvédi rendtartás hatályba lépte előtt nem voltunk tisztában, mily hatóság gyakorolja az ügyvédek feletti fegyelmi hatóságot*”, s ezért ezekben az ügyekben különféle határozatok születtek. Így például volt ügy, amelyet a királyi törvényszék mint büntető bíróság az ítéletáblához terjesztett fel a fegyelmi eljárás lefolytatása végett, az azonban a királyi törvényszék „*polgári osztályához, mint illetékes fegyelmi bírósághoz*” tette át, hivatkozva a polgári törvénykezési rendtartás életbe léptetésével foglalkozó igazságügyi

²⁷⁰ HORVÁTH – FEKETE 161.

²⁷¹ Az „*ügyvéd legyen független, de ne felelőtlen*”. FISCHER 116.

²⁷² Másrészt volt, aki azt hangsúlyozta, hogy emellett felelős az államnak is, mely polgárainak jogait biztosítja. FISCHER 116.

²⁷³ 1871. tervezet Indokolás 43.

²⁷⁴ 1871. tervezet Indokolás 43.

miniszteri rendeletre, amelynek XIX. cikke az ügyvédek vonatkozásában kifejezetten elismerte az ITSZ és az általa érintetlenül hagyott korábbi jogszabályok hatályát.²⁷⁵ A Legfőbb Ítélszék aztán az említett ügyet úgy zárta le, hogy azt „*a több éve alkalmazásban levő újabb gyakorlat szerint közvetlenül a m. kir. igazságügyminiszteriumhoz felküldeni rendelte*”.²⁷⁶

A fegyelmi hatóságot feltétlenül rendezni kellett tehát, s azt az ügyvédi kamarákra kívánták ruházni, mint olyat, amely „*az ügyvédi immunitás legszebb biztosítékát*” képezi.²⁷⁷ Az autonóm fegyelmi bíraskodás fő feladatának tekintették megakadályozni az érdemtelenek felvételét a karba, eltávolítani a méltatlanokat, továbbá megtorlásban részesíteni a becsület ellen vétőket.²⁷⁸ A minisztériumi tervezet azonban e tekintetben – ha az alapelvekben nem is, de a részletekben – számos ponton eltért a budapesti ügyvédegylet eredeti javaslatától. S bár az ügyvédek a fenti kiindulópontot melegen üdvözölték, az egyleti vélemény mégis úgy foglalt állást, hogy a tervezet ügyvédi felelősségre vonatkozó rendelkezései olyan elemeket tartalmaznak, amelyek „*az egylet javaslatának azon alapelvével ellenkeznek, hogy az ügyvédek fegyelmi tekintetben egyedül az ügyvédi kamarának alárendeltetvék, és az államhatóságnak a fenyítő ügyekbeni eljárási jogának fenntartása mellett, csakis a törvényszékek rendfenntartási joga tartandó épségben, egyébként pedig azok beavatkozásának helye nincs*”.²⁷⁹ Különösen a fegyelmi bíróság megalakítása volt már itt is vitapont, mivel az ügyvédek egy esküszék-jellegű 12 fős, a választmányi tagokból sorsolás útján alakuló fórumot tartottak volna eredetileg alkalmasnak. A minisztériumi javaslat azonban ezt a megoldást elvetette, elsősorban annak gyakorlati nehézsége mellett azt is mondván, hogy mivel „*az ügyvédi kamara főfeladata [...] a fegyelmi bíróság gyakorlata; ezen hatóság gyakorlatára választatik a választmány szabad választás után,; ha tehát ez maga gyakorolja is a fegyelmi hatóságot, a fő cél teljesen el van érve*”.²⁸⁰

Az eddigiek tükrében tehát az sem csoda, hogy e kérdés az 1874-es parlamenti vita egyik sarokkövét is képezte az országgyűlés mindkét házában. Az erre vonatkozó rendelkezéseket többször módosították a javaslat előtörténete során, s a képviselőház központi bizottsága végül azzal a megszövegezéssel bocsátotta a vitára, mely szerint a

²⁷⁵ 1869. IV. 1. IM rendelet a polgári törvénykezési rendtartás életbeléptetése és a szükséges átmeneti intézkedések tárgyában

²⁷⁶ Legfőbb Ítélszék 1505/1874. IV. 15. Magyar Igazságügy 1874/I. 138.

²⁷⁷ 1871. tervezet Indokolás 61.

²⁷⁸ BALOG 1899 4.

²⁷⁹ KÖVÁRY 139., BÜE évkönyv 1871. 75.

²⁸⁰ 1871. tervezet Indokolás 62.

fegyelmi eljárást nem tisztán a kamara, hanem egy bírákból és a kamara tagjaiból alakult vegyes összetételű bíróság kezébe tette volna le.²⁸¹ E megoldás mellett praktikus érvként az szólt, hogy a közjegyzők vonatkozásában az országgyűlés hasonló módon fogadta el a fegyelmi bíróság alakítását. Azért sem tartották célszerűnek pusztán magukra az ügyvédekre bízni e feladatot, mert elfogultak lehetnek kartársukkal szemben akár pozitív, akár negatív irányban. Így túlkapások, üldöztetések is előfordulhatnak, főként, ha a hatáskör nincs kellőképp körülírva. Másrészt az ügyfelek nem látnának benne kellő garanciát, különösen, ha a saját kebelből alakult fegyelmi bíróság az ügyvédet bármely (akár jogosulatlan) panasz alól felmentené. Különösen rossz hatással volna a közvélekedésre, ha az ilyen esetekben aztán a fellebbviteli hatóság mégis marasztalna, vagyis ellentét alakulna ki a két fórum véleménye között. Ráadásul épp az ügyvédség tekintélyének hanyatlása miatt volt szükség a törvény megalkotására, ezért többen – legalábbis eleinte – nem látták helyesnek, hogy e sokak által elmarasztalt, tekintélyvesztett ügyvédi kar alakítsa a fegyelmi székét.²⁸²

Sokan azonban ágáltak a vegyes fegyelmi szék ellen, mondván, hogy a közjegyzőkre nézve van létjogosultsága, ám az ügyvédekénél nincs, sőt veszélyes, mert az ő feladatuk többek között a bírói határozatokban előforduló tévedések elleni fellépés, a felek érdekeinek megóvása, akár egy bírói döntés ellenében is. Nem célszerű ezért épp a bírának (is) alárendelni őket fegyelmi téren, ez az ügyvédek esetleg „visszafogná” a szabad véleménynyilvánítástól. Eddig is épp azért elégedetlenkedett az ügyvédtársadalom, hogy miért vannak a bíróságoknak alárendelve, ne biztosítsanak ezért súlyt a bírának a fegyelmi tanácsban. Egyesek akkor tartották volna elfogadhatónak, hogy vegyes összetételű grémium döntsön fegyelmi ügyekben, ha abban nem az ügyvéddel akár legközvetlenebb viszonyban álló alsóbírósági bírók vettek volna részt, hanem a királyi tábla külön fegyelmi osztálya kapta volna e funkciót. Az ellenvélemény szerint azonban az ügyvéd a perekben nem a bíró ellenfele, mert a bíró a felek fölé emelkedve mond ítéletet, ezért nem aggályos szerepeltetésük a fegyelmi ügyekben, nem kell attól tartani, hogy az ítéletei elleni ügyvédi jogorvoslatokat itt próbálja mintegy megbosszulni.²⁸³

A képviselőházban azonban jócskán akadtak, akik ezzel szemben inkább az eredeti, az igazságügyi minisztérium által beterjesztett szövegezés mellett álltak ki,

²⁸¹ MÁTHÉ 1982 179., 185.

²⁸² KN X. 205., 333., 335., FN II. 319–320.

²⁸³ KN X. 332–333., 335.

tehát, hogy kizárólag az ügyvédi választmányból alakuljon a fegyelmi bíróság. Ha a kamarai kényszert elfogadták, akkor „*legalább legyen megmentve az, hogy a fegyelmi hatóság azon ügyvédi kamara kezébe legyen letéve, mert ez által lesz megmentve az ügyvéd függetlensége, önállósága*”.²⁸⁴ Hiszen épp ez a hatáskör volna egy olyan pontja a törvénynek, amely leginkább hozzájárulhatna a testületi szellem megszilárdításához.²⁸⁵ E lényegi érvek mellett hivatkoztak még más államok gyakorlatára, arra, hogy ezáltal sem válhatna önkényessé az ügyvédek fegyelmi bíraskodása, hiszen fellebbezésre lesz lehetőség, amelyet a Legfőbb Ítélszék fegyelmi tanácsa, tehát független bírói fórum tárgyal.²⁸⁶ Ráadásul az ügyvéd – ez több, már elfogadott szakasz szerint megállapítást nyert – oly ügyekben, amelyekben ez szükséges, nincs kivonva a rendes bíróságok ítélkezése alól (ügyvéd által elkövetett bűncselekmények, bizonyos a rendtartásban meghatározott köteleességszegések, amelyek ún. panasz eljárás tárgyát képezik), azaz csak olyan vonatkozásban tartozna kartársai megítélése alá, amelyekre a rendes bíróság nem tudja figyelmét kiterjeszteni, sőt, amelyek nem is tartoznak a bíróságra, mert ezekkel a magatartásokkal az ügyvéd saját testületének becsületét és méltóságát sérti meg.²⁸⁷ (A korai tervezetek közül Kaill is az ügyvédválasztmányra bízta volna a fegyelmi jogkör gyakorlását, mondván, hogy a fegyelmi büntetésnek mindig az illető megjobbítása a célja, s nem pedig a nyilvános bosszú, illetve büntetés.²⁸⁸)

Tisza Kálmán hívta fel rá a figyelmet, hogy a szövegezés szerint a fegyelmi bíróság nem csupán ügyvédek felett ítélkezhet, hanem a magánfelekre is kiterjed e jogkör gyakorlása: amennyiben ti. úgy látja, hogy a fél panasza teljesen alaptalan, vagy hamis állításokra épül, a felet bírsággal sújthatta volna. Ha e szék kizárólag ügyvéd tagokból alakul, akkor e szabály ütközik azzal a jogelvvvel, hogy az állampolgárok felett az igazságszolgáltatás a bíróságok kezében van, ezért azt javasolta, hogy ilyen esetekre azt mondja ki a törvény, hogy a törvényszékhez kell áttenni az ügyet, s ha a bíróság úgy határoz, akkor elmarasztalhatja a rosszhiszemű ügyfelet. E módosító indítványhoz a javaslat bizottsági előadója is hozzájárult, s a képviselők végül is ilyen formában fogadták azt el.²⁸⁹

²⁸⁴ Lázár Ádám KN X. 332–333., Pauler Tivadar KN X. 336.

²⁸⁵ KN X. 333., 336.

²⁸⁶ KN X. 205., 336.

²⁸⁷ KN X. 332., 334., FN II. 325.

²⁸⁸ KAILL 32–33.

²⁸⁹ KN X. 334–336.

Egyesek kimondottan azt a kívánalmukat tárták az országgyűlés elé, hogy az ügyvédek fegyelmi ügyeikben is kizárólag a rendes bíróság alá tartozzanak, ők is ugyanazon bírói hatóságnak legyenek alávetve, mint bármely más állampolgár. A visszaélések elleni fellépésre nem azt a testületet kellene szerintük felhatalmazni, amelynek kebelében ezek előfordulnak, hanem azok meggátlásáról az államnak kell gondoskodnia, az állami hatóságok által, már csak azért is, mert a fegyelmi ügyekben gyakorta az ügyfél érdekei is sérülnek, az ő ügyeik pedig csakis a független bíróságok döntésére bízandók.²⁹⁰

Végül csekély többséggel ugyan, de a képviselőház elvetette a központi bizottság javaslatát a vegyesen alakítandó fegyelmi székekről és azt a módosítványt fogadta el, amely az eredeti miniszteri tervezet szerint a fegyelmi bíróság alakítását első fokon kizárólag a kamarai választmányra bízta.²⁹¹ Ezzel azonban még nem zárult le ez a kérdés. Ellentétben a törvény többi pontjával, ahol a főrendiház megjegyzései jobbra stiláris, megfogalmazásbeli különbségeket tartalmaztak, esetleg valamely, a képviselőház által elfogadott módosító indítvány miatti pontosítást, itt – annak ellenére, hogy a felsőházi vita során is akadtak, akik az ügyvédi kamarákat ruházták volna fel fegyelmi hatáskörrel – érdemi változtatási igénnyel álltak elő a főrendek.²⁹² Nevezetesen azzal, hogy a fegyelmi bíróságot mégis a helybeli törvényszék elnöke, és a törvényszék valamint a kamarai választmány két-két tagja alkossa. Mivel a ház központi bizottsága is immár ragaszkodott az előzőleg elfogadott variációhoz, vagyis a tisztán a kamarai tagokból alakuló fegyelmi bírósághoz, így a felsőház eme indítványa a képviselőházban nem talált támogatásra.²⁹³ Az üzenetváltások végén így gyakorlatilag ez az egy kérdés maradt vissza, amelyben a két ház véleménye nem egyezett. A főrendeknél a jogügyi bizottság továbbra is saját álláspontjuk mellett tartott ki, de végül a november 17-én tartott ülés résztvevőinek többsége megnyugodott az országgyűlés másik táblájának elhatározásában, s elfogadta a kamara hatáskörét a fegyelmi eljárás vonatkozásában.²⁹⁴

Azért is jelentett ez a variáció jelentős lépést az elérendő célok irányába, mivel ezáltal még inkább megvalósulhatott az a régóta érlelt vágy, amely az ügyvédek bíróságtól való függésének lazítására, megszüntetésére irányult. Az ügyvédi törvénynek

²⁹⁰ KN X. 205–207., 336., FN II. 323.

²⁹¹ KN X. 337.

²⁹² KN XIII. 194–195., 204., FN II. 321–322.

²⁹³ KN XIII. 195–204.

²⁹⁴ FN III. 26–33.

biztosítania kell az ügyvéd és a bíró teljes mellérendeltségét, azt, hogy e két hivatás „*az igazságszolgáltatás körében koordinált*”.²⁹⁵

E kérdés az új rendtartás vitája során azon szakasszal kapcsolatban is felmerült, amely a bíróságnak lehetőséget adott a bírságotra, ha az ügyvéd a tárgyalásokon illetlenül viselte volna magát, vagy akár beadványaiban, akár szóban a bíróság előtt sértő kifejezéseket használt. Az államtitkár úgy vélte, a bíróság iránti tisztelet megkövetelése nem korlátozása az ügyvédi szabadságnak, sőt itt nemcsak erről, hanem az ügyfélnek illetve az ügyvédnek a védelméről is szó van, hogy elejét vegyék az ügy érdeméhez nem tartozó, csak az ellenfél lejárátását célzó perlekedési magatartásoknak. Mások szerint ez a lehetőség tág teret nyithat a bírói önkénynek, mivel nincs megszabva, mi minősül „rendetlenkedésnek”, illetlen kifejezésnek. Végül azonban e szakasznál is megmaradt az eredeti szöveg.²⁹⁶

2.2.2.2.4. Elméleti és gyakorlati képzettség

Önmagában a kamarák létrehozása, fegyelmi jogkörrel való felruházása azonban még nem jelenthetett minden az ügyvédséggel kapcsolatban felmerült problémára elegendő választ. A túlságosan nagy létszám és az ügyvédek ismereteinek hiányosságai ezáltal nem oldódhattak volna meg. Szükség mutatkozott ezért olyan intézkedésekre, amelyek mintegy természetes gátat jelentenek a pályára lépők előtt, vagyis az ügyvéddé válás és a képzés feltételeinek szigorítására. E nagy horderejű kérdések szintén hosszas vitát, vitákat váltottak ki.

Az nem volt kétséges, és ha az alapelvek megfogalmazásából nem lett volna egyértelmű, az indokolásban később részletesen ki is tértek erre, hogy az ügyvédi ténykedést nem lehet jogi képzés nélkül megengedni.²⁹⁷ Az ügyvédi szabadság elvének megfogalmazása is egyértelművé tette, hogy ezt csak ilyen előfeltétel mellett tudja elképzelni a törvény: „*aki a kellő képzettséggel bír*”, annak adtak lehetőséget az ügyvédkénti szabad működésre.²⁹⁸ Külföldi – francia – példával támasztotta alá az első javaslat indokolása azt, hogy milyen gondokhoz vezet, ha a teljes szabadság eszméjéből kiindulva az ügyvédséget mintegy „szabad iparként” kezelik. Franciaországban ugyanis ez volt a helyzet a XVIII. század végén, néhány éven keresztül, amely időszokról aztán

²⁹⁵ KAILL 14., 21., 30., hasonlóképpen TÓTH 16.

²⁹⁶ KN X. 330–331.

²⁹⁷ 1871. tervezet Indokolás 48.

²⁹⁸ 1871. tervezet Indokolás 46.

a következő lesújtó vélemény alakult ki: „Az ügyvédség elárasztotta az u.n. praktikus emberek által, kik minden jogismeret és becsületesség hiányával [...] kiaknázták a hiszékenységet és a felek szerencsétlenségéből húztak hasznot; ezen évek a haszonvágy és a csalárdság kiáltó kihágásainak szomorú emlékét hagyták hátra”.²⁹⁹ Minden művelt állam gondot fordít arra, hogy bizonyos hivatások, köztük az ügyvédség gyakorlóitól a megfelelő képzettséget megköveteljék, s az ezzel nem rendelkezőket kizárják a szakma gyakorlóinak közül, illetve azokat, akik e nélkül próbálnak meg ügyködni, akár büntető normákkal tartják ettől vissza. Mivel a polgárok általában nem tudják kellőképpen megítélni az ügyvéd képességét, ezért az ő védelmükben is az államnak kell lépnie, s a szükséges előírásokat meghoznia. Mindemellett nemcsak a felek, hanem az igazságszolgáltatás érdeke is ezt követeli: „az ügyvédet oly kiváló állás illeti meg az igazságszolgáltatás szervezetében, hogy [...] az ő képtelensége majd nem oly hátrányos volna a törvénykezés ügyére nézve, mintha a bírói állásnál nem fektetnének súlyt a kellő képzettségre”.³⁰⁰

Mindenekelőtt alapvető igény volt, hogy az ügyvéd a tárgyalandó ügyekre vonatkozó összes törvényeket és rendeleteket elméletileg és a gyakorlatban is ismerje.³⁰¹ A kérdés már csak az maradt, hogyan és milyen szintű bizonyosságot kell erről szerezni.

Az ITSZ értelmében ismét hatályban lévő *Instructio pro advocatis* által megkövetelt egyetemi vagy jogakadémiai végzettséggel immár nem is elégedtek meg. A jogtudományi szigorlatok letétele, a jogtudorság elnyerése szerepelt előfeltételként, mert ez által látták biztosítottak a kellő elméleti képzettség igazolását.³⁰² A kitűnő ügyvédség egyik alapfeltételének tekintették a megfelelő tudományos képzettséget (míg a másoknak az ügyvédek erkölcsiségét), különös fontosságot tulajdonítottak ennek azért, mert az igazságszolgáltatás egyik közegéről van szó.³⁰³ Az igazságügyi miniszter azt is kifejtette, hogy bár a doktorátushoz ténylegesen olyan ismereteket is megkövetelnek, amelyek nem tárgyak az ügyvédi vizsgán, ám ezek olyan alapokat jelentenek, amelyek a jogi műveltség fő feltételei, amelyek segítségével a szaporodó nemzetközi viszonyok jogi világában is könnyedebben kiismeri majd magát az ügyvéd.³⁰⁴ A legtöbb ellenvetés ezzel kapcsolatban a bírói képesítéssel való összehasonlításból adódott, aminek

²⁹⁹ 1871. tervezet Indokolás 48., KRÁLIK I. 88., 110.

³⁰⁰ 1871. tervezet indokolás 49.

³⁰¹ 1871. tervezet indokolás 50.

³⁰² KN X. 204., 288., 300.

³⁰³ KN X. 210., 288.

³⁰⁴ Pauler Tivadar KN X. 300.

sajátossága az volt még, hogy az erről szóló javaslat tárgyalása az ügyvédi rendtartásával szinte egy időben zajlott, a kérdések párhuzamosan vetődtek fel. Itt elsődlegesen úgy, miért van szüksége az ügyvédnek a bírónál magasabb elméleti szint elérésére, főként mivel a két hivatás egymással egyenrangú helyzetben kellene, hogy álljon. Ha a bírótól nem követel a törvény tudori szigorlatot, ne követeljen azt az ügyvédtől sem, illetve, ha az egyik pályának ez a feltétele, legyen a másiknak ugyanez; a két élethivatás közti különbség ugyanis nem a képzettség fokában kell, hogy megnyilvánuljon.³⁰⁵ A javaslat védelmezői szerint az ügyvéd az ügy első bírója, aki a képesítés megszerzésével már tulajdonképpen álláshoz is jut, s feladatköre, hatásköre nem különbözik aszerint, hogy milyen régóta működik, míg a bírónál egyrészt közbejön még a kinevezés, és hogy az alsóbb bírósági bírói státusz mintegy „előkészítő iskola” a magasabb posztokhoz.³⁰⁶ Még az előmunkálatok során fogalmazódott meg az a kritika, hogy a tudorság megkövetelése a stúdium évekkal történő meghosszabbodása miatt túlzott akadályokat gördít elsősorban a szegényebb sorúak elé, és annak elnyerése mindaddig „*materialiter legyőzhetetlen nehézségekbe*” ütközik, amíg a jogi tanintézetek korszerű szervezése, a vidéki akadémiák „*fakultássá*” alakulása be nem következik.³⁰⁷

A következő változtatás a gyakorlati idő meghosszabbítása volt. Az elméleti képzettség önmagában mit sem ér, ha valaki nem tudja azt a gyakorlati életben is alkalmazni (sőt, egyesek szerint az ügyvédség „főkelléke” nem a doktori tudomány, hanem a gyakorlat, a törvények helyes alkalmazása).³⁰⁸ A korábbi szabályokhoz képest már 1871-ben, az első rendtartástervezetben is hosszabb, négy éves gyakorlati idő szerepelt, annak ellenére, hogy a pesti ügyvédi egyesület tervezete csak három évi gyakorlatot kívánt volna meg.³⁰⁹ A törvény előkészítése folyamán ez előbbihez ragaszkodtak is, így ez került az országgyűlés elé benyújtott újabb törvényjavaslatba. A javaslat előterjesztője úgy vélte, az előírni óhajtott 4 év már olyan „*minimál idő, [...] melyből, ha csak egy napot méltóztatnak elvenni: az ügyvédség jövőjét tönkre teszik*”.³¹⁰ Bár többen pártolták e szigort, sokan, különösen az országgyűlési ellenzék részéről inkább afelé hajlottak, hogy az eddig szokásos kétesztendei gyakorlatot tartsák fenn, mondván többek között, hogy eddig is voltak, s ezután is lesznek, akik az ügyvédi hivatást így is nagyszerűen képesek betölteni, míg egyesektől hiába követelnének meg

³⁰⁵ KN X. 289.

³⁰⁶ KN X. 291., 303.

³⁰⁷ HORVÁTH – FEKETE 156.

³⁰⁸ Gozman János KN X. 299.

³⁰⁹ 1871. tervezet 5. §, 1871. tervezet indokolás 51.

³¹⁰ Matuska Péter KN X. 204., Paczolay János KN X. 290.

akár kétszer annyit is, akkor sem fog jobban teljesíteni.³¹¹ Megint mások egy közbülső variációként a három évet tartották szükségesnek és egyben elégségesnek.³¹² Végül a részletes vitára már ezzel a módosítással került a törvényjavaslat, s a törvénybe is ez került be. Az évek számán kívül vita tárgyát képezte az is, hogy mikor lehet megkezdeni a gyakorlatot, csak a doktorátus megszerzése után, vagy előbb is. E tekintetben azt fogadták el, hogy az első szigorlatot követően már ügyvédjelöltté válhatott valaki. Ezt proponálta a kezdet kezdetén az ügyvédek javaslata is, ám az 1871-es tervezet már akként érvelt, hogy inkább biztosítja a kellő képesítést, ha a gyakorlat megkezdését csak az összes vizsgák letételétől számítják.³¹³ Mindenesetre a többség aztán a képviselőházban is logikusnak találta, hogy a gyakorlat egy részét – legalább egy évet – a teljes elméleti képzettség megszerzését követően kelljen kitölteni.³¹⁴ A másik problémát az átmeneti időre szóló rendelkezések jelentették, vagyis, hogy mire vonatkozzanak az új szabályok. Az 1871. évi tervezetben még nem is szerepelt hasonló átmeneti rendelkezés, a szakmai vita során egyes ügyvédi egyletek azonban rámutattak e hiányosságra, és lényegében a véglegeshez hasonló megoldási módokat vázoltak fel.³¹⁵ A kérdéssel a jogirodalom is foglalkozott.³¹⁶ Végül, hogy a visszaható hatályt elkerüljék, ezért a gyakorlatukat már megkezdett jelölteknek még a régi rend szerinti 2 év gyakorlati időt kellett kimutatniuk, hogy vizsgára bocsáthatók legyenek. E végső forma az országgyűlésben is kiterjedt vita után dőlt el.³¹⁷

Már szintén kezdettől vita tárgyát képezte a gyakorlati idő megszakítása, illetve annak folyamatosságának kérdése. Az eredeti első tervezet szerint is csak évenkénti maximum hat hétre lehetett megszakítani ezt, ide nem számolva a betegség, a katonai szolgálat és az éves szünidő idejét. A nem betegség vagy katonai szolgálat miatt egy éven túl félbe hagyott gyakorlat pedig azzal a következménnyel járt volna, hogy a korábban eltöltött idő beszámítására nem volt lehetőség, ez tehát a gyakorlati időt a szó jogi értelmében véve is megszakította volna. Nem értett egyet ezzel a budapesti és a miskolci kar sem, és észrevételeikben azt a nézetet fogalmazták meg, hogy elegendő volna csak a három évnél hosszabb időn át félbeszakított gyakorlati idő beszámítását kizárni. Véleményük szerint ugyanis e rendelkezés rációja abban rejlik, hogy e hosszabb

³¹¹ KN X. 207., 284., 294.

³¹² pl. Nemes Péter KN X. 284., Tisza Kálmán KN X. 289., bár ő elfogadta volna a két évet is.

³¹³ 1871. tervezet indokolás 51.

³¹⁴ KN X. 284., 289.

³¹⁵ HORVÁTH – FEKETE 161.

³¹⁶ PLÓSZ 1871., PLÓSZ 1872.

³¹⁷ KN X. 341–350., KN XIII. 204–206.

eltelt idő alatt a feledés már valóban oly mértékű lehet, amely indokolja a szigort. Nem célszerű azonban ugyanezzel az „*érzékeny veszteséggel*” sújtani azokat, akik egy évi szünetelés után folytatják praxisbeli ténykedésüket.³¹⁸ Azt is megemlítették, hogy a felsoroltakon kívül lehetnek még olyan fontos okok (például családi csapások), amelyek kellőképp indokoltá teszik a gyakorlat megszakítását, s ha a katonáról vagy a betegről vélelmezik, hogy egy év alatt nem feledett, másokról is feltételezhető ugyanez.³¹⁹

Kritizálták továbbá ama kivételeket, hogy az előirt joggyakorlatot pótolná, amennyiben valaki belföldi egyetemen vagy jogakadémián önálló jogtanári státuszban öt éven át működött, vagy pedig mint bíró valamely belföldi bíróságnál önálló bíróként három évet tevékenykedett.³²⁰ Bár elvi kifogásuk nem volt, hogy ezek a személyek valamilyen „előjogot” élvezhessenek a gyakorlati idő vonatkozásában, azonban az előbbiekre nézve az az aggály merült fel, hogy így semmi biztosíték nincsen a jogtanárok valódi gyakorlati képzettsége felől: „*mert bármi hosszú időn át foglalkozzék valaki a jogtudomány elméletével, ezen foglalkozása nem pótolhatja a joggyakorlatot*”.³²¹ Elismerték tehát, hogy némi előnyt igazságos volna juttatni, ám hogy teljes felmentést adjanak, azt mégsem látták célszerűnek, így köztes megoldásként azt javasolták, hogy 3 évi jogtanári működés mellett követeljenek meg minimum 2 esztendei ügyvédi irodában eltöltött tényleges gyakorlatot is (a másik ötlet szerint 4 év tanári, 1 év ügyvéd melletti működés elég).³²² A bíráknál éppen fordítva: igen jelentősnek tartották, hogy a bírák jogvégzettek legyenek, ezt az ideális állapotot azonban Magyarországon mindaddig nem sikerült még maradéktalanul megvalósítani, hisz – mint az elméleti képzettségnél már utaltam rá – a bírói képesítésről az ügyvédi rendtartással egyidejűleg zajlottak a tárgyalások „*jelenleg Magyarországon nem csekély számu bírák működnek, kik jogi tanfolyamot nem végeztek*”, így róluk a kellő képzettség nem tételezhető fel, mert „*ahogy az alapos elméleti képzettség nem tesz valakit jó ügyvéddé, ép oly kevésbé teszi azzá egyedül a gyakorlati képesség*”.³²³ Másrészt az ügyvédi pályán széles körű jártasság szükséges, míg a bírák gyakorlata általában egyoldalú, csak „*hasonnemű ügyekkel*” foglalkoznak.³²⁴ A budapestiek ezért azt

³¹⁸ BÜE Évkönyv 1871. 62.

³¹⁹ HORVÁTH – FEKETE 156.

³²⁰ 1871. tervezet 5. §

³²¹ BÜE Évkönyv 1871. 62., HORVÁTH – FEKETE 156., KÖVÁRY 135.

³²² BÜE Évkönyv 1871. 63., KÖVÁRY 135.

³²³ MÁTHÉ 1980 203–204., BÜE Évkönyv 1871. 63.

³²⁴ KÖVÁRY 135.

javasolták, hogy a háromévi önálló bíraskodás mellé valamilyen garanciát építsenek be a törvénytervezetbe, anélkül azonban, hogy erre konkrét ötletet adtak volna.³²⁵

A gyakorlatra vonatkozó feltételeket strikt módon határozta meg a tervezet, akként, hogy az azok alóli felmentés lehetőségét kizárta, sőt jogorvoslatot sem adott a vizsgálóbizottság azon döntése ellen, amely ennek elégtelensége miatt utasította volna el a jelölt vizsgára bocsátását.³²⁶ A budapesti ügyvédek testülete a fellebbezés lehetősége mellett érvelt, „mert a jelöltet nem akarjuk akár a bizottság lehető önkényének, akár esetleg félszeg felfogásának védtelenül kitenni”.³²⁷

A végső variáns aztán a következőképp nézett ki. Az ügyvédjelölt, akinek tehát már jogi doktorátussal és megfelelő praxissal kellett rendelkeznie, csak e három évet követően volt a törvény szerint ügyvédi vizsgára bocsátható. Mivel a korábbi vizsgarendszert is számos kritika érte, ezért nem volt meglepő, hogy szigorúbban határozták meg ezt is. Az ügyvédi vizsgálatot az országgyűlés elé került javaslat a szorosabban vett jogi tárgyakon kívül (magyar közjog, anyagi és alaki polgári-, büntető-, bánya-, úrbéri-, váltó- és kereskedelmi jog) a pénzügyi és közigazgatási törvényekre és szabályrendeletekre is kiterjesztette.³²⁸ Ez utóbbiakkal kapcsolatban támadtak ellenvetések, azonban végül a szakasz szövegezésében ez is benne maradt, annyi pontosítással, hogy nem követelték meg minden helyi norma ismeretét, hanem országos szabályrendeletekre korlátozták.³²⁹ Ehhez képest a legelső tervezet 1871-ben még szigorúbb lett volna: eredetileg a fennálló törvényes joggyakorlat ismeretére is ki kívánták terjeszteni a vizsgát.³³⁰ Egyes rendhagyó vélemények szerint felesleges az ügyvédi rendtartásban szabályozni a vizsga részleteit (és a vizsgabizottságra vonatkozó részletszabályokat), hanem arra külön jogszabályban is ki lehetne térni.³³¹

A vizsgával kapcsolatosan kérdés volt még a bizottság megalakítása és összetétele. Furcsállható, hogy az ügyvédi egyesület tervezete még úgy képzelte volna ezt, hogy a vizsga valamely feltörvényszék előtt teendő le. A korábbi ügyvédséggel

³²⁵ BÜE Évkönyv 1871. 63.

³²⁶ 1871. tervezet 5. §

³²⁷ BÜE Évkönyv 1871. 63.

³²⁸ A vizsgatárgyak az 1871. tervezet szerint is már ugyanezek voltak, az ügyvédegyleti javaslatban azonban még nem szerepelt a váltó- és kereskedelmi jog. 1871. tervezet Indokolás 51.

³²⁹ KN X. 305–308.

³³⁰ 1871. tervezet 6. §, eszerint továbbá a vizsga szóbeli és írásbeli, részleteit az igazságügyi miniszter állapítja meg

³³¹ KÖVÁRY 136. A törvény azonban még így sem rögzített mindent. Az igazságügyi miniszter 38200/1874. XII. 31-én a vizsgabizottság hatáskörének és jogainak megállapítása, valamint a vizsga módja tárgyában adott ki szabályrendeletet, majd 5296/1875. számú, február 15-én kiadott rendeletével határozta meg a vizsgálóbizottságok részére az „ügyrendi szabályokat”.

kapcsolatos munkákat és javaslatokat átgondolva ez azért meglepő, mert az ügyvédek régtől – mondhatni Mária Terézia erre vonatkozó rendeletétől – fogva nehezményezték, miért a bíróságok ítélik meg szakmai tudásukat.³³² A 71-es tervezet nem is fogadta ezt el, „mert az ügyvédi vizsgák természetszerűleg nem is tartozhatnak a bíróságok hatáskörébe”, továbbá az eljárás egysége miatt nem célszerű, ha több helyen is engedélyezik a vizsga letételét.³³³ Az első tervezet szerint így aztán egyetlen vizsgabizottság előtt zajlott volna az összes ügyvédi vizsga, melyet Pesten állítottak volna fel. A bizottság tagjai az elnökön kívül még négy fő, akik közül az elnököt és helyettesét évről évre az igazságügyi miniszter nevezte volna ki, csakúgy mint a tagok felét, míg a másik 50 százalékra a budapesti ügyvédi kamarának lett volna kinevezési joga. A szövegezésből az is kiderül, hogy nem pusztán 2–2 fő meghatározásáról volt itt szó, hanem többről (ám az első tervezet e tekintetben kissé pongyola megfogalmazása miatt nem tudni, pontosan mennyiről), és az egyes vizsgálatoknál kellett volna arra ügyelni, hogy az elnök vagy helyettese mellett a fenti létszámban és arányban legyenek jelen a tagok.³³⁴ Emiatt a fővárosi egyesület pontosítást javasolt: jelöljék meg, hogy 24 tagú vizsgálóbizottságot kell létrehozni, akik közül minden egyes vizsgánál elegendő az előbb írtak szerinti részvétel.³³⁵ Végül a vizsgát az országban két helyütt, Budapesten és Marosvásárhelyt lehetett letenni. Ami a vizsgálat elveit illeti, a budapesti vizsgálóbizottság alakuló ülése során további részletkérdéseket is tisztázott. Így leszögezték, hogy a vizsgákat szaktudományok szerint fogják kivenni, ügyelve arra, hogy a mindenkori bizottságban a különböző jogágak képviselői jelen legyenek, nehogy a véletlen döntsön arról, melyik jogágból kapott túlnyomó részt kérdéseket a jelölt. Kijelentették továbbá, hogy akiket a királyi tábla már korábban vizsgára bocsátott, azoknak a jogosultságát nem vizsgálják újra, csak határnapot tűznek. Kétségesnek tűnt, hogy az OPTK tárgya-e a vizsgának, de nyomatékosították, hogy csak az ITSZ-ben foglalt részei, vagyis gyakorlatilag a telekkönyvi rendelkezések azok, amelyeket megkövetelnek.³³⁶

A javaslat elvetette továbbá ama jogát az ügyvédi kamaráknak, hogy ők dönthessenek a vizsgára bocsátás felől. Indokul az szolgált, hogy az esetleges

³³² FÖLDVÁRI 25–33., KUN 210–211., VARGA 640.

³³³ 1871. tervezet indokolás 50.

³³⁴ 1871. tervezet 4. §

³³⁵ BÜE Évkönyv 1871. 62.

³³⁶ Budapesti ügyvédi vizsgáló bizottság alakulása 1875. március 23. Jogtudományi Közlöny 1875/12. 100. Az utóbbi kérdéssel kapcsolatban a kolozsvári ügyvédség álláspontja érdemel még említést, mert ők arra mutattak rá, hogy Erdélyben részint más törvények voltak hatályban, ezért olyan vizsgálóbiztosok alkalmazását javasolták, „kik az u.n. osztrák törvényeket” alaposan ismerik. KÖVÁRY 136.

„pártfoglalásnak” ne nyíljon tere, másrészt pedig a vizsgabizottságot kellőképp alkalmasnak találták arra, hogy a vizsgára bocsátás törvényi előfeltételeinek meglétét képes legyen megbírálni.³³⁷

Az 1871-es javaslat vitája során a pesti ügyvédegylet azt is javasolta, hogy az ügyvédi vizsgára bocsátás feltételei között – a gyakorlat és az elméleti képzés kimutatása mellett – a jelöltnek feddhetetlen előéletet is kelljen igazolnia. Ezt azzal indokolták, hogy véleményük szerint csak ez biztosíthatná a majdani ügyvédi kamarákat, hogy tagjaik erkölcsi értelemben kifogásolatlanok legyenek, ez pedig általában véve az ügyvédi tekintélynek „*egyik alapbiztosítékát képezi*”.³³⁸

Természetesen továbbra is léteztek az ügyvédi hivatással járó etikai elvárások is, amelyekre a törvény az ügyvédi kötelezettségek, illetve a fegyelmi kérdések körénél tért ki, azonban mint alapot, az ügyvédi pályára lépés feltételei között sem szabad figyelmen kívül hagyni. Olyannyira nem, hogy kérdésként merülhet fel, vajon a moralitás megfelelő vagy legalábbis elvárt foka olyan tényező-e, amelyet már az ügyvédi pályára bocsátás alkalmánál vizsgálni kell, vagy pedig ezt mintegy vélelmezve csak arra kell a jogszabályban kitérni, ha valakiről tevékenysége gyakorlásának során, időközben derül ki, hogy a hivatáshoz kötődő erkölcsi elveket megsérti. Úgy tűnik, a törvény inkább az utóbbi mellett foglalván állást, a fegyelmi vétségek címszó alatt tárgyalja azokat az eseteket, amikor az ügyvédről az derül ki, hogy magatartása „tiszteletre és bizalomra méltatlanná” teszi. Mindemellett a később tárgyalandó összeférhetlenségi szabályok is részint ennek a garanciáját nyújtják.

2.2.2.2.5. Önállóság, függetlenség

Nem okoztak ilyen erőteljes nézeteltéréseket, mint a képzettség kérdése, ám néhány szóban említést érdemelnek a kamarai felvétel egyéb (tehát a törvényszerű ügyvédi oklevél megszerzésén túli) feltételei, illetve a felvétel megtagadásának indokai. Az elfogadott törvényszöveg – és a korábbi összes tervezetek mindegyike – szerint a leendő ügyvédnek magyar honpolgársággal kellett rendelkeznie. E kérdés inkább politikai színezetű vitát váltott ki a képviselőházban. Az ellenzék részéről aggályosnak

³³⁷ 1871. tervezet indokolás 51.

³³⁸ A rendes ülés elintézett tárgyai. Észrevételek az „ügyvédrendtartási törvényjavaslatra” BÜE Évkönyv 1871. 62.

tartották ezt, mivel ebben az időben még nem létezett állampolgársági törvény, így tartottak attól, hogy ez gondokat okozhat az elbírálásnál.³³⁹ Sokkal inkább arról volt azonban szó, hogy az igazságügyi minisztert, illetve a kormányoldalt kérdőre vonják, miért nem terjesztették be még mindig az országgyűlés elé a honpolgárságról szóló törvényjavaslatot.³⁴⁰

További feltétel volt az állandó lakás a kamara területén, ez nem volt kérdéses egyik javaslat szerint sem, csak a kolozsvári egylet vetette ellene azt, hogy az ügyvéd szabadságának körébe tartozik az is, hogy lak- és székhelyét szabadon megválaszthassa.³⁴¹

Hosszas szóváltás alakult ki azon pont elfogadása körül is, hogy a csőd alá került személy ne ügyvédkedhessék, mert míg egyesek szerint ez előfordulhatott az illető hibáján kívül is, mások vélekedése inkább az volt, hogy olyan személyre nem lehet bízni mások ügyeit, mások vagyonát, aki a sajátját nem tudja megfelelően kezelni.³⁴²

Ez – ha úgy tetszik – „negatív feltétel” maradt, tehát a felvétel megtagadását vonta maga után a csőd vagy gondnokság alatt állás. Hasonlóképpen nem volt felvehető, akit olyan büntett vagy vétség miatt fenytettek meg, illetve állott eljárás alatt, amely miatt az ügyvédségtől való elmozdítást kellene alkalmazni. Nem mentesült az sem, akit a korábbi törvényes szabályok alapján tiltottak el az ügyvédkedéstől, hogyha e tilalom meghatározott időre terjedt, természetesen csak ez idő eltelte előtt nem lehetett felvenni a kamarába.

A korábbi tervezetek ennél bonyolultabban határozták meg az előfeltételeket, így pl. az 1871-es tervezet az előbbihez kapcsolódva a „*vagyona fölött szabad rendelkezéssel bír*” kitéltet használta, továbbá a betöltött 24. életévet is előírta, illetve a diplomával kapcsolatban kiemelte, hogy „*belföldön nyert*” ügyvédi oklevéllel kell rendelkezni.³⁴³

Végül az ügyvédi állással, illetve annak gyakorlásával függött össze az összeférhetlenség meghatározása. Létezhetnek olyan állások, melyek betöltése, elvállalása nem egyeztethető össze az ügyvédi függetlenséggel. Régtől fogva elfogadott álláspontja volt a szakmának, hogy az ügyvédi tekintélyt rombolja, ha az illető a

³³⁹ Az állampolgárságról csak évekkel később, 1879-ben született meg a törvény, az 1879:L. tc. a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről

³⁴⁰ KN X. 275–276.

³⁴¹ KÖVÁRY 135.

³⁴² KN X. 276–279.

³⁴³ 1871. tervezet 2. §

hivatásával össze nem férő mellékfoglalkozásokat üz.³⁴⁴ Az új rendtartásba bekerült ugyan a szabály, de csak általánosságban, azaz ténylegesen abban a megfogalmazásban, hogy sem saját, sem más nevében nem folytathat üzletszerűen bármi olyan foglalkozást, amely ügyvédi hivatásával és állásának tekintélyével össze nem fér. Az ellenzék részéről hiányolták is ennek a pontosítását, még olyan vélemények is voltak, miszerint ilyen formában felesleges is belevenni a törvénybe, szélsőséges nézet szerint pedig „*a kenyérkereset becsülete nevében*” lett volna kihagyandó, hiszen miért tiltanak az ügyvédet bármely tisztességes keresetmódtól, ha ez bárki másnak megengedtetik. Ám végül az eredeti szöveget szavazta meg a ház, arra az indoklásra is tekintettel, hogy az ügyvédi kamara joga lesz – akár esetenként is – meghatározni az ilyen összeférhetetlen foglalkozásokat, melyek taxatív felsorolása lehetetlen.³⁴⁵ Ráadásul létezhetnek olyan állások is, amelyek nem a tekintély szempontjából volnának kizárandók. Ezekről a törvény szót sem ejt. Pedig a korábbi rendtartástervezetek igyekeztek konkrétan meghatározni az összeférhetlenség eseteit. Így az 1871-es tervezetben a véglegeshez képest csaknem azonosan megfogalmazott szakaszt megelőzően felsorolta azokat az állásokat is, amelyeket ügyvéd nem tölthet be. Ezek között szerepelt a királyi jegyzői illetve törvényhatósági vagy községi ügyészi tiszt, bármely nyilvános (állami, egyházi, törvényhatósági vagy községi) hivatal vagy szolgálat (kivéve a fizetés nélkül ellátott egyházi vagy községi hivatalokat), továbbá ha valaki tartalékosként vagy szabadságolt állományúként a honvédségnél, véderőnél szolgált.³⁴⁶ Az eredeti ügyvédegyleti javaslat még ennél is szigorúbb lett volna, a véleményezéskor hiányolták is annak azt a pontját, amely általában kizárt volna mindenkit az ügyvédség gyakorlásától, „*aki az államtól rendelkezési díjat húz*”.³⁴⁷ Egyik indokuk erre az volt, hogy az ilyen személy, aki, bár már ténylegesen nem dolgozik akként, mégiscsak hivatalnok marad, ezért nem működhet önállóan mint ügyvéd, másrészt pedig méltánytalannak találták azt is, hogy az ügyvédség „*minden hivatal-vesztett, vagy abból bármi okból – habár csak ideiglenesen is – kiesett egyén végső menhelyévé váljék*”.³⁴⁸ A minisztériumi tervezet készítői azonban azon az állásponton voltak, hogy ez a tény nem veszélyezteti az ügyvédi önállóságot.³⁴⁹

³⁴⁴ KAILL 11., TÓTH 29., KN X. 310.

³⁴⁵ KN X. 309–310. Később a gyakorlatban valóban kialakultak az összeférhetlenség konkrét normái, erről a törvény megvalósulásával kapcsolatban lesz szó.

³⁴⁶ 1871. tervezet 10. §

³⁴⁷ BÜE Évkönyv 1871. 63.

³⁴⁸ BÜE Évkönyv 1871. 64.

³⁴⁹ 1871. tervezet Indokolás 51.

Azzal összefüggésben, hogy elismerték, az ügyvédség ugyan jövedelmi forrásul szolgál a hivatás gyakorlói számára, le is szögezték, nem silányulhat közönséges iparüzési ügylétté. Éppen ezért – szintén a tekintély megóvása céljából – tilalmazták azt, hogy az ügyvéd lakhelyén kívül fiókirodát tartson fenn, s ott segédje által ügködjön.³⁵⁰

Az ügyvéd függetlenségének a szakirodalom szerint több irányban kellett megnyilvánulnia. Külön elemezhető az ügyvéd függetlensége a féltől, illetve a bíróságtól és a közigazgatási közegektől, továbbá említették még a politikai függetlenség igényét is.³⁵¹ Ezeket tényszerűen a törvény nem tartalmazta, de az alapelvekkel összhangban levő egyes rendelkezéseket kifejezetten itt érdemes megemlíteni.

A féltől való függetlenség mindenekelőtt megnyilvánul az ügyvéd ama szabadságában, hogy maga döntse, dönthesse el, egy adott megbízást elvállal-e. Ide tartozik az az eset is, hogy a szerződés felbontható, így azt az ügyvéd is felmondhatja. Természetesen az ügyfelek joghátrányoktól való megóvása érdekében a rendtartás előírta ennek szabályait, továbbá megjelölt olyan eseteket, amikor meg kell tagadni a közreműködést, vagy éppenséggel kötelező az ügyet elvállalni, de ezek a kivételek, a főszabály itt is a szerződési szabadság.³⁵²

2.2.2.2.6. Szabad működés és szabad verseny

Már a kamarai kényszer gondolatával összefüggésben felmerült, nem ellenkezik-e ez a szabad verseny elvével. Ha a törvény a kamarai felvételtől teszi függővé az ügyvédség gyakorlását, az viszont még nem biztos, hogy eme elvvel ellentmondásban van. Hiszen a kamarai felvétel a törvényben megállapított feltételek alapján történhetett, megtagadni pedig szintén kizárólag csak az ott felsorolt esetekben lehetett, az alaptalan elutasítással szemben ráadásul a jogorvoslat lehetősége is fennállt, mintegy garanciájaként annak, hogy a szabadság ne csorbulhasson.³⁵³ A magyarázat szerint elválaszthatatlan egymástól az a lehetőség, jog, amelyet az ügyvédi állás biztosít valaki számára, mindazoktól a kötelelısegektől, amelyek teljesítésének ellenőrzése magát az

³⁵⁰ 1871. tervezet Indokolás 54.

³⁵¹ FISCER 116., KRÁLIK II. 54–56.

³⁵² A megbízással kapcsolatos ügyvédi kötelelısegek körében lesz szó részletesen ezen esetek kifejtéséről.

³⁵³ 1871. tervezet Indokolás 49.

ügyvédi kart illeti; az ügyvédi karban fennálló szolidaritás csak úgy állhat tehát fenn legteljesebb mértékben, ha minden ügyvéd köteles valamely kamarának tagja lenni.³⁵⁴

Ám mégis leginkább az ügyvéddé válás feltételeihez kapcsolható a szabad működés elvének a kérdése.

Már a képesítési követelmények meghatározásánál kérdés volt, hogy vajon mindazokat, akik a szükséges képesség kimutatták, felhatalmazza-e a törvény az ügyvédi hivatás gyakorlására. Épp a fenti elvből kiindulva azonban az volt az alapvető álláspont, hogy semmiképpen sem lehet egyeseknek kizárólagos jogot adni, hiszen ez kiváltságot jelentene, amely nemcsak az ezzel járó minden kellemetlen következménnyel járna, hanem elméleti megalapozása sem elegendő, hiszen egy szabad társadalomban „*a közönségnek van joga azt követelni, hogy szabadon választhasson a képes egyének között, és hogy ezek bármelyikének ismereteit felhasználhassa joga védelmére*”.³⁵⁵ Mivel a kamara a felvételt csak a törvényben világosan meghatározott esetekben tagadhatta meg, így nem sérült e jog. Sőt, az alaptalan megtagadás ellen már az első tervezet is jogorvoslati lehetőséget nyújtott. Ennek a meghatározása kellő harmóniát teremtett az ügyvédi kamarák önállósága és az ok nélküli kizárás veszélye, tehát az ügyvéd érdeke között, elejét véve annak, hogy „*valami czéhrendszer fejlődhessék ki*”, és a kamara meglévő tagjai ok nélkül rekesszenek ki további jelentkezőket a maguk – nyilvánvalóan anyagi – érdekében. Az erre feljogosított felsőbbíróság pedig kellőképpen eminens testületnek tartatott, hogy általa, illetve ezen esetekben való bíraskodása által az ügyvédi kamarák tekintélye és önállósága se sértessék meg.³⁵⁶

A következő kérdés, a működés körébe eső szabadság, a működés módjának és feltételeinek megválasztása összefügg az önállóság és a függetlenség kérdésével, és ott részint érintve is voltak. Az 1871-es javaslatban még szerepelt olyan korlátozás, amely az ügyvéd letelepedési szabadságát korlátozta volna; a későbbi tervezetből ki is került eme szakasz. A rendelkezés ugyan nem érte el azt a szigorú szintet, mint amelyet az 1853. évi *Advokaten-Ordnung* tartalmazott, ám mégis annak a szellemiségét idézhette, mert Magyarországon hasonló gyakorlatra máskor nemigen volt példa. A tervezet ugyanis előírta volna, és az adott kamara feladatául szabta volna az arról való gondoskodást, hogy minden bíróság székhelyén legalább egy ügyvéd lakjék. Ennek

³⁵⁴ Az ügyvédegyletek épp azért nem tudták megfelelően mindazokat a feladatokat betölteni, amelyeket a kamarák, mert nem terjedhetett ki „hatókörük” minden ügyvédre, csak az egyesületbe belépett tagokra.

³⁵⁵ 1871. tervezet Indokolás 49.

³⁵⁶ 1871. tervezet Indokolás 51.

érdekében azzal a joggal ruházta volna fel a választmányt, hogy a kezdő ügyvéd részére lakhelyet tűzzön ki, és a kamarai felvételt e határozat teljesítésétől tegye függővé. Ez még akkor is nyilvánvaló korlátozása a szabadságnak, ha az indokolás arra hivatkozik, hogy „*az ügyvédség érdekével nem ellenkezhetik az, hogy egyuttal a közönség érdekei is megóvatnak*”, illetve hogy ez az ügyvédségnek az önállóságát nem sérti, mert magát az intézkedést a kamarára bíznák.³⁵⁷ Igen ám, de itt nem az ügyvédség mint közösség önállóságának, hanem az ügyvéd mint egyén szabadságának a kérdése kerül előtérbe, amellyel kapcsolatban nem fogadható el az a nézet, hogy a tervezet e rendelkezése „*ugyan némi megszorítást tartalmaz*”.³⁵⁸ Ezen az állásponton volt – több másik mellett – a budapesti ügyvédegylet is, amikor „*draconikus szabálynak*” nevezve a rendelkezést hangsúlyozta, hogy ez a „*személyes szabadságnak és a szabad ügyvédkedésnek oly megszorítása, melyet az ügyvédi függetlenség és önállósággal sehogy sem*” tud összeegyeztetni, s e sérelem azáltal nem válik orvosolttá, hogy az ügyvédi kamara „*követi el*”. Gyakorlati szempontból különösen azért tartották még elfogadhatatlannak, mert a kezdő ügyvédet sújtaná, azt, aki épp jövőjét készül megalapítani, s „*nem képzelhető, hogy olyan helyen, mely bírósági székhely, ügyvéd önként le nem telepednék, ha pedig csakugyan le nem telepedik, akkor ott ügyvédnek megélni lehetetlen, és akkor nem találjuk jogosnak azt, hogy a kamara valakit oly helyre száműzhessen, a hol a kenyerét sem keresheti meg*”.³⁵⁹

2.2.2.2.7. Ellentételezés elve – az ügyvédi díjazás kérdése

Egy további ide kapcsolódó problémakör volt az ügyvédi díjak megállapítása. Az 1871-es tervezet indokolása is már arra az álláspontra helyezkedett a díjak vonatkozásában, hogy ennek biztosítása az ügyvédi önállóság fontos sarokkövét képezi, „*ha fáradozásainak kiérdemelt díja biztosítva van, ha nem kell annak megítéléséért koldulnia, sem attól félnie, hogy az bárki önkénye által tőle elvonathassék*”.³⁶⁰ Szintén már a reformkori szerzőknél helyt kapott az a gondolat, hogy a bíróság ne folyhasson bele az ügyvédi munkadíjak megállapításába. Legyen az kizárólag az ügyvéd és ügyfele

³⁵⁷ 1871. tervezet Indokolás

³⁵⁸ 1871. tervezet 69. §, Indokolás 60.

³⁵⁹ HORVÁTH – FEKETE 159., BŰE Évkönyv 1871. 74.

³⁶⁰ 1871. tervezet Indokolás 54.

közötti megállapodás tárgya, vagy határozza meg törvény a munkadíjat, ez biztosítaná a leginkább a függetlenséget.³⁶¹

Az 1874. évi országgyűlési tárgyalás során a díjazásról szóló VI. fejezetről sem sikerült könnyen megállapodni. Bár többen kitértek rá, valójában nem az volt a fő kérdés, vajon szabadon egyezkedhessék-e az ügyvéd a féllel a díjról; ezt előnyösnek találták, nemcsak azért, mert az általános vélemény szerint korábban a bíróság gyakran túl alacsony ügyvédi díjakat állapított meg, hanem azért is, mert leginkább az ügyvéd tudja, neki milyen munkával jár az adott ügy ellátása, a fél pedig képes eldönteni, megér-e neki annyit a képviselő. Már az 1871-es tervezet indokolásában is az szerepelt, hogy az erre vonatkozó előzetes alkuk a felek egyezkedési szabadságánál fogva természetesen jogérvényesek.³⁶² Sokkal inkább abból adódtak nézetkülönbségek, hogy egyet nem értés esetén, milyen módon lehet megnyugtatóan rendezni a fél és képviselője közti helyzetet, például kérheti-e a kliens a díj utólagos leszállítását a bíróságtól, s ha igen, milyen esetekben. A részletes vitára benyújtott javaslat szerint e viták bírósági eldöntése során az ügyvédi kamara választmányának a véleményét is ki kellett volna kérni, amelyet sokan kritizáltak. Mivel azonban több ponton is egyenetlenség támadt nemcsak a díjazás, hanem a költségek vonatkozásában is, e szakaszokat új szövegezésre visszaküldték a központi bizottsághoz, majd az új verzió már elnyerte a többség tetszését. Eszerint megmaradt a szabad egyezkedés lehetősége ügyvéd és ügyfele között a jutalomdíj és az idővesztés kárpótlása tekintetében, precízebben meghatározták a megállapodás utólagos megtámadásának lehetséges indokait, egyéb vitás esetekben pedig bármelyikük pert indíthatott.³⁶³

Az ügyvéd részére járó pénzösszeg ugyanis több elemből tevődött össze. Eszerint a készpénzben az üggyel kapcsolatban tett kiadásai mellett igényelhetette idővesztésének megtérítését, valamint illő jutalomdíjat. Mindezekre joga volt arányos módon megállapított előleget kérni a féltől. E tételek közül a költségek vonatkozásában természetesen nem érvényesülhetett az egyezkedés, hiszen azok összege igazolható és igazolandó volt, azonban a szoros értelemben vett jutalomdíjon kívül az ún. „idővesztés megtérítése” is az ügyvéd és a fél közti egyezkedés tárgyát képezhetette. Az erről történő előzetes megállapodást azért találta célszerűnek már az első tervezet indokolása is, mert az mind az ügyvédnek, mind a megbízójának egyaránt érdekében

³⁶¹ KAILL 13., 29., TÓTH 17.

³⁶² 1871. tervezet Indokolás 55., KÖVÁRY 137.

³⁶³ KN X. 326–329., 372.

állott, hiszen míg az utóbbi ekként egy jeles ügyvéd közreműködését tudja maga részére biztosítani, addig az ügyvéd is vélhetően nagyobb buzgalommal fog eljárni, ha díját előre meghatározva és biztosítva látja.³⁶⁴ Ám a visszaélések elkerülése érdekében mutatkozott szükségesnek, egyrészt az, hogy annak érvényességéhez a törvény előírta az okiratba foglalást, másrészt bizonyos korrekciók lehetőségének a nyitva hagyása. Az így meghatározott összeg módosítására ugyanis lehetőség volt, ám már csak per útján. Az aránylagos leszállítást a fél kérhette, még hozzá a következő két esetben: amennyiben előre nem látható véletlen esemény folytán vagy maga az ügy, vagy a képviselő megszűnt, illetve akkor, ha az ügyvédtől azért kényszerült visszavonni a megbízást, mert az olyan hibát követett el, amely fegyelmi felelősségre vonást vont maga után.

Bár ez a kérdés az országgyűlési viták folyamán már nem került elő, de az 1871-es javaslat hasonló rendelkezései az ügyvédegyletek kritikai észrevételeit váltották ki. A szabad egyezkedés talajáról indult ki ugyanis már az 1871-es tervezet is, bár az ügyvédegyleti vélemény megállapításai szerint nem volt teljesen következetes a díjról való szabad szerződés elve felett, sőt épp e rendelkezései illuzórikussá is tették azt.³⁶⁵ Eme kifogásolt, sőt az egylet által „veszedelmesnek” talált pontok közül az egyik épp a fenti „előre nem látott véletlen esemény” volt, amely a jutalomdíj per útján történő leszállításának indokául szolgált. E korábbi tervezetben, amelynek erre vonatkozó szakaszait az 1850-es hannoveri ügyvédi díjtörvényből emelték át,³⁶⁶ emellett még egy – később a javaslatban már nem szereplő – pont is fellelhető volt: a fél akkor is kérhetett volna leszállítást a bíróságtól, amely egyébiránt e tervezet szerint minden ilyen esetben az ügyvédi kamara válaszmányának véleménye alapján határozhatott volna, ha az egyezkedés során az ügyvéd „az ily egyezkedésnél a becsületes ügyködés szabályait és a mérséklet korlátait tekinteten kívül hagyta” volna.³⁶⁷ Természetesen nem óhajtották egyetlen ügyvéd rosszlelkű eljárását vagy zsarolását sem megvédelmezni, csupán „a jólelkű ügyvédet kívánjuk megvédeni a felek igaztalan vádjai ellen” – szöveg a budapesti ügyvédek álláspontja, mert „előttük ugyan szent a félnek érdeke, de annál az ügyvéd érdekét sem becsüljük kevesebbre”.³⁶⁸ Úgy vélték, a bíróságot sok alaptalan pertől kímélik meg, ha nem hagyják benne a majdani törvényszövegben ezeket a túl tág

³⁶⁴ 1871. tervezet Indokolás 55–56.

³⁶⁵ BÜE Évkönyv 1871. 67., KÖVÁRY 137., HORVÁTH – FEKETE 158.

³⁶⁶ 1871. tervezet Indokolás 56.

³⁶⁷ 1871-es tervezet 28–29. §, BÜE Évkönyv 1871. 67.

³⁶⁸ BÜE Évkönyv 1871. 68.

értelmű és „*individuális magyarázatra alkalmas*” kifejezéseket.³⁶⁹ Ha feltételezhető, hogy egynémely kevéssé jellemes ügyvédet a szükség arra visz, hogy az ügyfele elleni zsarolásra vetemedjék, „*ugy másrészt még nagyobb mértékben áll az, hogy némely felek a szükség beálltával könnyen hajlandók ugyan az ügyvédnek illő pénzjutalmat ígérni*”, majd később „*a válságos pillanatban, midőn kötelezettségük teljesítésére kerül a sor, egy pár forintért ismét ép oly könnyen hajlandók az ügyvédet gyanusítani, azon igen tág magyarázatot engedő ürügy alatt, hogy a mérséklet korlátait áthágta, és hajlandók az ügyvédet hátamögött kötött egyezség által a lehetőségtől megfosztani, hogy az ő fellépése folytán létrejött egyezség gyümölcset is élvezhesse*”.³⁷⁰ E rendelkezések által ismét ahhoz a módszerhez térne vissza a szabályozás, amelyet el szerettek volna kerülni, hogy a bíróság állapíthassa meg az ügyvédi díjakat.³⁷¹

Ha nem volt a fentiek szerinti előzetes megállapodás, az ügyvéd utólag számolt el ügyfelével. Előfordulhatott azonban ilyenkor is, hogy nem jött létre a megegyezés, akár a szoros értelemben vett díjazás vonatkozásában, akár akként is, hogy az ügyfél nem volt hajlandó elismerni, vagy túlzónak találta az ügyvéd által felszámított költségeket. Ilyenkor a PTR 525 § értelmében az ügyvédi díjakat magában a perben is meg lehetett állapítani, ha viszont ez nem történt meg, akkor az ügyvéd díjjegyzékét a vonakodó féllel szemben az illetékes bíróság előtt³⁷² perrel érvényesíthette. Ez volt az ún. költségper. Amennyiben az ügyfél tehát nem tudott a féllel a díjjegyzék felől megállapodni, a bírósághoz kellett fordulniuk. Az 1871-es tervezet egy ennél bonyolultabb eljárást vázolt még fel. Az ügyvédet kötelezte először is arra, hogy díjjegyzékét közölje a féllel, amelyet az megkifogásolhatott, méghozzá 15 nap alatt az illetékes ügyvédi kamara választmányánál. Ez döntött volna – mind a fél mind az ügyvéd meghallgatását követően – a díjjegyzék jogosságáról, határozata ellen pedig a Legfőbb Ítélszékhez nyílt volna út a fellebbezésre. Ehhez az ügyvédegyletnek csak az a módosító indítványa volt, hogy kevés az egyfokú jogorvoslat, mivel „*egy bíróság sem csallhatatlan*”.³⁷³

³⁶⁹ KÖVÁRY 137.

³⁷⁰ BÜE Évkönyv 1871. 67.

³⁷¹ „*régi nyomorultságot vezetné be azon az ajtón, melyen át véltünk tőle menekülni*” KÖVÁRY 137.

³⁷² Per esetében ez a perbíróság volt, egyébként pedig az ügyvéd személyes bírósága. ÚRT 58. § Erre vonatkozóan a törvény hatályba lépését követően legfőbb ítélőszéki döntés is született 11151/1875. VII. 21., közli: Magyar Igazságügy 1875/IV. 200.

³⁷³ BÜE Évkönyv 1871. 69. Emellett a miskolci kamara ennek analógiájára azt is javasolta, hogy a választmány dönthessen a díj előbb említett leszállításáról is, hiszen, ha a díjjegyzékről képes határozni, akkor bizonyára a jutalomdíjról is. HORVÁTH – FEKETE 158.

Az ügyvédi díjak meghatározásánál, megállapításánál régtől fogva kérdés volt az ún. *quota litis*-megállapodások engedélyezése vagy tilalma. Magyarországon már az első, az ügyvédek át fogóan érintő rendeletben, I. Lipót rendtartásában szerepelt az erre vonatkozó tiltás. A kérdést az 1874-es ügyvédi rendtartás is érintette, semmisnek, sőt fegyelmileg megfenyítendőnek mondta ki az ilyen tartalmú szerződési megállapodást, illetve az azt kötő ügyvédet. A modern megfogalmazás azonban nem a hagyományos fogalmat használta, hanem próbálta körülírni annak lényegét, akként, hogy „*az ügyvéd nincs jogosítva a képviselőre bízott ügy vagy per tárgyát magához váltani*”. Ha jól meggondoljuk, itt tehát már nem is a klasszikus *quota litis*-esettel állunk szemben, hiszen az – eredeti értelmében – annyit jelent, hogy tilos az olyan kikötés, amely szerint az ügyvéd a per megnyerése esetére a peres dolog egy részét köti ki a maga részére. Az 1871-es tervezetben még szerepelt mindkét verzió, tehát az is, hogy az ügyvéd a neki behajtás végett átadott követelést vagy pertárgyat az ítélet jogerőre lépte előtt magához nem válthatja, és annak a tilalma is, hogy az ügyvéd a pertárgy hányadát jutalomdíj fejében ki nem kötheti, sőt az ilyen megállapodásokat kötő ügyvéd fegyelmi felelősségre vonását is előírta. Bár maga az indoklás azt mondta, hogy valójában a szakasz alapjául nem jogi megfontolások, hanem az ügyvédi tekintély erkölcsi alapjának védelme áll.³⁷⁴ Sajátos módon az ügyvédek nem értettek egyet e szigorral. Kifejtették egyrészt azt, hogy egy ilyen megkötésnek valójában a tradicionális jog korában, 1848 előtt volt valódi szerepe és létjogosultsága, amikor ez a nagyobb birtoktestek szétaprózásának a megakadályozására szolgált.³⁷⁵ Mivel ez az indoka a rendelkezésnek nem áll már fenn, ezért abban nem láttak mást, mint ismét csak a szabad egyezkedés gátját. Arra is rámutattak, hogy pénzkövetelés peresítésénél a jutalomdíj, amelyet pénzben szoktak meghatározni, mindig kifejezhető a pertárgy valamely hányadaként, ezért értelmetlen is a tilalom.³⁷⁶ Mások a gyakorlatból kiindulva megjegyezték, hogy az ilyen fajta egyezkedés „*népünknek úgy szolván vérében van*”, s ettől még az osztrák rendtartás szigora sem szoktatta el.³⁷⁷ Arra a lehetséges veszélyre is felhívták a figyelmet, hogy az ügyvéd, „*ha ilyenre nézve nem egyezkedhetik, mert a fél neki inkább perének – kivált ha a nyerendő összeg mennyisége kétséges – egy bizonyos eredménnyel arányos részét kötné le, semhogy mindenestre határozott díjat kötelezne, – akkor vagy el kell utasítania az ilyen felet, vagy álnév alatt kötni meg az ügyletet*

³⁷⁴ 1871. tervezet Indokolás 56.

³⁷⁵ BÜE Évkönyv 1871. 68.

³⁷⁶ HORVÁTH – FEKETE 158.

³⁷⁷ KÖVÁRY 137.

vele”.³⁷⁸ Okfejtésüket követve, az is valószínűsíthető, hogy akadnak majd olyanok, akik nem utasítják el az ilyen ajánlatot, ezért aztán, ha az ügyvédek többsége becsületes volna is, a fél mindig fog találni olyat, aki hajlandó vele „álügyletet” kötni. Célszerűbb tehát az ilyen életszerűtlen rendelkezést kihagyni a törvényből, mintsem annak kijátszására „kényszeríteni” az ügyvédek, amely sokkal inkább sérti az ügyvédi tekintélyt, mint az, ha megengedhetővé teszik az ügy hányadában való megegyezést.³⁷⁹

Érdemes még néhány szóval kitérni az ügyvédi követelések behajtásának biztosítására. Nem maradhatott ki annak a törvényi rendezése sem, hogy mi történik az ügyvéd követeléseivel, amennyiben a fél csődbe jut. Az ÜRT pontosan meghatározta, melyik osztályba sorolandók az ügyvédi díjak. Az 1871-es tervezet még csak az ügyvéd eljárással kapcsolatos (bélyegjegyek és bírósági illetményekre vonatkozó) kiadásainak az elsőbbségéről szólt, ám ezt az ügyvédek kritikájukban csak félrendsabálynak titulálták, tekintve, hogy az ügyvéd egyéb készkiadásait, költségeit és díjait semmiféle előnyben nem részesítette volna. Különösen azért berzenkedtek e rendelkezés ellen, mert közben a csődre vonatkozó szabályok mások (példálózásuk szerint orvosok, gyógyszerészek, kereskedősegek, de akár cselédek vagy kéményseprők) díjait az ügyvédével szemben előbbre helyezték volna. Úgy vélték, „*az ügyvéd munkája biztosan ér annyit, ha nem többet, mint ezen részben teljesen indokolatlanul kiváltságolt személyeké*”, ezért legalább ugyanabba, vagyis a II. csődtömegosztályba sorolandók az ügyvédi követelések is.³⁸⁰ Mint az a törvény végső szövegéből kitűnik, e követelésüket sikerült is keresztülvinniük.

Nem így az ügyvédi díjszabásra vonatkozó elképzeléseiket. A 71-es tervezethez fűzött véleményükben fájalták, hogy az szándékosan mellőzte e kérdést.³⁸¹ Pedig az ügyvédek részéről ez komoly, a függetlenségüket is érintő követelésnek számított. Mindaddig ugyanis, amíg a bíróság pusztán saját belátása szerint határozhatja meg az ügyvédekkel szembeni díjakat, és semmiféle szabályzathoz ennek során kötve nincs, addig az ügyvéd továbbra is e tekintetben a bíróságnak alárendelt szerepben marad. Szükségét látták tehát egy szabályzatnak, amelyhez, mint minimumhoz, a bíró kötve van, legalább a „*sablonszerű*” munkák díjazásának megállapítása során, „*mert csak ezen szabályzat*

³⁷⁸ BÜE Évkönyv 1871. 68.

³⁷⁹ BÜE Évkönyv 1871. 68.

³⁸⁰ BÜE Évkönyv 1871. 69. A miskolciak egyenesen az I. osztályba sorolták volna őket. HORVÁTH – FEKETE 158.

³⁸¹ BÜE Évkönyv 1871. 69., 1871. tervezet indoklás 54.

szabadítja fel az ügyvédet a bírák kegyosztása alól".³⁸² Ráműtettek továbbá arra is, hogy ezt az igényt maga a jogászgűlés is elismerte. Ezzel az állásponttal szemben a tervezet magalkotói az indokolásban úgy érveltek, hogy a törvény által megállapított díjszabás, amely úgy tűnik, az ügyvédet mind a fél, mind a bíró ellenében védi, csak látszólagos biztosítékul szolgál, s a kitűzött célnak éppen hogy nem felel meg. Az ellenzők szerint nem lehet egyetlen igazságos kulcsot találni, amelyet minden esetben alkalmazni kell, miközben „*lehetetlen az egymással homlokegyenest ellenkező és az ügyvédtől a fáradozásnak és munkának legkülönbözőbb mértéket kívánó egyes eseteket számitásba venni*”, egymással összemérni.³⁸³ Annak pedig értelmét nem látták, hogy a díjak legalacsonyabb és legmagasabb mértékét szabják meg, mert az azon belüli mérlegelésre ismét rá lehet fogni, hogy önkénynek nyit tért. Külön érintették azt a kérdést, és a tervezet készítői ebben már nem álltak élesen a gondolattal szemben, hogy esetleg a perköltségek megállapítása során, amikor az ügyvédnek az ellenfél részéről fizetendő jutalomdíját kell megállapítani, „*igazolható volna egy törvényes díjszabályzat megállapítása*”.³⁸⁴ Ettől azonban azért tekintettek el, mert az erről való intézkedést már inkább a polgári perrendtartás, mintsem az ügyvédi rendtartás szabályozási körébe tartozónak vélték.

2.2.2.3. Az ügyvédek jogai és kötelezettségei

Külön fejezetet (V. fejezet) képeztek a törvényben az ügyvéd jogai illetve kötelezettségei, amelyek – és így különösen a jogok – egy része valójában az alapelvek némelyikéhez is kapcsolható. Mivel a kötelezettségek, azok teljesítése, pontosabban nem teljesítésük már a felelősség kérdéséhez visz közel, ezért azokkal a felelősségre vonás kérdéskörében is fogok foglalkozni.

2.2.2.3.1. Az ügyvéd jogai

Az első és legfontosabb jogosítvány, hogy az ügyvéd az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt képviselhesse a feleket. Mi több, erre tulajdonképpen kizárólag az ügyvédséget jogosította fel a rendtartás, amikor kimondta, hogy a

³⁸² BÜE Évkönyv 1871. 70.

³⁸³ 1871. tervezet indokolás 54.

³⁸⁴ 1871. tervezet indokolás 55.

meghatalmazottak illetve a közjegyzők általi képviseletre nézve léteznek csak némely külön törvényi szabályok, ezzel szemben mindenki mást viszont eltiltott az üzletszerű képviseletől, pontosan definiálva ezzel – részint az ügyvédek jogainak védelme érdekében – a zugirászat törvényi tényállását: illet követett el, aki, anélkül hogy ügyvéd lenne, a feleknek bíróságok vagy hatóságok előtti képviseletét üzletszerűen folytatta.³⁸⁵ Tekintve, hogy az ügyvédi gyakorlatot a fent kifejtett szigorú képesítési követelményekhez kötötték, a következetesség azt követelte, hogy valóban kizárják mindazokat, akik e képességgel nem bírtak.³⁸⁶ Ekkor még kodifikált büntetőjog hiányában e törvény tartalmazta tehát a fenti bűncselekményt, még akkor is, ha gyakorlatilag néven nem nevezte azt. A korábbi időkben már az *Instructio pro advocatis* is tiltotta, hogy az ügyvédek sorából törölt személy – esetleg kollégája neve alatt – ügködjék, és az illet bűnvádi felelősségre kellett vonni, de akkor még nem esett szó olyanokról, akik ügyvédi oklevél nélkül üzték volna e foglalkozást.³⁸⁷

Alapesetben akár a kamarai ügyész, akár magánfél, vagy a királyi ügyész panaszára 20–100 Ft pénzbírsággal rendelte büntetni a zugirászt, emellett a felek képviseletétől való eltiltását is ki kellett mondani az ítéletben. Amennyiben e tilalom ellenére mégis tovább üzné e foglalkozást, akkor 3 hónapig terjedő szabadságvesztéssel volt fenyegetve. A BTK hatályba lépésével sem szűnt meg e szakaszt hatálya, azt az 1880. évi XXXVII. tc. kifejezetten fenntartani rendelte, és kihágásként határozva meg e deliktumot, az ilyen ügyeket a járásbíróságok hatáskörébe utalta.³⁸⁸

A képviseleti joggal összefügg az ügyvédi kényszer kérdése is, ám ezzel maga az ügyvédi rendtartás nem, hanem az eljárási törvények foglalkoztak. Mivel a PTR módosításai a rendtartáshoz képest későbbre tehetők, ezért e kérdéssel csakúgy, mint a zugirászattal, amellyel kapcsolatban a törvény hatályba lépését követően a gyakorlat is számtalan új kérdést vetett fel, bővebben az ügyvédi kezdeményezések körében szólok majd.

E helyütt csak a törvény előkészítése során felmerülő problémákat vázolólok. Az 1871-es tervezet szövegezése (12. §) kifejezetten magában foglalta, hogy az ügyvédek

³⁸⁵ Az ügyvédi közvélemény meg volt győződve „...a zugirászatnak nemcsak az ügyvédi kar tekintélye és anyagi érdekeire, hanem egyszersmind a jogbiztonság, az alacsonyabb néposztály erkölcsi érzületére is kiható káros működéséről”. BML K. 393/I./1876./4. melléklete, ÜRT 39. §

³⁸⁶ 1871. tervezet Indokolás 52.

³⁸⁷ KUN 240.

³⁸⁸ 1880:XXXVII. tc. 5.§ „Hatályban maradnak továbbá: [...] 3. az ügyvédi rendtartást tárgyzó 1874:XXXIV. tc. 39. §-a”; illetve ugyanezen törvény 40.§ 40. § „A kir. járásbíróságok hatásköréhez utaltatnak: [...] 6. [...] ugy az ügyvédi rendtartást tárgyzó 1874:XXXIV. tc. 39. §-a szerint büntetendő cselekmények.”

képviselői joga a díjfizetés kérdésével összekapcsolandó: „*az ügyvéd bíróság vagy egyéb hatóság előtt feleket díjfizetés mellett képviselhet*”. E képviselői joga kizárólagos, kivételeket csak a polgári törvénykezési rendtartás állapít meg, míg – nyilván kívánalomként – utalt arra is, hogy büntető ügyekben a képviselőről a büntető perrendtartás rendelkezik. Ezzel szemben más meghatalmazott, aki a perrendtartásban megengedett esetekben képviselőt lát el „*díjat nem igényelhet, s az ez iránt netalán kötött szerződés érvénytelen, és az e célra fizetett díj is visszaköveteltethetik*”.³⁸⁹ A zugirászatnak azonban volt korábban kelt meghatározása is. Erre utalt az említett tervezet azon fordulata, miszerint aki az ilyen képviselőt „*rendes üzletkép űzi*”, azt a „*jegyzői törvény 187.§ szerint kell megfenyíteni*”. Az ügyvédjegyzőeknek több megjegyzésük is volt a kérdéses szakaszhoz. Először is szerencsétlennek tartották a más törvényre történő utalást, főként azért, mert „*az mint olyan, még nem létezik*”. A jegyzői törvény alatt ugyanis a királyi közjegyzőkről szóló törvényjavaslatot értették.³⁹⁰ Helyette javasolták, hogy mondja ki maga az ügyvédi rendtartás zugirászat büntetését, vagyis hogy az a díjak visszafizetésén felül 3–50 Ft-ig, ismétlés esetén akár 100 Ft-ig is terjedő bírság, melynek meg nem fizetése esetén azt napi 5 Ft-os tétellel számolva fogságra átváltoztatandó.³⁹¹ A tényállás meghatározásakor hiányolták annak rögzítését, hogy „*aki ügyvéd, de nem vétette fel magát*” a kamarába, s így működik, oklevéllel rendelkezve, de bejegyzés nélkül, az is zugirásznak tekintendő.³⁹²

Sajátos, hogy a véleménynyilvánítás szabadságáról e korszakban a sajtó szabályozásától eltekintve külön törvény nem rendelkezett. A szólásszabadság viszont megjelent az ügyvédi rendtartásban, mint az ügyvéd joga, amellyel megbízójának védelmében mindenkor élhetett. Az ügyvéd, mint a jog védője hivatásának csak úgy felelhet meg, ha a különféle erre szolgáló eszközök használatában korlátozva nincs, „*ha részére e tekintetben a jogvédelem határai közt teljes immunitás biztosítottik*”.³⁹³ Természetesen, mint ahogy az általános elv szerint mindenki szabadsága csak addig terjedhet, míg az azzal való éléssel mást nem sért, úgy erre itt is ügyelni kellett. Az ügyvédi szólásszabadságnak korlátot kizárólag csak a perrendtartás ama rendelkezései képezték, amelyek a bírósággal szemben tanúsított tiszteletre vonatkoznak, s amelyre a törvény pusztán utalt; erről részletesen később. Nem így szerepelt ez még az 1871-es

³⁸⁹ 1871. tervezet 13. §

³⁹⁰ HORVÁTH – FEKETE 156.

³⁹¹ BÜE Évkönyv 1871. 64.

³⁹² KÖVÁRY 136.

³⁹³ 1871-es tervezet Indokolás 54.

tervezetben, ahol talán túlzottan is kazuisztikusan részletezték, hogy akár beadott irataiban, akár az ügy tárgyalása alkalmával tartott szóbeli előadásaiban a bíróság illetve hatósággal, valamint annak egyes közegeivel szemben tisztelettel kell viseltetnie, továbbá nem szabad sértegetnie az ellenfelet, sem pedig annak védőjét vagy a meghívott tanúkat és szakértőket. (25. §) Ezzel kapcsolatban maguk az ügyvédek annyit jegyeztek meg, hogy bár a szakasz célja valóban helyes „*jelen szerkezetében azonban többet mond, mint akar*”, különösen az utolsó tagmondat helyett elegendőnek találták csak annak a rögzítését, hogy illedelemmel viseltessék az ellenfél, védője (arra ki sem tértek, hogy polgári perben szó sincs védőről), a tanúk és szakértők iránt.³⁹⁴ Talán nem csoda, hogy ezt a szerkezetet a törvényalkotók a későbbiekben nem tartották meg, hanem a jóval egyszerűbb megoldáshoz, az eljárási törvény vonatkozó rendelkezéseire való utaláshoz folyamodtak.

2.2.2.3.2. Az ügyvéd jogköre – az ügyvédi meghatalmazás

Ami az ügyvéd jogkörét illeti, azokat az ügyvédi meghatalmazással kapcsolatos jobbjára „eljárási jogiasnak” mondható rendelkezések foglalkoztak, melyeket az ÜRT VII. fejezetének 61–63. szakaszai tartalmaztak. Előírta, hogy annak az ügyvédnek, aki bíróság vagy hatóság előtt kíván feleket képviselni, meghatalmazással kell rendelkeznie, beadványait pedig saját kezűleg ellenjegyezze. A meghatalmazvány általában feljogosította az ügyvédet minden olyan cselekményre, intézkedésre, amely a rábízott ügy vitelével és befejezésével együtt járt, így kiterjedt kifejezetten peres pénz és pertárgyak átvételére, helyettes állítására, eskü kínálására és elfogadására. Mindenféle a fél részéről tett korlátozást kifejezetten fel kellett tüntetni a meghatalmazásban. 1871-es tervezet IV. fejezete ennél még sokkal részletesebben fogalmazott, jóval több 37–46. §-ban, de hozzáteendő, hogy abban még a gondokul rendelésre és a pártfogó ügyvédre vonatkozó szabályok is itt kaptak helyt. Indokul az szolgált, hogy a fennálló törvények e tekintetben rendkívül hézagossá szabályozást tartalmaztak, igaz az ügyvédegyletek túlzónak találták a részletezést, s az előbbi ellenkezőjét állították, azt, hogy a PTR eléggé szabatos e téren.³⁹⁵

Az ügyvédi meghatalmazást – a PTR szabályainak megfelelően – a szóbeli meghatalmazott állításra vonatkozó kivételtől eltekintve írásba kellett foglalni,

³⁹⁴ BÜE Évkönyv 1871. 66.

³⁹⁵ 1871-es tervezet Indokolás 56., HORVÁTH – FEKETE 159., KÖVÁRY 138.

közokiratként, hitelesített, vagy perrendszerűen³⁹⁶ kiállított magánokiratként. Csakúgy, mint azt már a régi jogban is előírták, továbbra is kötelesség maradt ennek bemutatása (vagy az első irathoz csatolása) az eljáró bíróság részére. Ennek a pótlására a bíróság maximum nyolc napos határidőt tűzhetett és addig az ellenfél kérésére, a sommás perben legalábbis, a meghatalmazás nélkül megjelent képviselőt az eljárásban való részvételre bocsáthatta. A meghatalmazás bemutatásának elmulasztása esetén úgy kellett tekinteni mintha az illető fél meg sem jelent volna, illetve az így indított keresetet hivatalból elutasították.

2.2.2.3.3. Az ügyvéd kötelességei

E körben mindenekelőtt az ügyvédnek az ügyfelével szembeni kötelességeit kell tárgyalni, ezeket tartalmazza a törvény, s ma is az az álláspont, hogy ez már csak azért is lényeges és fontos, mert a fél személyében jelenik meg az ügyvédje előtt a sértett jog, melyet orvosolnia kell.³⁹⁷ A korabeli irodalom – a gyakorlat alapján – mindemellett kidolgozott egy olyan erkölcsi alapon álló kötelezettség-rendszert, amelyben megtalálhatóak az ügyvédnek hivatásával, saját magával, kartársaival, a bíróságokkal és hatóságokkal szemben fennálló kötelességei, ezek csoportosítása is.³⁹⁸

A rendtartás szerint az ügyvéd mindenek előtt köteles volt a megbízás elfogadása vagy visszautasítása felől haladéktalanul (késelem nélkül) nyilatkozni, az ügyfelet nem tarthatta e felől kétségek között.

Mint ahogy ezt az ügyvédi függetlenség körében már kifejtettem, szabadságában állott a megbízást visszautasítani, másrészt bizonyos esetekben meg kellett tagadnia a képviselést. Ez utóbbi eset a régi – tágabb értelemben vett – *calumnia* eseteivel rokon. Az ügyvédet a rendtartás úgy aposztrofálta, mint aki „*kizárólag a jog védője*”, így hivatásával merőben ellentétes volna, ha jogsértések részesévé válnék.³⁹⁹ Köteles volt tehát megtagadni a közbenjárást, hogyha az ügy a fél kijelentett szándéka vagy akár

³⁹⁶ A PTR 167. és 168. §§-nak megfelelően kiállított magánokiratok: saját kezűleg írt és aláírt; idegen kézzel írt, de a kiállító két tanú előtt aláírta illetve azt saját kezű aláírásának ismerte el; írástudatlan kiállító az okiratot szokott kézjeggyével látta el szintén két tanú előtt, akik egyike a kiállító nevét is aláírta, s akik az okirat tartalmát vele megismertették, s ennek megtörténtét magán az okiraton igazolták. Utóbbi módon kellett eljárni akkor is, ha a kiállító az okirat nyelvét nem értette.

³⁹⁷ HORVÁTH J. 4.

³⁹⁸ PALUGYAY 104–106., 146–148., KRÁLIK II. 23–213. Hasonló csoportosítással találkozni a külföldi irodalomban is. (Általános kötelezettségek, kötelezettségek az ügyfelekkel szemben, a kollégákkal szemben és a bírósággal szemben.) PRISCHL 393–436.

³⁹⁹ 1871-es tervezet Indokolás 53.

csak az ő saját meggyőződése szerint mások jogainak kijátszását célozta. Nem szabadott továbbá az ügyvédnek ellenérdekű felek képviselőjét egyidejűleg elvállalni, amennyiben ugyanarról, vagy egymással lényegesen összefüggő ügyekről volt szó; valamint olyan ügyben, amelyben az egyik felet képviselte, később a másiknak akár csak tanácsot is adni (és természetesen ebben ügyvédi szolgálatot teljesíteni).

E szakasz végleges szövegezése sem alakult viták nélkül. Az 1871-es tervezet még tágabban jelölte meg a visszautasítandó ügyek körét, mivel általában akkor is tilalmazta, hogy az ügyvéd egy időben mindkét felet képviselje, ha teljességgel külön, egymástól független ügyekről volt szó. Ez ellen emelték fel szavukat az ügyvédegyletek, mert a szabad ügyvédválasztás sérelmét vélték benne felfedezni: *„méltánytalan lenne a felet oly ügyvéd képviselőjétől megfosztani, kiben ő megbizik, bár ellenfelét más ügyekben képviseli; sőt azon nézetet vagyunk, hogy ezen § egyenesen megfosztaná a feleket az ügyvédek közötti szabad választástól, és tönkre tenné az ügyvédet”*.⁴⁰⁰ Ettől a nézettől függetlenül a budapestiek azon az állásponton voltak, hogy alapvetően nem szabad engedélyezni az ellenérdekű képviselőt, az általuk ajánlott – végül el nem fogadott – megoldás ezt csak azon kivételes esetben engedte volna meg, ha *„a fél a fennforgó körülményekről értesítettén, a képviselőbe írásbelileg beleegyezik”*.⁴⁰¹

Sőt, e korai tervezet szerint a törvény által előírt kötelessége lett volna az ügyvédnek, hogy ha az ügy alaptalanságáról van meggyőződve, akkor arról az őt felkereső felet felvilágosítsa, az ilyen pereskedésnek káros következményeiről kioktassa. Továbbá amennyiben az alaptalanság az ügy folyamata alatt válna világossá számára, akkor arról a felet értesítse és ilyen esetben csak az ő külön írásbeli felhatalmazása folytán láthatta volna el továbbra is az ügyvédi képviselőt.⁴⁰² Nyilvánvaló, hogy már ekkor is a fegyelmi kérdéssel hozták összefüggésbe az ily módon történő perlekedést, hiszen egyértelmű, hogy itt az ügyfél részéről rosszhiszemű magatartásról van szó, amelyhez az ügyvéd nem nyújthat segítő kezet. Mégis, a tervezet készítői ekkor még jobban alárendelték az igazságosság eszményét a megbízás hű ellátása, illetve az ügyvéd és az ügyfél rendelkezési szabadsága elvének, amikor amelletttették le a szakasz megformálásával voksukat, hogy az ügyvéd az ügyfele kifejezett óhajára az ilyen ügyet is tovább viheti, vagy vinni köteles. Érvelésük szerint

⁴⁰⁰ BÜE Évkönyv 1871. 65., KÖVÁRY 136.

⁴⁰¹ BÜE Évkönyv 1871. 66.

⁴⁰² 1871. tervezet 22.§

az ügyvéd mint az ügy első bírója köteles minden elé terjesztett esetet, mellyel felkeresték, lelkiismeretesen megvizsgálni, s a felet legjobb tudomása szerint felvilágosítani, „*azonban ha a fél mindamellett is birói elintézés alá akarja bocsátani, ettől őt elzárni nem lehet; és ez esetben az ügyvédet sem lehet a képviselő elvállalásától jogosan eltiltani*”.⁴⁰³ Ennek írásba foglalása azonban már az ügyvédet „védte”, hiszen az igazolásul szolgált a későbbiekben, hogy ő figyelmeztetési kötelezettségének eleget tett, s a törvénytervezet maga is kimondta, hogy eme megbízást aztán csak a fegyelmi bíróságnak lett volna köteles felmutatni. Némely ügyvédegylet kritizálta a megfogalmazás „*laza szerkezetét*”, amely „*könnyen visszatetszést szülhetne*”.⁴⁰⁴ Másrészt kétségbe vonták az erre vonatkozó nézetek helyességét, mivel azt állították, hogy az ügyvéd nem kényszeríthető arra, hogy valamely igény alaposágát előre megítélje, épp erről dönt majd a bíróság (néha közülük is a különböző fokúak egyazon ügyben másként). Azt a pszichológiai aspektust is kiemelték, hogy az emberek általában, ha valamely jogaikban, érdekeikben sértve érzik magukat, sérelmük orvoslása mellett körömszakadtáig kitartanak, hiába világosítja fel őket az ügyvéd arról, hogy az ügy keresztülvihetetlen. A „*reversalis*” megkívánását is felesleges formalitásnak tartották, amellyel maximum azt lehet elérni, hogy az ügyvédek majd minden egyes ügy elvállalásakor egy ilyen nyilatkozatot aláíratnak az ügyféllel.⁴⁰⁵

Az 1874-ben elfogadott rendtartás azonban nem tartalmazott ilyen, vagy ehhez hasonló rendelkezést, sőt a fegyelmi esetek felsorolásánál kiemelten kezelte azt, amikor az ügyvéd a felek részére nyilvánvalóan haszontalan és alaptalan beadványokat szerkeszt. Arról ugyan nem szólt külön, hogy önmagában annak felismerése, hogy ügyfele lényegében – a régi kifejezéssel élve – patvarkodik, milyen kötelezettségeket ró az ügyvédre, és *expressis verbis* is pusztán azt tekintette különösen fegyelmi vétségnek, ha ő magát „*világosan igazságtalan ügyekben konokul perlekedőknek eszközeül ajánlja*”, avagy a feleket ilyen perek vitelére szólítja fel.⁴⁰⁶

Bizonyos esetekben viszont köteles volt elvállalni az ügyvéd a megbízást – a választmányi hatásköröknél később részletezendő szegényvédelem körébe tartozó esetekben. Mivel a rendes perben egyébként ügyvédkényszer érvényesült, intézményesen kellett gondoskodni arról, hogy azok a perlekedők is lehetőséget

⁴⁰³ 1871. tervezet Indokolás 53.

⁴⁰⁴ HORVÁTH – FEKETE 157.

⁴⁰⁵ KÖVÁRY 136.

⁴⁰⁶ ÜRT. 69.§ a)

kapjanak ügyvéd megbízására, akik ezt szűkös anyagi lehetőségeik okán nem tudták volna megengedni maguknak.

A megbízás megszűnése esetére is precíz szabályokat kellett megállapítani. A felmondás az ügyvéd részéről szintén lehetséges volt, hisz azt követően is, hogy elvállalta az ügyet, felmerülhetett olyan körülmény, amely miatt erre kényszerült. Ekkor viszont meghatározott módon kell eljárni, hogy az ügyfele érdekei ne sérüljenek. Ezért a felmondási időt a törvény 30 napban állapította meg, amely a fél értesítésének napjától kezdődött. Természetesen ez alatt az idő alatt az ügyvéd köteles volt továbbra is az eddigiek szerint híven eljárni és vinni az ügyet, a felet minden joghátránytól megóvni. A megbízás megszűnhetett a képviselt általi visszavonással is, ez viszont megtörténhetett azonnal, tehát akár előzetes felmondás nélkül (ezzel kapcsolatosan vita nem volt, már a legelső tervezetben is így szerepelt). Ennek indokául épp a jogviszony bizalmi jellege szolgált: ha az ügyfél bizalma megrendül, bármikor átruházhassa másra a képviseletet, s e tekintetben ne legyen helye semmiféle előzetes megkötésnek, vagy megszorításnak.⁴⁰⁷ Hogyha a megbízó halála folytán történt a megszűnés, az ügyvédnek mindenekelőtt – amint tudomást szerzett róla – értesítenie kellett erről mind az általa ismert örökösöket, mind pedig azon hatóságot vagy bíróságot, amely előtt az ügy folyt. Akkor is kötelessége volt mindez, ha adott esetben a megbízás már eleve az örökösök nevére is szólt volna. Mindazon intézkedéseket, amelyek szükségesnek látszottak a joghátrányok elkerülése, illetve az örökösök érdekeinek megóvása céljából, köteles volt megtenni az örökösök további rendelkezését megelőzően is. Ez azért fontos, mert akár az örökösök, akár az ügyvéd dönthettek úgy, hogy nem kívánnak tovább együttműködni; erre ez esetre ugyanazok a szabályok érvényesültek, mint amelyeket az imént a megbízás felmondásával valamint visszavonásával kapcsolatban ismertettem. Természetesen – és erre a rendtartás végleges szövegezése nem tért ki – az ügyfél elhalálzásának a per folyamára való hatását nem itt, hanem az eljárásjogi törvényekben kell keresni. Az első 1871-es tervezet még tartalmazott utalást a PTR-re. Sajátos volt ezzel összefüggésben a szakmai vita során a budapesti ügyvédi karnak az álláspontja. Az ő véleményük szerint nem lehet egyetérteni azzal, hogy a fél halála a képviseletet megszüntetné, mert ezt sem a felek érdekeivel, sem pedig az ügyvéd „*szerezett jogaival*” nem találták összeegyeztethetőnek.⁴⁰⁸ Ettől függetlenül a rendelkezés egyéb részeivel (értesítési kötelezettség az örökösök és a hatóságok felé) egyetértettek, csak abból az alapállásból,

⁴⁰⁷ 1871. tervezet Indokolás 52.

⁴⁰⁸ BÜE Évkönyv 1871. 64. p.

hogy a halál a képviselőt nem szünteti meg. Jogdogmatikai szempontból ez azonban meglehetősen aggályos álláspont, hiszen a szerződések általános elvei szerint is a szerződés megszűnésének esetei között szerepel valamelyik fél halála, függetlenül attól, hogy azt követően a szerződésben foglalt teljesítésének kötelessége esetleg fennmarad-e, illetve kivel szemben marad fenn.

További fontos ügyvédi kötelezettség az ügy megbízásnak megfelelő vitele, a hűség, amely régtől fogva minden megbízási szerződés lényegi eleme. A rendtartás szerint ez az alábbiakat jelentette: „híven eljárni” a képviselt fél érdekében, a törvényes intézkedéseket szorgalommal és pontossággal megtenni.

Ennek körében az ügyvéd köteles volt a titoktartásra. Minden olyan tényre, adatra nézve, amelyet vele a képviselt a megbízás ellátásához szükséges közölt, illetve ennek ellátása során egyéb módon jutott tudomására, vonatkozott eme titoktartás, ám a törvény meghatározása szerint csak akkor, ha ezek másokkal való közlése ügyfele kárára lehetne. Ez a feltétel az 1871-es tervezetben még nem szerepelt, csak később került be a javaslatba.⁴⁰⁹ Az ügyvéd számára tehát hagytak egy szabad teret annak eldöntésére, hogy belátása szerint használja fel a féllel kapcsolatos tudomására jutott dolgokat, hisz adott esetben azoknak a közlésére épp a képviselt érdekében kellett, hogy sor kerüljön. Nem volt köteles azonban ezekről a tényekről tanúskodni, sőt ügyfele beleegyezése nélkül tanúskodásra sem lehetett bocsátani.

Jegyzék vezetésére szintén kötelezte a törvény, ám a tényvázlat kérdését felemásan szabályozta. Előbbit az ügyvéd – részint a saját jól felfogott érdekében is – köteles volt az ügyben vezetni, ebbe minden általa tett intézkedést feljegyezni. E jegyzék egyben fizetésekkel kapcsolatos könyvként is szolgált, ebbe kellett ugyanis beírnia minden az ügyben tett, azzal kapcsolatos kiadását, a féltől bevett előlegeket továbbá az ellenfél részéről megtörtént fizetéseket is, méghozzá úgy, hogy ebből a jegyzékből az ügy mindenkor állása is kivehető legyen. Minden, a féltől mint megbízótól kapott utasítás szintén külön-külön írásba foglalandó volt. Nem szólt külön a tényvázlat készítésének kötelezettségéről a törvény, mégis következtetni lehet erre abból a rendelkezésből, amely az átvett, illetve behajtott iratok és pénz kezelésével kapcsolatos szabályok, köteleességek között található. A tényvázlatot ugyanis – ahogyan az eredeti meghatalmazványt sem – nem volt köteles kiadni az ügyvéd az ügyfélnek az ügy megszűnte után sem, hiszen ez utóbbival tudta igazolni – többek között az ellenfél

⁴⁰⁹ Id. 1871. tervezet 24. §

irányában is – a képviselő valóságát.⁴¹⁰ Hogyha azonban a fél visszavonta a megbízást, ezt a törvény értelmében rá kellett vezetnie vele. Az ügyvéd az iratokat a féltől térítvény ellenében vette át, azaz köteles volt ilyet adni róluk, azok megőrzéséért felelősséggel tartozott. Az ügy folyamán bármikor kérhette a megbízó, hogy az ügyvéd azok másolatait – az ő, mármint a fél költségére – adja ki neki, amint pedig megszűnt a képviselő, kötelessé vált azokat eredetiben visszaszolgáltatni a félnek. Ha ez utóbbira nem lett volna kötelezve a képviselő, akkor a fél ama szabadsága, hogy a megbízást bármikor visszavonja, illuzórikussá válna, hiszen az ügyre vonatkozó iratai nélkül lehetetlen volna azt más által képviseltetni.⁴¹¹ Az ügyvéd az iratok sértetlenségéért is a megőrzési kötelezettség körében felelt, még a képviselő megszűnte után is. Nincs azonban határozott időtartam megjelölve, hogy mennyi ideig (az 1871-es tervezet szerint 3 évre terjedt volna e felelőség); csak arra nézve tartalmazott a rendtartás korlátozást, ha az ügyfél az átvételre kínált iratokat mégsem vette magához. Ekkor az ügyvéd eme felelősége hat hét után megszűnt. Ebben az esetben az ügyvéd köteles volt a vonakodó fél (illetve jogutódok) költségére ezeket az iratokat bírói vagy közjegyzői letétbe helyezni. Azokat az iratokat, amelyeket nem tőle vett át, hanem amelyek az ügy folyamán keletkeztek, vagyis az ügyre vonatkozó leveleit, saját segédiratait, a fél érdekében tett fizetésekről szóló igazolásokat nem volt szükséges eredetiben kiadnia, de azokról a fél igénye szerint (szintén az ő költségére) másolatot kellett részére készíttetnie.⁴¹² Az átvett iratok megőrzéséért az ügyvéd felelősséggel tartozott. Fontos rendelkezése a rendtartásnak, hogy az ügyvéd nem tarthatta vissza az iratokat akkor sem, ha a megbízója nem fizette meg kiadásait vagy ügyvédi jutalomdíját. Míg e szabály már a kezdeti tervezetekben is hasonlóképpen szerepelt, az ügyvédek szintén elejétől fogva egyet nem értésüket fejezték ki a visszatartási jog negligálásával kapcsolatban, sőt azt egyenesen ellentétesnek találták azzal az alapelvvel, mely szerint az ügyvéd kiérdemelt jutalmát biztosítani kell.⁴¹³ A budapesti ügyvédegylet eredeti javaslatában e jog megillette volna az ügyvédet, s ennek érdekében tették meg az 1871-es tervezethez is megjegyzéseiket. Véleményük szerint nem engedhető meg, hogy az ügyvéd „díjai és költségei iránt minden igazolványtól megfosztassék addig”, míg költségeit és díjait meg nem állapították; az illetén rendelkezés gyakorlatilag nem más,

⁴¹⁰ 1871. tervezet Indokolás 53.

⁴¹¹ 1871. tervezet Indokolás 52.

⁴¹² Az 1871. tervezet indokolása szerint azzal magyarázandó ez, hogy a végzett munkáért, amelybe értelemszerűen bele tartozik különféle iratok megszerkesztése is, a fél által díjazást kap, ezért legalábbis a másolatok kiadására kötelezhető. 1871. tervezet Indokolás 52.

⁴¹³ HORVÁTH – FEKETE 157., KÖVÁRY 137.

mint annak megakadályozása, hogy az ügyvéd a követeléséhez jusson, ha a fél fizetni nem akarna.⁴¹⁴ E tervszel szemben felrötták még a következtelenséget is, mert az valóban, 35. §-a értelmében engedélyezte volna, hogy a képviselet folyamán kezéhez jutott készpénz, ingóságok vagy hitelpapírok vonatkozásában e joggal éljen, feltéve, hogy azokat nem valamely kifejezett céllal adtak át neki, beleértve a letétbe helyezés esetét is. Mi több, az ügyvédegylet javaslata még azt is tartalmazta, hogy terjesszék ki e szakaszt mindenféle, a fél követeléseit megállapító okmányra, értve alatta váltókat, kötvényeket is például.⁴¹⁵ A minisztériumi tervezet készítői azonban úgy gondolták, a jutalomdíj le nem fizetése nem elegendő ok az iratok visszatartására, mivel az ügyvédnek más módon – kereset által – biztosítva van a díj iránti igénye.⁴¹⁶ Hozzá kell mindjárt tenni azonban, hogy a későbbi alakítások következtében a rendtartás maga a pénzek, ingóságok kezelésével összefüggésben is nagyobb szigorot tartalmazott, kevesebb mozgásteret, s egyben kevesebb visszaélési alkalmat is szolgáltatva ezzel az ügyvédnek.

Az ügy kezdetén átvett előlegről nyugtát volt köteles adni az ügyvéd. A továbbiakban a kiadásainak igazolására elsősorban a fent írt jegyzék szolgált. A képviselet megszűnésekor természetesen elszámolásra került sor. Bekövetkezhetett ez azonban az elvállalt ügy bármely okból történő végbefejezése előtt is. Ilyenkor az ügyvéd számat kellett adjon az előlegről, amely együtt járt a fennmaradt összeg visszaszolgáltatásával. Minderre három hónap állt nyitva. Eme időtartam megállapításánál minden bizonnal figyelemmel voltak az ügyvédi kar álláspontjára, hiszen az 1871-es tervezet még csak 15 napot adott az elszámolásra, amelyet az ügyvédség sérelmezett. Feleslegesnek és túl szigorúnak találták ezt általános érvényűen kimondani, csak akkor ismerték volna el létjogosultságát, ha a fél illetve a jogutódok ezt kérnék.⁴¹⁷ Akkor is e rendelkezés szerint kellett eljárni, ha netán az ügyvéd halála folytán következett be a képviseleti megbízás megszűnése, ilyenkor nyilván az ügyvéd jogutódai váltak kötelezetté. Amennyiben a fél nem értett egyet a számadásban és a díjjegyzékben feltüntetett díjakkal, akkor az erre vonatkozó szabályok szerint bíróság előtt kérhette a díjak megállapítását.

Előfordulhatott, hogy az ügy ellátása során a megbízás pénz behajtására, illetve értéktárgyak átvételére is kiterjedt. Ezeket az ügyvéd tartozott híven őrizni, a behajtásról

⁴¹⁴ BÜE Évkönyv 1871. 65., HORVÁTH – FEKETE 157.

⁴¹⁵ KÖVÁRY 137., BÜE Évkönyv 1871. 69.

⁴¹⁶ 1871. tervezet Indokolás 52.

⁴¹⁷ BÜE Évkönyv 1871. 65.

a felet rögtön értesíteni és a képviselt kérésére és utasítása szerint neki azokat azonnal átadni, kiszolgáltatni. Ha ezeket másra fordította, akár sikkasztásért is felelt. A hazai gyakorlat ismert ezzel kapcsolatos jogsértéseket, mert a javaslat indokolása külön kitért arra, hogy e rendelkezés épp amiatt feltétlenül szükséges, mert hasonló visszaélések Magyarországon meglehetősen gyakoriak voltak, és leginkább ezek az esetek ásták alá az ügyvédek tekintélyét.⁴¹⁸ Bár szinte ugyanez a szabály szerepelt az 1871-es tervezetben is, mégis abban olyan rendelkezések is találhatóak voltak, amelyek láthatóan gyökeresen ellenkeztek ezzel. A pesti ügyvédek felismerték a diszkrépanciát a két szakasz között, és nem is hagyták azt szó nélkül, amikor utaltak rá, „*nehogy a 23. § merev szerkezete a 35. § jogos intézkedését megsemmisítse*”.⁴¹⁹ Talán nem is véletlen, hogy a későbbi törvényből így inkább kimaradt az utóbbi paragrafusban foglalt megengedő szabályozás, mely szerint az ügyvéd a behajtott készpénzből az ugyanazon ügyben felmerült kiadásait és jutalomdíját is levonhatta, kielégíthette volna. A fél érdekeit abban a konstrukcióban az a joga hivatott volna megvédelmezni, hogy a díjjegyzék ellen kifogással éljen.

⁴¹⁸ 1871. tervezet Indokolás 53.

⁴¹⁹ BÜE Évkönyv 1871. 66.

3. A kamarák megalakulása és működése, a kamarai szervek konkrét kamarák példáján

Ilyen előzményekkel és elvek talaján jött tehát létre a modern magyar ügyvédi rendtartás, amelynek legfőbb újítása az ügyvédi kamarák rendszerének felállítása volt. Hogy az ügyvédi önkormányzatok megteremtése, illetve az egész törvény megfelelt-e aztán a hozzá fűzött reményeknek, el tudta-e érni a kitűzött célokat, milyen mértékben tudta megvalósítani azokat, vagy ahogy maga az ügyvédség fogalmazott *„önjoguságunk e legelső cyclusa után [...] vajjon törvényhozásunk ez új alkotása életrevalónak bizonyult-e? – érvényesítette-e, vagy legalább megközelítette-e azon célt, melyre hivatva lőn? – megfelelt-e a várakozásnak, mellyel karunk fogadta? – szóval van-e értelme, szüksége és jogosultsága létezésének?”*, a dolgozat további részében, gyakorlati példákon, egyes kamarákon, különösen a Pécsi Ügyvédi Kamara első éveinek gyakorlatán keresztül vizsgálom.⁴²⁰

3. 1. Az ügyvédi kamarák felállítása

Az ügyvédi kamarák a törvény alapján 1875 elejétől alakultak meg; az első a kolozsvári volt, amely már január 6-án összegyűlt e célból.⁴²¹ A törvény értelmében mind számukat, mind székhelyüket az igazságügyi miniszter állapította meg, maga a rendtartás csak annyi szabályt tartalmazott e tekintetben, hogy a kamarák területi beosztása a törvényszéki kerületek alapján alakítandó ki, ám úgy, hogy egy ügyvédi kamara egy vagy akár több törvényszéki kerületet is magában foglalhat. A másik megkötés az volt, hogy minimum 30 ügyvéd szükséges egy kamara megalakulásához.

Az eredeti tervek szerint azonban teljesen másként nézett volna ki a felépítés. Az 1871-es javaslat még csak 15 kamaráról szólt, célszerűnek találták ugyanis, hogy viszonylag nagy létszámú ügyvédi közösségeket alakítsanak ki. Külföldi tapasztalatokra

⁴²⁰ BML K. 393./I./1876./1.

⁴²¹ Az egyes kamarák megalakulásáról: Besztercebányai Ügyvédi Kamara (1875.II.18.) JK 1875/8. 64.; Debreceni Ügyvédi Kamara HOLLÓS–PAPP 13.; Egeri Ügyvédi Kamara (1875.II.14.) JK 1875/8. 64.; Győri Ügyvédi Kamara (1875.II.15.) JK 1875/8. 64., HORVÁTH–TUBA 20–23.; Kassai Ügyvédi Kamara (1875.II.25.) JK 1875/9. 72.; Kecskeméti Ügyvédi Kamara (1875.II.25.) JK 1875/9. 72.; Kolozsvári Ügyvédi Kamara (1875.I.6.) JK 1875/3. 24.; Miskolci Ügyvédi Kamara BALOGH 2000. 38–42., Nagyszébeni Ügyvédi Kamara (1875.I.27.) JK 1875/4. 32.; Pécsi Ügyvédi Kamara (1875.II.6.) JK 1875/6. 48.; Soproni Ügyvédi Kamara (csak utalásszerűen) MÖLCS 39., Székesfehérvári Ügyvédi Kamara (1875.II.18.) JK 1875/8. 64., ZLINSZKY 50–52., Temesvári Ügyvédi Kamara (1875.I.26.) JK 1875/4. 32.; Zalaegerszegi Ügyvédi Kamara NÉMETH L. 2006. 41., NÉMETH L. 2008. 113–114.

hivatkozva problémaforrásnak tűnt, hogy amennyiben túl kicsi a kamara tagjainak a száma, akkor az egymással szorosabb összeköttetésben álló tagok közti „*vonzódás és gyűlölség sokkal merevebben fognak nyilatkozni*”, amely különösen a testületen belüli bíráskodás esetében okozhat nehézségeket. Ilyen közegben az ügyek elfogulatlan megítélése sokszor teljes mértékben ellehetetlenülne, sokkal alkalmasabbnak találták volna a nagyobb területre kiterjedő testületet, melyen belül a „*részrehajlatlanság*” sokkal inkább feltételezhető.⁴²² A miskolci ügyvédi egyesület az indokok ellenére sem tartotta ezt célszerűnek. Kiszámolták, hogy ebben az esetben átlag hat törvényszéki kerületre terjedne ki egy kamara, amely olyan hatalmas terület, hogy ennél fogva ott nem gyakorolható megfelelően a felügyelet és ellenőrzés, így nem fog tudni megfelelni az új szervezet a várakozásoknak. Javasolták ezért, hogy automatikusan minden törvényszéki kerületben hozzanak létre kamarát, amelyben minimum 50 ügyvéd működik.⁴²³

Mint látható, ezt részben fogadták meg, a fenti megfontolás viszont ugyanaz maradt (ne legyen tehát túl kicsi sem a kamara), csak a konkrét megvalósítás változott. Elsősorban azért bízták az igazságügyi miniszterre a felállítandó kamarák számának meghatározását, mert a törvény megalkotásának idején bizonyos ehhez szükséges statisztikai adatoknak híján voltak.⁴²⁴

A miniszter 35365/1874. XII. 28-i rendeletével állapította meg a kamarák számát és székhelyét. E jogszabály eredetileg 27 ügyvédi kamara felállítását rendelte el. Ez tehát kevesebb volt, mint a létező törvényszéki kerületek száma. „*Az ügyvédi kamarák terület-köreinek kikerekítése sok helyütt elégedetlenséget szült*”, annak ellenére, hogy a miniszter így is engedett a több oldalról érkezett kérvényeknek, és a tervezett 24 helyett több kamarát hozott létre. – tudósított a Jogtudományi Közlöny a következő évi első számában.⁴²⁵ Az erre vonatkozó kutatások is feltárták, helyenként milyen megyék vagy városok közti vitát kavart annak eldöntése, hogy konkrétan hol lesz az ügyvédi kamara székhelye, s mely megyék ügyvédi kara tartozzék oda.⁴²⁶ A székelyudvarhelyi ügyvédegylet felterjesztését nem vették figyelembe, pedig Marosvásárhely, a megállapított székhely nagyon távol esik, s ez különösen a csíkszeredai és gyergyószentmiklósi ügyvédeknek okozhat jelentős sérelmet, az 5–6 napi út

⁴²² 1871. tervezet Indokolás 58–59.

⁴²³ HORVÁTH – FEKETE 159.

⁴²⁴ ÜRT Indokolás a III. fejezethez, ill. a 17. §-hoz

⁴²⁵ JK 1875/1. 8.

⁴²⁶ BALOGH 2000 40–41., HOLLÓS–PAPP 13., MÖLCS 39., ZLINSZKY 50.

idővesztése miatt.⁴²⁷ A vas megyei ügyvédek a soproni kamarához tartozásukat sérelmezték, a nyíregyházi ügyvédség is önállóságáért küzdött, a gömöriek hasonlóképpen a miskolci kamarához tartozásuk ellen intéztek kérelmet a miniszterhez.⁴²⁸ Somogy megye ügyvédsége eleinte attól tartott, hogy a pécsi kamarához fogják őket csatolni, a Somogy című lap már a törvény kihirdetésekor ezt az értesülését tette közzé. Az önálló kamara érdekében feliratot intéztek a miniszterhez, azonban onnan 1875 elején elutasító válasz érkezett. A legújabb tervezetről szóló hírekben már az szerepelt, hogy a zalai ügyvédi karral együtt, az ottani székhellyel működő kamarához sorolják a somogyi ügyvédséget.⁴²⁹ Még a kamarák megalakulása után sem zárultak le azonban véglegesen e viták. Bár az ügyvédeknek az alakulást tudomásul kellett venniük, ám még ezt követően is – a megyegyűlés és a Zala megyei ügyvédi kar támogatásával – próbálták érdekeiket érvényesíteni, s a minisztériumot a kamarai kerületek újraalakítására rábírní, ám hiába, a miniszter válasziratában – amely csak novemberben született meg – kérésüket elutasította, illetve pusztán arra tett ígéretet, hogy az újabb bírósági szervezést követően visszatérnek a kérdésre.⁴³⁰

Közben a szomszédos megyében Zalaegerszeg és Nagykanizsa között odáig fajult a székhely körüli torzsalkodás, hogy a kanizsaiak – miután hiába vették be az ügy érdekében még országgyűlési képviselőjüket is – sértődöttségüket úgy fejezték ki az igazságügyi miniszter ama döntése ellen, hogy Egerszeg lett a kamarai székhely, hogy az alakuló ülésen roppant inaktívak voltak, a kamara megalakulásáról pedig még a helyi eseményekről egyébként mindig részletesen tudósító Zalai Közlöny is csak dacos két mondatot jelentetett meg.⁴³¹

Végül még 1875-ben 28-ra nőtt a kamarák száma, Szombathely ezzel önálló kamara alakításának jogához jutott. Sajátos, hogy ezt a változtatást csak a 31632/1875. X. 25-i igazságügyi miniszteri rendelet rögzítette, bár maga a kamara már április 6-án megalakult.⁴³²

⁴²⁷ JK 1875/1. 8.

⁴²⁸ MÖLCS 39., HOLLÓS–PAPP 13., BALOGH 2000. 40–41.

⁴²⁹ SZÁNTÓ 10.

⁴³⁰ A Somogy megyei 1875. február 1-én kelt felirat és a miniszter 1875 november 19-i válaszána szövegét közli SZÁNTÓ 45–47.

⁴³¹ „...annak ellenére, hogy három tudósítást is vettünk az alakulásról, de mind a három eltérő, így egyet sem közlünk. Igyekszünk tárgyilagosa lenni.” Idézi: NÉMETH L. 2006 41., NÉMETH L. 2008. 113.

⁴³² MÁTHÉ 1982 184.

3.1.1. A budapesti ügyvédi kamara megalakulása

A sort nem azon okból kezdem a budapesti kamarával, mert az itt működő ügyvédek már régtől fogva, sőt, a történetet tekintve az országban elsőként munkálkodtak valamiféle, az ügyvédek összefogó szervezet kialakításán, nem is siker nélkül, nem is azért, mert ők magukat „*mint az országban első helyet elfoglaló kamara*” aposztrofálták, hanem azért, mert a megalakulásról szóló közgyűlés alkalmával az azt megnyitó törvényszéki elnök – korábban maga is ügyvéd, s az ügyvédi egyesületek létrehozásának mondhatni ötletadója – ünnepi beszédében kifejtette mindazokat az elveket és várakozásokat, amellyel a szakma a kamarai törvényt fogadta.⁴³³ A későbbiekben a kamarák (elsősorban a pécsi) iratanyagának feldolgozása során arra törekszem, hogy bemutassam, a jogalkotói rendelkezések mennyire gördülékenyen, vagy milyen problémákkal tudtak megvalósulni a gyakorlatban.

A budapesti ügyvédi kamara alakuló közgyűlésére tehát 1875. február 20-án került sor. A megyeház üléstermében összegyűlt 430 ügyvéd előtt „*küldöttségileg felkérést*” Sárkány József, a pesti királyi törvényszék elnöke tartotta meg a nyitóbeszédet.⁴³⁴ A felkérés azonban csak udvariassági formáság volt, hiszen maga a rendtartás írta azt elő, hogy az alakulás végett azon törvényszék elnöke hívja össze a kamarai kerületbe tartozó összes ügyvédet, majd nyitja meg az alakulási gyűlést, amelynek székhelyén az ügyvédi kamara felállíttatik.⁴³⁵

A szakma képviselői az ügyvédi rendtartás életbe lépését nagy lelkesedéssel és várakozással fogadták, ezt tükrözik a felszólalónak a közgyűléshez intézett ünnepi mondatai is. Üdvözölte tehát az egybegyűlteket „*azon hazafiúi örömmel, melyet e régen, s ohajtva várt törvény hatályba lépte felett*” érzett. Mindjárt hozzá is fűzte, hogy melyek azok az okok, amelyek ezt indokolják.

„*Nevezetes – és következményeiben kétségkívül nagy horderejű mozzanatot képez e törvény hazai jogéletünkben, – nem csak azért, – mert [...] egyszínvonalon áll a külföldi jogállamok hasonló intézményeivel [...] hanem nevezetes e törvény főleg azért is, mert e törvény alkotásánál a magyar törvényhozás, – az ügyvédi hivatás magasztos rendeltetésének bölcs felfogásában határozottan szakított azon iránnyal, mely ide vonatkozó régiebb törvényeinken félreismerhetetlenül keresztül vonúl.*

⁴³³ TÓTH Lajos 8.

⁴³⁴ BÜK KGYJ

⁴³⁵ ÜRT 110. §

Egy történeti visszapillantás, egy tárgyilagos párhuzam felállítása az 1874:XXXIV. és ide vonatkozó régibb törvényeink között meggyőző bizonyítékát fogja képezni ez állításnak.

Ha a Corpus jurisunknak az ügyvédekre vonatkozó rendelkezéseit tekintjük [...] azt tapasztalhatjuk, hogy ez intézkedések úgy szólván kis fenytő codexet képeznek. Aggodalmat ébresztő bizalmatlanság, cátoi szigor jellemzi azokat, az ügyvédek minden képzelhető visszaélései ellen irányozva, kötelességek és büntetések hosszú sorozatát képezik azok, – de az ügyvédi magasabb érdekek, – az ügyvédek jogainak biztosítása iránta felekkel és bíróságokkal szemben, – e törvényekben vajmi kevés gondoskodást találunk.

Még a jelen század elején is ez irány vezérelte a törvényhozást. [...] Az 1827-ki országgyűlés, melly az ügyvédi állapotok rendezésével tüzetesebben szándékozott foglalkozni egy országos bizottságot küldött ki e tárgyban. Ez országos küldöttségnek munkálata, – még mindig a korábbi irányban haladott, sőt úgy azon álláspont tekintetében, – melyből az ügyvédi hivatást megítéli, mint azon büntetések tekintetében, mellyeket minden képzelhető visszaélésekre gondos minutiositással javaslatba hoz, – úgy szólván még inkább rigorosusabb mint a korábbi ide vonatkozó törvényi intézkedések.

A milly jellemző e munkálat hazai jogéletünk történetében, épen oly emlékezetes, és megérdemli, hogy e helyütt ez ünnepélyes alaklommal felemlítették, – azon memorandum, – melly ezen országos küldöttségi munkálat felett és ellenében, – éppen a pesti ügyvédi kar jelesbjei által szerkesztetett, s melly a hazai ügyvédi kar érdekében a felébredt önérzetnek olly nemes és meleg kifejezést adott, s melly már akkor öntudatos eréllyel hangsúlyozta a testületi szellem önbecsölését és bizalmat teremtő erkölcsi hatalmát.

Ime Uraim! Már 1827-ben zászlóvivője és előharczosa volt a fővárosi ügyvédi kar azon egységes irányelveknek, mellyeknek érvényesítése által jutottak a külföldi jogállamok ügyvédi testületei azon tekintélyes állás magaslatára, melly az ügyvédi hivatást a jogszolgáltatás terén méltán megilleti.

És Uraim! A fővárosi ügyvédi testületnek ezen nemes törekvése itt meg nem szűnt. Ugyancsak a fővárosi ügyvédi kar volt az, melly a legujabb időkben is minden módot és alkalmat megragadott a testületi szellem ébresztésére, nemesbítésére, s az erkölcsi solidaritás eszményének érvényesítésére. A mit évtizedek hosszú sora nem tudott

megérlelni, a mit nem lehetett még az időben a törvényhozás terén diadalra juttatni, megkísérlte azt társulati téren megközelíteni.

Illy módon, s ily nemes törekvésből keletkezett 1865-ben a 'budapesti ügyvédi egyesület' és utána az országban több ügyvédi egyesületek, melyeknek céljuk volt a tudományos művelődésen kívül, az ügyvédi állás magasztos érdekeinek felkaroplása, a testületi szellem és tekintély ébresztése, megóvása".⁴³⁶

„Az 1874:XXXIV. tcz. fényes tanuságot tett immár arról, hogy a társadalmi téren érvényesített ezen nemes törekvések nem voltak terméketlen és hiu kísérletek, – hanem voltak érlelői, előkészítői a helyes irány diadalának, azon irány diadalának, mely az 1874:XXXIV. t.cikknek életet adott. [...]

Az Isteni gondviselés megengedte, hogy ma azon törvénynek végrehajtásában működhessem, mely 1865. nov. 4-én csak mint sejtelem lebegett előttem, midőn az időben egy összejövételünk alkalmával a 'budapesti ügyvéd egyesületet' indítványozni, – még pedig Önök szives és általános helyeslése közt indítványozni szerencsés voltam.

Az akkori sejtelem, az akkori ohajtásunk ime valósult! Az 1874-i törvényhozás bölcs előrelátással és méltánnyal érvényesítette egy részről azt, hogy ügyvédi jeles állást csak alapos készütségű és jellemes férfiak foglalhassák el, más részről érvényesítette azt, hogy az ügyvéd magasztos hivatásában minden körülmények között teljes önállósággal járhasson el, – és mindenek felett érvényesítette az önkormányzati jogot, a függetlenség létfeltételét akkor, midőn az ügyvédi testület legszentebb érdekeinek, és tekintélyének megóvását az erkölcsi solidaritás alapjára fektetve, az ügyvédi kamara sajátkezeibe tette le".⁴³⁷

Az ünnepélyes megnyitó beszédet követően a korelnök és a jegyzők személyének megállapítására került sor, majd már a korelnök vezette az ülést. Felolvasta a törvénynek az alakulásra vonatkozó rendelkezéseit, majd megtörtént a szavazatszedő bizottság tagjainak kiválasztása. Tekintve az alakuló közgyűlésen résztvevők nagy számát, a szavazásra határidőt tűztek, kimondták, hogy aznap délután 1 óráig fogadják el érvényesen a szavazócédulákat, majd az eredmény kihirdetése végett február 22-én délután 4 órára napolták el az ülést.

A 22-én tehát újra összegyűlő fővárosi ügyvédi kar első rendelkezései között szerepelt, hogy az alakulás körüli „előzékeny figyelme és buzgalmaért” küldöttségileg

⁴³⁶ BÜK KGYJ 1875. febr. 20.

⁴³⁷ BÜK KGYJ 1875. febr. 20.

fejezze ki hálás köszönetét Sárkány Józsefnek, s erre a küldöttséget is rögvest megválasztották.⁴³⁸

A következőkben azzal folytatódott az ülés, hogy a korelnök a szavazatszedő bizottság jelentése alapján ismertette a választás eredményét. Megállapította továbbá a következőket: „*Két póttag helye e szerint, a törvény kívánta 1/3 résznyi szavazattöbbség egy jelöltre sem esvén, ezúttal betölthető nem volt, s így a budapesti ügyvédi kamara végleges alakulása céljából a törvény 23. §-a, második kikezdésének [...] értelmében, két póttag választása végett újabb közgyűlés egybehívása vált szükségessé*”.⁴³⁹

Mindezek konstatálása mellett a korelnök ezzel a gyűlést berekesztette. Ennek ellenére a következő közgyűlési jegyzőkönyv 1876. március 20-i keltezésű, és rendes éves közgyűlésről szól.⁴⁴⁰ A Jogtudományi Közlönyből viszont rekonstruálható, hogy az alakuló közgyűlés március 28-án folytatódott, ahol e szükséges két póttagot sikerült megválasztani. Egyúttal Pauler Tivadar igazságügyi miniszternek jegyzőkönyvi köszönetet szavaztak meg, s ezt tisztelgő küldöttség útján juttatták el hozzá.⁴⁴¹

3.1.2. A pécsi ügyvédi kamara megalakulása

1875. február 6-án ült össze a „*pécsi és szegszárdi kir. törvényszékek területein székelő ügyvédek*ből” az alakuló közgyűlés. Az ülést az igazságügyi miniszter megbízásából, a törvényi rendelkezésnek megfelelően itt is törvényszéki elnök, nevezetesen Ocskay Antal, a pécsi törvényszék vezetője nyitotta meg. A felhívás erre az 1874. december 28-án kelt 37960. sz. IM leiratban található, melyben a miniszter bejelenti, hogy folyó évi 35365. szám alatt kiadott rendelete értelmében a vezetése alatti törvényszék székhelyén ügyvédi kamara állíttatik fel. Felhívása arról szólt, hogy az elnök az ottani kamara „*kerületében létező összes ügyvédek*et az alakulási közgyűlésre [...] lehető mielőbb hívja meg, és egyúttal igazolási okmányaik beadására határnapot tűzön ki. Az alakulási ülés megtartására, a helyiség megválasztását elnök urra” bízta, s figyelmeztette, „*hogy azt az ügyvédek*hez intézett meghívásban határozottan jelölje meg”.⁴⁴²

⁴³⁸ BÜK KGYJ. 1875. febr. 22.

⁴³⁹ BÜK KGYJ 1875. febr. 22.

⁴⁴⁰ BÜK KGYJ, A Jogtudományi Közlöny viszont beszámolt a budapesti kamara még ugyanebben az évben, március 30-án tartott rendes közgyűléséről is. JK 1875/13. 116. Ez arra utal, hogy a kamarai irattár hivatkozott kollegátuma hiányos.

⁴⁴¹ JK 1875/9. 72. „Különfélék” alatt

⁴⁴² BML B. 1875–1883. I. – másolat a 37960. sz. IM leiratról

A törvényszéki elnök a törvényben foglaltak végrehajtására szorítkozva, hosszas beszéd nélkül felhívta a gyűlést korelnök nevezésére, minek eredményeképpen „közfelkiáltással dr. Szokoly Károly ügyvéd úr korelnöknek felkérte”.⁴⁴³ Neki adta át – az elnöklés mellett – a hozzá megküldött ügyvédi okiratokat a gyakorló ügyvédek névsorával, a csőd és gondnokság alatt és a fegyelmi vizsgálat alatt álló ügyvédek névjegyzékével, hogy abból a kamarai felvételre való jogosultságok megállapíthatóak legyenek. Az igazságügyi miniszter az imént említett felhívásával együtt továbbította neki ugyanis az összes gyakorló ügyvéd „bűn- és fegyelmi ügyeiről az igazságügyi minisztériumban vezetett nyilvántartási könyv alapján, betűrendben készített kivonatot 2. példányban [...] a végett”, hogy ezeket a korelnöknek adja át, és ha a kamarának egyes esetekben felvilágosításra van szüksége, akkor az eljáró bíróságokhoz, illetve a minisztériumhoz forduljon. Jelezte továbbá azt is, hogy e kivonatokban azon ügyvédek neveit, akik ellen „fegyelmi szempontból előnyomozás van folyamatban”, fel nem tüntették.⁴⁴⁴ Átadott továbbá két ún. „szavazati jegyet”, azzal, hogy „az átvett iratok a megválasztandó elnöknek átadandók, a beadott szavazati jegyek az ügyvédi rendtartás 24.§-a értelmében figyelembe nem vétetnek”. A névjegyzéken, amelyet azokról az ügyvédekről vettek fel, akik az alakulási közgyűlésen való megjelenésük igazolásául a törvény 110. §-a értelmében oklevelüket a törvényszéki elnöknel benyújtották, 143 ügyvéd neve szerepelt.⁴⁴⁵

Mindezeket követően – az elnök javaslatára egyhangúlag – megválasztották a szavazatszedő bizottság öt tagját, a két jegyzőt, valamint kijelentették, hogy „a jelenlévők száma 94-ben tehát az alakulásra megkívánt számban lenni találtatott”.⁴⁴⁶ A tisztségviselők megválasztását azonnal lebonyolították, a szavazatszedő bizottság elnöke pedig megállapította, hogy szótöbbséggel kikre esett a legtöbb voks. Így elnökként Radenich Jánost 91 szavazattal, helyetteseként pedig Kramolin Emilt (93 szavazat) választották meg, a titkár az ifjú Erreth János⁴⁴⁷ (92), a kamarai ügyész Maleter Rudolf (90), a pénztárnok Fekete Mihály (92) lett, a 8 választmányi és a 4 póttagot is sikerült megválasztani. Innentől kezdve már átvették a valódi tisztségviselők, az elnök és a titkár az ülés illetve a jegyzőkönyv vezetését. Az új elnök a „tiszti működésében követendő irányelveket” fejtette ki „hatásos, osztatlan tetszéssel és

⁴⁴³ BML K. 1/I./1875./1. PÜK kgy. jkv.

⁴⁴⁴ BML B. 1875–1883. I. – másolat a 37960.sz. IM leiratról

⁴⁴⁵ BML K. 3./1./1875. (1875. febr. 6.)

⁴⁴⁶ BML K. 1/I./1875./3.

⁴⁴⁷ Erreth, aki ekkor 29 éves volt, néhány évre rá már az ügyvédi kamara elnöke lett, s az elnöki tisztelet csaknem 30 éven keresztül töltötte be. VÉRTESI 2001 a) 20.

helyesléssel és lelkes éljenzéssel fogadott beszédében”.⁴⁴⁸ Mindenekelőtt azt emelte ki, hogy az ügyvédi rendtartás a kar erkölcsi tekintélyének megóvását tűzte ki céljául. „*Jogaink megvédése és kötelességeink teljesítésének ellenőrzése immár testületi sajátunk, sérelmeink orvoslása kifelé úgy mint befelé ma már egyenesen saját intézkedésünk körébe tartozik*”. Ezzel összefüggésben üdvözölte a törvény azon rendelkezéseit, amelyek utóbbi megvalósítására eszközül szolgálnak, nevezetesen a kar fegyelmi jogkörét: „*Azzal, hogy a kamara kebeléből megalakítandó fegyelmi bíróság még a gyakorlati felfüggesztést sőt elmozdítást is felölélő tág hatalmat nyert, összevetve a casuisticát óvatosan kerülő azon intézkedéssel mely szerint éppen a fegyelmi vétségek minősítése merőben felfogásunktól van függővé téve: – a törvény merőben kezünkbe adta sorsunkat. A kamara választmánya ennél fogva kell, hogy átérezze nagyszabású feladatának súlyát, és a mint ehhez képest egyfelől kötelességének teljesítésében teljes függetlenség, részrehajlatlan szigor és erély kell hogy jellemezze, úgy másfelől kell hogy a lehető legkörültekintőbb óvatosságot ép úgy elsajátítsa.*

De bármennyire tündököljék a választmány mind e ritka tulajdonokban: – igyekvése meddő – a törvény holt betű és annak jótékonyága számunkra élvezhetetlen maradand mind addig, míg magában a karban ki nem fejlődik azon egészséges testületi szellem, melynek – a tiszta hamisítatlan erkölcs minden egyes tag valóját átható meggyőződésén gyökerezett szilárd összetartásban és a testületi egybetartozandóság büszke önérzetében kell megnyilvánulnia.

E testületi szellem az, mely működésünk éltető értelmét egyedül képezheti; ez az mely a kamara bizalmával megtisztelt választmánynak erőt, kitartást, erélyt 's szigor kölcsonöz; egyedül ez az mely annak buzdító erőt nyújt, ez az melynek a választmányt irányoznia kell.

Hisz magán a törvényen is átvonul azon intentio, hogy az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvásáról testületi szellemének fejlesztésével gondoskodjék. –Avagy nem ide utal-e hogy egyebet ne említsek, – például azon megkapó intézkedés, mely szerint fegyelmi vétségek esetében magának a kamarának ügyésze közvádoló gyanánt a kar becsületének és reputatiojának tisztí öreként szerepel?”⁴⁴⁹

Éppen ezért feltétlenül szem előtt tartandónak, sőt főfontosságúnak találta, hogy a testületi szellem fejlesztéséről saját üdvük érdekében, feltétlenül gondoskodjanak, nehogy olyan helyzet jöjjön létre, amelyben a választmány a kartól elszakad,

⁴⁴⁸ BML K. 1/I./1875./6.

⁴⁴⁹ BML K. 1/I./1875./6. az elnöki beszéd

elidegenedik, s mint egy különálló hatóság működik, sőt szélsőséges esetben akár gyűlölt teherré válik. Fontos tehát, hogy a választmány mindig közvetlen kapcsolatban maradjon a karral, „*a kar testületi szellemének erkölcsi befolyásától magát egy pillanatra se emancipálhassa, – ez képezvén magának a karnak legnagyobb biztosítékát arra nézve hogy a választmány csakis a kar intentionának végrehajtója marad*”, hiszen az, az elnök véleménye szerint „*a kamarának teste és vére, annak mandatariususa, de nem kényuralmi bírója*”. Az eszköze a testületi szellem fenntartásának a „*socialis érintkezés állandó folytonossága*”. Ennek megvalósítását, előmozdítását tekintette a törvényből eredő, tisztéhez kapcsolódó egyéb feladatai mellett az elsődlegesnek, ehhez kérte a kartársak segítségét, leendő közreműködését.

Még egy tényezőre tért ki a beszédében, ez pedig az ügyvédek függetlensége, mégpedig politikai téren, pontosabban a politikai álláspontok különbözősége ellenére a kollegialitás hangsúlyozása. Belátta, hogy számos ügyvéd működött a politikai élet porondján, hisz „*társadalmi állásunk de különösen specialis készütségünknel fogva a politikai élet nevezetes tényezőivé lenni kénytelenítetünk*”, sőt „*annak hullámszámai közepette vajmi gyakran mint ellenek állunk szemközt egymással*”. Óva intett azonban attól, hogy eme csatározásokat a kari élet területére bárki magával hurcolja: „*annak egy paránya sem szabad, hogy belopja magát a karba, – itt őszintén bizalmas és szilárdul összetartó kartársaknak kell maradnunk, kiket egy közös szent és nemes cél fűz egybe*”.⁴⁵⁰

A pécsi kamara azonban nem pusztán az alakulás körüli legsürgősebb feladatainak tett eleget az első közgyűlésen. A tanácskozás további tárgya az ügyrend és a költségelőirányzat megállapítása lett, melyek tervezetének kidolgozására ötfős bizottságot küldtek ki. Mindezekhez a közgyűlés állapította meg a legfőbb követendő elveket, miszerint:

- a titkár, ügyész, pénztárnok már a folyó évre díjazásban részesüljön,
- a díjazás megállapítása a következő évi rendes közgyűlés feladata lesz, továbbá
- a választmány feladatává tették, hogy a beérkező ügyrendtervezetet nyomtattassa ki, és legalább 8 nappal az ezt tárgyaló közgyűlés előtt a kamarai tagoknak küldje szét.⁴⁵¹

Az elnök javaslatára ugyanezen bizottságot azzal is megbízták, hogy – szintén a legközelebbi közgyűlésre – készítsen javaslatot, melyben „*a testületi szellemnek a*

⁴⁵⁰ BML K. 1/I./1875./6. az elnöki beszéd

⁴⁵¹ BML K. 1/I./1875./6.

kamarai tagok közti fejlesztése mikénti eszközését” tárgyalja.⁴⁵² Eme utóbbi tervezetet azonban a következő közgyűlésre nem sikerült tető alá hozniuk, a bizottsági elnök, Kisfaludy István, bejelentése értelmében *„az okból, mert a kamarai intézmény szülte speciális viszonyokat beható tanulmány tárgyává tenni eddigelé módjában nem lehetett, minek folytán a közgyűlést a határidőnek a jövő közgyűlésig leendő meghosszabbítására, esetleg egy újonnan kiküldendő bizottság megválasztására felkéri*”.⁴⁵³ A hosszabbításhoz hozzájárulva továbbra is ugyanezt a bizottságot bízták meg a feladat elvégzésével. A későbbiekben is látszik, hogy a testületiség kérdése fontos központi elemét képezte a pécsi kamara működésének, különböző kérdések kapcsán újra és újra előkerült, több alkalommal is hangsúlyozták, hogy az ügyvédi rendtartásnak *„létalapját a gyakorlat terén működő ügyvédi kar testületté alakítása képezi*”.⁴⁵⁴

A tagdíj kérdését ügyrend hiányában még nem tudták rendezni, viszont egyéni indítvány nyomán arról határoztak, hogy az alakulási és első berendezési költségekre a *„tagok bizonyos összeg azonnali (8 napon belüli) befizetésére köteleztessenek*”, melyet 5 Ft-ban állapítottak meg minden jelen- és távollévő tagra nézve egyaránt, azzal, hogy ezt az összeget a későbbi tagdíjba majd beszámítják.⁴⁵⁵

A következő indítvány arra vonatkozott, hogy a közgyűlés irányelveket állapítson meg a választmány részére, amelyeket az a lajstrom összeállítása során, illetve új tagok felvételekor követni tartozik. A gyűlés azonban elvetette a javaslatot, mégpedig a törvény szövegére való hivatkozással: *„ezen elvek megállapítása az 1874:XXXIV. t.cz. 27. § értelmében a választmány kizárólagos hatáskörébe tartozván*”.⁴⁵⁶

Az első választmányi ülésen, amelyre február 14-én került sor, fő téma volt tehát az ügyvédek lajstromának összeállítása. Elvekként azt jelölték meg, hogy igazolás csak eredeti ügyvédi oklevél alapján adható ki, illetve, hogy külön lajstromot vezetnek a közügyvédekről, és külön a köz- és váltóügyvédekről.⁴⁵⁷ Ezt követően egyesével referálták az okleveleket, és határoztak a felvétel kérdésében. Akit felvettek a kamara tagjai közé, azokat az oklevelük egyidejű visszaadásával erről értesítették, akiket nem, azokat először hiánypótlásra hívták fel. Ezeknek a jelentkezőknek kézbesítendő

⁴⁵² BML K. 1/I./1875./7.

⁴⁵³ BML K. 138/I./1875. (közgy. márc.31.)

⁴⁵⁴ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

⁴⁵⁵ BML K. 1/I./1875./8.

⁴⁵⁶ K. 1/I./1875./9.

⁴⁵⁷ K. 28/I./875. PÜK vál. ülés 1875. febr. 14.

határozat azt a felhívást tartalmazta, hogy eredeti oklevelüket 15 napon belül mutassák be, ellenkező esetben a választmány a kamarába való felvételüket meg fogja tagadni.⁴⁵⁸

A rendtartás a kamarák feladatává tette nemcsak az ügyvédek, hanem az ügyvédjelöltek jegyzékének vezetését is, így a napirendben a következőkben azzal foglalkoztak, melyek legyenek a gyakornokok bejegyzésére vonatkozó szabályok. Olyan döntés született, hogy hirdetmény útján hívják fel őket arra, hogy a bejegyzés iránti kérelmüket nyújtsák be, s ezeket legcélszerűbben a törvényszéki helyiségekben kell kifüggeszteni. A végrehajtás érdekében a törvényszéki elnökök megkeresése vált szükségessé.⁴⁵⁹

3.2. Az ügyvédi kamarák feletti felügyelet

Tekintettel arra, hogy az ügyvédi kamarák már nem pusztán magánegyesületek, hanem közfeladatokat is ellátó testületek, hisz az állam az igazságszolgáltatással kapcsolatos jogokból ezekre némelyeket átruház, így e tekintetben nem vitatott, hogy valamilyen szintű állami kontrollnak is kellett felettük érvényesülni.⁴⁶⁰

A törvény értelmében a kamarák feletti főfelügyeletet az igazságügyi miniszter gyakorolta. E jog azonban pusztán addig terjedt – s ez a kamarák önállóságának egyúttal biztosítékát is jelentett –, amilyen mértékben e felügyelet érvényesült más igazságügyi szervek, konkrétan a bíróságok felett is. A törvényi indokolás külön hangsúlyozta azt, hogy ez megfeleltethető a bírói felelősségről szóló törvény vonatkozó (5. §) szakaszának, s azért van rá szükség, mert ez szolgál a miniszteri felelősségének alapjául. Az igazságügyi miniszter ugyanis felelős az igazságügy és a törvénykezés rendes menetéért, amelyért felelősségre vonható anélkül nem lehetne, hogy annak működésére valamilyen minimális befolyással ne bírjon, azaz legalább felügyeleti jogot ne gyakoroljon az igazságügyben működő közegek felett. E joga egyes szervek irányában kifejezetten erős, hiszen a királyi ügyészségekről szóló 1871. XXXIII. tc. őt azok felettes hatóságává tette azzal, hogy nem pusztán felügyeleti, ellenőrzési, hanem bizonyos esetekben utasítási jogot is biztosított számára. Ez utóbbi törvény megalkotásakor épp az volt a központi kérdés, hogy *„kinek a közege legyen az*

⁴⁵⁸ K. 28/I./875./3–147.

⁴⁵⁹ BML K. 28/I./875./148. Egy konkrét ügy elbírálására is sor került: Scheibner János már megelőzőleg kérelmezte felvételét az ügyvédjelölti névjegyzékbe, így, mivel a feltételeknek megfelelt, a bejegyzést elrendelték. BML K. 28/I./875./149.

⁴⁶⁰ Ld. HARTSTANG 1991 777., JESSNITZER–BLUMBERG 138.

ügyészség?”, amelyről folytatott vita akként dőlt el, hogy az ügyészség állami közeg, s ezért a miniszter alá rendelendő.⁴⁶¹ Ezzel ellentétben nyilván nem adhattak ilyen erőteljes jogosultságokat a bíróságokkal szemben, a bírói függetlenség elvének deklarálása mellett, s mivel az ügyvédség vonatkozásában is az önállóság, szabadság valamint a testületi önrendelkezés elveit tekintették alapvetőnek, így e téren is szűkebbre szabták a miniszter hatáskörét.

Főfelügyeleti joga keretében az igazságügyi miniszter gondoskodni volt köteles a tapasztalt hiányok orvoslásáról, valamint az igazságügy általános érdekében, vagy akár egyes panaszok esetében intézkedni a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt. Ez utóbbi azonban kizárólag az ügyvédi rendtartás keretei között, az abban foglalt szabályok szerint, a hivatali büntettek vagy vétségek elleni fellépés pedig csakis a törvényben szabályozott úton és módon mehetett végbe. Félreértésekre adhatott volna okot, mint ahogy ez annak idején több ügyvédegylet véleményében is szerepelt, ezért a szakasz megszüvegezéséből már az első tervezet átdolgozása során kikerült, hogy a minisztert illető fenti „intézkedést” a királyi törvényszék vagy az ügyvédi kamara útján valósíthatja meg. Az ügyvédek ebben a miniszter szabad választási jogát látták arra nézve, hogy egyes panaszok elintézésével kit bíz meg, *„pedig az ügyvédek ellen emelt panaszok elintézésére hivatott közegek illetőségét kizárólag a törvénynek szabad csak szabályozni és az nem tehető függővé egyes miniszternek tetszésétől”*. Amennyiben viszont a törvény ezt meghatározza, akkor szintén csak veszedelmet láttak abban, hogyha annak *„világos rendelkezéseinek mikénti alkalmazása”* függ ettől a belátástól.⁴⁶²

A rendtartás 113. szakasza szerint a törvény végrehajtásával általában az igazságügyi minisztert bízták meg, s ennek keretében, illetve – mint arról már esett szó – külön erre vonatkozó szakasz felhatalmazása alapján szintén az IM határozta meg a kamarák számát és székhelyét. Az alakulásról szóló jelentést is ide kellett benyújtani, mint azt a pécsi ügyvédi kamara elnökének felterjesztése is igazolja: arról tett bejelentést a jegyzőkönyv másolatának megküldésével, hogy a február 6-i közgyűlésen a Pécsi Ügyvédi Kamara megalakult, illetve *„az ügyrend kidolgozása iránt már ez alkalommal intézkedés történt”*.⁴⁶³ A bejelentésre az igazságügyi minisztériumból

⁴⁶¹ Az ügyészség igazságügyi miniszteri alárendeltségére vonatkozó kérdésekről és vitákról részletesen ld. MÁTHÉ 1982 155., 157–158., DELACASSE 1997 426–427.

⁴⁶² BÜE Évkönyv 1871. 75., HORVÁTH – FEKETE 160., KŐVÁRY 139.

⁴⁶³ BML K. 1/I./1875. alatt csatolva A pécsi ügyvédi kamara elnökének felterjesztése az igazságügyi miniszterhez „a kamara megalakulása érdekében”, Pécs, 1875. február 14.

6435/1875. számú leirat érkezett 1875. március 1-én, mely szerint a miniszter a kamarának a megalakulását tudomásul veszi, egyben felhívja arra is, hogy a törvény 21. § 1., 3., és 4. pontjaiban foglaltaknak mielőbb feleljen meg, továbbá terjessze fel a névjegyzéket, s tegyen jelentést annak a bíróságokkal, illetve ügyészségekkel történt közléséről is.⁴⁶⁴ Később az igazságügyi tárca különböző körrendeleteivel szabályozott elsősorban alakiságokkal kapcsolatos kérdéseket, melyek az egységesítést szolgálták, például az ügyvédi könyvek vezetéséről (melyet később több kamara felterjesztése nyomán módosított), vagy a kamarai jelentések külzettel való ellátásáról, a bejelentések, kimutatások formájáról, a sokszorosítás nem megfelelő módjáról, a kamarai beadványok bélyegkötelezettségéről.⁴⁶⁵

Az igazságügyi minisztériumhoz kellett felterjeszteni minden év elején a (kiigazított) kamarai lajstromokat, ám külön minden egyes esetben be kellett jelenteni az ügyvédek megszüntét, annak okával együtt, különösen, ha fegyelmi eljárás következtében mozdították el, vagy akár függesztették fel az ügyvédet. Bejelentendők voltak továbbá a kamarai választások eredményei, és fel kellett terjeszteni a közgyűlési jegyzőkönyvek másolatait is. A kamarák kötelezettsége volt éves jelentések elkészítése is a miniszter részére, melyekben ki kellett emelni a fegyelmi eljárások lényeges mozzanatait, valamint a karnak az ügyvédség és a jogszolgáltatás terén gyűjtött tapasztalatait. A későbbiek során részletesen is lesz szó ezekről, mert az ügyvédség e kötelezettségét részint arra is felhasználta, hogy az említett téren javaslatait így terjessze az igazságügyi tárca elé, vagyis e jelentések egyben a kamarák egy fontos hatáskörének megvalósítására is szolgáltak. Fel kellett továbbá terjeszteni a közgyűlés által elfogadott ügyrendet is.

Az utóbbival kapcsolatban kisebb vita támadt a pécsi kamara és a minisztérium között, melynek részleteiről még később esik szó. Itt csak azt az elvi álláspontot kívánom ismertetni, amelyet a kamara közgyűlési határozatban mondott ki, s amelyet az igazságügyi minisztériumhoz küldött levelükben is hangsúlyoztak, hiszen a leiratot csak azzal fogadták el a részletes tárgyalás alapjául, hogy sérelmüknek a felterjesztésben is „*kifejezés adatni rendeltetvén*” lesz.⁴⁶⁶ Eszerint tudomásul vették, hogy a miniszternek törvényből folyó joga a kamara törvénybe ütköző intézkedéseinek megsemmisítése és „*mindazon intézkedések megtételét is elrendelheti, melyeket a törvény céljainak*

⁴⁶⁴ BML K. 42/1875.

⁴⁶⁵ BML B. 519/1875. alatt, mintával ellátva, BML K. 393/I./1876./4. melléklete, 13204/1875. sz.; 24060/1875. sz., 26677/1876. sz., 2747/1881. sz., 16954/1875. sz. IM rendeletek

⁴⁶⁶ BML K. 553/I./875./1. közgyűlési jkv.

biztosítása vagy sikeres végrehajtása tesz kívánatosá”. Épp ezért magukra nézve kötelezőnek ismerték el a törvényellenes magatartásuk, vagy intézkedésük miatt irányuló rendelkezéseit, s kijelentették, hogy azoknak a kamara engedelmeskedik még akkor is, ha azok nincsenek indokolva. Sőt, azt is belátták, hogy az igazságügyi miniszternek „*a törvényben megállapított főfelügyeleti jogon, de állása felelősségénél fogva is feltétlen beszolási igénye van, a kamara még oly intézkedései tekintetében is, melyek habár a törvénybe nem ütköznek, ennek céljaival ellenkezésben nincsenek, ’s sikeres végrehajtását sem gátolják, mégis bármi okból a kamara feladatának sikeres betöltésére akadályul szolgálóknak tűnnek fel előtte. De midőn ezt készséggel elismeri, el nem hallgathatja, mikép törvényileg biztosított és felfelé épűgy mint lefelé megóvandó önjogúságát látja megsértve az által*”, hogy az igazságügyi miniszter olyan helyeken kért módosításokat az ügyrendben, amely rendelkezéseket a kamara törvényi felhatalmazás alapján hozott, s amelyekben a törvény határain túl nem lépett. Véleményük szerint tudniillik alig akadt az ügyrendnek oly szakasza, még a módosítani rendelték között is, amely a törvény keretein túlmént, „*de alig lelünk a fentészlelt leiratban pontot is, mely a célszerűségi tekinteteken kívül egyéb érdemleges indokot tartalmazna*”.⁴⁶⁷ Ez esetekben úgy vélték, hogy ilyen megjegyzések pusztán „*a legfőbb tanácsadói jogban találják létalapjukat*”, és kifejezetten sérelmezték, hogy azokat a miniszter „*a célszerűség általános tekintén kívül indokolni sem tartotta érdeemesnek*”.⁴⁶⁸ Ezeket visszautasították, „*annál inkább, mert a nmtgű igazságügyi minisztérium e rendelkezései absolut parancsok jellegét öltvén magukra, a kamara önjogúságát merőben illusoricussá silányítják [...] minélfogva el nem hallgathatjuk azt, hogy a nmtgű IM ez intézkedését törvény nyujtotta önkormányzati jogunkra nézve sérelmesnek tartani kénytelenítettünk*”.⁴⁶⁹ Így a későbbiekben látható lesz, hogy a kamara az ügyrend bizonyos rendelkezéseit a minisztérium erre irányuló leirata ellenében is fenntartotta. Kitetszik már az eddig ismertettekből is, hogy az ügyvédi kamara milyen önérzetesen ragaszkodott a törvény által kimondott önállósághoz, autonómiájának tiszteletben tartásához.

Fontos annak hangsúlyozása is az ügyvédség autonómiájának kidomborításában, hogy – mint látható – a miniszteri felügyelet nem mehetett túl bizonyos határokon.

⁴⁶⁷ BML K. 553/I./875. a jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből

⁴⁶⁸ BML K. 553/I./875./1. 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlés

⁴⁶⁹ BML K. 553/I./875. jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből

Korábbi vagy akár (jóval) későbbi szabályozásainkkal összevetve nem illették meg az igazságügyi minisztert olyan jogosítványok ennek keretén belül, amelyekkel közvetlenül beleszólhatott volna a kamarák belső viszonyaiba.⁴⁷⁰

3.3. A pécsi kamara ügyrendje

A kamarák önkormányzatiságának egyik lépcsőjét jelentette, hogy saját belső működésük szabályozását a törvény alapvetően rájuk bízta. Mindazonáltal bizonyos – természetesen a rendtartás által megszabott – keretek között kellett maradniuk. Ezzel kapcsolatosan azonban támadtak nézeteltérések a kamarák, illetve felügyeleti hatóságuk között. Kiváló például szolgál erre a pécsi ügyvédi kamara ügyrendjének létrejötte, s az a körül zajló imént említett vita is. A kamara legfőbb szerveit, az azokra vonatkozó szabályokat is az ügyrenddel párhuzamosan mutatom be, a szigorúan a törvényben foglaltak mellett kitérve tehát a speciális helyi szabályokra, az ezek megalkotásával kapcsolatban felmerült elvi és gyakorlati problémákra, vitákra, valamint a pécsi kamara belső szabályait összehasonlítva más ügyvédi kamarák hasonló rendelkezéseivel is. Ezek közül mindenekelőtt a budapesti valamint a kecskeméti ügyvédi kamarák nyomtatásban is megjelent ügyrendjeit használtam fel.⁴⁷¹

Az alakuló közgyűlés által kiküldött albizottság ügyrendtervezete, amely keltezése szerint Mohácson február 25-én készült el, előbb a választmány, majd a március 31-re összehívott közgyűlés elé került. A korábbi határozatnak megfelelően a tagok között a tervezetet már az ülést megelőzően közzétették, ezért azt felolvasottnak tekintve a részletes tárgyalásba fogtak, amelynek alapjául a választmányi véleményt tekintették.⁴⁷²

Ez egyben azt is jelenti, hogy a választmány által megfogalmazott általános indokolást tehát mindenki elfogadta kiindulási alapul. Eszerint az ügyrend fő feladata a beligazgatás és a kezelés szabályozása, amelyben a törvényi szabályok *„általában csak annyiban foglalhatnak helyt, amennyiben az abban megállapított elvek gyakorlati*

⁴⁷⁰ Ezzel szemben bizonyos korszakokban, főként a diktatúrák idején, ennek ellenkezőjével találkozni. Így az 1950-es években, bár az ügyvédség önkormányzatiságát deklarálták, a miniszter politikai és elvi irányítást gyakorolt ennek keretén belül, nem megfelelő gazdálkodás esetén a kamarához miniszteri megbízottat küldhetett ki közvetlen ellenőrzés céljából, megsemmisíthette a kamarajogszabályba ütköző határozatait és rendelkezéseit, sőt fel is függeszthette a kamara önkormányzatát, s ez esetben miniszteri kiküldött útján láthatta el a kamarai feladatokat. FODOR–RÉVAI 14., 130–131.

⁴⁷¹ BÜK ÜR, KÜK ÜR

⁴⁷² BML K. 138/I./1875./1. PÜK kgy. jkv. (márc. 31.)

kivételnek módozatait különleg szabályozni kell".⁴⁷³ Ebből kifolyólag a legfőbb kifogás a bizottsági tervezettel szemben az volt, hogy az túl sok helyen idézi a törvényt, ami felesleges, másrészt, s ez a súlyosabb orvoslandó probléma, hogy néhány helyen azzal „*egyenesen ellenkező intézkedéseket tartalmaz*".⁴⁷⁴ Ettől függetlenül a végül elfogadott ügyrendben nem küszöbölték ki száz százaléig ezeket, ha törvényellenes szabály nem is, ám olyan jócskán maradt benne, amely nem több a rendtartás rendelkezéseinek szinte szó szerinti idézésénél.

A részletes vita, amely szakaszonkénti tárgyalást jelentett, annak tisztázása után folytatódott, hogy az egyértelműség érdekében a tervezetben még „szakasz” névvel illetett egyes nagyobb szerkezeti egységek megjelölésére a „rész” kifejezés az alkalmazandó.⁴⁷⁵

Magának az ügyrendnek a tartalmi ismertetését megelőzően kívánok említést tenni a keletkezés, a végleges szöveg elfogadásának körülményeiről. A mondottak szerint az ügyrend egyes pontjaival összefüggésben vita támadt a felügyeleti hatóság, vagyis az igazságügyi minisztérium és a kamara között, emiatt többszöri levélváltásra, és természetesen újabb közgyűlések tartására került sor. Így annak ellenére, hogy 1875. március 31-én, az első tervezet megtárgyalása után kimondták, hogy a folyó évben több rendes közgyűlést nem szándékoznak összehívni, az IM 14107/7. sz. minisztériumi leiratban foglalt felszólítás alapján szeptember 5-én újra össze kellett ülnie a kamara legfőbb testületének.⁴⁷⁶ Ezt természetesen ismét a választmány előkészítő munkája előzte meg: előbb az e célból kiküldött választmányi tagok véleménye készült el, amelynek alapján az augusztus 7-i választmányi ülésen alakult ki a választmány összefüggő véleménye.⁴⁷⁷ Ezt terjesztették a közgyűlés elé. Továbbra sem elhanyagolható e kérdéskörnél a kamarai függetlenség hangsúlyozása: az ekkor elfogadott módosításban még mindig maradtak olyan részletek, amelyeket kifejezetten az igazságügyi miniszter javaslata ellenében fogalmaztak meg, vagy amelyek teljesen új felvetésekből születtek. A jegyzőkönyvben kifejezetten utaltak is erre, pl.: „*a leirat 4. pontjában foglalt módosítás mellőztetvén, az eredeti szerkezet fenntartatott*”, vagy hogy valamit a „*választmány által az igazságügyministeri leirattól ellenkezőleg tett indítvány*

⁴⁷³ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrend tervezetéhez

⁴⁷⁴ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrend tervezetéhez

⁴⁷⁵ BML K. 138/I./1875./2.

⁴⁷⁶ BML K. 138/I./1875./73., BML B. 316/1875.

⁴⁷⁷ BML B. 433/1875. (július 20.), BML B. 538/1875.

folytán” módosítottak.⁴⁷⁸ Itt még nem volt azonban vége az ügynek. Érkezett még leirat ezt követően is az ügyrend tárgyában, amelyet a november 6-i választmányi ülés tárgyalt, és amelyet pótlólag a december 19-i közgyűlés elé terjeszteni rendelték, sőt 30582/1875. IM. szám alatt ismételtén megsűrgette a minisztérium a kamarát, hogy mielőbb terjessze fel ügyrendjét, ám mivel e felhívás még szintén az említett közgyűlés előtt érkezett, ezt is elé terjeszteni utalták.⁴⁷⁹ Ennek során – immár nem vitázva a kívánalmakkal – néhány kisebb módosítást vittek keresztül, s aztán úgy határoztak, hogy az így kiegészített szöveg egyrészt a minisztériumnak záradékolás végett megküldendő, másrészt pedig kellő példányszámban történő kinyomtatásáról gondoskodni fognak.⁴⁸⁰ Épp ideje is volt, mert a kecskemétiak már májusban, a budapesti kar pedig október végére rendelkezett ügyrenddel, míg a pécsiekével kapcsolatos huzavona még decemberben is tartott.

A minisztérium ezután már nem is kifogásolta az ügyrendet, s jóváhagyta azt.

A továbbiakban tematikusan mutatom be az ügyrend lényeges rendelkezéseit, ezen keresztül pedig a kamara felépítését, szervezetét, melynek során ki fogok térni arra is, mely rendelkezések képezték kisebb-nagyobb vita tárgyát, illetve mely érvekkel indokolták azok szükségességét vagy szükségtelenségét, helyes illetőleg helytelen voltát. Itt tárgyalom természetesen mindig a konkrét tárgyhoz kapcsolódva a törvény vonatkozó szabályait is, rámutatva esetleg az annak megalkotása során kialakult illetve ütköztetett álláspontokra. Ezeket követően pedig egyes kiemelt kamarai hatáskörök vizsgálatával foglalkozom, szintén a helyi gyakorlat segítségül hívásával.

3.3.1. A kamara tagjai

Az ügyvédi rendtartás szerint az országban ügyvédként csak az működhetett, akit valamely kamara az ügyvédek lajstromába felvett. Ezek lettek tehát az adott kamara tagjai, hiszen a törvény 18. §-a a következőképpen fogalmazott: „*az ügyvédi kamara a területén lakó s az ügyvédek lajstromába felvett ügyvédekből áll*”. A felvétel követelményeit már a törvénytervezet országgyűlési vitájánál részleteztem, itt ismételtén csak röviden sorolom fel: magyar honpolgárság, a kamara kerületében állandó lakás, törvényszerű ügyvédi oklevél. Meg kellett tagadni annak a felvételét, aki

⁴⁷⁸ BML K. 553/I./875./2., 3. A 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlés jegyzőkönyve

⁴⁷⁹ IM. 1875/28909. sz., BML K. 684/I./1875./828., BML K. 723/I./1875./894. vál. jkv.

⁴⁸⁰ BML K. 761/I/1875/1.

csőd vagy gondnokság alatt állt, oly büntett vagy vétség miatt fenytették meg, amely miatt őt az ügyvédség gyakorlataól el kellene mozdítani (hivatali büntett, vagy haszonlesésből elkövetett, vagy bármely „becstelenítő” büntett), illetve ha már korábban az ügyvédségtől törvényesen eltiltották – akár örökre, akár meghatározott időre, nyilván utóbbi esetben azon időtartam alatt, amelyre a tilalom kiterjed.⁴⁸¹ Sajátosnak mondható a kamara azon felirata az igazságügyi miniszterhez, amelyben ama szabályokról érdeklődtek, „*amelyek szerint az igazságügyministerium fegyelmi uton eljár, hogy egy netán e' módon felfüggesztett ügyvéd jelentkezése esetében, a felvétel kérdésében jogszerűen 's önállóan*” intézkedhessen, mivel feladatuk „*az ügyvédi állás függetlenségének felfelé éppúgy mint lefelé leendő megóvására is kiterjed*”. Úgy tünik, itt arról beszélnek „virágnyelven”, hogy az ilyen eseteket autonómiájuk megsértéseként értékelték. A megalakulást követően tudniillik több alkalommal is kaptak értesítést „*az igazságügyministerium által [...] az ügyvédség gyakorlásától fegyelmi eljárás útján történt felfüggesztéséről*”. A minisztérium azonban „*a legnagyobb indignatioval [...] e részbeni rendelkezéseinek feltétlen figyelembe vételére utasított azon idokolással, mikép ezeket még a legfőbb ítélőszék is mindenkor zsinormértékül elfogadja*”, vagyis végső konklúzióként az ilyen felfüggesztések esetében a felvételt meg kellett tagadni.⁴⁸² Valószínű azonban – bár a konkrét esetek ismerete nélkül ezt biztonsággal nem lehet kijelenteni –, hogy itt olyan eljárásokról lehetett szó, amelyek a törvény hatályba lépésekor már folyamatban voltak, hiszen ezekre a 111. § azt mondta ki, hogy azokat még a korábban fennállott szabályok szerint kellett befejezni, s a jogerős határozatot az ügyvéd lakóhelye szerinti kamarával közölni.

A lajstromba vétel megtagadásáról szóló határozat ellen fellebbevitelnek volt helye a Legfőbb Ítélőszékhez, azzal a kivétellel, hogy az ügyvédi oklevél hiánya miatti elutasítás esetén erre nem volt mód; már a legelső tervezet (1871.) is e szabályt tartalmazta.⁴⁸³ Az utóbbi szerinti eljárás még szigorúbb és bonyolultabb volt, ugyanis az, akit azonban másod ízben is elutasítottak, új kérvényt csak egy év elteltével adhatott volna be.⁴⁸⁴ A végső szabályozás e „nehezítést” már kihagyta a szövegből, azaz csak arról szólt, hogy az elutasított jelentkező újabb beadványában a hiányokat pótolhatta. Talán nem felesleges azt megjegyezni, hogy nemcsak a lajstromba vétel megtagadása, hanem annak teljesítése estén is érkezhettek fellebbezés. A kamarai ügyész, mint a kar

⁴⁸¹ ÜRT. 65. §, ÜRT. 3. §

⁴⁸² BML K. 393/I./1876./4. melléklete

⁴⁸³ ÜRT 7. §

⁴⁸⁴ 1871. tervezet 7. §

jogainak az őre lépett fel ilyenkor; bár a vizsgált anyagból csak olyan esetre lehet példát találni, amikor az ügyész a fellebbezését vissza is vonta.⁴⁸⁵ Ezzel szemben a Legfőbb Ítélszék gyakorlatából több olyan eset is ismert, amelyekben a fellebbviteli fórum megállapította a kamarai ügyész fellebbezési jogát, és a választmányi határozat megváltoztatásával megtagadta bizonyos személyek felvételét. Így összeférhetetlennek mondta ki a városi közgyámi, az árvaszéki ülnöki, városi jegyzői, illetve főjegyzői, városi ügyészi vagy építőbiztosi működést az ügyvédkedéssel.⁴⁸⁶ A törvényesség védelmében a királyi ügyész is megtámadhatta a lajstromba vételről szóló határozatot. A budapesti főügyész már említett 4013/1875. számú körrendelete tartalmazta, hogy az ügyészek örködjenek, hogy a kamarák be ne jegyezzenek olyan személyeket, akiket a törvény értelmében nem lehetne; ennek érdekében a törvénysértő felvételi határozatokat fellebbezzék meg, ha pedig az erre nyitva álló 15 napos határidő eltelt volna, akkor indítsanak fegyelmi eljárást. Sőt, nemcsak a főügyész, hanem az igazságügyi miniszter is kötelezte erre a királyi ügyészeket, ahogy erre egy legfőbb ítélszéki határozat is hivatkozott. A győri ügyvédi kamara tudniillik elutasította az ügyészi fellebbezést, mondván, hogy e jogorvoslattal ő nem, hanem csak az élhet, akinek a felvételét megtagadták. E határozatot is megtámadta a királyi ügyész, s a Legfőbb Ítélszék azzal indokolta fellebbezése jogosságát, hogy ha az ügyvéd az ÜRT 3.§-a alapján nem vehető fel a kamarába, akkor felvétele ellen „*fellebbezést beadni a királyi ügyészségek igazságügyminiszteri rendelet által köteleztettek*”.⁴⁸⁷

Országos kérdéssé vált, hogy milyen oklevél alapján lehet valakit felvenni a lajstromba, tudniillik alapvetően minden esetben az eredeti okmányok bemutatását kívánták meg, noha az ÜRT ezt kifejezetten nem írta elő. A törvény csak annyit tartalmazott erre nézve, hogy az vehető fel, aki törvényszerű ügyvédi oklevéllel bír, ám azt nem, hogy milyen módon kell erről a lajstromba vételkor meggyőződni. Az általam vizsgált kamarai ügyrendekben sem találtam erre vonatkozó utalást, talán azért, mert magától értetődő lehetett, hogy az eredeti okmány bemutatása szükséges. Mégis, a pécsi választmány a megalakulást követően elvei között szerepeltette az eredeti oklevél megkövetelését a bejegyzéshez. Viszont néhány év elteltével, 1878-ban, mégis egy olyan tartalmú körrendeletet volt kénytelen kibocsátani az igazságügyi miniszter, amely erre ismételten figyelmeztette a kamarákat, mivel tudomására jutott, hogy valamelyik

⁴⁸⁵ BML K. 738/I./1875./974.

⁴⁸⁶ Legfőbb Ítélszék 5893/1875. VII. 8., 5986/1875. VII. 13., 5954/1875. VII. 8., 5487/1875. VI. 22. Közli: Magyar Igazságügy 1875/IV. 123–124.

⁴⁸⁷ Legfőbb Ítélszék 5867/1875. VII. 8. Magyar Igazságügy 1875/IV. 124.

kamara „egy egyént állítólagos ügyvédi oklevelének közjegyzőileg hitelesített másolata alapján, az ügyvédek lajstromába felvett. [...] Az ügyvédi oklevél törvényszerűségének megbíráhatására, annak eredetben való felmutatása lévén szükséges, eshetőleges visszaélések elkerülése czéljából, és az ügyvédi kar tekintélye érdekében is figyelmeztetni kívántam a kamarát, hogy az ügyvédek lajstromába magát felvétetni szorgalmazó egyéntől oklevelének eredetben felmutatását, okvetlenül kívánja meg”.⁴⁸⁸

A lajstromba vétel megtagadására nem sok esetben került sor, a pécsi kamara választmányi iratainak vizsgálatából legalábbis ez derül ki. Legtöbbször azért kényszerült erre a választmány, amelynek hatáskörébe tartozott a lajstromok vezetése, mert a felvételét kérő ügyvéd nem igazolta a helyben lakást, vagy az állandó lakhelyet a kamara területén, illetve ebből egyik esetben az illetőt büntető eljárásban is bűnösnek mondták ki. Hasonlóképpen előfordult olyan eset is, amikor valaki még azt megelőzően kérte felvételét a kamarába, hogy korábbi, az ügyvédség gyakorlásától való eltiltásának ideje letelt volna.⁴⁸⁹ Az ügyvédjelöltek visszautasítása többször előfordult. Az okok között vegyesen, nagyjából azonos súllyal szerepeltek, hogy a gyakornok nem igazolta jogvégzettségét illetve az előírt államvizsga vagy szigorlat letételét, vagy annak az igazolása maradt el, hogy az általa a kérelemben állított helyen vagy személynél gyakorlatra lépett, továbbá az is a lajstromba vétel megtagadásának okai között szerepelhetett, ha joggyakorlatának színhelyét megváltoztatta, s nem hozott igazolást arról, hogy az előző főnöke elbocsátotta. Sőt, olyan eset is előadódott, amikor egy bizonyos kérdés tisztázásáig függőben hagyták a kérvény elintézését. Ez azért tarthat számot érdeklődésre, mivel lényegében erkölcsi aggályok merültek fel az illetővel szemben, amely önmagában nem indokolhatta a felvétel megtagadását. A kamarai ügyész jelezte ugyanis, hogy a kérelmező bejegyzése aggályos, mivel „*korábban elfoglalt megyei szolgabírói ugy legutóbbi mohácsi aljárásbírói állása folytán kezéhez jutott pénzek egy részét elidegenítvén, a hiányok aláírások útján fedeztettek volna, minthogy azonban erről hivatalos tudomással vagy bizonyítékkal nem bír, e hírek valószínűsége esetében pedig folyamodót az ügyvédi lajstromba felvehetőnek nem tartja*”, jobbnak látták a királyi ügyészséget megkeresni, hiszen ha a fentiek nemcsak szóbeszédből származnak, akkor kell, hogy legyen nyoma ott feljelentésnek.⁴⁹⁰ Így mindaddig, míg az ügyészségtől válasz nem érkezett a megkeresésre, amelyből

⁴⁸⁸ BML B. 13310/IM. 1878. sz. körrendelet valamennyi ügyvédi kamarának Bp., 1878. május 31.

⁴⁸⁹ BML K. 605/I./1875./760. sz. Csóka Zsigmond felvételi kérelme vál. jkv.

⁴⁹⁰ BML K. 585/I/1875./675. sz. vál. jkv.

egyértelműen kiderül, van-e olyan ok – ez a törvény értelmében csakis a megindult büntető eljárás lehet – a folyamodóval szemben, amely a felvételt kizárná, a kérvény elintézése függőben maradt.

Az országos ítélőszéki gyakorlat azt is tisztázta, hogy melyik az a büntető eljárási mozzanat, amelyekkel e kizáró ok megvalósult. Maga a „fenyítő elővizsgálat” (azaz a tényállás megállapítása iránti nyomozás), vagy a bírói határozattal még el nem rendelt folyamatban levő bűnvizsgálat még nem akadályozta meg a lajstromba vételt. Hogyha viszont a feljelentés alaposágáról már bírói döntés született, akkor annak jogerőre emelkedésétől függetlenül meg kellett tagadni az ügyvédi karba való felvételt.⁴⁹¹

Érdekes módon olyan félreértésre is fény derült, amikor valaki tévesen úgy vélte, hogy már szerepel a kamarai lajstromban, s aztán kérte a törlését az ügyvédi nyilvántartásból. Ám mivel „*folyamodó a kamara lajstromába felvéve nem lévén, a kérelemnek hely nem adatott*”.⁴⁹²

A pécsi kamara ügyrendjének a kamara tagjairól szóló első része mindjárt többszöri átgondolásra szorult. Az eredeti tervezethez fűzött választmányi vélemény szerint ennek kapcsán két elvi kérdést kellett tisztázni. Az első az volt, vajon meg lehet-e kívánni a kamarai tagoktól a tényleges működést, az eredeti megfogalmazás ugyanis akként határozta meg a kamarai tagokat, hogy a pécsi kamara tagjai azok, akik az ÜRT 2. §-ban megszabott kellékek igazolása mellett „*tényleg ügködnek, állandóan a kamara területén laknak, a kamara lajstromába bevezetve vannak*”.⁴⁹³ A választmány ehhez képest arra az álláspontra helyezkedett, hogy egyrészt a kamarai tagság meghatározásáról maga az ÜRT rendelkezik, ezért az ügyrendben ezzel nem kell részletesen foglalkozni, másrészt e ponton a tervezet kifejezetten ellentétes is a törvénnyel, hiszen annak 2. §-a csak két kritériumot (igazság szerint hármat)⁴⁹⁴ írt elő: az ügyvédi oklevelet és a kamara területén az állandó lakhelyet, emiatt a tényleges ügködést megkívánni nem lehet. Természetesen hozzátették, hogy a negatív „feltételeket” is vizsgálni kell, vagyis nyilván nem vehető fel mindenki, aki a fenti két előírásnak megfelel. Így például figyelembe vették a felvételi kérelmek elbírálásánál, hogy „*a kamara tagjai oly egyének legyenek, kik teljesen független állással bírván oly tisztet vagy hivatalt nem viselnek, mellyel az ügyvédi ténykedés tényleges gyakorlata*

⁴⁹¹ Legfőbb Ítélőszék 4158/1875. V. 19., 4799/1875. V. 31., 3709/1875. V. 10., 5409/1875. I.22. Magyar Igazságügy 1875/IV. 60–61., 124–125.

⁴⁹² BML K. 684./1./1875./866. sz. 1875. november 6-i vál. jkv.

⁴⁹³ A pécsi ügyvédi kamara ügyrendjének a kamarai közgyűlés bizottsága által elfogadott tervezete (a továbbiakban: Bizottsági Tervezet) 1. §

⁴⁹⁴ Tudniillik a harmadik a magyar honpolgárság.

akár törvény, akár helyhatósági intézkedés által összeférhetetlennek van megállapítva".⁴⁹⁵ Az összeférhetlenségről – ahogy arról az elvek tárgyalása során már szó esett – maga a rendtartás csak lakonikus tömörséggel rendelkezett, elsődlegesen olyan üzletszerűen folytatott foglalkozástól tiltva el az ügyvédek, amelyek hivatásukkal és állásuk tekintélyével össze nem egyeztethető. Ilyen foglalkozást, – amely azonban közelebbről meghatározva nem volt, hanem majd a kamarai gyakorlatban kell keresni, hogy konkrétan mit tekintettek ennek, – sem saját, sem más nevében sem közvetlenül, sem közvetve nem üzhett ügyvéd. A kérdés azonban nemcsak a pécsi választmányt foglalkoztatta, hanem másutt is felbukkant. A szaksajtóban is jelentek meg azzal kapcsolatos fejtegetések, hogy vajon az ügyvédi oklevéllel már rendelkező, de más foglalkozást űző személyek kamarai tagságot nyerhetnek-e. Plósz Sándor véleménye szerint a rendtartás rendelkezéseire tekintettel tulajdonképpen igen, hiszen a lajstromba vételkor csak a törvényben felsorolt feltételeket és kizáró okokat kellett vizsgálnia a választmánynak. Az összeférhetlen foglalkozást űzőt fel szabad venni, ám onnantól reá a rendtartás szabályai vonatkoznak, ezért annak gyakorlásával fel kell hagynia. Ilyen szakmának tartotta mindenekelőtt azokat, akiket saját hivatásuk szabályai tiltottak el az ügyvédkedéstől (bírák, királyi ügyészek, közigazgatási hivatalnokok), de azokat is, akik üzletszerűen kereskedelmi ügyletekkel foglalkoztak. Szerinte azonban akadálytalanul lehetnének tagok a kamarában az olyan „magánzók”, akikre a 10. § összeférhetlenségi szabálya nem érvényesül, csak pontosan meg kellene határozni ezt a kört; véleménye szerint tanárok, de kincstári, megyei vagy városi ügyészek is ide tartozhatnának.⁴⁹⁶ Az inkompatibilitás kérdésében még az igazságügyi miniszter is állást foglalt, méghozzá a Legfőbb Ítélszék véleményének meghallgatása után. Egy konkrét kérdésből kiindulva, amely arra vonatkozott, hogy nyilatkozzon, jogakadémiai tanár lehet-e gyakorló ügyvéd, s a kamara tagja, nemleges választ fogalmazott meg. A 13035/1875. május 11-i rendelkezése azt tartalmazta, hogy a tényleges ügyvédi gyakorlatot bármely közhivatallal, így a tanári állással is összeférhetetlennek tartja.⁴⁹⁷ A legfőbb ítélőszéki gyakorlat az alábbi foglalkozásokra már a kamarák megalakulásától számított első hónapokban megállapította az összeférhetlenséget: bíró, királyi végrehajtó,

⁴⁹⁵ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

⁴⁹⁶ PLÓSZ JK. 1875/7. 49–50.

⁴⁹⁷ Az indokok közt az szerepelt, hogy az ügyvédi és a tanintézeti fegyelem különböző, továbbá mindkét működés időhöz és gyakran helyhez kötött, ami a kötelezettségek és érdekek ütközését idézhetné elő. Magyar Igazságügy 1875/IV: 73.

polgármester, városi tanácsos, közgyám, jegyző, ügyész, árvaszéki ülnök, megyei levéltárnok, községi jegyző, lelkész.⁴⁹⁸

Az előbbiektől függetlenül kérdés maradt annak a helyzete, aki nem folytatott ugyan más hivatást, de az ügyvédséget sem gyakorolta. Plósz említett cikkében azt fejtette ki, hogy a törvény szelleménél fogva elsősorban a gyakorló ügyvédekre van szabva. Utalt ezzel kapcsolatban egyéb rendelkezések mellett arra, hogy bár bármely ügyvédnek szabadságában áll a megbízást visszautasítani, ám a pártfogó ügyvédi kirendelés elfogadását kötelességükké tette a rendtartás. Ha valaki nem fejt ki tényleges ügyvédi tevékenységet, és emiatt utasítaná vissza a kirendelést, akkor az fegyelmi eljárást vonna maga után, nem hivatkozhatna arra, hogy ő ugyan kamarai tag, de nem akar ügyvédi tevékenységet kifejteni.⁴⁹⁹ Az elméleti megfontolások mellett – így már a pécsi választmányi vélemény – a valós ügyvédi működés megállapítása a gyakorlatban is nehézkes volna, tudniillik *„lehet eset, hogy egy okleveles ügyvéd minden törekvése mellett sem képes magának gyakorlatot szerezni”*, ám előfordulhatott az is, hogy *„vagyon körülményeinél fogva ügyek elvállalására nem kényszerült, s így azokat, még amennyiben megkerestetnék is, magától elutasítja”*.⁵⁰⁰ Talán a bíróságok, ügyészségek adhattak volna ki ilyen igazolást az előttük működő ügyvédekről, ám nekik az ügyvédek eljárásának nyilvántartása nem lehetett feladata, s hozzátehető, az új ügyvédi rendtartás megalkotásával épp az volt az egyik elérendő cél, hogy elválasztódjanak egymástól az egyes igazságszolgáltatásban működő szervek, azok feladatai, hatáskörei. A választmány azt is megállapította, hogy egy ilyen előírás a későbbiekre nézve valószínűleg egy ördögi körként kezdene működni, hiszen a tényleges ügyvédi működést senki nem kezdhette meg, amíg a lajstromba fel nem vették, ha viszont a tagságnak az a feltétele, hogy ilyet valaki kimutasson, akkor soha senkit nem tudnának újonnan felvenni. Az elméleti okoskodásokat mellőzve, tisztán gyakorlati oldalról megvizsgálva a kérdést pedig azt szögezték le, hogy a kamara választmánya a törvény 110. §-ának értelmében már elkészítette a lajstromot, amelynek összeállításánál csak a rendtartásban előírt követelményeket vizsgálta, a tényleges működést nem vették figyelembe. Amennyiben tehát a közgyűlés úgy dönt, hogy mégis előírja ezt, az egy teljesen más elvi alapot jelent, ezzel a választmány eljárása utólag hibásnak ítélnék.

⁴⁹⁸ Legfőbb Ítélszék 4681/1875. V. 31., 4396/1875. V. 24., 4731/1875. V. 31., 4732/1875. V. 31., 4703/1875. V. 31., 4153/1875. V. 19., 3243/1875. V. 3., 3583/1875. V. 3. Magyar Igazságügy 1875/IV. 58–59.

⁴⁹⁹ PLÓSZ JK. 1875/7. 50.

⁵⁰⁰ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

Viszont az ÜRT 7. §-a alapján a választmány eljárásának a felülvizsgálatára a Legfőbb Ítélszék jogosult, sőt, a választmány értelmezése szerint az eddig felvetteket – ugyanezen szakasz utolsó bekezdése alapján – eltávolítani már csak rendes fegyelmi eljárás útján lehetne. Így a végső konklúzió e tárgyban a következő lett: „Nyilvánvaló tehát, hogy a javaslat 1. §-ának elfogadásával a Tek. Kamarai közgyűlés nemcsak a törvénnyel egyenesen ellenkező, de a gyakorlatban egyáltalán kivihetetlen intézkedésbe bocsájtkoznék”.⁵⁰¹

A másik elvi kérdés a tagsággal kapcsolatosan az volt, hogy vajon az ügyvédjelöltek kamarai tagoknak tekintendők-e. A bizottsági tervezet ugyanis rendes és nem rendes tagokról beszélt, utóbbiak alatt a gyakornokokat értve.⁵⁰² A választmány ezt is egyértelműen törvényellenesnek találta, hiszen a rendtartásban sehol nem szerepelt az, hogy az ügyvédjelölt is kamarai tag, sőt kifejezetten azt mondta ki, hogy a kamarába csak okleveles ügyvédek vehetők fel. Abból, hogy az ügyvédi kamara a jelöltek nyilvántartására kötelezett, s felettük fegyelmi hatóságot gyakorolt (ÜRT. 107–108. §§), még egyáltalában nem következett az, hogy ezáltal ők tagoknak minősülnének.⁵⁰³ Még akkor sem, ha egyes esetekben – így bíróságok és hatóságok előtti tárgyalásokon – az ügyvédet, akinél alkalmazásban álltak, erre vonatkozó meghatalmazással helyettesíthették.⁵⁰⁴

Az ügyvédjelöltek nyilvántartását az ÜRT 11. §-a írta elő. Már a kezdet kezdetén vitán felül állott, hogy a jelöltek állását is az ügyvédi rendtartásnak kell rögzítenie, hiszen „ők képezik azon sarjadékot, melyből az ügyvédi kar tagjait nyeri”.⁵⁰⁵ E jegyzékbe azokat a jelentkezőket kellett felvenni, akik kimutatták, hogy a jogi és államtudományi tanulmányaik befejezése után az elméleti államvizsgát vagy az első szigorlatot sikeresen letették, illetve a kamara kerületében joggyakorlatra léptek. Sajátos módon – ellentétben az 1871-es tervezet szövegével – az ügyvédjelöltek nem kizárólag ügyvéd mellett kezdhették meg gyakorlatukat, hanem bíróságnál, királyi ügyészségnél,

⁵⁰¹ BML K. 105/L/875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁰² Bizottsági Tervezet 1. § (2) bekezdés

⁵⁰³ BML K. 105/L/875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁰⁴ Az eredeti tervezetekben a jelölt e jogköre szűkebben volt még meghatározva. A budapesti ügyvédegyelet eredetileg külön „helyettesítési jogosítványt” írt volna elő, melyet a választmány bocsátott volna ki, de már az 1871. tervezet sem vette át ezt a rendelkezést arra való hivatkozással, hogy a helyettesítéstől való eltiltás nem tekinthető célszerű büntetésnek, mivel ezáltal a jelöltgyakorlati képzése is csorbát szenvedne, illetve az ilyen jelöltet valószínűleg senki nem alkalmazná, s így végül még akár kenyérkeresetétől is megfosztanák. 1871. tervezet Indokolás 57–58.

⁵⁰⁵ 1871. tervezet Indokolás 57.

vagy akár kincstári, közalapítványi ügyészségnél, sőt még közjegyző mellett is.⁵⁰⁶ Ügyvédjelölti minőségük tehát nem attól függött, vajon ügyvédnél bojtárokodtak-e, hanem attól, hogy kérték-e felvételüket az ügyvédjelöltek lajstromába. Bármely feltétel hiánya esetén azonban a kamarának a felvételt meg kellett tagadnia. Az erről való határozathozatal a választmány hatáskörébe tartozott, ám az elutasító döntés ellen – hasonlóan az ügyvédi lajstromba történő felvételt megtagadó határozat ellenihez – fellebbezésnek volt helye, ugyanúgy a Legfőbb Ítélszékhez. Bár a törvény és az ügyrend sem ejtett erről külön szót, mégis talákoztam olyan esettel, amikor a kamarai ügyész fellebbezett, mégpedig nem a lajstromba vétel megtagadása, hanem épp annak megtörténte miatt. A forrás sajnos nem tartalmaz adatokat arra nézve, mi indokolta az ügyészi fellebbezést, valószínűleg valamely előírt feltételt nem teljesítette az aspiráns.⁵⁰⁷

Amennyiben a jelölt a kamara területén belül megváltoztatta gyakorlatának színhelyét, vagyis máshoz lépett át, ezt a választmányhoz – a törvényi előírás szerint 15 napon belül – köteles volt bejelenteni, még hozzá mind előző, mind pedig új főnökének igazolása, bizonyítványa mellett. Természetesen a lajstromból való törlésre és új felvételre kellett sort keríteni, hogyha másik ügyvédi kamara kerületébe távozott, s ott lépett újlag gyakorlatra. Az ügyrendi tervezetnek azt a két szakaszát, amelyek az előbbi törvényi rendelkezéseket ismételték meg, teljesen elhagyták, ezáltal az I. rész ügyvédjelöltekről szóló fejezete jelentősen rövidebbé vált. Csak a lajstromba történő bevezetésről kiadandó (később még említendő) igazolványra, annak kicserélésére, pótlására vonatkozó szabályokat, valamint azt részletezték, milyen igazolásra van szüksége a jelöltnek, ha más kamara kerületéből kíván átlépni: amennyiben másik kamara kerületéből érkező gyakornok kéri bejegyzését, akkor az eddig rá nézve illetékes kamara ügyvédjelölti lajstromának kivonatával szükséges igazolnia, hogy mindeddig szabályszerű gyakorlaton volt.⁵⁰⁸ A kamarai eljárás alaposságát igazolja az a tény, hogy előfordult, amikor nem elégedtek meg annak pusztá közlésével, hogy a jelölt az ügyvéd irodájából „eltávozott”, s például hiánypótlásra szólították fel az ezt bejelentő ügyvédet,

⁵⁰⁶ Eszerint azokat lehetett volna lajstromba venni, akik a joggyakorlatot valamely a kamara székhelyében székelő ügyvéd mellé beállva kezdték meg. 1871. tervezet 47. § c) Már az egyleti véleményekben megjelent az a javaslat, hogy azok is jegyeztessék be magukat, akik nem ügyvédnél, hanem másutt lépnek joggyakorlatra. HORVÁTH–FEKETE 159.

⁵⁰⁷ BML K. 723./I./1875./909.

⁵⁰⁸ PÜK ÜR 5. §

jelölje meg, vajon „előzetes bejelentés után avagy a nélkül és mikor távozott”,⁵⁰⁹ s csak ennek megtörténte után tüntették fel a változásokat a lajstromban.⁵¹⁰

Magától értetődően a jelöltek nyilvántartási szabályai elsődlegesen a gyakorlati idő számítása miatt voltak lényegesek, hiszen erről kizárólag az ügyvédi kamara állíthatott ki hiteles bizonyítványt. A gyakorlati időt a lajstromba való bevezetéstől számították.⁵¹¹ Fontos ez azért, mert – noha a törvény ezt ki nem mondta, de magából a rendelkezésből következik (az 1871-es tervezet még külön is hangsúlyozta), – amennyiben valaki a lajstromba történő bevezetés előtt már megkezdte volna a ténykedését, ez a gyakorlati idejébe be nem számítható.⁵¹² A jogszabály hatályba lépésekor átmeneti intézkedések vonatkoztak a megkezdett gyakorlati időre, és a vizsgabizottság hatáskörébe utalták az erről való döntést. A Legfőbb Ítélszék is az előbbieket erősítette meg döntésével, amelyben kimondta, hogy a kamarai választmány csak a felvételtől vagy annak megtagadásáról határozhat, de arról nem, hogy a gyakorlat mikortól számítandó.⁵¹³

Maga a rendtartás írta elő az ügyvédek számára azt is, hogy amennyiben a mellettük működő jelölt 30 napnál hosszabb időre megszakította gyakorlatát, vagy lakóhelyéről távozott, 8 napon belül az ok megjelölésével jelentsék ezt be a kamarához. A törvényalkotók eme intézkedést azon visszaélések kiküszöbölése érdekében vették be a jogszabályba, hogy „*eleje vétessék azon már mindennapivá vált szokásnak, hogy a jelölt csak beiratja magát valamely ügyvédnél, és a beiratás után egyébütt foglalatoskodik*”.⁵¹⁴ Hozzá kell tenni, hogy ez az eredeti szigorhoz képest már enyhébb volt, mert 1871-ben az első tervezet elkészítői még úgy találták volna helyesnek, ha a jelöltnek már 8 napon túli eltávozását, gyakorlatának megszakítását is be kellett volna jelenteni.⁵¹⁵ S talán nem is lehetett ok nélkül való ez a rigorózus hozzáállás, hiszen az ügyvédek testülete is megjegyzés nélkül hagyta, tehát helyénvalónak találta. Bár tervezetükben még az szerepelt, hogy csak a két hónapot meghaladó eltávozás jelentendő be.⁵¹⁶ E kérdés visszautal azokra a vitákra, amelyek még az első tervezettel kapcsolatban láttak napvilágot, s amely a gyakorlati idő hosszára, annak megszakítására vonatkoztak. A lajstrom vezetése nyilván megkönnyítette a gyakornokok fegyelmi

⁵⁰⁹ BML K. 684/I./1875./859.

⁵¹⁰ BML K. 738/I./1875./962.

⁵¹¹ ÜRT 13–14. §

⁵¹² 1871. tervezet 50. §

⁵¹³ Legfőbb Ítélszék 4904/1875. VI: 9. Magyar Igazságügy 1875/IV. 60.

⁵¹⁴ ÜRT Indokolás II. fejezet Az ügyvédjelöltekről

⁵¹⁵ 1871. tervezet 49. §

⁵¹⁶ BÜE Évkönyv 1869–70. 175., illetve BÜE Évkönyv 1870. 81.(az egyleti javaslat 6. §-a)

felügyeletét is, hiszen a törvény értelmében az ügyvédjelölt magaviseletéről főnöke évenként értesítést tartozott küldeni a kamarának. (Erre vonatkozó adatokkal nem találkoztam.) A törvény nem volt már olyan szigorú e szempontból, mint a régi tervezet, amely még félévenkénti jelentés tételére kötelezte volna a jelölt felettesét. Ezt már akkor, a budapesti ügyvédegylet céltalannak és túlzónak találta, s legfeljebb abban az esetben tartotta elfogadhatónak, ha a jelölt magatartásával az abban a tervezetben még szereplő speciális, a jelöltek magaviseletére vonatkozó szabályok ellen vétett.⁵¹⁷ E tervezet ugyanis előírta volna a jelöltek részére azt, hogy hivatásukban szorgalommal járjanak el, a joggyakorlati időt kiképzetésükre használják fel és tartózkodjanak olyan mellékfoglalkozásoktól, amelyek ebbéli hivatásukkal össze nem férnek.⁵¹⁸

A pécsi kamaránál bejegyzett ügyvédjelöltek számára továbbá előírta az ügyrend igazolvány kiadását, melyet a lajstromba való bevezetésről szolgáltatott ki (nyilván a választmány, bár erről az ügyrend külön nem ejt szót), s amelyet minden főnökváltásnál újra ki kellett adni.

Furcsa, hogy eredetileg az ügyvédek részére nem adtak volna ki ilyet. A szeptemberi közgyűlésen a minisztériumi javaslatnak megfelelően viszont új rendelkezés kapott helyt az ügyrendben: „*A felvételtől az ügyvédnek igazolvány adatik, a kir. Igazságügyminisztériumhoz jelentés tételük és a kamara kerületében levő kir. bíróságok valamint kir. ügyészségek értesítetnek*”.⁵¹⁹ Ez valószínűleg az ügyvédek nyilvántartásának egységesítését, áttekinthetőségét szolgálta, hiszen szinte szóról szóra hasonló szabály található az igazolás kiadásáról a többi ügyvédi kamara ügyrendjében is.⁵²⁰

Összefoglalva, a tagsággal kapcsolatos fent említett kérdések tehát úgy dőltek el, hogy a választmány által kifejtett érveléseket a közgyűlés is magáévá tette, így – mivel a kamara tagja az, akit a lajstromba felvettek – az elfogadott szövegezés szerint kikerült a rendes–nem rendes tag közti különbségtétel, valamint kivették a tényleges ügyködés megkívánására utaló és az állandó lakhely követelményét megismétlő szövegrészeket is.

A pécsi jegyzőkönyvek tanúsága szerint nem volt különösebb jelentősége annak a kérdésnek, ha utólag derült ki, hogy valakit nem lehetett volna felvenni a lajstromba, ám mégis, valamely tévedés, vagy mulasztás okán arra sor került. Pedig az ügyvédi rendtartás tartalmazott erre vonatkozó megoldást akként, hogy ha olyan adatok,

⁵¹⁷ BÜE Évkönyv 1871. 72.

⁵¹⁸ 1871. tervezet 49. §

⁵¹⁹ BML K. Az ügyrend szeptemberi közgyűlésen elfogadott szövege

⁵²⁰ KÜK ÜR 1. §, BÜK ÜR 42. §

amelyek a felvételt kizárták volna, csak később merülnek fel, akkor a kizárás már csak rendes fegyelmi eljárás útján mondható ki.⁵²¹

Az alakulás évében a kamarai lajstromba Pécssett 147 ügyvédet regisztráltak, ebből 8 főt töröltek (hármat haláleset miatt, egy fő közjegyzőnek ment, négyen pedig lemondtak a tagságról), egy ügyvédet pedig csődeljárás miatt felfüggesztettek, így 1875–76 fordulóján a működő ügyvédek száma a kamarában 138 volt. Ügyvédjelölt kereken 50 fő volt, 59-et vettek fel az év végéig, közülük kilenc személyt kellett törölni a lajstromból, de ebből hat főnek azért szűnt meg a jelölti státusza, mert időközben ügyvédi oklevelet nyert. (Egyvalaki elköltözött a kamara kerületéből, kettőnek összeférhetetlen hivatal miatt kellett megválnia a bojtárkodástól.)⁵²² A második esztendőben 17 új bejelentkezés és 5 törlés nyomán 151-re nőtt a kamara tagjainak a száma (ebből egy továbbra is felfüggesztés alatt), míg az ügyvédjelölteké 63-ra (28 újonnan lajstromba vett és 15 törölt).⁵²³

Szintén a tagsághoz kapcsolódó kérdés volt a tagdíj ügye, amelyet az alakuló közgyűlés alkalmával ideiglenesen rendeztek. Nem minősült ilyennek a lajstromba vételi folyamodványhoz csatolandó ún. „beíratási díj”, amelynek inkább eljárási illeték jellege volt. Eredetileg a jelöltek is fizettek volna ilyet (alacsonyabb összeggel: rendes tagok 5 Ft, nem rendes tagok 1 Ft), ám azzal együtt, hogy kimondták, miszerint ők nem a kamara tagjai, azt is rögzítették, hogy tőlük beíratási díj nem szedhető.⁵²⁴ A minisztérium által javasolt és szeptemberben elfogadott módosítás szerint viszont ezt a beíratási díjat mégiscsak a tagdíj egy formájának kell tekinteni, mivel „*a felvétel megtagadása esetén ezen pénzösszeg a folyamodónak visszaadatik*”.

Magáról a tényleges tagsági illetményről sokféle elképzelés látott napvilágot, míg végül az eredeti tervezet alapján megállapított – meglehetősen bonyolultnak tűnő – kivetési módjából semmi sem maradt. Ezt – a részletezést mellőzve – az előző évi jövedelemadó alapján „*az ügyvédségi jövedelem országos adójának aránya szerint*” állapították volna meg és vetették volna ki a tagokra. Ennek érdekében már az ügyrend első változatát elfogadó közgyűlésen felhívták az ügyvédeket arra, hogy előző évi adójukat jelentsék be.⁵²⁵ Mivel olyanokkal is számolni kellett, akik esetleg tényleges működést ki nem fejtettek, így ügyvédi tevékenységükből jövedelmet nem húztak, erre

⁵²¹ 1871. évi tervezet 7. §

⁵²² BML K. 393/I./1876./4. melléklete

⁵²³ BML K. 294/I/877./1.

⁵²⁴ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezet

⁵²⁵ BML K. 138/I/1875./72. (közgy.)

vonatkozóan tehát nem is adóznak, egy újabb bekezdés beszúrása vált szükségessé annak meghatározására, hogy az ő tagdíjukat mi alapján, milyen módon számolják ki. Egy 3–30 Ft-ig terjedő keret meghatározása mellett ennek „*a körülményekhez képest*” történő megszüntetését a választmányra bízták volna. Végül e helyett a megoldás helyett egy jóval egyszerűbbhöz folyamodtak, tekintettel arra is, hogy többen az ügyvédi kar egyes tagjainak egyenlőségét látták megkérdőjelezni eme szabályozással. Volt, aki – már a szeptemberi közgyűlésen, tehát már néhány hónapos tapasztalattal rendelkezve – arra mutatott rá, hogy ha a „*tagsági illetmény az ügyvédi jövedelem országos adójának arányai szerint vettetik ki a tagokra, a tapasztalás szerint oly mérvű aránytalanságokra vezetett, melyek e § célját és intentióját nem képezhették*”.⁵²⁶ Végül tehát „*tekintettel arra, hogy a tagsági jogok minden egyes tagra nézve egyenlők*”, azt a megoldást választották, miszerint minden évben a júniusban tartandó évi rendes közgyűlés alkalmával állapítják meg a tagsági illetményt, amelyet a tagokra egyenlő összegben vetnek ki, s amelyet (már az eredeti terv szerint is) évi két részletben tartozik minden tag megfizetni.⁵²⁷ Az illetményre vonatkozó őszi módosítások azonban majd csak a következő évtől, azaz 1876. január 1-től léptek hatályba, a folyó évre vonatkozó tagdíjat még az eredeti szabályok szerint megállapított mértékben szedték be.⁵²⁸ Később azonban mégsem találták alkalmasnak az egyenlő összegű tagdíjat, és 1877-ben újra módosításra került sor, jövedelmi adó alapján öt osztályba sorolták az ügyvédeket, s így vetették ki a tagsági illetményt.⁵²⁹ Valószínűleg összefügg a kérdés azzal, hogy az ügyvédek jövedelmi viszonyai között már ekkor is jelentős különbségek adódtak, amit az is bizonyít, hogy Pécsen 1877-ben hat ügyvéd is olyan kérelemmel fordult a közgyűléshez, hogy a folyó illetve a megelőző évi illetményüket engedjék el.⁵³⁰

Részletesen szabályozták az ügyrendben a fizetés módját, továbbá azokat az eseteket is, ha az ügyvéd más kamara kerületébe tette át székhelyét, vagy az ügyvédségről lemondott. Érdekes a később gyakorta előforduló tagdíjfizetési mulasztásokra tekintettel megjegyezni, hogy ezen összegek érvényesítésére a pécsi

⁵²⁶ BML K. 553/I./875./4. Németh József kamarai tag felszólalása 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlés jkv., Az előzőek szerint megállapított tagsági illetmények között olyan hatalmas különbségek voltak, hogy pl. míg az egyik tagnak 3 Ft 25, másnak 208 Ft lett a kiszámított tagdíja. Ld. K. 553/I./875. jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből

⁵²⁷ BML K. 553/I./875./4. Németh József kamarai tag felszólalása az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésen

⁵²⁸ BML K. 553/I./875./6.

⁵²⁹ BML K. 294/I./877./4.

⁵³⁰ BML K. 294/I./877./6.

királyi járásbíróság illetőségét kötötte ki az ügyrend, s a kamarai ügyész feladatává tette az elnök és a kamara nevében e perek megindítását.

Nem került elő az ügyrend tárgyalásánál a lajstromok kérdése. A választmány pedig még korábban, az első választmányi ülésen, egyik elveként azt jelölte meg, hogy külön lajstromot vezetnek a közügyvédekről, és külön a köz- és váltóügyvédekről. Az ügyrend viszont nem tartalmazott erre nézve szabályt. Éppen ezért (bár talán az ügyrenddel kapcsolatban lett volna célszerű) Eötvös Károly Lajos kamarai tag kérdést intézett az elnökhöz, miért történik így. Az interpelláció nyomán a közgyűlés határozatban foglalt állást arról, hogy a lajstromok vezetése a választmány hatásköre, így az elnök nem tartozik e kérdésre felelni – mivel az nem a tanácskozással kapcsolatban hangzott el.⁵³¹ Így a felszólaló különvéleményt jelentett be, melyet a jegyzőkönyvhöz írásban is csatolt. Véleménye szerint az általa feltett kérdés a tárgyhoz is tartozik, hiszen az összefügg az ügyrenddel, amely a közgyűlés napirendjén volt, s az írta körül többek között a választmány hatáskörét, „*tehát a törvény ellenére téves felfogás vagy más okból követett eljárása a választmánynak, és az erre vonatkozó interpellatio a tárgyalás alatti üggyel szorosán összefüggő*”. Eme ténylegesen ügyrendi kérdésen kívül véleményében azt is kifejtette, miért tartotta elhibázottnak a külön lajstromvezetését, talán jogosan. „*A váltóügyvédi oklevéllel nem bíró, de az ügyvédi rendtartás 38. § értelmében már minden, tehát váltóügyekben is képviselésre jogosított közügyvédek váltóügyvédi oklevél hiányában megfosztatnak [...] azon joguktól és fölmentetnek azon kötelezettség alól, hogy váltó és hasontermészetű ügyekben távollévők vagy szegények gondnokául stb. kirendeltessenek*”.⁵³² Ennek alapján kérte, hogy indítványát, miszerint csak egyetlen lajstrom vezetendő, azonnal tárgyalják, s „*az előterjesztett indítvány fölött a közgyűlés napirendre tért*”.⁵³³

3.3.2. A közgyűlés

Az ügyvédi kamara legfőbb szerve a közgyűlés lett, amely a kamara tagjaiból állt. Másképpen tehát minden kamarai tag egyben tagja volt a közgyűlésnek, illetve a közgyűlésnek csak kamarai tagok lehettek tagjai. E tények rögzítésének később jelentősége lesz.

⁵³¹ BML K. 138/I./1875./74.

⁵³² BML K. Eötvös Károly Lajos különvéleménye a 138/I./1875/74. sz. közgyűlési határozathoz

⁵³³ BML K. 138/I./1875/75.

A jogszabály nem túl bő lére eresztve szólt a közgyűlésről. Először is általában állapította meg, hogy a kamarát megillető hatásköröket, pontosabban az ahhoz tartozó ügyeket vagy a közgyűlés vagy a választmány, vagy pedig az elnök intézi. (20. §). Ezt követően sorolta fel azokat a tárgyakat, amelyek a közgyűlés elé tartoztak. Ezekből szűrhető le, hogy valóban a legnagyobb horderejű kérdések eldöntését ide telepítették: az ügyrend megállapítását, a választmány megválasztását, a tisztviselői és kezelői személyzet fizetésének megállapítását, a kamarai belső költségvetésről való döntést, illetve az erre vonatkozó számadások ellenőrzését, a választmány határozatai ellen beadott fellebbezések elintézését, valamint a jogszolgáltatással kapcsolatos javaslatok és indítványok tárgyalását, a minisztériumtól érkezett tervezetek véleményezését, s e célokból külön bizottságok létrehozását, kiküldését.

A működéssel kapcsolatban mindössze annyit írt elő, hogy a közgyűlések nyilvánosak, azok napirendjét az elnök előre köteles közzétenni, a gyűlésről vezetett jegyzőkönyveket pedig fel kell terjeszteni az igazságügy miniszterhez. (31. §) Egyebekben az egyes kamarákra bízta a jogszabály a közgyűlések tartásának részletesebb szabályozását.

A pécsi ügyvédi kamara ügyrendjének II. része szólt a közgyűlésről. Itt szabályozták, hogy az éves rendes közgyűlést minden év június első hétfőjén Pécsen tartani. Mindjárt emiatt az ügyrend elfogadását követően, amely, mint említettem, az április 1-i közgyűlésen történt, arról is határozat született, hogy a folyó évben ezt tekintik rendes közgyűlésnek, így júniusban nem fognak újat összehívni.⁵³⁴ Rendkívüli közgyűlés tartására a kamarai választmány többségi határozata, vagy 20 kamarai tag által írásban benyújtott kérvényre kerülhetett sor. Ez utóbbi esetekben a kamarai elnök köteles volt a választmányi határozat meghozatala, illetve a kérvény benyújtását követő 14 napon belül összehívni a közgyűlést. A törvény 23.§-ában említett esetnek, azaz a kamarai tisztségviselők megválasztásának kivételével a közgyűlések határnapját „*megtartásuk előtti 14 nap alatt*” ki kellett hirdetni (előbbieket esetében a törvény írja elő a 30 napos időközt), meghozzá a kamarai tagokhoz intézendő meghívólevelek által és a tárgysorozat megjelölésével.

A bizottsági tervezet olyannyira igyekezett a részletekig menő szabályozást adni, hogy még olyan – a választmány szóhasználata szerint – „*megállapítást nem igénylő igazságot*” is bevett volna a szabályok közé, mint hogy a közgyűlés tagjai kamarai

⁵³⁴ BML K. 138/I/1875./73.

tagok lehetnek. Ráadásul minden alapot nélkülöző megkülönböztetést tett kamarai tagok és a választmány között, továbbá az ügyvédjelöltekre nézve tartalmazott volna olyan kedvezményt, hogy a gyűlésen külön kijelölendő helyen jelenhetnek meg. Ezeket azonban mind a választmány, mind a közgyűlés elvetette, utóbbiak vonatkozásában hozzáfűzve azt, hogy mivel ők nem a kamara tagjai, ezért nincs értelme külön kedvezményekben részesíteni őket, a közönséges hallgatósággal esnek egy tekintet alá. Megjegyzendő, hogy az ügyvédjelöltek az eredeti ügyrendi tervezet szerint sem bírtak volna sem a szólás, sem a szavazás jogával.⁵³⁵

Bár a választmány azt is a „*dolog természetéből önkényt következőnek*” tartotta, hogy a közgyűlés elnöke a kamara elnöke vagy helyettese lehet, az erre irányuló szakasz végül benne maradt a szövegben. Jobban meggondolva, a törvény maga csak arról beszélt, hogy a választmány elnöke egyszersmind a kamara elnöke is, illetve arról, hogy a közgyűlések napirendjét előzetesen az elnök köteles közzétenni. Ez valóban utalást jelenthet arra is, hogy a közgyűléseket is az elnök kell, hogy levezesse, ám az ügyrend nem hagyott kétséget, és egyértelműen kijelentette ezt. Gondoskodtak arról is, hogy az elnök és az elnökhelyettes akadályoztatása esetére se maradjon elnöklő nélkül a gyűlés, eredetileg ez tulajdonképpen egy korelnök lett volna, vagyis a jelenlévő legidősebb választmányi tag. Ám ezt a miniszteri leirat értelmében módosítani kellett, így eredendően az döntött, hogy közülük melyik nyerte a legtöbb szavazatot, ha pedig a szám egyenlő volt, csak akkor lett az idősebb a közgyűlés ideiglenes elnöke. Tekintve, hogy kettős akadályoztatásra ritka esetben került csak sor, a szabályozást mindenképp túl komplikáltnak lehet vélni.

Természetesen az elnök feladata volt a gyűlés megnyitása, vezetése, a határozatok kimondása, s a közgyűlés bezárása. Néhol valóban nem egészen egyértelmű a rendtartás szóhasználata, hiszen valójában általában csak elnököt említett, aki alatt legtöbbször ténylegesen a kamara elnökét, ám egyes esetekben mégis a közgyűlést levezető személyt kell érteni, akkor is, ha ő esetleg más személy. Ilyen éppen a határozatképességről szóló szakasz is.

A közgyűlésen a határozathozatal a törvény szerint is (29. §) a jelenlévők többségének szavazata alapján történt, vagyis általában az egyszerű többség elegendő volt. Ezzel kapcsolatban a vonatkozó törvényi rendelkezés viszont egy minimális résztvevői létszámot mégis megkövetelt a határozatképességhez: az elnökön kívül

⁵³⁵ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

legalább nyolc fő részvételét. Itt nyilvánvalóan nem feltétlenül a kamara elnökének személyéről van szó, hanem általában véve éppen arról, aki a közgyűlést levezeti, lett légyen az a helyettes elnök, vagy más, fentiek szerint az őt e funkcióban helyettesítő személy. Őt tag kívánatára az elnök név szerinti szavazást rendelt el, a választások esetében pedig titkos szavazást kellett lebonyolítani. Ilyenkor – az eljárás gyorsítása érdekében – nem választott, hanem az elnök által kijelölt szavazatszedő küldöttség számlálta össze a voksokat.⁵³⁶ Minden szavazásra bocsátott kérdést úgy kellett feltenni, hogy arra igennel vagy nemmel lehessen válaszolni. A hozott határozatokat egy ülészakon belül nem lehetett megváltoztatni; egy ülészakot pedig a „*szakadatlan sorban tartandó ülések*” képeztek. Mivel a törvény elveinek és előírásainak megfelelően a közgyűléseket nyilvánosan tartották, a hallgatóság részére elkülönített helyet kellett kijelölni. Mint azt tehát már a korábbi szakasz tárgyalásánál rendezték, az ügyvédjelöltek is a hallgatóság soraiban kaphattak helyt.

Sajátos helyzet állt elő a kamarai választásokra vonatkozó szabályok kialakításánál. Ennek alapvető szabályait az ügyvédi rendtartás rendezte, erre az ügyrendtervezet utalt is (részleteiben majd a választmány illetve a tisztviselők tárgyalásánál térünk ki rá). Viszont kimondta, hogy „*ennélfogva semmiféle compromissum általi vagy más utoni jelölésnek helye nincs*”.⁵³⁷ Úgy látszik, a kamarai tisztségviselők megválasztása kisebbfajta helyi közéleti eseménynek minősülhetett, legalábbis ha a választmány nem túloz azzal, amikor „*választási mozgalmakról*” beszél, imígyen: „*ami a közgyűlésen kívül történik, azt az ügyrend nem szabályozhatja, attól pedig a kamarai tagokat eltiltani nem lehet, hogy a választási mozgalmak közepette magánuton compromissumokat ne alakítsanak*”.⁵³⁸ Emiatt aztán ezt a szabályt, illetve tilalmat végül nem vették be az ügyrendbe.

Előírt volna még a bizottsági tervezet bizonyos kérdéseket tárgyaló közgyűlésekre, így az igazgatási ügyekbeni határozatokra, valamint az ügyrend megváltoztatásával foglalkozó közgyűlésekre speciális részvételi szabályokat, de mivel a választmány törvényellenesnek minősítette a választmányi tagok és tisztviselők valamint a „közönséges” kamarai tagok közti különbségtételt, e szakaszokat az ÜRT.

⁵³⁶ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez, Bizottsági Tervezet 15. §

⁵³⁷ Bizottsági Tervezet 18. §

⁵³⁸ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez. Másutt sem volt ez másképp. Már 1875 elején arról számolt be a Jogtudományi Közlöny, hogy a fővárosi kamara megalakulása körül „*pártmozgalom*” bontakozott ki, amelyet a napilapok is tárgyaltak és gúnyoltak, ezért a cikk szerzője szükségesnek tartott olyan elveket leszögezni, amelyeket szerinte a kamarai tisztségek betöltésénél feltétlenül szem előtt kellene tartani. TÓTH Lajos 7–8.

29. §-ra hivatkozással szintén mellőzték. (Előbbi esetben a határozatképességhez az elnökön, a választmány tagjain és a tisztviselőkön kívül még 8 kamarai tag részvételét írta volna elő, míg ügyrendmódosítás esetében – legalábbis első esetben – az összes kamarai tag egyharmadának jelenlétét. Ha azonban ez a tagszám nem gyűlt volna össze, az ugyanezen napirend mellett 1 hónapon belüli megismételt közgyűlés már a jelenlévők számától függetlenül határozhatott volna az ügyrendről.)⁵³⁹ Vagyis végső soron akár egy olyan közgyűlés is határozatképes lehetett, amelyen az összes megjelent tag kamarai tisztviselő vagy választmányi tag volt.⁵⁴⁰

A közgyűlés napirendjét és tanácskozási rendjét is előre meghatározta az ügyrend. Pontosan felsorolták, hogy mely ügyeket milyen sorrendben kell a napirendre felvenni, kezdve az elnöki jelentéssel, s a hosszú sort a magánfolyamodványokkal zárva. A különböző indítványokat a szerint kellett azonnal tárgyalni, hogy melyik napirendi ponthoz kapcsolódtak. Kivételt képeztek a jogszolgáltatásra, az ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslására, reformjára vonatkozó, s *”egyéb a közgyűlés elé törvényileg tartozó”* s a tárgysorozatba felvett vagy szabályszerűen bejelentett indítványok vagy javaslatok. A bizottsági tervezet 24. § i) pontja alapján itt csak „egyéb bejelentett” javaslatokról volt szó, ám a választmány ezt azért találta kevésnek s ezért aggályosnak, mivel az egyéb *„kifejezés felettébb ruganyos volta mellett oly természetű tárgyak is szőnyegre hozathatnának, melyek felett a közgyűlésnek intézkedési jogosultsága nincs”*.⁵⁴¹ Ugyanezen okból találták kiegészítésre szorulóknak ama pontot, amelyben a választmány határozatai ellen beadott fellebbezések elintézéséről esett szó. Ezt is pontosították akként, hogy megjelölték, *„az ügyvédi rendtartás 29.§-a értelmében”* tett fellebbezések tartoznak ide. A törvény tudniillik meghatározta, hogy kizárólag azon fellebbezések esetén dönt a közgyűlés, amelyek a kamarai vagyonnal, annak kezelésével kapcsolatosak. Minden más esetben a Legfőbb Ítélszék lesz illetékes.

Visszatérve az indítványokra, önálló indítványt tehát vagy csak a tárgysorozatra való felvétel esetén lehetett tárgyalni, vagy pedig ha előzetesen, 24 órával korábban a közgyűlésen vagy az elnökségnél bejelentették. Mivel a közgyűlés résztvevőinek az indítványok tartalmát meg kellett tudni ismerni, ezért azok másolatának egész terjedelemben a meghívókhoz csatolását írta elő az ügyrend, míg az utóbb

⁵³⁹ Bizottsági Tervezet 22–23. §§

⁵⁴⁰ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁴¹ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

bejelentetteket a titkári hivatalban kellett az indítványozónak elérhetővé tenni, ott „közbetekintésre” letenni. Ezen indítványokról a közgyűlés külön előadó nélkül tárgyalta és határozott, máskülönben a választmány készítette elő a napirendre tartozó ügyeket, s előadó útján terjesztette az álláspontját, javaslatát a közgyűlés grémiuma elé.

A közgyűlésen kerülhetett sor a kamarai elnökök és a kamarai tiszteknek az interpellálására is – ám ezt a lehetőséget nem általánosságban adták meg, hanem a tárgyalás alatti ügyekkel kapcsolatban. Bármely kamarai tag terjeszthetett elő interpellációt, az elnök a saját és a választmány hivatalkörébe tartozó ügyekről, míg a tisztviselők saját ügykörükbe eső tárgyakra nézve még ugyanazon ülésen kötelesek voltak feleletet, felvilágosítást adni. Mivel a bizottsági tervezet nem szólt a válasz sorsáról, ezt pótolták, s a szakaszt kiegészítették azzal, hogy a közgyűlésnek e tekintetben két lehetősége van: vagy tudomásul veszi, vagy pedig annak érdeme felett tárgyalást rendel el. Ettől függetlenül nem szabályozták még mindig azt a kérdést, hogy mi lehet a következménye egy ilyen tárgyalásnak, mi történik, ha a közgyűlés netán ezt követően sem hajlik arra, hogy elfogadja a feleletet. Felelősségre tudják-e valamilyen módon vonni az adott poszt betöltőjét, vagy ez pusztán erkölcsi elmarasztalást jelent, s a konzekvenciákat a kamara tagjai majd a következő tisztújítás során vonhatják le szavazataikkal, illetve azok megvonásával kifejezve?

A közgyűlés hatáskörébe tartozott a bírságok hova fordításáról való döntés is, ám ez szintén a törvényi szabály megismétlése.

A tanácskozás rendjét a következőképpen határozták meg. Felszólalni természetesen a kamara tagjainak lehetett, és pedig nem bármiről, hanem a tanácskozási tárgyakhoz, méghozzá a feljegyeztetés sorrendje szerint. A titkár feladata volt ennek követése, vagyis a hozzászólni kívánók feljegyzése, s a sorrend megtartásával szólásra felhívása. Általában mindenki csak egyszer szólhatott hozzá „*a tanácskozás alatt levő tárgy lényegéhez*”.⁵⁴² Ezen felül zárszót mondhatott minden indítványozó illetve jelentéstevő a véghatározást vagy a szavazást megelőzően. A módosítványt tevőket kizárták abból a körből, akik e lehetőséggel élhettek, mert attól tartottak, hogy amennyiben minden „*módosítványozónak*” megadják e jogot, akkor „*a tárgyalás felettébb nehézkessé válhatnék*”.⁵⁴³ Soron kívül bármikor szót lehetett azonban kérni, ha valaki napirendet szeretett volna indítványozni, aki személyes ügyben kívánt válaszolni, továbbá ügyrendi kérdésekben, ha valaki az ügyrendre kívánt hivatkozni, és egy

⁵⁴² PÜK ÜR 26. §

⁵⁴³ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

meglehetősen tágan értelmezhető pont szerint „*fontos és halasztást nem szenvedő ügyekre nézve soron kívüli tárgyalást indítványozni*”. Természetesen az indítvány napirendre tűzéséről vagy soron kívüli tárgyalásáról is a közgyűlés döntvén, konkrét esetekben ezt aggály nélkül, valamint a tárgyalás menetelének akadályozása nélkül meg lehetett oldani. Mint ahogy erről már szó esett, a kérdést döntéshozatalra úgy kellett feltenni, hogy arra igennel és nemmel lehessen válaszolni, ám a kérdés pontos megfogalmazására nézve minden kamarai tagnak joga volt szavazást megelőzően hozzászólni.

A tanácskozások során megkívánták a méltó viselkedést, az intelligens vitatkozást. Bírsággal volt sújtható, aki a közgyűlésen sértő kifejezést használt, amennyiben azt rögtön vissza nem vonta. E bírságot azonnal a közgyűlés szabhatta ki, s az 10–100 Ft-ig terjedhetett, ellene fellebbezésnek nem volt helye. A választmány ugyan kifogásolta ezt, mert álláspontja szerint az ügyvédi rendtartásnak a fegyelmi eljárásra vonatkozó szakaszai értelmében csak a fegyelmi bíróságnak volna joga bírságot végrehajtani. Valójában megfogalmazásuk meglehetősen pongyola: nem lehet pontosan eldönteni, azt kifogásolták-e, hogy a bírság kiszabásánál a fegyelmi bíróságot mellőzi a tervezet, vagy hogy annak végrehajtási módjával nem értettek egyet. A módosító javaslatuk inkább az előbbire utalt, mert oda, ahol arról van szó, hogy ki által büntetetik így a sértést elkövető tag, beszúrni kívánták – a közgyűlés szövegrész után –, hogy: „*vagy a sértett fél kívánságára a fegyelmi bíróság*”. Az indokolásuk viszont már így hangzott: az ÜRT 104. §-a „*csakis a fegyelmi bíróság de nem a közgyűlést ruházta fel a végrehajtás jogával*”.⁵⁴⁴ Az eredeti elképzelés szerint ezt a bírságot az egyébként erre hivatott kamarai tisztségviselőnek kellett volna behajtani. A minisztérium instrukcióinak megfelelően azonban az ügyrendben az a rendelkezés kapott helyet, hogy e határozatot a választmány megkeresésére „*az illető polgári bíróság a kamarai ügyész közbenjövete mellett végrehajtani tartozik*”. Erre vonatkozó felsőbb szintű jogszabályi rendelkezés hiányában aggályos, hogy egy kamarai ügyrend miképpen kötelezhet bíróságot arra, hogy egy testületi önkormányzati szerv határozatát közvetlenül végrehajtsa. Vajon mi vezette a minisztériumot ilyen értelmű módosítvány keresztülvitelét szorgalmazni? Később újból átgondolták e szabályt, s az ügyrend végső tárgyalásánál, a december 19-i közgyűlés alkalmával mégis az eredeti változathoz tértek vissza.⁵⁴⁵

⁵⁴⁴ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁴⁵ BML K. 761/I./1875./1.

A jegyzőkönyvek vezetése a kamarai titkár feladata volt. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kellett a jelen lévőket, valamint a meghozott határozatok „kifejtését”, az előadók neveivel együtt, ha pedig valamely kisebbségi véleményhez írásos előterjesztést is benyújtottak, azt csatolni kellett a jegyzőkönyvhöz. Ennek indoka az volt, hogy amennyiben kisebbségi vélemények is előfordulnának, azokat ne a „jegyzőkönyvet vezető titkár kénytelenítessék fogalmazni”⁵⁴⁶. A jegyzőkönyv hitelesítésére 3 tagot kellett választani, kivéve, ha a gyűlés több egymást követő napon folyt, ilyenkor a folytatólagosan tartott gyűlés megnyitásával együtt a közgyűlés által volt hitelesítendő az előző napi jegyzőkönyv.

A tagok indítványozhatták a tárggyal összefüggő okmányoknak a felolvasását, ám a közgyűlés döntött arról, hogy ennek elrendelését szükségesnek tartja-e. A tervezet szerint minden esetben meg kellett volna történnie ennek, ám a végső változatba mégiscsak a közgyűlés belátásán múló fakultatív verzió került, tekintve, hogy egy ügy tárgyalása túlságosan is hosszúra nyúlhatott volna, hogyha „*egyres tagok szeszélyétől függően*” mindig sort kellett volna keríteni a felolvasásra.⁵⁴⁷

3.3.3. A választmány

A közgyűlés határozatainak végrehajtásáról a választmánynak kellett gondoskodnia, törvényben felsorolt feladatai között is ez szerepelt az első helyen (27. §), a választmány volt tehát a kamara valódi operatív szerve. További, a rendtartásban szereplő választmányi tárgykörök voltak a lajstromok vezetése az ügyvédekről és a jelöltekről, melybe értelemszerűen beletartozott az ezekbe való felvételről való döntés is. E szerv állította ki az igazolásokat az ügyvédjelöltek gyakorlati idejéről, s magaviseletéről, választotta meg a szükséges tagokat az ügyvédi vizsga vizsgálóbizottságába. Pártfogó ügyvédek kirendelésékor a bíróság felhívására szintén a választmány járt el, illetve adott véleményt ezen ügyekben, amennyiben vagyontalan felek képviselőjére került sor. Az is ide tartozott, ha a kijelölt ügyvéd ellen a fél kifogást emelt, vagy ha maga az ügyvéd kérte felmentését, valamely számára megengedett kifogással élve. Szintén a választmány hatáskörébe tartozott az eljárás, ha az ügyvéd a kirendelést el nem fogadta, ám a törvényben meghatározott indokokkal nem tudta (vagy nem is akarta esetleg) ezt a döntését alátámasztani. Ekkor viszont már fegyelmi útra

⁵⁴⁶ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁴⁷ BML K. 105/I./875.

terelődött a kérdés. Alapvetően a választmány kezébe volt letéve egyébként is kamara fegyelmi jogkörének gyakorlása, amelyről a későbbiekben még részletesen lesz szó. A kamarai vagyont és a rábízott alapítványi vagyont kezelte, előkészítette a közgyűlés számára az igazságüggyel kapcsolatos reformok, javaslatok, vélemények tárgyalását, valamint feladata volt az igazságügyi miniszterhez felterjesztendő éves jelentés elkészítése is. A kamarai választmány teendői azonban nem zárultak le ennyiben. Maga a törvény is úgy fogalmazott, hogy gyakorlatilag minden teendő, amelyet az ügyvédi rendtartás megállapít, a választmány által intézendő el, amennyiben az nem képezi közgyűlés tárgyát.

Az ügyrendben tovább részletezték a választmányi hatásköröket. A pécsieké összefoglalóan úgy fogalmazta meg ezeket, hogy általában a kamara belkezelési ügyei tartoztak ide, illetve mindazok, amelyeket a törvény, vagy a kamarai ügyrend a választmányhoz utalt, és amelyek egyúttal sem a közgyűlés, sem az egyes tisztségviselők kizárólagos ügyköréhez nem tartoztak (PÜK ÜR. 40. §). Példálózva említette ezt követően a legfontosabbnak tartottakat. Ilyenek voltak tehát különösen: nemcsak joga, de kötelessége is, hogy az ügyvédi kar becsülete és tekintélye, jogainak és érdekeinek a megóvása, illetve a kamarai tagok és az ügyvédjelöltek kötelességteljesítésének ellenőrzése céljából minden intézkedést megtegyen, amelyeket a jogszabályi keretek között szükségesnek és hasznosnak tart. Ugyanezen okoknál fogva előterjesztéseket tehetett akár a törvényhozásnál, akár bíróságoknál vagy hatóságoknál, sérelmes határozatokkal szemben jogorvoslással élt, s a kamara tagjaira nézve kötelező határozatokat hozhatott, amelyek foganatosításáról is gondoskodott. Küldöttei által negyedévenként köteles volt megvizsgálni a kamara pénztárát és a számadásokat, ezekről a közgyűlésnek véleményt adni. Előkészítette a közgyűlés elé kerülő tervezeteket, mindenekelőtt az ügyrend változtatása irántikat, és az éves költségelőirányzatra vonatkozót, minden ide betérjesztendő indítványt előzetesen véleményezett. Kezelte a kamara gazdasági ügyeit, bérelte és felszerelte a kamara helyiségét. Felfogadta a kamarai irodai és szolgaszemélyzetet, de azok fizetését már a közgyűlés állapította meg – hangsúlyozták az ügyrend tárgyalásakor –,⁵⁴⁸ továbbá gondoskodott a különböző díjak, illetmények, bírságok, stb. beszédéről, illetve szükség szerint behajtásáról. A bírságok jótékony célra fordításával is a választmány foglalkozott. A minisztérium ellenére, amely némely feleslegesnek talált fordulatot

⁵⁴⁸ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

elhagyni javasolt, e szakasznál is az eredeti szerkezethez és annak részletező megfogalmazáshoz ragaszkodtak a pécsiek, „*annál is inkább [...] mert ez az ügyv. rendt. 27. §-val teljes összhangban van*”, s mivel az ügyrend célja a törvény alkalmazásának a „*közelebbi és tüzetesebb meghatározására szolgálni*”, így egyáltalán nem vélték feleslegesnek a szövegben a törölni kívánt szavakat.⁵⁴⁹

A pártfogó ügyvédek kirendelésének részletszabályit is e helyütt állapították meg. E kirendelés maga a törvény alapján a bíróság felhívására történt. Kicsit túlterjeszkedett hatáskörén a kamara, amikor eredetileg úgy fogalmazott az ügyrend e szakasza, hogy ez akkor történik meg „*ha a felhívás törvényes alappal bír*”.⁵⁵⁰ Vagyontalan felek részére ugyanis 1875 előtt az eljárásjogi törvény, az 1868:LIV. tc előírása szerint a bíróság rendelt képviselőt, de a bíró más esetben nem volt feljogosítva arra, hogy a fél részére hivatalból rendeljen ügyvédet, még akkor sem, ha a képviselő állítása valamely, a fél rovására írható oknál fogva vált szükségessé.⁵⁵¹ Az ügyvédi rendtartás bevezetését követően viszont az ún. szegényügyvéd kirendelése az ügyvédi kamara választmányának hatáskörébe került, mely tehát a bíróság felhívására meghatározott sorrendben jelölte ki tagjai közül a pártfogó ügyvédet. Szó sem volt arról tehát, hogy itt a kamarának valamiféle beleszólása lett volna abba, hogy megilleti-e a felet a pártfogó ügyvédi képviselőt, ezt a bíróság rendelte a vagyontalan perlekedő feleknek, általában kérelemre. Ez esetben arról született határozat, hogy az illető szegényjogon perelhet-e, ekkor járt neki ezzel együtt pártfogó ügyvéd is. Vagyis a polgári törvénykezési rendtartás szerint e kérdés eldöntésére egyértelműen és kizárólag a bíróság volt hivatott, az ügyvédi kamarának nem állott hatalmában e döntést megkérdőjelezni, annak törvényességéről dönteni. Így természetesen a fenti szövegrészt ki kellett hagyni a szakaszból. A választmány haladéktalanul értesítette a kirendelésről a felhívó bíróságot, az érintett ügyvédet és a felet is. Ennek ellenére mégis találok olyan ügyet, amelyben a pártfogó ügyvéd kirendelése iránti kérvényt a szekszárdi királyi törvényszék 1875/4805. számú végzésével az ügyvédi kamarához áttette. Az ügyben az ügyvédi kamara választmánya adott helyt magának a kérelemnek, rendelt pártfogó ügyvédet, s

⁵⁴⁹ BML K. 553/I./875. jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből (a 12. ponthoz)

⁵⁵⁰ PÜK ÜR 41. §

⁵⁵¹ Abban az esetben, amikor a bíróság a felet a sommás eljárásban képviselő állítására kötelezi, „*ezen megbízott képviselőt nem a bíró, hanem maga a fél rendeli. Az ellenkező eljárás gyámkodási eljárás volna, s az egyéni szabad rendelkezési joggal ütközne össze.*” HERCEGH 262. ill. 272.

azt is kimondta a határozat, hogy erről a kérvényező és kirendelt ügyvéd mellett természetesen „*a szegszárdi királyi tszék végzésileg értesítendő*”.⁵⁵²

Az ügyvédek kötelesek voltak elvállalni e kirendelést, mintegy annak fejében, hogy a felek perbeli képviselétével élethivatásszerűen csak ők foglalkozhattak.⁵⁵³ Más magyarázat szerint „*az ügyvédi kar a szegény ügyefogyottak védelmét mindig becsületbeli kötelességének tekintette*”, s e szokás már annyira gyökeret vert nemcsak nálunk, hanem minden művelt államban, hogy inkább ennek elvonása lenne sérelmes az ügyvédekre nézve.⁵⁵⁴ Erre történő hivatkozással törték át azt a nézetet, amelyet már a törvényjavaslat indokolása is magáévá tett, tudniillik, hogy alapvetően „*az ügyvédet vagyontalan felek ingyen való képviselésére jogi szempontból kötelezni nem lehetne; mert senki sem kényszeríthető arra, hogy másoknak ingyenszolgálatokat teljesítsen*”.⁵⁵⁵ A törvény azonban módot adott kivételesen a képviselőlet megtagadására. Nem kellett eszerint elvállalnia ezt annak, aki érdekelt volt az ügyben, akár közvetve is, aki az ellenérdekű felet bármely más ügyben képviselte, netán vele rokonságban, sógorságban állt, annak gondnoka vagy gyámja volt, vagy vele bérleti viszonyban állt. További okot szolgáltatathatott a pártfogó ügyvédkénti kirendelés visszautasítására, ha a per az ügyvéd lakhelyén kívüli bíróságon indult, illetve, ha ő „*ilyen képviselőletekkel már is aránytalanul terhelve*” volt.⁵⁵⁶ Később a gyakorlat „illesztett” be egy újabb esetet, amely szerint akkor is felmentendő a pártfogó ügyvéd, ha igazolja, hogy ügyfele más jogainak kijátszását célozza, hiszen ebben az esetben egyébként is megtagadható a képviselőlet.⁵⁵⁷ A bíróság általi gondnokrendelésre szintén ezek a szabályok vonatkoztak. (Az 1871-es tervezetben még nem szerepelt így, de az ügyvédegylet javasolta, hogy a bíróság általi gondnokrendelés esetére is ki kell mondani a visszautasítási lehetőséget.⁵⁵⁸) Csak az első tervezetben kapott helyet a mentesülésnek az a lehetséges módja, ha az ügyvéd arra hivatkozhatott, hogy az ügy, melynek képviselőletét rábíznák, alaptalan. Maguk az ügyvédek szólaltak fel a szakmai vita során ez ellen, mondván, hogy erre való hivatkozással túlságosan könnyen „*elodázzhatna magától*” bármely ilyen képviselőletet az ügyvéd.⁵⁵⁹ Ha a kijelölt ügyvéd a képviselőlet alól fel kívánta mentetni

⁵⁵² BML K. 537/I./1875./635. sz. a szeptember 4-i választmányi ülés jegyzőkönyve

⁵⁵³ FALCSIK 127.

⁵⁵⁴ 1871. tervezet Indokolás 56–57.

⁵⁵⁵ ÜRT Indokolás a 66. §-hoz (az elfogadott törvényben 50. §)

⁵⁵⁶ 1874: XXXIV. tc. 50. §

⁵⁵⁷ BML B. 25./I./1877.

⁵⁵⁸ BÜE Évkönyv 1871. 72. Pedig az erre vonatkozó külföldi irodalom, és a bírói gyakorlat is úgy foglalt állást, hogy az alaptalanság visszautasítási ok lehet. BRESLAUER 24–25.

⁵⁵⁹ BÜE Évkönyv 1871. 72.

magát, arról, csakúgy, mint abban az esetben, ha a folyamodó félnek lett volna kifogása ellene, a választmány határozott. Ezt a hatáskört egy évtizeddel a rendtartás megalkotását követően, egy konkrét ügy folyamányaképpen, amelyben a szegedi ügyvédi kamara és a nagyikindai királyi törvényszék között „hatóságkörü” összeütközés merült fel, az igazságügyi miniszter körrendeletével meg is erősítette: „*pártfogó ügyvéd fölmentést kérő folyamodványa fölötti határozathozatal a kamarai választmány hatásköréhez tartozik*”. Az ügy maga azért érdekes, mert ebben az ügyvédek által már korábban fölpanaszolt ama joghézaghoz hasonló ok miatt kerekedett vita, mely szerint a törvény nem mondta ki, hogy visszautasítható a (pártfogó) képviselő „*a per igazságtalansága – illetve sikertelensége*”, vagyis alaptalan perlekedés okán. A miniszteri körrendelet azt is kifejtette, hogy ez, mármint hogy e körülmény az ÜRT 50.§-ában nem szerepel, „*indokul szolgálhat [...] a felmentő kérelem megtagadására, de semmi esetre sem szolgálhat indokul a kamara választmánya hatósági körének leszállítására*”.⁵⁶⁰

Visszatérve a pécsi kamara ügyrendjére, az ezzel kapcsolatban azt is előírta, hogy a kirendelésnél a felhívó bíróság székhelyének az ügyvéd lakhelyétől való távolsága figyelembe veendő, s az egy helyben lakó ügyvédek közül a betűrend elvét kellett követni. Sőt, az ilyen ügyekre nézve, csakúgy, mint gondnokrendelés esetére, csődügyekben perügyelői szerep betöltésére, betűsoros jegyzékek vezetését határozták el. Ezeket – figyelembe vétel végett – a törvényszékeknek és járásbíróknak a kamara évente megküldi. A minisztérium nem értett egyet azzal, hogy ilyen jegyzékek vezetésére szükség illetve mód legyen, és leiratában kifogásolta a vonatkozó bekezdéseket. A kamara azonban ragaszkodott az eredeti szövegezéshez és ehhez a konstrukcióhoz, így a minisztériumi leirattal szemben is változatlanul fenntartotta e szakaszt ezzel a tartalommal. Indokuk erre elsődlegesen az volt, hogy ezáltal „*a törvényszékek egyes bírái által gyakorolni szokott kegyosztások esetei kimutathatók lévén a visszaélések [...] szembeötlőkké és könnyen felismerhetőkké lesznek*”.⁵⁶¹

Úgy tűnik, az ügyvédség maga a minisztériumnál nagyobb jelentőséget tulajdonított annak a kérdésnek – minden bizonnyal a gyakorlatból merített tapasztalataik okán –, hogy a választmány által megállapított sorrend „*igazságos és méltányos*” legyen. Erre utalt a budapesti ügyvédegyletnek még az 1871-es

⁵⁶⁰ 11685/1884. sz. IM körrendelet, BML B. 176/I./884.

⁵⁶¹ BML K. 553/I./875. a jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből (13. pontoz)

törvénytervezethez fűzött módosító javaslata is, amely az előbb idézett szavakat tartalmazó pontosítással egészítette volna ki a párfogó ügyvéd rendelkezésre vonatkozó szabályt.⁵⁶² Hasonló álláspontot tükröz az a szintén ugyanebben a dokumentumban található megjegyzés, amely a javaslat hiányaként róttá fel, hogy a gondnokok és csődperügyelők kijelölésének joga nem szerepel a választmányi hatáskörök között, pedig ezt látnák szinte az egyedüli biztosítéknak arra, hogy a legtöbb bíróságnál „*tapasztalt visszaéléseknek eleje fog vétetni, és hogy úgy a tiszteletbeli mint a jövedelmező tisztségek betöltésénél egyedül a méltányosság és jogosság szempontja lesz mérvadó*”.⁵⁶³ Ezt a törvény előkészítői nem tartották szükségesnek hangsúlyozni, de a kamarai ügyrendekben (különbéle módokon) gondoskodtak ennek megtartásáról. Szintén betűsorrend szerint írta elő a jegyzék vezetését a budapesti ügyvédi kamara, míg a kecskeméti például a kamarai lajstromba történt bevezetés sorrendjét fogadta el irányadónak.⁵⁶⁴ A sorrendtől való eltérésre csak kivételesen kerülhetett sor, amennyiben valakivel szemben törvényes kifogást emeltek, vagy a fent említettek miatt felmentették a képviselőt ellátása alól, az így „mentesült” ügyvédre esett a következő kirendelés.⁵⁶⁵

Látszik, hogy ezeket a feladatokat inkább teherként fogták fel, mert úgy fogalmazott az ügyrend, hogy ha valaki párfogó ügyvédként már többrendbeli perben működött, akkor ezek a további kirendeléseknél a „*javára számítandók*”, hasonlóképpen az önkéntesen vállalt szegényvédelem. Természetesen ez a felfogás összefüggött a rendtartás ama rendelkezésével, hogy az ilyen képviselők esetén az ügyvéd a díjait csak annyiban tudta igényelni, amennyiben azokban a bíróság az ellenfelet marasztalta el, netán a képviselt fél bármi módon vagyonhoz jutott. Lényegében tehát a párfogó ügyvédi képviselőt az esetek túlnyomó többségében voltaképpen ingyenes képviselőt jelentett. (Az 1871-es tervezet még kifejezetten úgy is fogalmazott, hogy az ügyvéd a vagyontalan perlekedőket bíróság előtt ingyen köteles képviselni. Ráadásul akkor ezzel a szakasszal kapcsolatban az ügyvédegyelet csak azt a kifogást emelte, hogy az szerkezetileg nem a megfelelő helyen szerepel a törvénytervezetben.)⁵⁶⁶

⁵⁶² BÜE Évkönyv 1871. 75.

⁵⁶³ BÜE Évkönyv 1871. 73. Mások is arra mutattak rá, hogy e téren tapasztalható a legtöbb protekció, azok javára, akik „*akik a törvényszékek több rendbeli tagjainak, vagy az illető referensek különös jó hajlamait maguknak megszerezni tudták*”. KÖVÁRY 139.

⁵⁶⁴ BÜK ÜR 50. §, KÜK ÜR 21. §

⁵⁶⁵ Ugyanígy az imént említett másik két kamara ügyrendje szerint is.

⁵⁶⁶ BÜE Évkönyv 1871. 70.

A választmány ellenőrizte is a törvény értelmében a kirendelt ügyvédek működését. Amennyiben az illető törvényes indok hiányában vonakodott volna ellátni a képviseletet, avagy az így rábízott ügyet hanyagul vitte, ellene fegyelmi eljárásnak volt helye, s a választmány az ő költségére új ügyvédet rendelt.

Az első esztendőben a pécsi kamara kerületében polgári ügyben mindössze 7 pártfogó ügyvéd, büntető ügyben 10 védő kirendelésére került sor.⁵⁶⁷

A fentiek tekintetbe vételével azt mondhatjuk, hogy míg a közgyűlési tárgykörök felsorolása taxatívnak tekintendő, addig a választmányi ügyeké korántsem az – sem a törvényben, sem az ügyrendi szabályokban.

Az első két év gyakorlatát megvizsgálva 1875 őszétől a választmányi jegyzőkönyvek tanúsága szerint a választmány elé kerülő ügyek típusai szerint kiemelkedően a legtöbb ügy a kamarák közti lajstromokról történő tájékoztatásokból származott. Minden ügyvédi kamara köteles volt ugyanis a névjegyzékükben történő változásokról értesíteni a többi ügyvédi testületet, így az abból való törléseket, oda való felvételeket, de akár lakhelyváltozásból, vagy a kamarai tisztviselők személyében történő változásokról is. Úgyszintén olyan esetek is előfordultak, amikor a pécsi ügyvédi kamarát kérte fel valamely másik hivatal vagy hatóság a névjegyzék hivatalos megküldésére. Ha nem is ennyire, de szintén jelentős számot tettek ki azon ügyek, ahol a saját lajstromok vezetésével foglalkoztak (felvétel, törlés), értve ez alatt az ügyvédi lajstromokat és az ügyvédjelölteket is. Utóbbiak vonatkozásában a gyakorlat megkezdését, a gyakorlati hely megváltozását, illetve a gyakorlat beszüntetését rögzítették, továbbá a jelölteknek az ügyvédi vizsgára való felterjesztését is a választmány végezte, valamint ide érkeztek vissza a gyakornokok vizsgájáról szóló jelentések is. Harmadik legjelentősebb kört tették ki a panaszokkal kapcsolatos eljárások és fegyelmi ügyek, hiszen ezek esetében is először a választmány elé került a kérdés, s ott született döntés arról, hogy fegyelmi bírósághoz teszik-e át az ügyet. Külön sorszám alatt intéztek minden egyes aktust, tehát ha például valamely kérdésben fellebbezést nyújtottak be, akkor új számot kapott az erről való döntés: a felterjesztés, avagy a kérelem hivatalból történő elutasításra, majd a felsőbbírószági határozat tudomásul vétele, és az annak megfelelő intézkedés is. Ezek, mármint a fellebbezések nagyobb része lajstrommal kapcsolatos volt, de más kamarai határozatok elleni

⁵⁶⁷ BML K. 393/I./1876./4. melléklete

fellebbvitel is előfordult. A választmányi ülési jegyzőkönyvekben található ezen kívül néhány olyan sorszám, amelyek alatt elsősorban az igazságügyi minisztériumtól érkezett leiratok tudomásul vétele szerepelt, ezek javarészt szabályzatokat, körrendeleteket jelentettek, illetve valamivel alacsonyabb számban más hatóságoktól érkező átiratok, bejelentések is szerepeltek (pl. ügyészségek, magyar központi bizományi iroda). A kamarák egymás közti levelezéséből kiemelkedők azok a javaslatok, minisztériumhoz intézendő „feliratok”, amelyeket a felső felterjesztés előtt egymásnak is véleményezésre megküldtek, ilyenekről még lesz szó. A fentebb említett pártfogó ügyvéd kirendelésére, vagy bírósági megkeresésre védő kijelölésére is sor került néhány esetben. A tagsági illetménnyel, illetve bizonyos esetekben annak megállapításával is kellett foglalkozni néhányszor. Előfordultak még különböző (tehát nem panasz- illetve fegyelmi ügyekben) tagokkal kapcsolatos intézkedések, pl. bejelentések elfogadása, felhívás nyilatkozattételre, új határidő tűzése, stb. Egy-egy, esetleg kettő ügydarabot jelentettek továbbá a következő kérdések is: közgyűlés elé kerülő kérdés véleményezése, illetve indítványok betérjesztése a közgyűlés elé; nem szabályszerű ügyvédi működésről szóló bejelentés, betérjesztett okmányok visszakérése, irat kézbesítése más kamara megkeresése folytán, elhunyt ügyvéd iratainak leltározásáról szóló jelentés, bírósági ítélet közlése ügyvéddel a kamarán keresztül, kamarai alkalmazott alkalmazásával kapcsolatos kérdések (pl. felmentése), kamarai tagság igazolása kérelemre, zugirász elleni büntető ítélet közlése a királyi ügyésszel, ügyvédekkel kapcsolatos kérvény elintézése. Ami az ügyek tárgyalásának sorrendjét illeti, a választmányra nézve ezt nem szabályozta az ügyrend, de a pécsi kamara gyakorlatát megvizsgálva ez úgy alakult, hogy az üléseken először a lajstrommal kapcsolatos ügyeket tárgyalták, ezt követték a különböző, mással összefüggő leiratok és átiratok, majd végül a panasz- és fegyelmi ügyek.⁵⁶⁸

Nem esett viszont még szó arról, kik lettek a választmány tagjai. Nos, az elnevezés magáért beszél, itt már (ellentétben a neoabszolutizmus-kori „választmánnyal”) valódi választásról lehet beszélni, mint e szervet létrehozó aktusról. Az erre vonatkozó alapvető szabályokat természetesen a törvény rögzítette. Így minden ügyvédi kamara három évre választotta meg a választmányát. A választásban az illető kamara összes tagja részt vett. Mindenkire egyben szavazni is lehetett, bár ezt nem rögzítette a jogszabály, mégis következett ez egyértelműen abból, hogy kizáró okként

⁵⁶⁸ BML K. 1875–76.

csak azt jelölte meg, amennyiben valakit fegyelmi vagy büntető eljárás során hivatali vagy egyéb büntett, vagy vétség miatt megfenyítettek. Ha az illető ügyvéd újabb büntetés alá nem esett, három év után mentesült, s ez a kizárási ok vele szemben megszűnt. Természetesen ugyanezen okoknál fogva, ha bármely választmányi tag ellen fegyelmi- vagy büntetőeljárás indult, akkor annak lezárultáig tisztségét nem gyakorolhatta.

A szavazás maga titkosan, ún. választási jegyek leadásával történt. Ezt mindenkinek a választásra kitűzött közgyűlésen személyesen kellett leadnia, kivételképpen azonban megengedték, hogy a nem a székhelyen lakó ügyvédek ezt a kitűzött napon zárt, lepecsételt borítékban beküldhessék, s ez is érvényes szavazatnak számított. A viszonylagos szótöbbség, vagyis a jelenlévők többsége önmagában nem volt elég valakinek a megválasztásához, az érvényességhez szükséges volt egyrészt, hogy a kamrai tagok legalább fele vegyen részt a szavazásban, az eredményességhez pedig az, hogy a jelölt az összes tag legalább egy harmadának szavazatát megnyerje. Ha ilyen módon érvénytelen vagy eredménytelen lett a szavazás, akkor új választást kellett elrendelni, amely során már megelégedtek a relatív többséggel. Előállhatott olyan helyzet, hogy néhányan éppen megegyező számú szavazatot kaptak, azonban a választmány törvényi létszáma nem engedte, hogy mindegyikük bekerüljön a grémiumba. Ebben az esetben az elnök sorshúzással döntötte el a kérdést. Hogyha a három éves időtartamon belül ürült meg valakinek a helye, akkor nem került sor emiatt új választás kiírására, hanem az elnök feladatává tették, hogy a korábbi választás során a következő legtöbb szavazatot kapott személyt hívja meg a testületbe.

A választmányi tagok között kiemelt szerepet töltöttek be a kamarai tisztségek viselői. Ezek meghatározása körül különösebb vita nem támadt, egyedül az első törvénytervezet „jegyző” megjelölésével nem voltak kibékülve az ügyvédek. Ők saját javaslatukban és későbbi véleményükben is annak adtak hangot, hogy a titkár címzés az, amelynek használata elterjedt és megszokott, „*tanusítják az ország összes ügyvédegyletei is, – hogy attól eltérni helyes ok fenn nem forog*”.⁵⁶⁹ Továbbá nemcsak az ügyvédi testületek, hanem a kereskedelmi- és iparkamarák, sőt bizonyos gazdasági társaságoknál is ez volt az általánosan alkalmazott kifejezés, s úgy vélték, az ügyvédi kamarák sem lesznek hátrébb valók ezeknél, hogy ne használhassák e titulust.

⁵⁶⁹ BÜE Évkönyv 1871. 72.

Az elnökön, elnöki helyettesen, titkáron, kamarai ügyészen és pénztárnokon kívül a budapesti kivételével minden kamarának a választmánya nyolc rendes és négy póttagból állt, a fővárosi ügyvédi kamara – létszámára való tekintettel tizenkét választmányi és hat póttaggal rendelkezett. Az eredeti ügyvédegyleti törvénytervezetben még csak annyi szerepelt volna, hogy legalább 12 tagból alakul a választmány.⁵⁷⁰ Ettől a minisztériumi tervezetek, majd a későbbi törvény azért tértek el, s határozták meg fix módon a választmány tagjainak számát, mert – tekintettel arra, hogy a kamarák viszonylag kis létszámúak lesznek – nem látták volna jónak túl nagyra szabni ehhez képest ezt a számot. Nemcsak azért, mert az bizonyos a hatékony ügyintézés nehezítette volna. Az optimális létszám meghatározásánál arra is tekintettel voltak, hogy *„minél nagyobbra szabatik a választmányi tagok száma, annál inkább lehet tartani attól, hogy a személyes tekintetek tulsulyra vergődhetnek, és a választmány hatóságát nem fogja kellő szigorral gyakorolni”*.⁵⁷¹ Ugyanezen előbbi indoknál fogva vetették el azt a megoldást is, hogy a tagoknak egy harmada minden évben – a budapesti ügyvédegylet javaslatában foglaltaknak megfelelően sorsolás útján, az utolsó évben a választás kora szerint –, kilépjen, s helyettük évente újakat válasszanak. Az egylet ugyan véleményében is az általuk javasolt eljárás mellett állt ki annak *„elismert helyességénél, valamint megszokottságánál fogva”*⁵⁷², ám érvelésük nem járt sikerrel. Előírás volt még, hogy a tagok közül három, a póttagok közül legalább egy (Budapesten kétharmad részük) a kamara székhelyén lakjon. A titkár, ügyész és pénztárnok megválasztásánál is lehetőleg ez volt az elvárás.

A kamarai tisztségek betöltését és a választmányi tagság ellátását minden egyes (megválasztott) tag számára kötelességgé tették, amely alapvetően ingyenesen végzendő. A választást nem lehetett visszautasítani, pontosabban, csak az utasíthatta vissza a tisztséget, aki az azt megelőző három évben is választmányi tagként működött. Négyszáz forintig terjedő bírságban marasztalhatták azt, aki vonakodott a tisztséget elfogadni vagy betölteni, feladatát ellátni. A pécsi kamara életében nem egyes konkrét személyekkel, hanem többekkel, pontosabban a választmány tolna megyei tagjaival kapcsolatban fordult elő ilyen, legalábbis a többszöri figyelmeztetés után a bírsággal történő fenyegetés. Ők ugyanis *„korábbi felhívásuk dacára is a választmányi és*

⁵⁷⁰ Törvényjavaslat az „Ügyvédrendtartás” tárgyában. Magyar- és Erdélyország számára. (A rendes ülés szövegezése szerint.) 42. § BÜE Évkönyv 1870. 89.

⁵⁷¹ 1871. tervezet Indokolás 59.; ÜRT Indokolás a 18–34. §-hoz

⁵⁷² BÜE Évkönyv 1871. 73.

fegyelmi üléseken meg nem jelennek 's elmaradásukat sem igazolják".⁵⁷³ Hogy mi okozta e távolmaradást, vajon a távolság-e, vagy olyan körülmények, amelyek – a kamarák alakulásakor már említettekhez hasonlóan – esetlegesen a két megye közti ellentétre vezethetők vissza, nem derült ki.

A közgyűlés kizárólag a titkár, az ügyész és a pénztárnok számára állapíthatott meg éves fizetést, a többiek csak a kamara érdekében és megbízásából tett kiadásai, költségeik megtérítésére váltak jogosulttá. Pécsen az előbbiekről részére – sorrendben – 600, 400 illetve 200 Ft-ot szavaztak meg első alkalommal, „*akképp, hogy a fizetések összegei [...] a jövő évi rendes közgyűlésen lesznek az elmúlt évre is utólag az illető tisztviselők által akkoron kimutatandó munkaterjedelemhez képest végleg megállapítandók*”.⁵⁷⁴

A választmányi ülésekről az ügyvédi rendtartás csak annyiban rendelkezett, hogy itt is meghatározta az határozatok meghozatalának feltételeit: az elnökön kívül általában elegendőnek találta két fő részvételt ehhez, míg bizonyos esetekben – az ügyvédi lajstromba való felvétel és az abból való törlésről szóló döntések meghozatala, továbbá a választmány elé tartozó csekélyebb ügyvédi kötelességzegések elbírálása: a rendes fegyelmi eljárás mellőzésével történő megintés vagy rendreutasítás – ennél többen, elnök plusz négy főnek kellett részt vennie. Az érvényes határozathozatalhoz szükséges tagok számát azért nem szabták magasabbra, mert nem szerették volna, ha ezáltal a kamarai szervek működése hátráltatják, azaz „*nehogy a határozathozatalt egyesek hanyagsága vagy közönyössége lehetlenné tehessék*”.⁵⁷⁵ Minden további részletszabály megállapítása az egyes kamarákra lett bízva.

A pécsi ügyvédi kamara ügyrendjében a tervezethez képest talán a legtöbb változtatás a választmánnyal kapcsolatos szabályozásban volt, ezzel volt összefüggésben a legtöbb vita és különvélemény is, bár ezen belül is főként a választmány mint fegyelmi hatóság eljárása körüli kérdésekben. Az is igaz, hogy az ügyrendnek ez, a választmányról szóló, a legterjedelmesebb része. Mivel a fegyelmi jogkör gyakorlásának külön fejezetet szenteltek, e helyen a választmányra vonatkozó általános szabályokat, és az igazgatási ügyekben való ügykezelését ismertetem.

⁵⁷³ BML K. 738/I./1875./951.

⁵⁷⁴ BML K. 761./I./1875./4.

⁵⁷⁵ 1871. tervezet Indokolás 59.

A választmány havi rendszerességgel volt köteles ülésezni, ám természetesen mindannyiszor, ahányszor arra szükség mutatkozott, ennél gyakrabban is. A szükségességről az elnök döntött, mégpedig az „*ügyek halmaza vagy természetéhez képest*”. Ez már maga kompromisszum eredménye lett, hiszen a bizottság még azt hozta javaslatba, hogy annyiszor kell ülést tartani, amennyiszor azt a választmány többsége szükségszerűnek tartja. Ezzel azonban könnyen megbénulhatott volna a működés, hisz mindannyiszor, ahányszor a rendes választmányi ülések közti összeülésre kellett volna sort keríteni, valamilyen módon meg kellett volna szerezni a tagok többségének hozzájárulását ehhez, sőt „*egy ép azon ülés egybehívása, melyből e többségi határozat hozandó lenne sohasem eszközölthetnék*”.⁵⁷⁶ A közgyűlés is elfogadta tehát azt a véleményt, hogy ilyen esetben az elnököt fel kell hatalmazni azzal a joggal, hogy a sürgősségre tekintettel haladéktalanul intézkedhessék, s döntsön a választmány összehívásáról, különösen, hogy olyan eset is van, amikor erre a törvény szab záros határidőt.

Nem a választmányról szóló részben szerepelt volna, ám mégis ide tartozik egy elvi jellegű megállapítása a pécsi kamarai választmánynak, melyet a közgyűlés is elfogadott. Az elnöki feladatokkal és jogosultságokkal kapcsolatban a bizottsági tervezetben szerepelt volna egy bekezdés, mely szerint az elnök évnegyedenként állapította volna meg előre a választmányi tagok behívásának sorrendjét. Ezzel összefüggésben – jogosan – az alábbi álláspontra helyezkedtek: minden választmányi tag megkövetelheti, hogy a választmányi üléseken ne mellőzzék, „*az ülésekre tehát minden egyes választmányi tagot annyiszor amennyiszor mulhatatlanul meghívni kell*”.⁵⁷⁷ Épp ezért nem szerepel sem az az ügyrendben, hogy pl. hány választmányi tagot kell meghívni az ülésekre (mindet), illetve ezért maradt ki a sorrend megállapítása is. (Egyébként is ellentmondás keletkezett volna, ha ezt szerepeltetik, mert egy másik – ám utóbb szintén kihagyott – szakasz arról rendelkezett volna, hogy a tagokat betűrend szerint kell meghívni.) A meghívás módjáról – attól eltekintve, hogy a póttagokat csak a rendes tagok akadályoztatása esetén kellett behívni – az ügyrend első verziója nem rendelkezett, azt utólag, a minisztérium felhívására pótolták. Eszerint a tagokat helyben, vagyis Pécsen ún. meghívó jegy kézbesítése, vidéken pedig levelezési lap küldésével kellett meghívni az ülésekre. Annak érdekében, hogy szükség esetén az elnök a póttagok meghívása által tudjon gondoskodni határozatképes ülés tartásáról, a

⁵⁷⁶ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁵⁷⁷ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

megjelenésben gátolt választmányi tag köteles volt jelenteni akadályoztatását az elnöknek. Erre külön határnapot nem szabtak, elegendőnek találták az „*ideje korán*” kifejezéssel nyomatékosítani, hogy ezt megfelelő időben meg kell tenni. A tárgysorozatot mellékelni nem kellett, azt a titkári hivatalban tekinthették meg a választmány tagjai. Újonnan betoldott szakaszként a bizottsági és a választmányi javaslat ellenében, közgyűlési vita után vették fel ama rendelkezést, hogy a választmányi tagok a választmányi üléseken való részvételükért sem fuvar-, sem napidíjat nem követelhettek. Mindez egybevágott azzal a törvényi rendelkezéssel, hogy ingyenesen látják el hivatalukat, bár az ügyvédi rendtartás megengedné az indokolt költségek megtérítését. Erre hivatkozott Eötvös Lajos, amikor e szakaszhoz különvéleményt nyújtott be. Úgy vélte, a választmányi tagság így nem egyforma terhet ró a tagokra, hisz a Pécselt lakóknál ily kiadások fel sem merülnek, míg a vidéki tagokra nézve igenis indokolt lehetne a választmányi ülésekre való utazásuk, illetve előre meghatározott összegű szállás- és napidíj felszámítása a kamarával szemben.

Sajátos megoldásként a választmányi üléseken az ügyrend csak a szorosán vett választmányi tagoknak adott szavazati jogot, a tisztviselőknek nem. Ezt a közgyűlés ugyan elfogadta, de ellene írásbeli különvélemény is érkezett. Ebben Bubreg Antal a törvényre hivatkozással azt fejtette ki, hogy az ÜRT 22.§-a és az ügyrend szerint is, a tisztviselők éppúgy a választmány tagjai közt soroltnak fel, s a közgyűlés döntése nem foszthatná meg őket e minőségüktől, s ennek megfelelően szavazati joguktól: *„ha pedig a tisztviselők a választmány tagjai, ebből azon joguk, hogy a választmány tanácskozásán részt vehessenek és szavazhassanak, – önkényt következik”*.⁵⁷⁸ Ha a törvényhozó szándéka nem ez lett volna, külön sorolta volna fel a kamarai tisztviselőket, s külön említette volna a választmányt. Ám ő is egyetértett azzal, hogy *„az esetben a midőn oly kérdés tárgyalatik, amely valamely tisztviselő teendőihez tartozik, az illető tisztviselő a személyes kérdésben nem szavazhat, az magától értetődik”*.⁵⁷⁹ Később, úgy tűnik, jobban meggondolták e kérdést, s – bár a minisztérium ebben nem látott semmi kivetnivalót – ugyanazon a közgyűlésen, amelyen a felügyeleti szerv által megkívánt módosítási javaslatokat tárgyalták, egyéni indítványra mégis megváltoztatták e szakaszt, mégpedig úgy, hogy az éppen ellenkező előjelet kapott. Vagyis azt rögzítették, hogy a választmányi üléseken nemcsak a szorosán vett választmányi tagok, hanem a tisztségviselők is bírnak szavazati joggal, hiszen, ahogy az

⁵⁷⁸ BML K.138/I/1875. Bubreg Antal különvéleménye az ügyrend 39. §-hoz

⁵⁷⁹ BML K.138/I/1875. Bubreg Antal különvéleménye az ügyrend 39. §-hoz

indítványozó erre rámutatott, az ügyvédi rendtartás 22. §-a értelmében „*a kamarai tisztviselők is tagjai a választmánynak*”.⁵⁸⁰

Komolyan vitatott kérdés maradt a kamarai tagok részvételének a kérdése a választmányi üléseken. A bizottsági tervezet a tagok számára nyilvánossá tette volna ezeket, míg a választmány tiltakozott, minden erre vonatkozó bekezdést törölni javasolt az ügyrendből. Ennek ellenére a közgyűlés – szótöbbséggel, s a választmány javaslata ellenében – meghagyta e rendelkezéseket, minimálisan módosított szöveggel. Később, a minisztérium leiratának megfelelően mégis törölni voltak kénytelenek őket. Az erről folytatott disputa azért tarthat számot érdeklődésre, mert olyan elvi kérdéseket érintett, mint a nyilvánosság, a kamarai tagok jogai, utóbbiakat két oldalról is: jogosultságaik felől, melyek általában a kamarai közéletben való részvételre vonatkoznak, másrészt viszont az egyes tagok személyiségi jogai oldaláról, amennyibe esetleg személyes ügyüket a választmány tárgyalja. Mivel azonban ez elsődlegesen a fegyelmi ügyekkel és az ügyvédek elleni panaszok választmány általi kivizsgálásával kapcsolatos, ezért részleteiben szintén ott térek ki rá.

Az elnöklés a választmányi üléseken is természetesen az elnököt vagy akadályoztatása illetve érintettsége esetén helyettesét illette, amennyiben erre sem volt mód, akkor – ellentétben a közgyűléssel – a jelenlévő legidősebb választmányi tag elnökölt. Az elnöklő nyitotta meg, vezette le és zárta be ülést, illetve mondta ki a határozatokat. A megnyitáshoz kapcsolódott közvetlenül a napirend tárgysorozatának előterjesztése. A határozathozatal szintén (ahogy erről a törvény is rendelkezett) a jelenlévő választmányi tagok többségével történt. Mivel a törvényben ez egyértelmű, nem ismételte meg az ügyrend, hogy a határozatképességhez legalább az elnöknek és rajta kívül két választmányi tagnak a részvétele szükséges. Általában a közgyűlés tanácskozásaira vonatkozó szabályokra utaltak vissza, ám a vitát az elnök már egy választmányi tag javaslatára köteles volt lezárni és a kérdést szavazásra feltenni. Az ügy előadója azonban a határozat kimondása előtt „*védbeszédet*” mondhatott. Az elnök mindig legutoljára szavazott. Egyes beadványok, indítványok elintézésére mindig a szorosan vett választmányi tagok közül volt szükséges előadót kijelölni, illetve amennyiben kiküldött bizottság készítette elő az ügyet, ők maguk közül választották annak előadóját.

⁵⁸⁰ BML K. 553/I./875./5. Németh József kamarai tag felszólalása 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésen

A jegyzőkönyvek vezetése alapvetően a titkár feladata lett, vagy annak elnök által kinevezett helyettese is vezethette. Utóbbi valamely kamarai tag lehetett, akit az elnök jelöl ki e feladatra. Ugyanígy helyettes-jegyzőt alkalmaztak fegyelmi ügyekben a fegyelmi bíróság ülésein is, ha a titkár akadályoztatva volt. A helyettes jegyző azonban, mivel nem volt tagja a választmánynak, szavazati joggal nem bírt. A jegyzőkönyvek hitelesítésére illetve a csatolt iratok felolvasásának indítványozásával kapcsolatos szabályok a közgyűlésre vonatkozó hasonló rendelkezésekkel egyeztek meg, nyilván a választmány tagjaira vonatkoztatva. A jegyzőkönyvet az elnökön kívül elég volt egy tagnak aláírásával hitelesítenie.

3.3.4. A kamara elnöke

Mivel a rendtartás szerint a kamara hatásköréhez tartozó ügyek a közgyűlés és a választmány mellett az elnököt illették, pontosabban általuk voltak gyakorlandók, a következőkben a kamarai elnök funkcióját kell bemutatni. Mint már arról említés történt, a választmány elnöke egyben a kamara elnöke is.

Törvényben megállapított hatásköre alapvetően háromirányú. Egyrészt ő az, aki a kamara nevében mind hatóságokkal, mind a bíróságokkal érintkezésbe léphetett, vagyis képviselte a kamarát kifelé. A törvény ezt szó szerint nem így fogalmazta, de a pécsi ügyrendben már így szerepelt s nemcsak az előbbi szervek, hanem általában harmadik személyek irányában is. Más részről a kamarai működés gördülékenységéről gondoskodott azáltal, hogy bizonyos tisztségek betöltői – így a kamarai ügyész és titkár – akadályoztatása esetén helyettest nevezett, de feladatává tett a törvény egyéb, a közgyűlés és a választmány működésével kapcsolatos teendőket úgyszintén. Ilyenekről már esett szó: a kamarai választások kihirdetése, ennek érdekében közgyűlés összehívása, vagy a közgyűlés napirendjének közzététele. A fegyelmi eljárás szabályozása során is megjelölt a törvény elnöki tennivalókat illetve jogosítványokat. Ilyen volt például a vizsgáló biztos kiküldése. Ez – mint a pécsi kamara választmánya megállapította – kizárólagos elnöki jog, ezért a kirendelés előtt (mint az ügyrend tervezete azt előírta volna) a választmányt meghallgatnia sem kellett.⁵⁸¹ Harmadrészt a kollegialitás elvének a megvalósítását *expressis verbis* szintén az ő kezébe tette le a jogszabály. Az elnök feladata lett minden, az ügyvédek, vagy ügyvédjelöltek között

⁵⁸¹ BML K. 105/L./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

kialakuló „*egyenetlenségek kiegyenlítése*”. Ez tulajdonképpen egy békéltető funkció, melyet az érdekeltek megidézésével, meghallgatásával végzett, így kísérelte meg a nézeteltérések békés úton történő tisztázását. Amennyiben szükségesnek látta, meghívhatott olyan kamarai tagokat is, akiknek közrehatásától, közreműködésétől jó eredményt várt.

Az elnök nemcsak képviselte a kamarát és fent említett hatásköreinek gyakorlásával gondoskodott annak zavartalan munkálkodásáról, hanem egyben felelős is volt a kamara tevékenységéért, legalábbis azért, hogy a kamara a törvényben megszabott hatáskörén ne terjeszkedjen túl.

A törvény az elnök jogainak konkrétabb meghatározását az egyes kamarákra bízta. (30. §) A pécsi kamara ügyrendje – a választmányt megelőzően – második részében foglalkozott az elnök hivataalkörével. (Valójában az egész rész nem több egyetlen, bár számtalan bekezdésből álló szakasznál.) Már elsőre szemet szúr, hogy annak ellenére, hogy a törvény ilyen szervet nem ismer, s az ügyrend rá vonatkozó alcímében is „elnök” szerepel, ezt követően az erről szóló szakasz mindjárt első szavaival „elnökség”-ről beszél, s ez a szóhasználat későbbi bekezdésekben is előfordul.⁵⁸² Csak sejteni lehet, mire gondoltak e megjelöléssel, mivel a paragrafus harmadik bekezdéséből az tetszik ki, hogy elnökség alatt talán az elnök és a helyettes elnök értendő.⁵⁸³

Feladatainak felsorolását a nevéből is adódó tevékenység megjelölésével kezdte: ez pedig nem más, mint az elnöklés a közgyűléseken, valamint a választmányi és a fegyelmi üléseken. Természetesen ide tartozott ezek megnyitása s bezárása, berekesztése is. A helyettesítésre a már a közgyűlésnél kifejtett szabályt kellett követni a másik két esetben is. Az elnöklés nem jelentett mást, mint a tanácskozások vezetését. Az elnök örködött azok rendben történő lebonyolítása felett, s ennek érdekében e tekintetben rá nem vonatkoztak a hozzászólás korlátozását érintő szabályok. Viszont ha ő maga is érdemben szeretett volna részt venni a tanácskozásban, köteles volt helyét átadni helyettesítőjének, aki mindaddig vezette az ülést, amíg az adott ügyet el nem intézték, vagyis határozat nem született benne. Ezt megelőzően az elnök nem foglalhatta el az ülés vezetői posztját. A viták mederben tartása érdekében amennyiben szükségesnek látta, figyelmeztette a tárgytól eltérő felszólalókat, szükség esetén rendre is utasíthatta őket. Ily esetekben azonban a szónoknak az elnöki szóval szemben

⁵⁸² ÜRT. 35. § (1), (11),

⁵⁸³ ÜRT. 35. §

lehetősége nyílt arra, hogy mentségét előadja. A rendreutasítás helyessége vagy helytelensége felett viszont már a közgyűlés határozott. Szintén nem vonhatta meg valakitől a szót kizárólag az elnök, hanem ez is a közgyűlés döntésén múlt. Nemcsak a tárgytól való eltérés akaszthatta meg jelentékenyen a tárgyalások lezajlását, hanem a netán előforduló rendzavarások is. A csendzavarókat az elnök név szerint szólíthatta fel, s aha ezek mégsem hagytak fel fegyelmezetlen magatartásukkal, s a rend helyreállítása nem oldódott meg a figyelmeztetésekkel, akkor maximum egy órai időtartamra felfüggeszthette az ülésezést. Amennyiben nem tagok, hanem a hallgatóság okozott csendzavarást, őket is meginthette. Az intés sikertelensége esetén akár az egyes zavargókat, vagy az egész hallgatóságot is kiutasíthatta a teremből, ilyenkor a terem kiüríttetését is elrendelhetette.

Természetesen nemcsak a közgyűlésben, hanem a választmányi üléseken is az elnök vezette a tanácskozásokat, ő az, aki az egyes „ügydarabok” előadóit kirendelte, bár az ügyrend erre alfabetikus rendet írt elő, amelyhez az elnök is kötve volt. Hasonlóképpen betűsorrendben kellett kirendelnie a fegyelmi bizottság tagjait.

Ő írta alá a hivatalos kiadmányokat is (a titkár ellenjegyzése mellett). Ő felelt továbbá a kamarai pecsét hivatalos használatáért, melyet minden kiadmányon használni kellett. Ennek a leírását is tartalmazta az ügyrend: „Pécsi ügyvédi kamara” körirat és az alakulás éve: „1875” szerepelt rajta.

Vita támadt a titkár és az ügyész helyettesítése kérdésében a kamara és a felügyeleti szerv között, végül elfogadták a minisztérium véleményét. Eredetileg elnöki jogkörbe sorolták, hogy ezek akadályoztatása esetén a választmány, illetőleg utóbbi esetében a kamara tagjai közül helyettest jelöljön ki, a választmány meghallgatása mellett. Sőt, a választmány álláspontja kifejezetten az volt, hogy akár ügyésről, akár titkárról van szó, nemcsak a választmány, hanem a kamara tagjai közül van joga az elnöknek valakit helyettesül nevezni.⁵⁸⁴ A miniszter azonban az egész bekezdést törölni javasolta, s ezt a szeptemberi közgyűlés végre is hajtotta.

Az elnök ellenőrizte a következőkben ismertetendő kamarai ügykezelést, s azért felelősséggel is tartozott. Nemcsak az ügykezelést, hanem a pénztárt és a számadásokat is rendszeres időközönként (havonta) köteles volt megvizsgálni, tapasztalatairól a választmánynak a következő választmányi ülésen számolt be. A pénztárral ugyan nem rendelkezett, ám joga volt abból 100 Ft erejéig bármikor fizetéseket utalványozni.

⁵⁸⁴ BML K. 105/L./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

3.3.5. Ügykezelés

A kamarai ügykezelés módját is az ügyrend írta elő. Ez mindenekelőtt iktatókönyvek vezetését jelentette. Ezekből kettő volt, az egyikbe a kamara beligazgatásához tartozó iratokat iktatták, a másikban a személyi illetve fegyelmi iratok érkezését tartották számon. Az előzőhöz tartoztak a közgyűlési valamint választmányi jegyzőkönyvek is, amelyekbe, csakúgy, mint a beligazgatási iktatókönyvbe magába, minden kamarai tag betekinthezett, sőt saját költségén azokból a titkár által kiadványt kérhetett. Személyi és fegyelmi ügy iratait csak az érdekelt felek tekinthették meg, s csak részükre lehetett ezekről másolatot készíteni. Sajátos a fogalmazás, mert szerepelt benne egy betoldás, amely a királyi ügyészre vonatkozott, a minisztériumi leirat értelmében egészült ki ezzel a bekezdés. Ám nem lehet pontosan eldönteni nyelvtani értelmezéssel, hogy vajon mit takar. A szöveg pontosan így szól: *„betekintés és azokról a másolatok kivétele a királyi ügyészt ide nem értve kizárólag csak az érdekelt feleknek engedtetik meg”*. Ezt kétféleképpen is lehet értelmezni. Egyrészt úgy, hogy lett legyen bár érdekelt fél a királyi ügyész, mégsem kaphat másolatokat az iratokról, ám minden bizonnyal nem ez a helyes értelmezés, hanem az, hogy az „ide nem értve” a „kizárólagosságra” vonatkozik, vagyis kizárólag az érdekelteknek és mellettük még a királyi ügyésznek lehet ilyen másolatokat kiadni. Az ügyész fegyelmi eljárásban betöltött szerepe, illetve általában a királyi ügyészség mint általános törvényességi felügyeletet is ellátó szerv feladatainak ismeretében (1871:XXXIII: tc.), csakis ez utóbbi módon lehet helyes az ügyrend e rendelkezésének értelmezése.

Minden kiadványt a kamara pecsétjével kellett ellátni. Meghatározták a különböző hatóságokkal való érintkezés módjait is: jelentések, átiratok, köriratok és felhívások, valamint végzések és ítéletek. Jelentések csak a miniszterek, továbbá a Legfőbb Ítélszékkal szemben készültek, minden más hatósággal és bírósággal átiratok útján érintkezett a kamara. A többi felsorolt irattípus a tagok és az ügyvédjelöltek felé irányulhatott.

A kamarán belül a választmány, a fegyelmi bíróság, valamint az ügyész és a kirendelt vizsgálóbiztos hátiratok útján tette meg közzelendőit, amelyeket elnevezésüknek megfelelően az egyes ügydarabok hátoldalán „közlekedtetek”. Semmiféle iratot nem lehetett kiadni az ügyben született jogerős határozatot megelőzően eredetiben sem az érdekelt feleknek, sem hatóságoknak, sem a kamarai vagy a királyi ügyésznek. Csak a

jogerőre emelkedést követően szolgáltatathatók ki ezek, elismervény ellenében, s csak azoknak, akik beszolgáltatták (akár beadványokhoz csatolva, akár rövid úton), vagy annak, aki az okirat iránti tulajdonjogot igazolja. Ez utóbbi szakaszt szintén kifogásolta leiratában a minisztérium, ám fenntartották az eredetit, „*annál is inkább, mert a módosítvány elfogadása mellett lehetőségessé tétetnék egyes bírónak vagy kir. ügyésznek a fegyelmi eljárás akadályozása, késleltetése, avagy megghiúsítása is bekövetkezhetnék ama eshetőség is, miszerint az okmányok hiányában a fellebbezett ügy a mkir. Curia mint legfőbb Ítélszék által elbirálható sem lenne*”.⁵⁸⁵

A kamara irodával rendelkezett, ahol a már előbb említett iktatókönyveken kívül kiadókönyvek, valamint elkülönített mutatókönyvek vezetését is előírták. A kézbesítési íveket is külön kellett a két ügyosztály szerint kötni. Az ügykezelés szabályosságáért az elnökség és a titkár tartoztak felelősséggel.

Ide kívánczik a kamarai titkár hivatalkörének leírása. Ő volt egyben az iroda irodafőnöke és irattárnoka is. Az irodával kapcsolatos feladatokat azonban nem egyedül látta el, hanem iroda- és szolgaszemélyzettel rendelkezett, akik az ő felügyelete és fegyelmi hatalma alatt állottak. A titkár gondoskodott a lajstromok és a már említett különféle könyvek (iktatókönyvek, kiadókönyvek, segédkönyvek) pontos vezetéséről, a kiadványok szabályszerű kiállításáról, a kiadványozásról és a kézbesítésről is. A kamarai levelezést végezte, és egyedül írta alá, a kiadmányokat pedig ellenjegyezte. A már említettek szerint vezette a jegyzőkönyveket közgyűléseken, választmányi ülésekben és fegyelmi bírósági ülésekben, akadályoztatása esetére azonban nem ő gondoskodott a saját helyettesítéséről, hanem az az egyes ülések típusánál mondottak szerint alakult. Ő szerkesztette a kamara éves jelentéseit, ő készítette elő a közgyűlési napirend tárgyait, vagy ahogy az ügyrend fogalmazott (PÜK ÜR 65. §), nem is csekély feladat hárult rá, hiszen: „*ő látja el a kamara elnöke, a választmány és a fegyelmi bíróság utasításához képest a kamara összes belügyeit*”.

3.3.6. A kamara pénzügyei

Az ügyvédi kamara saját költségvetéssel, házi pénztárral rendelkezett. A választmány által előterjesztett költségvetés megállapítása, valamint az előző évi zárszámadás megtárgyalása közgyűlés hatáskörébe tartozott. Utóbbi megvizsgálására

⁵⁸⁵ BML K. 553/I./875. a jegyzőkönyvhöz csatolva: a pécsi ügyvédi kamara levele az igazságügyi minisztériumhoz az 1875. szeptember 5-én tartott közgyűlésből (23. pontoz)

bizottságot küldtek ki.⁵⁸⁶ Az első két évben sajátosan alakult a pécsi kamara költségvetési helyzete, ugyanis az ügyrendi szabályok szerint azt a júniusi évi rendes közgyűlésen kellett megállapítani. Annak ellenére, hogy az ügyrend tehát kimondta, hogy évente júniusban tartja a kamara rendes közgyűlését, 1876. februárra – minden különösebb indokolás nélkül – szintén rendes közgyűlést hívtak össze. Már ekkor beterjesztette a választmány az 1875. évi zárszámadást, ám a köztes 3–4 hónap során is kellett gazdálkodni, ezért a közgyűlés felhatalmazta a választmányt, hogy addig is a korábbi költségvetés keretei között fedezze a szükségleteket.⁵⁸⁷

A kamara pénzügyeinek a kezelése, a bevételek és kiadásoké csakúgy, mint a kamarára bízott alapítványi vagyoné, a pénztárnok hivatalkörébe tartozott. Pénzeket elfogadni és kifizetéseket teljesíteni azonban csak utalványozás mellett volt jogosítva, elsősorban a választmánytól, kivételesen az elnöktől érkezhettek ilyen. A tagdíjak beszédéről azonban az ügyrend a már korábbi szakaszaiban foglaltakkal összhangban úgy rendelkezett, hogy azt ne kössék ehhez, vagyis azokat különös utalványozás nélkül is beszédhette, a közgyűlés illetve a választmány határozata alapján. Mivel a módosítás szerint a tagdíjfizetés módját akként határozták meg, hogy az postai nyugtán fizetendő, ezek alapján vette bevételekbe a befolyt tagsági illetményeket. Évenként a választmánynak volt köteles jelentést tenni a pénztár állásáról valamint a „*bevételekbe utalványozott, de be nem folyt hátralékokról*”. Az első évről szóló jelentés a tagdíjakkal kapcsolatban annyit mondott, hogy megállapításra nem került sor, azonban hangsúlyozta, hogy a tagsági illetményeket inntől fogva minden fél évre előre kell befizetni, azok január 1-vel illetve július 1-vel esedékessé válnak.⁵⁸⁸ Az általa vezetett rendes számadását szintén évente mutatta be, a rendes közgyűlés alkalmával, vagyis minden év júniusában a kamarának.

Már a működés második naptári évében napirendre került az ügyvédi segélyalap létesítésének kérdése, amelynek alapszabály-tervezetét az 1876. február 6-i közgyűlés tárgyalta, s fogadta is el. Nem ütközött minisztériumi ellenállásba sem a terv, onnan is egy azt elfogadó, észrevételeket nem tartalmazó leirat érkezett adott zöld utat annak, hogy a záradékolásra alkalmas alapszabályt terjesszék fel, melyet aztán a miniszter 27035. sz. leiratával hagyott jóvá.⁵⁸⁹

⁵⁸⁶ BML K. 393/I./1876./4.

⁵⁸⁷ BML K. 393/I./1876./5.

⁵⁸⁸ BML K. 393/I./1876./3.

⁵⁸⁹ BML K. 294/I./877./1.

A segélyalap létesítésének célja az elszegényedett és ínséggel küszködő tagok, valamint özvegyeik és árváinak a megsegítése volt. Ezt a kar eddig is erkölcsi kötelességének érezte, csak mindeddig „hiányzott az alap, mely az e' téreni jótékonyág gyakorlására ösztönzésül szolgált, hiányzott a közeg, mely a segélyezésnek a kellő helyeni, a célnak megfelelő módoni eszközlésére biztosítékot nyújtott volna”. Bevételi forrásaikként elsődlegesen a kamara által kiróható bírságokat, valamint az éves kamarai költségvetésből fennmaradó többletet jelölték meg. Ez már az első évben jelentkezett, és mivel a pénztárnok jelentését a segélyalapot követően tárgyalták, ezért azokat rögtön ebbe az alapba rendelték elhelyezni. Számítottak továbbá jótékony adományokra, valamint olyan bevételekre is, amelyek az e célra rendezett „szakértekezések és felolvasások jövedelméből” folynak be. A segélyalap tőkéjét a helybeli hitelintézetnél kívánták „gyümölcsözőleg elhelyezni”, azaz lekötni, s mindaddig, míg az a 2000 Ft-ot el nem éri, a kamatait folyamatosan a tőkéhez csatolni. Ekkortól lehetett csak megkezdeni a segélyezést, mindig csak az alaptőke jövedelméből. Magát az összeget a választmány, azon belül is közvetlenül a pénztárnok kezelte, a segélyek kiutalásáról a választmány egésze határozott, de mindkét tekintetben évente jelentéstételi kötelezettség terhelte a közgyűlés felé.

A későbbi esetleges megszűnésre is gondolván, két olyan szakaszt is felvettek a szövegbe, amely arról rendelkezett, mi történjék a segélyalappal, egyrészt ha „a kamara területét felosztanák”. Ekkor a megosztott taglétszám aránya lesz a döntő az összeg felosztásánál. Másrészt – talán a működés kezdetén, az autonómia megvalósulását követő évben ez elég pesszimista megközelítés volt – az az eshetőség is felmerült, hogy mi történjék a pénzzel, amennyiben „a kamarai intézmény beszüntetése folytán a pécsi ügyvédi kamara feloszlanék”. Erre egy az „elaggott és sinylődő” ügyvédek támogatására létrehozott alapítványnak kívánták volna átadni a vagyont, azzal, hogy ilyen alapítvány létrehozásáról majd a felosztást kimondó közgyűlésnek kell határozni.⁵⁹⁰

3.3.7. A kamarai ügyész

A kamarai ügyész jogköre nem kizárólag a fegyelmi eljárásban betöltendő szerepére korlátozódott. Ő volt az a személy, aki a kamarán belül is hangsúlyozottan

⁵⁹⁰ BML K. 393/I./1876./2.

hivatott volt az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása felett őrködni, úgyszintén az ügyvédség jogos érdekeire felvigyázni. Ez utóbbiak érdekében három kiemelt feladatát helyezte előtérbe az ügyrend: a zugirászok, illetve a zugirászat elleni fellépés, az alap nélküli panasztevőkkel szembeni valamint a kamarai ügyekbe való illetéktelen beavatkozás elleni védelem. Ám nemcsak külső személyek irányában, hanem a tagsággal szemben is ő képviselte a kamarai érdekeket. Kötelessége volt a választmány utasítása alapján és az elnök felperessége alatt a tagsági illetmények és beíratási díjjal hátralékban maradt tagokkal szemben pert indítani – szólt a szeptemberi közgyűlés által (az igazságügyi miniszteri észrevételektől függetlenül –talán az addigi tapasztalatok alapján) hozott kiegészítés.

A kamarai ügyész a fegyelmi eljárásban az ügyvédi kart mint közvádoló képviselte. Mindenekelőtt hozzá került a kamarához benyújtott bármely panasz (lett legyen az írásban benyújtott, jegyzőkönyvbe mondott, hatóságoktól vagy bíróságoktól érkezett), s ő nyilatkozott a választmány részére arról, vajon az alkalmas-e az eljárás megindítására vagy sem. A vizsgálat során annak kiegészítését kívánhatta, majd annak befejeztével és eredményéhez képest köteles volt indítványt tenni, melyről a fegyelmi bíróság határozott. A fegyelmi tárgyaláson ő terjesztette elő a vizsgálat eredményét, majd a szóbeli tárgyalás befejeztével összefoglalta annak eredményét és indítványt tett a vádlott felmentésére vagy elítélésére és ez utóbbi esetben marasztalására nézve is. A tárgyalás során kérdéseket intézhetett a tanúkhöz, megillette a fellebbezés joga. Sőt, az ügyrend úgy fogalmazott, hogy mint a kamara közvádloóját, első sorban őt illette ez meg.

3.4. Az ügyvédi kamarák legjelentősebb hatáskörei

Az ügyvédi kamara szervezetének áttekintését követően autonómiájuk körében gyakorolt legjelentősebb hatásköreikre kell rátérni. Ezek közül kiemelkedő a más sokat emlegetett fegyelmi hatáskör, amelyhez az ügyvédi felelősség vizsgálatán keresztül lehet és célszerű eljutni.

3.4.1. A fegyelmi hatáskör

Az ügyvédi rendtartás alapelveit áttekintve kitűnik, hogy a fél iránti felelősség elvi szintű megfogalmazásával a törvény megalkotói már irányt szabtak a konkrét szabályozásnak. A kamarai hatáskörök közül úgyszintén, már a törvény vitája során is kiemelkedő helyet kapott az ügyvédek felelősségre vonásának kérdése. Épp ezért e problémát komplexitásában érdemes vizsgálni, hiszen, bár az ügyvédi rendtartás maga több helyütt is szólt az ügyvédek felelősségéről, mégis, különösen a hatályba lépést követő néhány év eltelte után ezek némelyike – vagy a gyakorlat megkívánta igények, vagy pedig az általános kodifikációs folyamatok miatt – jelentősebb változáson is átment. Ehhez a vizsgálódás körébe kell vonni más jogszabályokat is, illetve mindenekelőtt a felelősségre vonás egyes típusainak áttekintését kell elvégezni. Az 1874. évi rendtartás VIII. fejezete (64–72.§§) szólt az ügyvédek felelősségéről, a IX. fejezet (73–108.§§) pedig a fegyelmi eljárás szabályait tartalmazta. Az ügyvédek felelősségét a törvény több irányban állapította meg.

3.4.1.1. Az ügyvédek felelősségéről általában

3.4.1.1.1. A büntetőjogi felelősség

Az ügyvédi rendtartás 65. §-a alapján lehetett szó büntetőjogi felelősségről hivatali büntett elkövetése miatt, ha az ügyvéd hivatása szerinti kötelességét azért szegte meg, hogy (a törvény szóhasználata szerint) illetéktelen hasznot szerezzen akár magának, akár pedig másnak, vagy hogy valakinek jogtalanul kárt okozzon.⁵⁹¹ Ezekben az esetekben az illetékes büntető bíróság elé tartozott az ügy, és elmarasztalás esetén az ítéletben az ügyvédkedéstől való elmozdítást is ki kellett mondani. Mindazonáltal, a 64.

⁵⁹¹ Egyes vélemények szerint a „*hivatali büntett*” elnevezés maga is alkalmazhatatlan, hiszen az ügyvéd semmiféle hivatalt nem tölt be, az ügyvédség szabad hivatás. KÖVÁRY 140.

§ szerint bármely hivatali büntett vagy vétség megfenyítése csak a rendtartásban szabályozott „úton és módon” volt alkalmazható. Ezen kívül azonban a törvény más részében, nevezetesen V. fejezetében is található utalás bűncselekmény ügyvéd általi elkövetésére: a 48. § második fordulata értelmében, ha az ügyvéd a fél részére behajtott pénzt és értéktárgyakat más célra fordította, sikkasztás miatt felelt a rendes büntető bíróság előtt. Természetesen ezek az esetek csak az ügyvédi rendtartás által kiemelt büntető tényállások, amelyeknél az alanyi oldal speciális: ezen bűncselekmények elkövetője csak ügyvéd lehetett.

A rendtartás nem tartalmazott viszont arra nézve szabályt, hogy bármely más, a fentiekben nem említett bűncselekmény miatti elítéltetés is maga után vonta-e a hivatás gyakorlásától való eltiltást. Ez különösen két okból érdemel figyelmet. Egyrészt azért, mert a kamarai lajstromba való bejegyzésnél kizáró ok volt, amennyiben valakit oly deliktum miatt fenyítették meg, illetve olyan magatartás miatt állt vizsgálat alatt, amiért az ügyvédség gyakorlatától el kellene mozdítani, ám itt pusztán az előbb említett szakaszra, valamint a 66. paragrafusra hivatkozott a törvény, amely – a később még tárgyalandó – ügyvéd elleni panaszra vonatkozó szabályokat állapított meg. Ezek közül is nyilván azt a rendelkezést kell ez esetben figyelembe venni, amely arra utalt, hogy ha a felsorolt köteleességszegések valamelyike egyszersmind büntető vagy fegyelmi eljárás alá is esett, akkor az iratokat az arra illetékes hatósághoz is el kellett juttatni. Mivel ezekben a pontokban az ügyfél pénzeinek és egyéb értékeinek, valamint iratainak nem megfelelő kezeléséről, illetve elszámolási vitákról esik szó, arra lehet következtetni, hogy a bűncselekmények közül a sikkasztásra gondolt a törvényszerkesztő. Támponot az indokolás és az erre vonatkozó viták sem adnak; mindenesetre egyszerűbb lett volna akkor a fent említett és a sikkasztást ténylegesen is megnevező 48. §-ra utalni.

A másik fontos kérdés, amelyre feltétlenül ki kell térni, hogy a helyzetet nehezítette, hogy az ügyvédi rendtartás elfogadásakor kodifikált büntetőjogra Magyarországon még négy évig várni kellett. Az 1878. évi V. tc., a Csemegi-kódex viszont már választ adott a felvetődött problémákra. Az ezt életbe léptető 1880. évi XXXVII. tc. hatályon kívül helyezte az ügyvédi rendtartásban megjelölt eseteket és helyükbe a Btk. szabályozása került. Ez már teljesen egyértelmű helyzetet teremtett az ügyvédek büntetőjogi felelőssége kérdésében.

Az ügyvédek általi bűnelkövetést lényegében háromféleképpen értékelte a törvény. Egyrészt, az abban külön meghatározott büntettek vagy vétségek valamelyikének elkövetése esetén az ügyvéd az erre kiróható szabadságvesztésen felül

hivatalvesztéssel is büntetendő volt, amely egyet jelentett azzal, hogy – a bíróság által meghatározandó időre – elveszítette állását (Btk. 54–55.§). A bűncselekmények e széles körére nézve a törvény parancsa kategorikus, azaz az elmozdítás bírói mérlegeléstől nem függött.⁵⁹² Másrészt, igaz, csak egyetlen bűncselekménynél, súlyosabban minősült az ügyvéd általi elkövetés, így az ügyvédi megbízás körében elkövetett csalás az okozott kár összegétől, azaz értékhatártól függetlenül volt büntett (381.§). Harmadrészt, léteztek speciális tényállások, csak bizonyos személyek, köztük ügyvédek által elkövethető bűncselekmények. Ezek egyike volt a tiltott titok felfedezése (XXIV. fejezet), amelynek megvalósítója kizárólag ügyvéd, orvos, sebész, gyógyszerész, szülésznő vagy ezek segédje lehetett. Vétséget követett el eszerint az ügyvéd, ha a hivatásánál fogva tudomására jutott, vagy reá bízott valamely család jó hírnevét veszélyeztető titkot fedett fel (328. §). Külön szabályozta a Csemegi-kódex ezen kívül XLII. fejezetében az úgynevezett hivatali és ügyvédi büntetteket. Ezek egyike (482.§) azt a – már a XVI. századtól is az ügyvédi esküben szereplő, és így esküszegés miatt büntethető – esetet tartalmazta, amikor az ügyvéd mindkét félnek tanáccsal vagy tettel kötelességellenesen szolgált, vagy az ügy folyama alatt ügyfelének képviselésével felhagyván vagy lemondván ennek beleegyezése nélkül az ellenfele képviselését elvállalta. A legsúlyosabban az ellenérdekűvel való összejátszásnak azon esete volt büntetendő, amikor az ügyvéd az ellenféllel egyetértve saját ügyfele kárára működött, erre akár öt év börtönbüntetést is kiszabhatott a bíróság. Az előzővel ellentétben, ahol annak jellegéből folyóan alapvetően polgári ügyekben követhette el az ügyvéd a bűncselekményt, a 483.§ kifejezetten a (büntetőeljárásban szereplő) védőügyvédre vonatkozott. A törvény büntetni rendelte azt az ügyvédet, aki ajándék vagy ígéret által megvesztegetve védence ártalmára kötelességellenesen járt el, mégpedig úgy, hogy a büntetés mértéke a védencc terhére rótt cselekmény súlya szerint emelkedett.

A büntetőjogi felelősséggel rokon alakzat lesz az ügyvéd fegyelmi felelőssége, amelyre külön fogok kitérni.

⁵⁹² felsorolja KRÁLIK II. 216–217.

3.4.1.1.2. Kárfelelősség

A törvényalkotó nem feledkezett el az ügyvéd magánjogi felelősségének szabályozásától sem.⁵⁹³ Kimondta, hogy az ügyvéd teljes kártérítéssel tartozik nemcsak a szándékosan, hanem a vétkes gondatlansággal okozott kárért is, amely „*hivatása szerinti*” eljárása során akár cselekvéséből, akár pedig mulasztásából fakadt. E viszonylag szigorúnak⁵⁹⁴ tekintett felelősségi szabályt mindenek felett azzal indokolták, hogy ez a közönség biztosítása érdekében szükséges, mivel ez „*emelendi leghathatósabbán az ügyvédi kar tekintélyét*”.⁵⁹⁵ Utaltak továbbá a bírói felelősségről szóló törvényre is, amelynek megfelelő rendelkezéseivel e szabály legnagyobb részt megegyezett.

Kártérítési igénnyel azonban csak akkor lehetett fellépni, hogyha a kár törvényszerű jogorvoslattal már nem volt elhárítható. Érdeemes megjegyezni, hogy a törvény általában „*valakinek*” okozott kárról beszélt, azaz nem kifejezetten a féllel szembeni károkozásról, ám itt elsősorban erre kell gondolni. Nemcsak a jogorvoslatra történő utalás miatt válik ez egyértelművé. Itt érdemes ismét a vizsgálódás körébe vonni a már elemzett alapelveket, azok közül is azt, amely az ügyvédnek a féllel szembeni felelősségének kötelezettségét mondta ki.

A kereset elbírálására a rendes (PTR szerint illetékes) bíróságoknak volt hatásköre. Mivel maga a károkozás – elkövetésének körülményeitől és indítékától függően – fegyelmi és bünvádi eljárás megindítását is maga után vonhatta, a törvény 71.§-a azt is rögzítette, hogy ezek alól a kár teljes megtérítése sem mentesíthette az ügyvédet. Ugyanakkor a magánjogi pert ezektől függetlenül, vagy akár ezekkel az eljárásokkal párhuzamosan is le lehetett folytatni, azaz a törvény nem írta elő, hogy az ügyvéd kártérítésre csak akkor kötelezhető, ha a büntető vagy a fegyelmi bíróság vele szemben vétkességet kimondó döntést hozott. A Kúria gyakorlata ezt az álláspontot hol alátámasztotta, hol ezzel ellentétesen foglalt állást, esetenként azt rögzítve, hogy „*annak megállapítása nélkül, hogy forog-e fenn a fegyelmi törvényekbe ütköző cselekmény, a kártérítési kötelezettség megállapítására nézve bírói határozatot hozni nem lehet*”.⁵⁹⁶

⁵⁹³ A tervezet vitája során akadt olyan bírálat, amely szerint ezt az ügyvédi rendtartásból ki kellene hagyni, e kérdés a polgári törvénykönyvben szabályozandó. KÓVÁRY 140.

⁵⁹⁴ A fővárosi ügyvédegyelet például a „teljes” szó kihagyását vette javaslatba, „*nehogy ez által a bíró már eleve is preocupáltassék és a tényállással talán ellenkező határozat hozatalra tekintse magát kényszerítve.*” BÜE évkönyv 1871. 76.

⁵⁹⁵ ÜRT Indokolás a 77–78. §-hoz

⁵⁹⁶ Magyar királyi Kúria 1886. március 27. 170. sz., az ellenkező értelmű döntés: Magyar királyi Kúria 1882. december 9. 6577. sz. Idézik: KRÁLIK II. 283., REINER 134.

3.4.1.1.3. A bíróság rendfenntartó hatalma

A felelősségnek fenti – úgymond – klasszikus, alaptípusai mellett az 1874. évi XXXIV. törvénycikkben találkozni lehet a felelősségre vonás speciális formáival is. Ezek egyike a bíróság bírságolási fenyítő hatalma volt, amely a tárgyalások vezetése során merülhetett fel, s a bírónak a tárgyalást vezető feladatából és az ügyvédnek a bírósággal szembeni tiszteleti kötelezettségeiből folyt. Eszerint a per bírósága 10–100 Ft-ig terjedő bírsággal, tulajdonképpen rendbírsággal sújthatta az ügyvédet a tárgyalásokon, ülésekben elkövetett rendzavarásokért, amelyeket a törvény „*rendetlenkedéseknek*” nevezett, és amelyek mibenlétét közelebbről nem határozta meg, továbbá ugyanígy az akár beadványaiban, akár a bíróság előtt írásban vagy szóval tett, használt illedelmetlen és sértő kifejezések miatt. Természetesen, amennyiben ez utóbbi sértés súlyosabb beszámítás alá esett, a bíró a bírságoláson felül intézkedett fegyelmi vagy akár büntetőeljárás megindításáról is.

Közelebbről is megvizsgálván azokat az eseteket, amelyek ebbe a kategóriába estek, megállapítható, hogy ez gyakorlatilag a fegyelmi felelősséggel mutatott rokonságot, sőt annak különvált alakzatának tűnhetett. Hiszen itt is részben hivatási kötelezettség megszegéséről, részben a kari tekintély rombolásáról volt szó, mert nyilvánvaló, hogy az ügyvéd feladata a tisztességes pervitel, s nem a tárgyalások megzavarása, másrészt a bíróságok előtt tanúsított akár zavaró, akár illetlen magatartás rossz fényt vetett nemcsak az illető ügyvédre, hanem rajta keresztül az egész ügyvédi karra is. Ha a szankció oldaláról nézzük, a törvény által megjelölt fegyelmi vétségek esetén is a bírságolás az egyik lehetséges büntetés. Egyes ügyvédi egyletek a javaslat első vitája során ki is fejezték azt az óhajukat, hogy ezekben az esetekben – az ügyvéd szólásszabadságának biztosítása végett – se a bíróság járjon el, hanem minősítsék e magatartásokat fegyelmi vétségeknek, és kerüljön elbírálásuk a kamara hatáskörébe.⁵⁹⁷ Hogy mégis a bíróságok kezébe tették le ezeknek az ügyvédi magatartásoknak a megtorlását, az az igazságszolgáltatásnak abból a sajátos érdekéből fakadt, hogy ne forogjon veszélyben sem az ügy letárgyalása, sem pedig a bíróság tekintélye, ezekben az esetekben tehát azonnali, gyors intézkedésre volt szükség, a törvényjavaslat indokolása szerint is, hiszen „*a bíróság nem tud megnyugtató módon magas*

⁵⁹⁷ KŐVÁRY 104., HORVÁT–FEKETE 160.

hívásában eljárni, ha a kar nem tisztességesen fogja fel” feladatát.⁵⁹⁸ Ez a rendelkezés egyébiránt már csak azért sem sérthette az ügyvédi kar autonómiáját, mert az a bírságolástól függetlenül lefolytathatta a fegyelmi eljárást, amennyiben pedig az ügyvéd a bíró intézkedését túlzottnak találta, nyitva állott számára a törvény erejénél fogva az egyfokú fellebbezés lehetősége.⁵⁹⁹ A bírának a perek vezetéséből fakadó rendfenntartást illetve a tisztességes pervitelt irányzó jogosítványait a perrendet szabályozó törvények is tartalmazták,⁶⁰⁰ ezeket egészítette ki az ügyvédi rendtartás idézett szakasza, amelyet később az 1887. évi XXVIII. tc. módosított. Az új szabály már a közigazgatási hatóságoknak, közegeknek is biztosította a bírságolás, vagy ahogyan a törvény fogalmazott, a rendbüntetés jogát az ügyvéddel szemben, ha üléseikben vagy az előttük folyamatban levő tárgyalásnál sértő kifejezéseket használt, vagy ha a „*rend és tisztesség követelményeibe*” ütköző magaviseletet tanúsított. Ez utóbbi esetben azonban a bírságolást figyelmeztetésnek kellett megelőznie, azaz csak akkor kerülhetett sor rá, ha „*az előrebocsátott rendreutasítás foganat nélkül maradt*”. Látható, hogy különbözik az eredeti szabálytól a módosított törvénytöredék abban is, hogy az írásban elkövetett sértő megnyilatkozások kimaradtak belőle, ezeket ugyanis már fegyelmi vétségként határozta meg és fegyelmi útra terelte.⁶⁰¹ A bírságot kiszabó végzéssel szembeni jogorvoslat bíróságok esetében változatlan maradt, míg a közigazgatási hatóságok esetében a fennálló törvényeknek és rendeleteknek megfelelő fokozatos fellebbvitelnek volt helye. További rendelkezése volt a módosított törvényhelynek, hogy a bírságot a kiszabó hatóság az ügyvédi kamarák részére hajtotta be.

3.4.1.1.4. Az ügyvéd elleni panasz

Még egy különleges felelősséget megállapító szabálya volt az ügyvédi rendtartásnak, amely csakúgy, mint a bíró pervezetéséből folyó fegyelmi jogosítványa,

⁵⁹⁸ ÜRT Indokolás. Indokolás a 69–76.§-hoz, KRÁLIK II. 273.

⁵⁹⁹ Az 1871. tervezet szerint ennek még nem lett volna helye. (75. §)

⁶⁰⁰ A budapesti ügyvédegylet épp emiatt találta az ügyvédi rendtartásba nem illőnek a rendelkezést, s ezért inkább azt tartotta volna szerencsésebbnek, hogyha a törvényből kimarad e szakasz. BÜE évkönyv 1871. 76.

⁶⁰¹ Már 1881-ben tartalmazott ilyen irányú módosító javaslatot az országgyűlés elé beterjesztett új rendtartásjavaslat, amelyből azonban törvény nem született. Ennek részleteiről később még szó lesz. KRÁLIK I. 305., 1887. évi XXVIII. tc. 3.§ „*Azon ügyvéd, aki meghatalmazott minőségében a bírósághoz vagy közigazgatási hatósághoz intézett beadványában sértő kifejezéseket használ, vagy abban a bírói és közigazgatási hatóságok közegeit sértő kifejezésekkel illeti – amennyiben a sértés súlyosabb beszámítás alá nem esik – az 1879:XL. tc. 46. §-a alkalmazásának kizárásával, fegyelmi vétség miatt illetékes fegyelmi bírósága által fenyítendő.*”

azért került be a törvénybe, mert az ide tartozó köteleességszegésekben „*a gyors eljárást a közérdek követeli*”.⁶⁰² Az ügyvéd ellen a törvény 44., 46. és 48. §§-ban felsorolt köteleességek megsértése miatt emelt panasz elbírálását a 66. § a bíróságok hatáskörébe utalta, mégpedig konkrétan azon törvényszék volt rá illetékes, amelynek kerületében a bepanaszolt ügyvéd lakott.

Áttekintve, hogy mely köteleességek megszegéséről volt szó ezekben a szakaszokban, összességében az állapítható meg, hogy iratok kiadásának megtagadása illetve bizonyos elszámolási, pénzkiadási hiányosságok tartoztak az ügyvéd elleni panasz eljárás körébe. Bár az ügyvéd ezekkel kapcsolatos kötelességeiről összefoglalóan már esett szó, mégis érdemes pontosan ismertetni itt a fenti törvényhelyekben foglalt szabályokat, hisz ezek határozzák meg e különleges felelősségre vonási forma alkalmazási lehetőségeit.

A 44. § az iratok kiszolgáltatásának szabályait tartalmazta. Eeszerint az ügyvéd köteles volt a félnek ügyeire vonatkozó iratok másolatait annak kívánatára és költségére az ügy folyamán bármikor kiszolgáltatni, az ügy befejezése vagy a képviselőlet megszűnte után pedig az ügyiratokat eredetiben átadni. Eredetiben nem, csak megbízójának kérésére és költségére másolatban tartozott kiadni az ügyvéd fogalmazványait, az ügyre vonatkozóan hozzá intézett leveleket, saját segédiratait, valamint az általa a fél érdekében tett kifizetésekről szóló igazolásokat. Egyes iratokat pedig, nevezetesen az általa felvett tényvázlatot és az eredeti meghatalmazását nem is volt köteles kiadni, de az utóbbira a visszavonást rá kellett vezetnie. Mivel a félnek komoly érdeke fűződhetett iratai kézhez kapásához, különösen a képviselőlet megszűnése esetén, a törvény nem engedett az ügyvédnek visszatartási jogot még abban az esetben sem, ha őt megillető jutalomdíját vagy egyéb kiadásait a fél nem fizette meg.

A 46. § az elszámolási kötelezettséget érintette, még hozzá akkor, ha a megbízási viszony bármely oknál fogva az ügy végbefejezése előtt szűnt meg. Az ügyvéd (illetve jogutódja is) köteles volt a költségeire kapott előlegről a fél kívánságára maximum három hónapon belül számot adni és természetesen visszaszolgáltatni a fennmaradt összeget. Ezzel kapcsolatosan utalt a törvény az 58. §-ra is, amely a költségek és jutalomdíj összegének vitatása esetén a kérdés eldöntését rendes polgári peres útra utasította, ez volt az ún. költségper, amelyre per esetén a per bírósága, egyéb esetekben az ügyvéd személyes bírósága volt illetékes. (Ezt a szakaszt később az 1911. évi I.

⁶⁰² ÜRT Indokolás a 69–76.§-hoz

törvényt, a polgári perrendtartást életbe léptető 1912. évi LIV. tc. helyezte hatályon kívül, a 18. §-ban a költségekkel kapcsolatos viták elintézésére külön szabályokat állapítva meg.⁶⁰³)

A harmadik csoportja ezeknek a kötelezettségeknek, amelyeket a 48. § szabályozott, szintén – a kifejezés tágabb értelmében véve – elszámolási jellegű volt, de ebben az esetben nem az ügyvédnek a féltől átvett előlegével kapcsolatosan, hanem olyan pénzekről vagy értéktárgyakról volt szó, amelyeket az ügyvéd a megbízás folytán ügyfele részére behajtott. Ezeket nemcsak híven tartozott őrizni, hanem a kézhez vétel megtörténtéről haladéktalanul értesítenie kellett a megbízóját, és annak kívánatára és utasításai szerint kellett gondoskodnia kiadásukról. Mivel itt a félnek fontos vagyoni érdekei foroghattak kockán, nem is hagyott a törvény lehetőséget arra, hogy meghatározott határidőn belül történjék meg az átadás, hanem e pénzek illetve értékek azonnali kiszolgáltatását írta elő. Természetes ez azért is, mert ebben az esetben tényleges elszámolásról nem lehetett szó, ugyanis ezeket az összegeket az ügyvéd nem kezelhette előlegként, nem fordíthatta kiadásaira, mi több, jutalomdíjának beszámítására sem. A jogszabály kifejezetten ugyan nem mondta ezt ki, de következik ez nemcsak szóhasználatából (híven őrizni, rögtön értesíteni, azonnal kiszolgáltatni), hanem abból a rendelkezésből is, amelyet már fentebb említettem, nevezetesen, hogy ha az ügyvéd az ilyen pénzt más célra fordította, sikkasztás miatt felelt a büntető bíróság előtt, vagy ha a sikkasztás nem volt megállapítható, fegyelmi úton kellett megfenyíteni.

A fenti kötelezettségeknek a megszegése, ha tehát súlyosabb megítélés alá nem esett, fegyelmi vétségnek is minősült, hiszen az ügyvédi rendtartásnak e magatartások körét meghatározó szakasza kimondta, hogy illetet követ el többek között az ügyvéd, ha *„jelen törvény rendeleteit vétkesen, de nem azon bűnös célzatból szegi meg, hogy ezáltal magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon”*.⁶⁰⁴ Az így jogaiban sértett ügyfél tehát indítványozhatta a fegyelmi eljárás megindítását ügyvédjével, vagy volt ügyvédjével szemben az illetékes kamaránál. Miért volt akkor szükség arra, hogy a bíróságnál is panaszt emelhessen? Erre a törvényjavaslat indokolása már megadta a rövid választ: a közérdek okán.

⁶⁰³ Az ügyvéd polgári peres és peren kívüli ügyekben az ügy folyama alatt vagy befejezése után is kérhette, hogy fölmerült díját és kiadását saját felével szemben a bíróság állapítsa meg. A kérelmet a költségjegyzék bemutatásával annál a bíróságnál kellett előadni, a mely az ügyben első fokon eljár vagy eljár, s amely a kérelem felől szóbeli tárgyalás nélkül határozott. A fél ugyanígy szintén kérhette az ügyvéd díjának és kiadásainak megállapítását. A megállapítás tárgyában hozott végzés ellen a közvetlen felsőbírósághoz egyfokú felfolyamodásnak volt helye.

⁶⁰⁴ ÜRT 68. §

Valamivel bővebben kifejtve, a félnek fontos jogi és anyagi érdeke fűződött ahhoz, hogy pénzét és okiratait rövid úton visszakaphassa. Másrészt, itt jellegüket tekintve a megbízási viszonyból származó, alapvetően tehát civilis igények felett történő döntésre volt szükség.

Voltak azonban olyan nézetek is, amelyek az ügyvéd elleni panaszt és annak elbírálását a büntető eljáráshoz hasonlították, az alapjául szolgáló magatartásokat kizárólag deliktuális oldalról közelítették meg,⁶⁰⁵ amely álláspont véleményem szerint itt nem tartható. Még akkor sem, ha valóban a panaszeljárásokkal vagyon elleni bűncselekményeket, azok közül is elsősorban a sikkasztást (és esetlegesen a csalást) lehet összefüggésbe hozni, hiszen legkönnyebben az ügyfelet illető pénznek nem megfelelő kezelése kerülhetett azon a mezsgyén túlra, amely az enyhébb megítélés alá eső jogellenes magatartásokat a büntető útra tartozóktól elválasztotta. Másik oldalról viszont egy-egy okirat visszatartása esetén nehezen lehet olyan esetet, olyan súlyú cselekményt elképzelni, amelyre nézve a büntetőjog eszközeit kellett volna igénybe venni. E kérdés eldöntésénél azonban nem a példákból és elképzelésekből kell kiindulni, hanem az elméleti megfontolásokból. Mindenekelőtt el kell különíteni egymástól a köteleességszegés objektív tényét, illetve azt, hogy az az ügyvéd oldaláról milyen szubjektív motívumokból fakadt. A fegyelmi illetve a büntetőjogi felelősség – a törvényi meghatározás szerint is – azokban az esetekben állapítható meg, amennyiben az ügyvéd e rendelkezéseket, illetve ebből eredő kötelezéseit vétkesen illetve jogtalan előnyszerzés, szándékos károkozás céljából szegte meg. Ilyenkor az eset deliktumnak tekintendő, és az előbb említett valamely eljárás során fenyítendő érte. Bár a jogszabály szóhasználata nem tesz különbséget a vétkesség fokozatai között, mégis ez lehet a kulcs az elhatárolásban. A vétkesség legenyhébb fokozatai, amelyek még a súlyos gondatlanságot sem érik el, szintén számításba jönnek, ám ezek még nem alapoznak meg fegyelmi vagy deliktuális felelősséget. A megbízási szerződés illetve az ügyvédi megbízási bizalmi jellegéből adódóan viszont enyhe gondatlanság, illetve hanyagság sem engedhető meg ezekben az esetekben. Épp ezért ezeket a szerződés- és kötelezettségszegő magatartásokat a törvény külön is nevesítette, mint olyanokat, amelyek következtében lehetséges az ügyfél kárának előidézése, és az illet megvalósító

⁶⁰⁵ A budapesti ügyvédegyleti kritika például arra hivatkozott ennek kapcsán – még az első tervezettel szemben –, hogy az egyenesen a királyi törvényszéket ruházza fel bíraskodási joggal, anélkül azonban, hogy megvizsgálják, pusztán fegyelmi ügy vagy „*csalási büntény*” forog fenn. BÜE évkönyv 1871. 75. , A Pécsi Ügyvédi Kamara elnöke közgyűlési beszédében úgy fogalmazott, „*hogy az ily esetek közönséges büntényekül tekintendők, s így az állam büntető hatóságának tartandók fenn*”. BML K. 393/I./1876./1.

ügyvéd ellen a speciális bírósági utat nyitott, anélkül is, hogy konkrét káresemény bekövetkezne. Ezen okfejtésből kifolyólag vélem úgy, hogy a panasz eljárás alapvetően tipikusan magánjogi jellegű igények érvényesítésére szolgált. A következőkben az erre vonatkozó bírósági eljárást ismertetem, amelynek szabályaiból szintén az derül ki, hogy sokkal inkább egy polgári, mintsem egy büntető eljárás képét mutatta.

Az ügyvédi rendtartás egyetlen szakasza, az említett 66. § szabályozta a panasz eljárást, amit a panaszlott ügyvéd lakóhelye szerinti törvényszék volt illetékes lefolytatni, mégpedig „*hivatalos vizsgálat*” teljesítésével. Az ennek alapján meghozott határozat ellen fokozatos fellebbezésnek volt helye, vagyis az első fokú bíróságtól az illetékes ítélőtáblához, onnan pedig a királyi Kúriához lehetett fordulni a perorvoslattal. Ha a bíróság megítélése szerint a kötelességszegés egyszersmind büntető vagy fegyelmi eljárás alá is esett, az iratokat hivatalból átküldte az eljárás megindítása végett az illetékes „*fenyítő bírósághoz*” vagy ügyvédi kamarához. E lakonikus megfogalmazás a gyakorlatban több problémát vetett fel és az egyes törvényszékek az ügyvédek elleni panaszügyek elintézésénél a legkülönbélebb eljárást követték.⁶⁰⁶ Nem is csoda ez, hiszen el kellett döntenie, hogy vajon a rendes, netán a sommás per keretei között, vagy esetleg a külön, az eljárás némely eltérő módjairól szóló fejezetben szabályozott ún. felhívási per útján bírálják-e el a panaszokat, amely utóbbi alkalmas volt többek között számadási viták rendezésére. Arról nem is beszélve, hogy bizonyos esetekben – tulajdonképpen törvényellenesen – bíróság elé sem került az ilyen ügy, hanem abban az ügyvédi kamara választmánya, vagy fegyelmi bírósága járt el és hozott döntést.⁶⁰⁷ Az első évekről szóló kamarai jelentésekből is az tetszik ki, hogy a felek ilyen panaszait – mind a többit – is általában a kamarákhoz adták be, nem észlelve a különbséget ezek, s az „egyéb” panaszok között.⁶⁰⁸ Olyan esetet is lehet találni, amikor mindkét szerv, tehát a kamarai választmány és az illetékes törvényszék is saját hatáskörének hiányát állapította meg az ügyben.⁶⁰⁹

Mindezek miatt szükségessé vált, hogy pontosabb, jobban körülírt szabályozással egységesítsék az eljárást. Ezért az „*egyöntetűség céljából*” született meg az 1879. május 1-én kiadott 4544/1879. sz. igazságügyi miniszteri rendelet, amely azután hosszú

⁶⁰⁶ KRÁLIK 279.

⁶⁰⁷ pl. BML K. 642./I./1875./821. , BML F. 231/II./1875.

⁶⁰⁸ BML B. 25./I./1877.

⁶⁰⁹ A királyi Kúria mint Semmitőszék 7070/1875. IV. 29-i határozatával azonban elutasította az aradi törvényszék „*illetőségi összeütközés*” miatti felterjesztését, mint olyat, amely a Legfőbb Ítélszék elé tartozik. Utóbbi bíróság viszont azt is kimondta, hogy az ilyen panasz elbírálására akkor is a királyi törvényszék jogosult (és köteles), ha a panaszolt magatartásokat az ügyvéd még a rendtartás hatályba lépése előtt valósította meg. 4801/1875. VI. 7. Magyar Igazságügy 1875/III. 453.

évtizedeken keresztül megnyugtatóan rendezte a kérdést.⁶¹⁰ A nyolc szakaszból álló rendelet a „*hivatalos vizsgálat*” módját szabályozta, amely voltaképpen nem volt más, mint egy soron kívül intézendő, mai fogalmaink szerint peren kívüli (nemperes) eljárás. Az eljárás egyesbíró (előadó) előtt zajlott, aki ennek során meghallgatta a panaszos és panaszlott feleket, szükség esetén okiratokat csatoltathatott, és tanúkat idézhetett meg. Az előadottakat, valamint a tanúvallomásokat lehetőleg szó szerint kellett a jegyzőkönyvbe iktatnia. Mindezeket a cselekményeket megkeresés útján is teljesíthette, ha a panaszlott vagy a tanúk a törvényszék székhelyén vagy az ott levő királyi járásbíróság területén kívül laktak. A lakhelytől függően megkeresett bíróság lehetett akár törvényszék, akár pedig járásbíróság. A megkeresésről szóló végzésnek – mint az az eljárási jogban általános – meg kellett jelölni „*az ügy érdemére nézve döntőknek látszó*” körülményeket, illetve a tanúk számára a kérdőpontokat, de a kérdéseket a „*megkeresvény*” szövegébe is foglalhatta a törvényszék. A bíróság kötelességül írta elő a jogszabály, hogy kísérelje meg a feleket egyezsége bírni, mielőtt döntését meghozná. Az ügy lezárásaként a törvényszék – miután az előadó a határozat tervezetét elkészítette és zárt ülésben jelentést tett – vagy elutasította a panaszt, vagy annak alapossága esetén elmarasztalta az ügyvédet. Utóbbi esetben végrehajtás terhe mellett kötelezte, hogy az okiratokat, pénzt, értéktárgyat 15 napon belül adja ki, a számadási kötelezettségének pedig a bíróság által szabott határidőn belül tegyen eleget. Nem tartalmazott a rendelet arra nézve szabályozást, hogy az ügy befejezését követően az iratokat az illetékes ügyvédi kamarához vagy az ügyészséghez küldjék meg, hiszen ezt a törvény 66. §-a kimondta.

Furcsamód, míg a bíróság pervezetési jogosítványaival szemben nem mutatkozott sok kifogás, az ügyvédség – a kortárs tanúsága szerint is – rossz szemmel nézte ezt az eljárást, abban a kari önállóság sérelmét látta.⁶¹¹ Már a budapesti ügyvédegylet megfogalmazta ellenérzéseit az első tervezet kapcsán, s az ügyvédi kar függetlensége érdekében csak annyiban kívánt volna hatalmat adni az ügyvédek felett a bíróságnak, „*amennyiben az a bíróságok színe előtt vét, és azok iránti tiszteletet sérti, vagy egyenesen büntényt követne el*”.⁶¹² Az iratok és a felet illető pénzösszeg visszatartásáról az volt az álláspontjuk, hogy ha az ügyvéd ezeket nem akarja a félnek kiszolgáltatni, előbb az illetékes kamara útján volna kötelessége teljesítésére szorítandó, s csak akkor

⁶¹⁰ 4544/1879. sz. IM. rend. Idézet a rendelet bevezetéséből. 229.

⁶¹¹ KRÁLIK I. 280., BML K. 294./1877./1.

⁶¹² BÜE évkönyv 1871. 75–76.

kellene az iratokat az eljárás megindítása végett az illetékes büntető bírósághoz hivatalból áttennie, ha e magatartásával egyben deliktumot is megvalósít.⁶¹³ Hasonlóan vélekedett a miskolci ügyvédegylet is. Szerintük az okmányok visszatartása sem büntettnék, sem vétségnek nem minősülhet, fegyelmi vétségről az elszámolással kapcsolatban akkor lehet szó, ha egyszerű kötelezettségmulasztás történik, a sikkasztásról pedig úgyis külön szakasz rendelkezik.⁶¹⁴ A pécsi kamara elnöke szintén már az első év eltelte után ebben az intézményben látta a legelső „*téves conceptioját*” a rendtartásnak, amely által nem teljesülhetett ki az autonómia, legalábbis „*ugy amint azt a gyakorlatban mind a Curia mind a kormány az ország több kamarájának s köztük a pécsinek kísérleteinek ellenében alkalmazta illetőleg értelmezte: – a kamarai intézményt teljesen értékteleníti*”.⁶¹⁵ Ezt az eljárást egyenesen a kamara fegyelmi jogkörének csorbításaként tartották számon. Az első év tapasztalatai alapján, a még nem egészen egyöntetű eljárási menetet és az abból folyó mind az ügyvédre, mind az ügyfélre nézve kellemetlen következményeket így jellemezte a pécsi elnök: „*Egyfelől a testület maga [...] látva azt, hogy a kamara fegyelmi hatósága mily szűk korlátok közé van szorítva, lehetetlen, hogy azon érdeklődéssel viselkedjék iránta, mely életre valóságát kizárólag biztosíthatná – másfelől a közönség látva azt, hogy épen a legközönségesebb panaszokkal a kamaránál meghallgatást sem nyer, hanem az amugy is tulhalmozott törvényszék elé utasították, hol ügye elintézésének végét bevárnia alig lehet, vagy ha bevárta, legtöbbször a kamarához visszautasították, oda tehát, hol legelsőbben kopogtatott, – lehetetlen, hogy be ne bóduljon az ide-oda utasítgatás kíniaiba, – lehetetlen hogy kételye ne támadjon az iránt, ha valljon az ügyvédi kamara nem hiába való-e és hogy aztán végre is, nem hogy az ügyvédi kar iránti tisztelet gyarapodása, hanem egészen más valami következik: azt mutogatni valóban felesleges. Így van érvényesítve az életben a törvény hangzatos firmája – az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása*”.⁶¹⁶ A summázat tehát az volt: módosítsák úgy az ügyvédi rendtartást, hogy minden panasz elbírálása, bármely ügyben, elsődlegesen az ügyvédi kamarához kerüljön elbírálás végett, s ő döntse el, hogy olyan esetről van-e szó, amely a bíróság hatáskörébe tartozik, s tegye át ekkor a törvényszékhez. Erre azonban nem került sor, e jogkör a bíróságoknál maradt.

⁶¹³ BÜE évkönyv 1871. 76.

⁶¹⁴ HORVÁTH-FEKETE 160.

⁶¹⁵ BML K. 393/I./1876./1.

⁶¹⁶ BML K. 393/I./1876./1., Hasonlóképpen a Budapesti Ügyvédi Kamara 1876. évi jelentése. BML B. 25./I./1877.

Azonban még a század vége körül sem tudták többnyire a felek, hogy ilyen típusú vitáikkal a törvényszékhez kell fordulniuk, s egyre másra találkozni a pécsi kamara fegyelmi bíróságának aktái között pénz és iratok kiadására irányuló beadványokkal. A kamara azonban már nem bírálta el ezeket. Eljárási szempontból érdekes lehet, hogy egyes esetekben az erről szóló határozat úgy szólt, hogy a „*panaszt az illetékes [...] törvényszékhez átteszi, s erről a panaszos képviselőjét értesíti*”,⁶¹⁷ míg más ügyekben „*panaszost kérelmével az illetékes bírósághoz utasítja s erről őt kérvénye visszaadásával értesíti*”.⁶¹⁸ Első esetben tehát továbbította a panaszt a bírósághoz, míg a másíknál a kérelmet elutasította arról való tájékoztatással, hogy hol keresheti jogát az ügyfél.

A panasz eljárás gyakorlati működésével kapcsolatos korábbi kutatásaim⁶¹⁹ egy későbbi korszakban azt mutatták, hogy az jobbra sikeresen betöltötte célját: a felek iratainak és pénzeinek kiadására vonatkozó igényeinek gyors elbírálását. Szintén ezt szolgálta az ilyen ügyek rendeletben előírt soron kívüli elintézése. Ezt igazolja továbbá az az eredmény is, miszerint, másod- illetve esetleg harmadfokra az ügyvéd elleni panaszoknak csak a töredéke jutott el. A rendelkezésre álló iratokból az derült ki, hogy a törvényszék lehetőség szerint igyekezett az ügyet egy tárgyalás alkalmával lezárni, s ez a legtöbb esetben sikerült is. A felek közötti egyezség kialakításának megkísérlése ugyanebből a célból volt fontos, és az a vizsgált esetekben többnyire eredményre is vezetett. Bár a sok elutasító és eljárást megszüntető határozat arról győzhetne meg, hogy a panasz eljárás gyakran feleslegesnek bizonyult, mégis fontos garanciát jelentett a jogban járatlan ügyfelek részére. A peres ügyeik, még inkább azok elvesztése miatt gyakran felzaklatott feleknek megnyugvására szolgált, hiszen adott esetben a törvényszék előtt, jegyzőkönyvbe foglalhatóan készített nekik ügyvédjük (esetleg újból) számvetést. Az, hogy a vártnál jóval magasabb volt az ilyen jellegű eljárások száma, azt bizonyítja, hogy az ügyvédek megbízói éltek ezzel a lehetőséggel és mind elszámolási problémáikat, mind iratok igénylése miatti vitájukat szívesen bocsátották a bíróság elé.

Az ügyvédek felelősségre vonásának ez a módja tehát semmiképpen sem volt haszontalan, sőt a panasz eljárások során némelykor fegyelmi vagy büntető útra tartozó cselekmények is felszínre kerültek, amelyeket a bíróság aztán a megfelelő hatósághoz továbbított.

⁶¹⁷ Hasonlóképpen pl. BML F. 320/II/897., 323/II/897.,

⁶¹⁸ Így pl. BML F. 311., 325/II/897.

⁶¹⁹ DELACASSE 2004

Ugyanakkor, mint ezt már említettem, az ügyvédi rendtartásban foglalt kötelezettségek vétkes megszegése egyben fegyelmi vétséget is képezett. Mivel panasz eljárás csak a törvényben meghatározott külön nevesített köteleességek megsértése miatt indulhatott, gyakorlatilag azt kell feltételezni, hogy minden egyes ilyen esetben az ügyvédi kamara fegyelmi bírósága is értesült a panaszról és kivizsgálta az ügyet. A bíróság jelzési kötelessége a kamara felé a törvény 66. §-a alapján azonban csak abban az esetben állt fenn, ha kötelességszegés egyszersmind fegyelmi eljárás alá is esett, azaz tulajdonképpen azt kellett vizsgálni, hogy az ügyvéd vétkessége mennyiben volt megállapítható. Feltételezésem szerint a bíróságok ezekben a rutineljárásnak számító ügyekben ilyen elméleti mélységekig nem hatoltak, a valóságban vélhetően az egyedi esetet vizsgálva abból indultak ki, hogy végül az ügyvédet marasztalniuk kellett-e vagy sem. E kérdés azonban már átvezet az ügyvéd fegyelmi felelősségének és ehhez kapcsolódóan az ügyvédi kamara egyik legfontosabb hatáskörének vizsgálatához.

3.4.1.2. Fegyelmi felelősség

Visszatérve immár az ügyvédi rendtartáshoz, és a felelősség, illetve felelősségre vonás kamarai autonómia szempontjából leglényegesebb alakzatához, a fegyelmi felelősség kérdését kell behatóan körüljárni. Ezt az 1874. évi törvény mindenekelőtt úgy határozta meg, hogy a fegyelmi vétségeknek két csoportját különítette el. A 68. § a) pontja alapján fegyelmi vétséget követett el az az ügyvéd, aki hivatásának kötelességeit vagy a rendtartás rendelkezéseit vétkesen, de nem illetéktelen haszonszerzés vagy jogtalan károkozás céljából szegte meg. A másik csoportba ugyanezen szakasz b) pontja szerint ama eset tartozott, ha valaki magaviselete által az ügyvédi kar becsületét és tekintélyét sértette és ezáltal tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált. A fegyelmi vétségeknek eszerint elméletileg három kategóriáját lehetett megkülönböztetni: a hivatás kötelességeinek a megsértése, a rendtartás szabályainak a megsértése, valamint a kari becsület és tekintély megsértése, bár a háromféle kötelességszegés a gyakorlatban általában összemosódott.⁶²⁰ Mindezekon túl a törvényalkotó szükségesnek tartott megjelölni bizonyos tevékenységeket, amelyek feltétlenül (különösen) fegyelmi vétségnek minősültek. Háromféle ilyen magatartást sorolt fel; először, aki világosan igazságtalan ügyekben konokul perlekedőknek eszközéül ajánlotta fel magát, vagy

⁶²⁰ KRÁLIK. 230.

feleket szólított fel ilyen perek vitelére, vagy pedig a felek részére nyilvánvalóan haszontalan és alaptalan beadványokat szerkesztett. A második kiemelt vétség az „ügyfélhajhászás” volt: díjazott közbenjárók által vagy egyéb botrányos módon feleket keresni. Harmadikként pedig azt nevesítette a törvény, ha az ügyvéd a rábízott ügyekben nevezetes hanyagságot és késedelmet tanúsított. Bár ez utóbbi esetekben valóban néven nevezte a rendtartás, konkrétan milyen cselekmény minősült fegyelmi vétségeknek, de – mint az a „különösen” szó használatából is kitetszik – ez csak példálózó felsorolás. A 68. § b) pontja pedig egészen tág teret adott a későbbi gyakorlatnak, milyen magatartásokat értékel olyképp, mint amelyek tiszteletre és bizalomra méltatlanná teszik az ügyvédet. Mindezek miatt a fegyelmi vétségek körének törvényi meghatározását – bár első pillantásra annak tűnhet – mégsem lehet szigorúan taxációnak tekinteni.⁶²¹

A fegyelmi büntetések az írásbeli feddéstől az 50–500 forintig terjedő pénzbírságon és az egy éves felfüggesztésen keresztül az ügyvédségtől való végleges elmozdításig terjedhettek.⁶²² A fegyelmi eljárás részletes szabályainak, mint azt már fent említettem, a törvény külön fejezetet szentelt. A fegyelmi eljárás elveit a törvény – végül az első ügyvédegyleti javaslatától jelentősen eltérően, ám már az 1871-es tervezetben is így – a bírák felelősségre vonására vonatkozó normákhoz hasonlóan határozta meg.⁶²³ Ezek között kiemelten szerepelt az eljárás nyilvánossága és szóbelisége, továbbá hangsúlyozták minden érdekelt, vagyis a sértett magánfél, az ügyvédi kar, és nem utolsósorban az állam érdekeinek megfelelő képviselőjét. Nem feledkezett meg a rendtartás az eljárás alá vont ügyvéd törvényes oltalmáról sem, ám összekötötte ezt azzal, hogy bár a panaszlott ügyvédnek joga van a teljes védelemre, *„de egyuttal jogot nyújt a vádlónak is panaszának begyőzésére, úgy, hogy a vétkes ügyvéd tettéért valóban lakoljon is”*.⁶²⁴

Elvi jelentőségű továbbá, hogy a fegyelmi ügyekben az első fokon eljáró hatóság az ügyvédi kamara választmánya, pontosabban az abból alakult kamarai fegyelmi bíróság volt, amely ekként hatósági jogokkal ruházott fel, és amelynek döntése ellen a Kúria Legfőbb Ítélszékének fegyelmi bíróságához lehetett fellebbezni.

⁶²¹ Ezzel ellentétes véleményt fogalmaz meg MÁTHÉ 1980 206. *„A fegyelmi vétségeket a rendtartás taxatív meg határozta.”*

⁶²² Volt olyan vélekedés még az első tervezet szakmai vitája során, hogy a végleges elmozdítás túl szigorú büntetés, azt fegyelmi vétségek esetén ne, hanem csak bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazzák. HORVÁTH – FEKETE 160.

⁶²³ 1871. tervezet Indokolás 62–63.

⁶²⁴ ÜRT Indokolás IX. Fegyelmi eljárás

Éppen ezért, mivel ezeknek az ügyeknek az intézése kiemelkedő kamarai hatáskör volt, a fegyelmi eljárást szintén kézzelfogható példákon keresztül, elsősorban a Pécsi Ügyvédi Kamara erre vonatkozó ügyrendi intézkedéseibe ágyazva illetve fegyelmi bíróságának gyakorlata alapján mutatom be.

3.4.1.3. A fegyelmi eljárás menete

Az illetékesség meghatározása nem okozott különösebb nehézséget, hiszen minden ügyvédnek valamely kamara lajstromában kellett szerepelni, ez döntötte el azt, hogy melyik ügyvédi kamara fog eljárni a konkrét ügyben. Problémát legfeljebb az jelenthetett, ha átlépés folytán valaki egymást követően több ügyvédi kamara tagja is volt, ám ennek megoldása viszonylag egyszerű volt: a törvény azt írta elő erre az esetre, hogy a tett elkövetésének idején fennálló tagság az irányadó. Így például egy olyan volt szekszárdi ügyvéd ellen folytattak le fegyelmi eljárást a pécsi kamaránál, aki az eljárás idején már budapesti lakos volt.⁶²⁵ A károsított fél azonban azon ügyvédi kamara fegyelmi bírósága előtt is megindíthatta az eljárást, amelynél az ügyvéd a fegyelmi feljelentés idején volt bevezetve. Az előbbi szabály azt az esetleg felmerülő gondot is képes volt áthidalni, hogyha valaki már töröltette magát az ügyvédi lajstromból, és még nem történt meg a bejegyzése egy másik kamarában. Nyomatékosan kifejezte az erre vonatkozó szakasz azt, hogy eme körülmény a fegyelmi eljárást nem akadályozhatja meg. Amennyiben mégis illetékességi összeütközés merült volna fel a kamarák között, a Legfőbb Ítélszékét jogosították fel az e feletti határozathozatalra. A gyakorlatban is lehet példát találni arra, hogy a pécsi kamaránál olyan személy ellen nyújtottak be panaszt, aki a lajstromban nem szerepelt. Mivel ez az eset még a megalakulást követő hónapokban történt, előfordulhatott, hogy az illető ügyvéd egyáltalán nem is vétette fel magát a kamarába, s korábbi tevékenységével összefüggésben merült fel kifogás. Erre az adatokból azonban nem lehetett fényt deríteni; mindenesetre a panaszost a fenti tényről való értesítés mellett a bírósághoz utasították.⁶²⁶ Ide kívánczik annak az átmeneti időszakra szóló szabálynak a megemlézése is, amely szerint a rendtartás hatályba lépését megelőzően elkövetett fegyelmi vétségek feletti ítélezés is már a kamarák hatáskörébe tartozott, amennyiben abban még nem indult meg a tényleges eljárás. Ezt hangsúlyozta és pontosította az a legfőbb ítélszéki döntés, amely

⁶²⁵ BML F. 20/II./882.

⁶²⁶ BML K. 684./I./1875./879.

kijelentette, hogy csak a már függőben lévő fegyelmi vizsgálatok lefolytatása maradhat a törvényszékek előtt, minden más esetben a kamarához kell áttenni az ügyet.⁶²⁷

Nem minden esetben indult azonban fegyelmi eljárás. A rendtartás 73. §-a lehetőséget adott ugyanis arra, hogy csekélyebb kötelességszegések esetén a kamarai választmány meginthesse, vagy rendreutasíthassa az elkövető ügyvédet. Ezek a kötelességszegések tehát olyan cselekmények voltak, amelyek nem minősültek fegyelmi vétségeknek, s a választmány eme eljárása sem tekintendő fegyelmi eljárásnak.⁶²⁸ Sajátos esetre bukkantam, amikor egy már folyamatban lévő ügyben az ügyvéd a fegyelmi bíróság döntése ellen benyújtott „*fellebbezésében a fegyelmi bíróság ellenében használt sértő kifejezésekért rendreutasítatik*”, egyebekben az eredeti ügy folyt tovább, az iratokat továbbították a Legfőbb Ítélszékhez.⁶²⁹

Az előbb említett rendreutasító vagy megintó határozat ellen a törvény – bár a tervezet előkészítésekor ez szintén vitatott volt – nem engedett fellebbvitelt.⁶³⁰ Ugyanakkor annak meghozatala előtt is természetesen be kellett szerezni az ügyvéd erre vonatkozó nyilatkozatát, aki a kamarai választmány felhívására akár bírságot is terhelni mellett is köteles volt ennek eleget tenni.⁶³¹ A mulasztási bírság kiszabásán túl a választmánynak arra is megvolt a lehetősége, hogy a vonakodó ügyvédet fegyelmi eljárás megindításával történő fenyegetéssel szorítsa rá a nyilatkozattételre. Rendszerint 15 napot tűztek erre, gyakorta olyan megfogalmazással, hogy „*bizonyítékokkal felszerelt*” nyilatkozatot kívántak meg.⁶³² E határidőt kérelemre még 15 nappal esetleg meghosszabbították. Az iratokból az tűnik ki, hogy a hosszabbítás maximum ennyi időre terjedt, hiába kért erre az ügyvéd esetleg több időt (pl. 30 napot), viszont ha kevesebbet igényelt, akár a 8 napos határidő is előfordult.⁶³³ Bírságot is sort kellett keríteni nem egy ügyben.⁶³⁴

A választmány eljárása megindulhatott a felek kérelme, illetve bármely hatóság vagy a királyi ügyész feljelentése alapján. Az erre vonatkozó további részletszabályok megállapítása már az egyes kamarák saját hatáskörébe tartozott.

⁶²⁷ Legfőbb Ítélszék 4438/1875. V. 24. Magyar Igazságügy 1875/IV. 62.

⁶²⁸ Ezzel kapcsolatban arra is hivatkoztak, hogy már csak azért sem, mert sem a megintés sem a rendreutasítás nem fegyelmi büntetés. WEISZ 125.

⁶²⁹ BML F. 202/II./1875.

⁶³⁰ BÜE évkönyv 1871. 76., KÖVÁRY 141.

⁶³¹ A budapesti ügyvédegyelet erre irányuló kritikai észrevételeiben egyenesen az ügyvéd előleges kihallgatását tartotta volna szükségesnek. BÜE évkönyv 1871. 76.

⁶³² pl. BML K. 585./I./1875. 730–732.

⁶³³ Pl. BML K. 585./I./1875./740., 684./ I./ 1875./ 874.

⁶³⁴ BML K. 585./I./1875./ 715–720.

Addig is, amíg a kamarai ügyrend hatályba nem lépett, szükség volt – természetesen a törvény keretein belül – egyfajta eljárási rend kialakítására. Ezért a pécsi kamarában már annak legelső választmányi ülésén ideiglenesen szabályozták a fegyelmi panaszok benyújtási módját. Főszabályként azt fogadták el, hogy a panaszokat írásban, két példányban kell beadni, ám a szóbeli panasz is elfogadandó: „*ezek lehetőleg személyesen történendő felvételével titkár bizatván meg, anélkül, hogy a panaszló személyazonosságára nézve bizonyítékot igényelni köteleztetnék*”.⁶³⁵

Az ügyrendben természetesen már jóval terjedelmesebben részletezték a panasz előterjesztésének módját és magát az eljárást is. Először is, már a bizottsági tervezethez képest is különbséget tettek a szerint, hogyan történt a panaszemelés. Más szabály vonatkozott a szóban, magánfél által, s más az írásban (akár magánosok, akár hatóságok, vagy bíróságok felől) beérkezett panaszokra. Ha ügyvéd, vagy ügyvédjelölt ellen magános tett panaszt, hogyha azt szóban terjesztette elő, a kamara titkára, vagy ha az ügyészt kereste fel e célból, akkor ő maga volt köteles jegyzőkönyvbe venni, s ezt aláíratni a panaszossal. Ekkor e jegyzőkönyv egy példányát, amennyiben írásban beérkezett panasziratról volt szó, annak egy példányát (minden melléklet másolatával együtt) kellett közölni a panaszlott ügyvéddel, s őt egyúttal igazoló nyilatkozat benyújtására záros határidőn belül felhívni. A mulasztását kimenteni nem tudó ügyvédre nézve az ügyrend is utalt a rendtartás fent mondott 74. szakaszára. A gyakorlat azt mutatja, hogy számtalan panasz írásban érkezett be, s mivel felmerült a gyanú, hogy ezek „*legnagyobb része a tapasztalat szerint zugirászoknak köszönik eredetüket*” a pécsi választmány úgy határozott, „*miszerint fegyelmi panaszok – a mennyiben írásban benyujtatnak és ügyvéd által ellenjegyezve nincsenek, hivatalból visszautasítandók*”.⁶³⁶

A panasz elbírálása, az ezzel kapcsolatos eljárás kérdésében történt az ügyrendben a legtöbb változtatás, módosítás. Az eredeti bizottmányi tervezetből alig maradt valami, a választmány módosításait szinte kivétel nélkül elfogadta a közgyűlés, azonban ez a változat az igazságügyi minisztériumnak nem felelt meg. Így aztán újabb módosításokra, toldozgatásokra illetve néhány helyen inkább rövidítésekre kellett sort keríteni. Mivel itt jobbra szóhasználatbeli, megfogalmazásbeli, nem pedig elvi tételekkel alátámasztott eltérések adódtak elő, ezért alapvetően a végleges megszövegezés ismertetését tartom célszerűnek. A szövegből történő kihagyások annak

⁶³⁵ BML K. 28./I./875./154.

⁶³⁶ BML K. 723/I./1875/923.

köszönhetőek, hogy az ügyrend igencsak részletekbe menően olyan kérdéseket is újra szabályozott, amelyekre nézve maga a törvény is kellő eligazítást nyújtott.

Akár nyilatkozott tehát a panaszlott ügyvéd, akár nem, a panaszt tartalmazó beadványt vagy iratot, amennyiben volt igazoló nyilatkozat, azzal együtt, a kamarai ügyészhez kellett továbbítani, aki szintén szabott időn belül volt köteles megtenni indítványát. Erre azonban csak akkor került sor, ha úgy ítélték meg, hogy az ügy nem olyan kisebb kötelességszegés, amely esetén a választmány rendes fegyelmi eljárás megindítása nélkül is eljárhatott. Az ennek következtében alkalmazható megintésre vagy rendreutasításra azt írta elő az ügyrend, hogy kizárólag írásban tehetette meg a választmány, vagyis szóbeli megintésnek és rendreutasításnak nem volt helye. Minden bizonnyal azért írt elő ilyen szabályt, hogy a kötelességszegés miatt kiszabott büntetésnek komolyabb súlyt adjon, már csak annak regisztrálhatósága által is. A tervezetben szerepelt egy olyan bekezdés ennek kiegészítésére, mely szerint ezek (azaz megintést és rendreutasítást tartalmazó határozat) ellen panasz emelhető, s ekkor a választmány a közgyűlésnek felelős. Azonban a választmány indokai miatt ez sem került az ügyrend szövegébe, hisz végső soron törvényellenes lett volna. Nem lehetett tehát a közgyűlés előtt sem megtámadni a választmány által hozott döntést azért, „*mert az ügyvédi rendtartás 73. §-a értelmében alkalmazott megintés vagy rendreutasítás ellen törvényileg fellebbezésnek helye nem lévén, affelett a közgyűlés felülbirálati jogot szintén nem gyakorolhat*”.⁶³⁷ Ennek ellenére akadt olyan elmarasztalt ügyvéd, aki ügyét a közgyűlés elé kívánta volna terjeszteni, hogy az döntsön a határozat hatályon kívül helyezése és a választmány felelősségre vonása felől. A napirendre tűzést azonban az elnök megtagadta, s erről még a közgyűlés megtartása előtt értesítést is kapott az érintett, mégis, ott felszólalva újból kérte indítványa tárgyalását. Természetesen – hivatkozva az ügyrend vonatkozó szakaszaira –ismét csak elutasításra talált.⁶³⁸

Érdekes megemlíteni a kamarai választmánynak azt a verzióját, miszerint ha az ügyvéd az igazoló nyilatkozatát a pénzbírságban történő marasztalása ellenére sem adta be, az egyrészt magának a panasznak a beismerését jelentette volna, másrészt pedig magát a vonakodás tényét szintén fegyelmi esetként kellett volna kezelni. Ha a választmány javaslata megvalósul, akkor az ügyrend ezzel a fegyelmi vétségek egy új típusát kreálta volna meg, amelyet a kamarai (választmányi) határozatnak való makacs ellenszegülésként lehetne leírni. Ez azonban végül nem került az ügyrendbe.

⁶³⁷ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁶³⁸ BML K. 761/I./1875./5.

Több kamaránál problémát okozott, és az ügyrendek megállapítása során komoly vitákat váltott ki az, hogy a fegyelmi panasz első megvizsgálására ki hivatott: a választmány vagy a fegyelmi bíróság, hiszen az alaptalannak talált feljelentést vissza is lehetett utasítani. Az ezzel kapcsolatban megjelent vélemény szerint bár a törvény IX. fejezete kissé zavarosan fogalmaz, mindazonáltal az ellentmondások a törvény intenciói alapján eloszlathatók. A szerző az ide tartozó szakaszok elemzésével kifejtette, hogy itt lényegében különbséget kell tenni az előbb tárgyalt ún. csekélyebb köteleességszegések és a fegyelmi vétségek között. Előbbiek, ám csak az előbbiek esetében a választmány bírt hatáskörrel, minden más esetben a fegyelmi bíróság. Nem tartotta helyesnek annak eldöntését a választmányra bízni, vajon a konkrét esetben melyikről van szó, nehogy „ilyen határozattal a választmány a fegyelmi bíróságnak praejudicialjon”, ezért azt javasolta, hogy az összes panasz és feljelentés az elnökhöz érkezzon be, aki aszerint, hogy csekélyebb köteleességszegést vagy fegyelmi vétséget lát megvalósulni, az annak megfelelő kamarai szerv elé terjeszti majd a beadványt.⁶³⁹ A gyakorlatban azonban a választmány döntött ebben a kérdésben.

Amikor tehát fegyelmi vétség látszott megvalósulni, tényleges fegyelmi eljárás indult. Ez elkezdődhetett akár magánosok panaszára, akár a királyi ügyész vagy más hatóság feljelentése nyomán, illetve a kamarai ügyész kívánatára is. Eme határozat ellen minden érdekelt fél élhetett fellebbezettel. E látszólag magától értetődő szabály nem így szerepelt még az 1871-es tervezetben, mely szerint a bepanaszolt ügyvédet nem illette volna meg e jog. Az ügyvédegyleti kritika azonban rámutatott, hogy ez nem méltányos azért, mert az eljárás alá vont személyt nem lehet megfosztani ama jogorvoslattól, amely őt „a további eljárás kellemetlenségeitől és természetzerű zaklatásaitól felmentse”.⁶⁴⁰ Természetesen, ha a panaszra benyújtott igazoló nyilatkozat alapján a kamarai ügyész és indítványa nyomán a választmány úgy látta, hogy a panasz alaptalan, akkor már az előző szakaszban lezárták az ügyet.⁶⁴¹ Ugyan jogszabály ezt nem írta elő, magának a panasznak konkrétan kellett lennie, amikor tehát „a panaszos csak egész általánosságban vádolja a panaszlott ügyvédek köteleességszegéssel [...] ily határozatlan panasz [...] a fegyelmi eljárás elrendelésére alapul nem szolgálhat”, vagy másutt, azonos konklúzióval: „a zavart szerkezetű panaszkérvényből nemcsak a panasz

⁶³⁹ WEISZ 124–125.

⁶⁴⁰ BÜE évkönyv 1871. 76–77.

⁶⁴¹ Pl. BML K. 585/I./1875./721.,728.

tárgyává tett tényállás nem állapítható meg, de még az sem tűnik ki, vajjon a panaszlott ügyvéd a panaszosnőnek vagy valamely ellenérdekű félnek volt- e megbízottja”.⁶⁴²

Szintén fegyelmi útra tartozott, ha valamely a lajstromban szereplő ügyvéddel szemben utólag merült fel olyan kizáró ok, amely miatt nem lett volna felvehető a kamarába. Már említettem, hogy az ezzel kapcsolatos eljárásokat Pécssett gyakorta egyszerűen a választmány folytatta le, tulajdonképpen törvénysértően. Úgy tűnik, nem voltak ezzel az országban egyedül, mert egy miskolci ügy kapcsán, ahol szintén a választmány mondta ki egy csalás miatt vád alá helyezett ügyvéd felfüggesztését, a Legfőbb Ítélszék kifejtette, hogy ez a gyakorlat helytelen, s a határozat hatályon kívül helyezésével arra utasította a kamarai választmányt, hogy alakuljon fegyelmi bírósággá, és úgy bírálja el ismét az ügyet.⁶⁴³

A fegyelmi eljárásból a kamarai ügyészt soha nem lehetett mellőzni, hiszen ő volt az, aki az ügyvédi kart, mint közvádoló képviselte (ÜRT 75. §), vagyis az ő véleményét mindig be kellett kérni az eljárás elrendelése előtt. Szintén elengedhetetlen volt a bepanaszolt ügyvéd meghallgatása, mielőtt eljárás alá vonásáról a fegyelmi bíróság határozatot hozott.⁶⁴⁴ Az eljárás e szakaszában tehát már nem volt elegendő pusztán a választmány döntése, hanem meg kellett alakítani magát a fegyelmi bíróságot is. Erről a törvény részletesen nem szólt, csupán annyit határozott meg, hogy az az elnökön kívül négy választmányi tagból áll. A további részletszabályok megállapítását az egyes kamarákra bízták.

A fegyelmi bíróság alakítására nézve a pécsi kamara megalakulását követő első választmányi ülésen ideiglenesen a következő szabályt fogadták el: *„határozatilag kimondatott, mikép a fegyelmi bíróság minden egyes felmerülendő panaszra nézve külön fog megállapíttatni, a fegyelmi bíróság jegyző- és előadójául titkár küldetvén ki*”.⁶⁴⁵ Erre rögtön a következő pontban sor is került, hiszen a választmány máris megkezdte az első panasz elbírálását, melyet a törvényszéki elnök átíratva által a bíróság tett át az újonnan megalakult ügyvédi kamarához.⁶⁴⁶ A később szokásossá vált formula szerint a kérelmet másolatban a panaszlott ügyvédnek kiadni rendelték azzal a felhívással, hogy

⁶⁴² BML F. 299/II./897., BML F. 317/II./897.

⁶⁴³ Legfőbb Ítélszék 4395/1875. V. 24. Magyar Igazságügy 1875/IV. 61–62.

⁶⁴⁴ Ebből tehát az is látszik, hogy a fegyelmi eljárásról két értelemben is lehet beszélni: különbséget kell tenni a szerint, hogy a fegyelmi eljárás határozattal való elrendeléséről van-e szó, innen indul a szűkebb értelemben vett fegyelmi eljárás, melyben csak a fegyelmi bíróság járhat el, míg tágabb értelemben véve az ezt megelőző eljárási cselekmények is a fegyelmi eljárás fogalma alá tartoznak, de azokat más kamarai szervek, így a választmány is foganatosíthatta. WEISZ 124.

⁶⁴⁵ BML K. 28/I./875./155.

⁶⁴⁶ BML K. 28/I./875./156.

magát 15 napon belül az ügyre nézve igazolja, illetve észrevételeit tegye meg. A következő sorszám alatt pedig a fegyelmi bíróság megalakítására is sor került: első ízben „ezen panasz elítélésére titkos szavazás útján Bubreg Antal, Danits Antal, Fesztl Rajmár és Simonffy János urak választattak meg”.⁶⁴⁷

Az ügyrend szabályai szerint – a bizottsági javaslatához képest a választmány által ajánlott szabatosabb szöveggel – a fegyelmi bíróságba, annak üléseire a választmányi tagok betűsorrendben hívandók meg. Ezt a sorrendet az elnök negyedévről negyedévre állapította meg, s attól eltérésnek csakis akkor adhattak helyt, amennyiben egyazon ügy tárgyalása elhúzódna, s több ülést venne igénybe. Ilyenkor arra kellett törekedni, hogy ugyanazon ügy tárgyalásánál és elbírálásánál ugyanazokat a választmányi tagokat alkalmazzák a fegyelmi bíróságban. Ezekben az ülésekben, ha nem a kamarai elnök vagy helyettese elnökölt, akkor olyan választmányi tagot kellett sorshúzás útján kijelölni, aki a bírói funkcióra épp nem hívtak be. A szóbeli tárgyalásokra az ügy megjelölése mellett meg kellett hívni az összes választmányi tagot a póttagokkal együtt (ugyanolyan formában, mint egy választmányi ülésre). Ennek az a célja, hogy szükség esetén közülük lehessen kiegészíteni a fegyelmi bíróságot. Ez például megtörténhetett akkor, ha valamely tag ellen kifogást emeltek, vagy ők maguk jelentettek be olyan akadályt, amely ennek alapja lehetne. A kifogásra maga az ügyvédi rendtartás adott lehetőséget (78. §) mind a közvádoló mind a vádlott részéről, eseteit pedig a PTR vonatkozó szabályai⁶⁴⁸ alapján kellett megítélni, kiegészítve az ügyvédi rendtartás azon rendelkezésével, hogy ilyen kifogás alá esik az is, aki ellen fegyelmi vagy büntetővizsgálat folyik. A kifogásról maga az illető fegyelmi bíróság határozott, mellyel szembeni jogorvoslatnak azonban csak a véghatározat hozatala után volt helye.

A határozatok meghozatalakor mind az öt bírói tagnak együttesen jelenlétére volt szükség, s szótöbbséggel döntöttek. Az elnök itt is utolsóként adta le voksát. A jegyzői teendők ellátását az egyéb választmányi ülésekével megegyezően szabályozták, vagyis a titkár gátoltatása esetén az elnök által kijelölt kamarai tag lett a jegyzőkönyv vezetője. A jegyzőkönyvvel kapcsolatban felvetődött problémák nagy része szorosan összefügg az eljárás nyilvánosságával, ezért annak részleteire ott térek ki.

A megalakult fegyelmi bíróság tehát mindenekelőtt döntött az eljárás elrendelésének kérdésében. E határozatot minden esetben kézbesíteni kellett a kamarai

⁶⁴⁷ BML K. 28/I./875./157.

⁶⁴⁸ PTR 56. §, amely a bírák kizárásának eseteit állapította meg

ügyésznek, a kamara székhelyén levő királyi ügyésznek és a vádlott ügyvédnek, amennyiben pedig az ügy magánfél panaszából alakult fegyelmi üggyé, úgy a panaszosnak is. Minden érintett fél fellebbezettel élhetett.

A fegyelmi bíróság belátására volt bízva, hogy szükségesnek tartotta-e vizsgálat elrendelését. Ha nem, akkor az ügyrend szerint köteles volt viszont megküldeni az erről szóló végzését az összes addigi ügyiratokkal együtt a királyi ügyésznek. Amennyiben igen, a kamara egy tagját küldte ki e célból mint vizsgálóbiztost, ennek kiküldése a törvény szerint is az elnök feladatkörébe tartozott. A vizsgálóbiztos személyéről a rendtartás még annyit írt elő, hogy ez nem lehetett a fegyelmi szék tagja. A pécsiek ügyrendje ennél szigorúbb szabályt állapított meg, mert eszerint vizsgálóbiztos csak olyan kamarai tag lehetett, aki nem tagja a választmánynak, s nem is kamarai tisztségviselő. A kiküldetést a kamara elnök által kijelölt tagja köteles volt elfogadni, csak kivételes esetekben élhetett a visszautasítás jogával. Az ügyrend szerint elháríthatta a kiküldést, ha saját személyében érdekelt volt az ügyben, azaz „*közvetlenül vagy közvetve kárt vagy hasznot remélhet*”, hasonlóképpen, ha közeli hozzátartozója⁶⁴⁹ volt érintett abban hasonlóképpen. Ugyanígy az sem lehetett vizsgálóbiztos, aki mint tanú, szakértő, képviselő vagy akár közbenjáró már közreműködött az ügyben, úgyszintén az sem, aki a felek valamelyikével ellenséges vagy peres viszonyban állt. Ezen akadályokat a kiküldetés kézbesítésétől számított 4 napon belül volt köteles az illető ügyvéd az elnöknek bejelenteni. Amennyiben valakinél nem álltak fenn az itt megjelölt okok, pontosabban azok egyike sem, mégsem fogadta el a vizsgálóbiztosi szerepet, akkor a választmány 400 Ft-ig terjedő bírságban marasztalhatta. Az igazságügyi miniszter kérésére kikerült az a közbeszúrás, hogy „*az ügyvédi rendtartás 25. §-ának hasonlatosságánál fogva*”. Eme idézett szakasz a választmányi tagság illetve kamarai tisztség visszautasítására vonatkozott, s a törvény a vonatkozóra szintén ugyanekkora összegű pénzbírság kiszabásának lehetőségét irányozta elő.

A vizsgálóbiztos feladata a törvény alapján tulajdonképpen az ügy részleteinek a felderítése, kinyomozása volt. Kihallgatta a vádlottat, vagy vádlottakat, a panaszlót illetve az érdekelt feleket, megvizsgálhatta az eljárás alá vont ügyvédnek a panasz tárgyát képező ügyre vonatkozó könyveit és iratait, sőt ezeket akár zárolhatta is.⁶⁵⁰

⁶⁴⁹ Felesége vagy jegyese, fel vagy lemenő ágbeli rokonai, vagy olyan személyek, akik vele negyedíziglen oldalrokonságban vagy másodíziglen sógorságban állnak, továbbá akivel fogadott szülei vagy fogadott gyermeki, gyámsági vagy gondnoki viszonyban áll

⁶⁵⁰ Nem volt egyértelmű e szakasz fogadtatása sem, az ügyvédek túlzottnak találták „*a vizsgálóbiztosnak adott discretionális hatalmat, mint olyant, mely roppant visszaélésekre is adhat alkalmat*”. A könyvek és

Tanúkat és szakértőket viszont csak az illetékes bíróság megkeresése útján hallgathatott meg. Ilyenkor a törvény előírta, hogy az általa megkeresett bíróság köteles volt eleget tenni ezen megkeresésnek, és a meghallgatásra kitűzött határnapról a vizsgálóbiztost értesíteni. Ő a kihallgatásokon jelen lehetett, indítványozhatott a tanúkhöz intézendő kérdéseket, kérhette azok megesketését. A tanúk megesketése bizonyos esetben már itt a vizsgálat folyamán kötelező volt, ha alapos aggály látszott arra nézve, hogy a fegyelmi bíróság előtti megjelenésük nem lesz lehetséges és vallomásuk döntő befolyásúnak tűnt, továbbá, ha a megesketésük ellen aggály nem merült fel.

A vizsgálat egészéről a vizsgálóbiztos vezetett pontos jegyzőkönyvet, melyet az összes iratokkal együtt a vizsgálat befejezésekor a kamarai ügyésznek tartozott megküldeni. Az ügyész kívánhatta a vizsgálat kiegészítését, amennyiben azt hiányosnak találta, de ugyanerre joga volt a vádlott ügyvédnek is. Pótvizsgálatra kerülhetett például sor akkor is, ha az ügyvéd az igazoló nyilatkozatában és a vizsgálat alkalmával egymásnak ellentmondóan nyilatkozott a kérdéses cselekményéről.⁶⁵¹

Előadódhatott olyan helyzet, hogy a vizsgálat kiegészítésének szükségességében nem jutott egyetértésre az ügyész és a vizsgálóbiztos, ilyenkor a fegyelmi bíróság döntött a kérdésben. Hasonlóképpen a vádlott is ide fordulhatott orvoslásért, ha – ahogy a törvény fogalmaz – „*magát a vizsgálóbiztos eljárása által sértve érzi*”.

A vizsgálat lezárultát követően a kamarai ügyész köteles volt a fegyelmi bírósághoz, pontosabban annak elnökéhez, indítványát benyújtani. Az iratok vételétől számítva 15 nap állott a rendelkezésére indítványa megtételére. Az ügyészi indítvány irányulhatott az eljárás megszüntetésére, vagy pedig fegyelmi tárgyalás kitűzésére. Erről a fegyelmi bíróság döntött, határozata ellen az érintettek részéről helye volt 8 napon belüli fellebbezésnek. Csak e határozat jogerőre emelkedése után tűzhetett ki az elnök a szóbeli tárgyalásra határnapot. A törvény a fegyelmi szék e határozatát, amelyben tulajdonképpen fegyelmi tárgyalás tartásáról rendelkezik, „*vádhatározatnak*” nevezi. E szempontból meg kell jegyezni, hogy a jogszabály szóhasználata meglehetősen következtelen, hiszen az eljárás alá vont ügyvédet már korábban is „*vádlottként*” említi, míg ha ragaszkodunk ahhoz, hogy ez a tulajdonképpeni vád alá helyezési határozat a fegyelmi eljárásban, akkor ezt megelőzően, a vizsgálat során, vagy az eljárás megindulásakor logikailag sem helyénvaló őt e kifejezéssel illetni.

iratok zárolása esetén szerencsésnek találták volna azt a megoldást, hogy ez az intézkedés utólag a fegyelmi bíróság előtt megtámadható legyen, amely dönt arról, vajon helye volt-e annak vagy sem. E verzió azonban nem talált meghallgatásra. BÜE évkönyv 1871. 78.

⁶⁵¹ BML F. 355/II./897.

Szintén elnagyoltnak tűnik a rendtartás szövege abban a tekintetben, hogy egyáltalán nincs szó benne arról, hogy az ügyész a vizsgálat eredménye alapján megszüntetést is indítványozhat. Azért is tűnik ez furcsának, mert még a legelső tervezetben épp ez volt az egyik pont, amelyben az eredeti ügyvédegyleti javaslatot kritikával illették, és nem is követték. Abban tudniillik a vizsgálat befejezése után (a pótvizsgálat esetét leszámítva) mindig a szóbeli tárgyalásra kellett volna áttérni, „*holott a vizsgálat annyira felvilágosíthatta a panasz alaptalanságát, hogy a további eljárás egész feleslegessé válhatik*”.⁶⁵² Az 1871-es tervezet ezért a szöveget olyan kiegészítéssel bocsátotta útjára, miszerint a vizsgálat lezárulta után külön megszüntetési vagy vád alá helyezési határozat hozatalát kívánta meg (96. §). Ennek a végső törvényszövegben nyoma sem maradt, és valójában hiányérzetet is szül.

A gyakorlatban azonban akként értelmezte az ügyészi indítványt, hogy az tényleg irányulhat másra is, nemcsak fegyelmi tárgyalás kitűzésére. Így az első pécsi fegyelmi ügyek között előfordult, hogy a vizsgálat büncselekmény alapos gyanúját derítette fel, s így a büntető törvényszékhez tették át az ügyet, más esetben a panasz alaptalanság miatti elutasítására került sor. Sajátos, hogy ezeket az ügyeket nem a fegyelmi iratok között találni, hanem a választmányi jegyzőkönyvekben, pedig itt már a korábbi ügyektől eltérően nem pusztán panaszról és annak kivizsgálásáról van szó, hanem – első ízben – konkrétan ekként is nevezett fegyelmi ügyekről.⁶⁵³

A működés első – még csonka – évében, tehát kilenc hónap leforgása alatt, Pécsen az összesen 55 fegyelmi ügy mindössze három esetben jutott el ebbe a fázisba, vagyis odáig, hogy tárgyalást is tartsanak.⁶⁵⁴ A következő évben már felszaporodtak az ügyek, összesen 391 érkezett, és még az előző évről is folyamatban maradt 12, de ezekből csak 21 esetben rendeltek el vizsgálatot is, és 8 alkalommal került sor fegyelmi tárgyalásra.⁶⁵⁵ Összehasonlításképpen ugyanezek az adatok a Budapesti Ügyvédi Kamara első két évéről: 1875-ben 141 fegyelmi panasz, ebből 106-ot intéztek el, 9 vizsgálatot rendeltek el, de a tárgyévben még egy sem fejeződött be. 1876-ban az elintézetlenül maradt 35 mellé 181 új fegyelmi panasz jött, melyekből 176 ügyet tudtak lezárni. 24 vizsgálatot rendeltek el, a hátralékkal együtt a 33-ból 19 zárult le, 13 vádhatározat született, melyből 8 esetben tartottak végtárgyalást.⁶⁵⁶

⁶⁵² 1871. tervezet Indokolás 63.

⁶⁵³ BML K. 723/I./1875./931–932.

⁶⁵⁴ BML K. 393./I./1876./ 3. sz. melléklet a kamarai ügyész ügyforgalmi kimutatása

⁶⁵⁵ BML K. 294/I./1877./1.

⁶⁵⁶ BML B. 25./I./1877.

A fegyelmi tárgyalás, amelynek a gyakorlatban a „*végtárgyalás*” elnevezése vált általánossá, szóbeli tehát és nyilvános. Az utóbbi elveknek való megfelelés eleinte nem is volt olyan egyértelmű, mint ahogy azt gondolni lehetne. A budapesti ügyvédegylet rendtartástervezetének 73. §-a szerint a tárgyalás nem lett volna nyilvános, másrészt a szóbeli tárgyalás jórészt az iratok felolvasásából állott volna, és csupán a megvádolt ügyvédet és a kamarai ügyészt hallgatták volna meg személyesen. Ezért tehát szóbeliségről a maga teljes valójában ezzel kapcsolatban nem lehetett volna beszélni, mint ahogy az 1871-es javaslat indokolása is megjegyezte.⁶⁵⁷ Ennek vitája kapcsán azonban már az egyleti véleményben sem találni semmiféle ellenvetést a teljes nyilvánossággal szemben, az ide vonatkozó szakaszok kritikája pusztán szerkesztésbeli kérdésekre vonatkozott.⁶⁵⁸

Kivételesen kizárhatta a nyilvánosságot a fegyelmi bíróság, hogyha a közérkölciség szempontjából ezt szükségesnek találta. Mivel a tárgyalásra a törvény szerint csak a kamarai ügyészt, a vádlottat, illetve a fegyelmi bíróság által szükség szerint kijelölt tanúkat és szakértőket kellett megidéztetni, illetve annak határnapjáról a magánfeleket és a kamara székhelyén lakó ügyészt értesíteni, akik tehát megjelenhettek, az egyes kamaráknak kellett gondoskodni arról, hogy a tárgyalásokon a valódi nyilvánosság megvalósulhasson.

Pécsett nem kis vitát kavart az ügyrend ide vonatkozó szakaszainak elfogadása, főként azért, mert a nyilvánosság elvét nem pusztán a tárgyalásra, hanem az egész fegyelmi eljárásra vonatkoztatták.

Mivel a fegyelmi bírósági ügyek is tulajdonképpen választmányi ügyek, ezért – mint ott már utaltam rá – az ügyrend eredeti tervezetében a választmányi ülések szabályozásánál kapott helyt ez a kérdés. Élesen ütközött ebben a bizottsági tervezet mellett álló közgyűlés és a választmány véleménye. A választmány álláspontját nemcsak az ügyrendhez fűzött indítványai körében fejtette ki, hanem annak elfogadását követően Erreth János a választmányi javaslat védelmében még különvéleményt is benyújtott.⁶⁵⁹ Érvelésük gondolatmenete a következő volt. A szabályt, mely szerint a választmányi üléseken (és a fegyelmi bírósági üléseken is) a kamarai tagok mint

⁶⁵⁷ „*a javasolt eljárás szóbelinek alig mondható*”; 1871. tervezet Indokolás 64.

⁶⁵⁸ Nevezetesen arra, hogy nem találták szerencsésnek a módosítás küszöbén álló PTR egyes szakaszaira való hivatkozást, mondván, hogy az valószínűleg változik, sőt akár teljesen hatályon kívül is helyezik, s ez csak problémákat szülne. Ehelyett a szöveg annak megfelelően történő kiegészítését javasolták inkább. Sőt, még a zárt ülés elrendelésekor is lehetővé szerették volna tenni, hogy azon „*két-két a felek részéről meghívott egyén a tárgyalásnál jelen lehet*”. BÜE évkönyv 1871. 77.

⁶⁵⁹ BML K. 138/I/1875. Erreth János különvéleménye az ügyrend 36. §-hoz

hallgatóság részt vehetnek, s ennek érdekében azokat előzetesen kifüggesztés által közzé kell tenni, legfőképpen az ügyvédek jó hírnevének érdekében nem találták elfogadhatónak. „A kamara válaszmánya ugyanis minden a kamarai tagok ellen emelt panasznak legelső bírója lévén, joga van arra, hogy tagtársai ellen emelt alaptalan panaszokat egyszerűen beszünteti anélkül, hogy a fegyelmi bíróság eljárását provóálná. A legszeplőtelenebb jellemű s a legtisztább reputációval bíró ügyvéd is ki van téve annak, hogy ügyfele által minden alap nélkül bepanaszoltatik”.⁶⁶⁰ Minden ilyen ügy először a válaszmány elé került, s ezek miatt inkább mellőzni kell a nyilvánosságot, hogy „a legbecsültebb nevek haszontalan meghurczoltatásának lehetővé tétele” elkerülhető legyen, és „a nyilvánosság mellőzését ezenfölül a törvénynek az ügyvédi kar mint testület erkölcsi tekintélyének megóvását célzó intézkedése is multhatatlanul megkívánja.[...] Elég sajnós bár, de tagadhatatlan, hogy az ügyvédi kar tekintélye nemcsak azon fokon nem áll, melyen az ügyvédi hivatás magasztosságánál fogva állnia kellene, sőt máris mélyen süllyedt, olyannyira, hogy a hivatását átérző, becsületessége öntudatában levő, tiszta hírnevére kényes 's önérzetes ügyvéd csak némi tartózkodással vallja magát ügyvédnek, a helyett, hogy felemelt homlokkal és büszkén magát ilyennek nevezze. Ha ezen abnormis helyzet alapoka elfogulatlanul kutattatik, úgy ez másban mint egyes tagok hivatásellenes, az egész kar tekintélyére mély homályt vető működésében alig lesz fellelhető. De ép ezért az ily kötelezettségmegfelelkezett tagok megfenyítése nemcsak az illető károsult ügyfél személyes, – hanem sokkal nagyobb mérvben az ügyvédi kar tesületi érdekében áll”.⁶⁶¹ Sőt, amennyiben a bepanaszolt ügyvéd a fegyelmi ügy tárgyalásának már első szakaszától végig jelen lehet a tanácskozásban, még meg is gátolhatja a helyes elintézését. Méghozzá azért, mert „az emberi természet szülte gyengeségeknél fogva csak kevés, nagyon kevés egyéntől [...] lesz várható az, hogy felülemelkedve és túltéve magát akár baráti érzelmen, akár személyes vonzalmon és lekötelezettségen – tisztán az ügyet tárgyilagosan fogván fel, az illető vádlott személyes jelenlétében [...] annak szemébe 's tán a többi válaszmányi tag felmentő nézetének ellenére saját kárhóztató meggyőződésének adjon kifejezést. [...] És mi leend ennek következménye!...nem egyéb mint hogy a törvény üdvöt remélhető intézkedése holt betű maradand, melynek éltető erejét a nyilvánosság már bölcsőjében megsibbasztá, megölé, – 's hogy a jövő a

⁶⁶⁰ BML K. 105/I./875. A válaszmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

⁶⁶¹ BML K. 105/I./875. A válaszmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez , BML K.138/I/1875. Erreth János különvéleménye az ügyrendhez

multnak csak sokkal rosszabb kiadásbani folytatása leend, mert míg a multban az ügyvédi visszaélések ellen az ügyészségek bíróságok közbenjárásától habár csak hiányos orvoslás volt a legtöbb esetben várható, az ügyvédi kar jobbaitól oly hön óhajtott és élénk lelkesedéssel fogadott ügyvédi rendtartás intézkedéseinek az igazság értelmébeni alkalmazása a jövőre csak a legritkább esetekben kivételesen lesz remélhető, 's a károsult ügyfél az ügyvédi kamarában nem az igazságos bírót, hanem a visszaélések pártfogóját fogja szemlélni!'⁶⁶² Éppen ezért, amennyiben az ügyrend erre nézve szabályokat állít fel, sokkal inkább *„azt kellene decretálnia, hogy a választmányi tagok a személyes ügyekre nézve a legszigorubb titoktartást becsületbeli kötelességüknek ismerjék”*.⁶⁶³ A különvélemény megfogalmazója egy ellentmondásra is rámutatott, amely így e szakasz és az ügyrend 58. §-ban foglaltak között szerinte előállt. Az a szakasz a betekintési jogra vonatkozott, s azokat az iktatókönyveket és jegyzőkönyveket sorolta fel, amelyekbe bármely kamarai tag betekinthezett. Ezek közt, helyesen, nem szerepeltek a fegyelmi iratok, ám Erreth arra utalt, hogy ha egyszer azokon az üléseken is részt vehetett valaki, akkor mi oka van annak, hogy az arról készült iratokat már nem tekintheti meg.⁶⁶⁴

Mi több, a választmány tagjai a fegyelmi ügyek nyilvánosságát is legszívesebben mellőzték volna, és kizárólag csak a törvény által is ilyenek rendelt fegyelmi végtárgyalásokon tartották volna szükségesnek a hallgatóság megjelenését. Itt viszont, mivel a törvény általában arról beszélt, hogy ezek a tárgyalások nyilvánosak, ezzel ellenkezőnek és egyben elfogadhatatlannak ítélték azt, hogy itt is kizárólag a kamrai tagok számára legyen nyitva a részvétel. Vagyis a választmány egyrészt szűkíteni, másrészt tágítani szeretne volna a nyilvánosságot. Általában véve kizárta volna a hallgatóságot (még a kamarai tagokat is) az ülésekből, viszont ahol a törvény ezt előírta, ott ragaszkodtak ahhoz, hogy bárki számára ez a lehetőség biztosíttassék.⁶⁶⁵ Épp emiatt tartotta szükségesnek kiegészíteni az ügyrendtervezetet azzal a rendelkezéssel, hogy a fegyelmi bíróság végtárgyalásai a kamara épületében 8 nappal a megtartásukat megelőzően kifüggesztendők, és e kifüggesztés által közhírré teendők legyenek. Hiszen nem elég annak deklarációja, hogy e tárgyalások a nyilvánosság számára nyitottak, s annak biztosítása, hogy ezeken hallgatóság ténylegesen részt vehessen, hanem szükség van arra is, hogy bárki tudomást szerezhessen ezekről, mert anélkül mit sem ér a nyílt

⁶⁶² BML K.138/I/1875. Erreth János különvéleménye az ügyrend 36. §-hoz

⁶⁶³ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

⁶⁶⁴ BML K.138/I/1875. Erreth János különvéleménye az ügyrend 36. §-hoz

⁶⁶⁵ BML K. 105/I./875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezetthez

tárgyalás. Még az ügyrend 1875. decemberi, hosszú vitákat követő elfogadása után is vitássá tették azonban ennek mikéntjét. Sziebert Nándor azt a javaslatát terjesztette a közgyűlés elé, hogy az ilyen nyilvános kifüggesztés során pusztán annyit tegyenek közzé, hogy a pécsi kamara pontosan mikor és hol tart fegyelmi bírósági végtárgyalást, ezzel „a nyilvánosságnak [...] elég lesz téve”, ám ne szerepeljen a hirdetményben, hogy név szerint kiknek az ügye tárgyalatik, mert az „az illetőre nézve nemcsak a moral szempontjából, de anyagi tekintetben is káros hatású, sőt mi több [...] társadalmi állása is legérzékenyebb alapjában ingattatik meg [...] és a társadalmi életben oly sok küzdés közepette kivivott általános becsülés is kockára van téve”. Különösen azért hivatkozott erre, mert több esetben a fegyelmi ügy felmentéssel végződik, végződött, ám azt már nem kell nyilvánosságra hozni, ilyen esetekben az ügyvéd neve alaptalanul volt „meghurcolva”.⁶⁶⁶ A választmány kifejtette, hogy egyetért a javaslattal, de mivel az ügyrend nem írta elő pontosan, milyen szöveggel kell a hirdetményeket közzétenni, ezért úgy vélték, az módosítás nélkül, pusztán értelmezéssel is keresztülvihető. A közgyűlés ezért indítványukra olyan határozatot fogadott el, mely szerint az ügyrend ide vonatkozó szakasza „olykép értelmeztetik, hogy a fegyelmi tárgyalások közhírré tétele czéljából kifüggesztendő hirdetményben a felek nevei meg nem említendő”.⁶⁶⁷

Mint említettem, a jegyzőkönyvezéssel kapcsolatban is felmerültek a nyilvánossághoz kötődő kérdések, és összefügg ez az iratbetekintési joggal is. Utóbbit a törvény akként szabályozza, hogy akár a vádlott, akár megbízottja megtekintheti az idézést követően az iratokat, és azokról másolatot is kérhet. A szóbeli tárgyalásról jegyzőkönyv vezetését rendeli el, amelynek minimális tartalma a bírósági tagok, a jelen volt összes érdekelt felek és képviselőik nevének felsorolása, valamint a tárgyalás lényeges mozzanatainak leírása.

A pécsi ügyvédi kamara ügyrendje ennél többet követelt meg. Egyrészt nemcsak a tárgyalási jegyzőkönyvet, hanem az egész eljárási jegyzőkönyvet szabályozta. A fegyelmi bírósági ülésről és a szóbeli tárgyalásról felvett jegyzőkönyvben az ügyrend szerint fel kellett sorolni a jelen volt bírósági tagokat, az ügyészeket, vádlókat, vádlottakat és védőket, s a tárgyalás menetét is „híven” vázolni kellett. Ez utóbbi alatt azt is lehet érteni, hogy tulajdonképpen a rendtartásban szereplő szabály pusztá átfogalmazása, de véleményem szerint ez talán még többet is jelent, mint egyszerűen a lényeges mozzanatok leírása. A hozott határozat teljes terjedelmében, az indokok

⁶⁶⁶ BML K. 393/I./1876./6.

⁶⁶⁷ BML K. 393/I./1876./7.

kivonatossan szerepeltek a jegyzőkönyvben. Külön tanácskozási jegyzőkönyv volt vezetendő a szóbeli tárgyalásról, amely a fegyelmi bíróság tanácskozásának menetét és az egyes szavazatok indokolását is tartalmazta, ebben azonban a hozott határozatra, illetőleg magára a tárgyalási jegyzőkönyvre csak utalni kellett. E tanácskozási jegyzőkönyv fellebbezés esetén csatolandó az iratokhoz.

Az ügyrend eredendően széles betekintési jogot adott, mert mind a feleknek, mind pedig képviselőiknek lehetővé tette volna a betekintést a tárgyalási mellett a tanácskozási jegyzőkönyvbe, és fellebbezés esetén még a fegyelmi bíróság felterjesztő iratába is. Ez utóbbiakat azonban – szintén a minisztérium leiratában foglaltak szerint – mellőzték, mert azok belső iratoknak minősültek, s mint ilyenek, titkosságuk nem ütközött a tárgyalás nyilvánosságának elvébe. Sőt, mi sem indokolta, hogy – a fellebbezési fórumon kívül – bárkinek betekintési joga legyen ebbe, hiszen határozatát a fegyelmi bíróság visszavonulva, titkos tanácskozásban hozta meg, és az ügyrend is azt mondta következő szakaszában, hogy az ilyen tanácskozásokon csak a bírósági tagok és a jegyzőkönyvvezető, rajtuk kívül pedig más nem lehetett jelen. Csak a hozott határozatokat, s annak indokait hirdették ki, melyet 24 órán belül a titkárnak kellett írásban is megszerkesztenie.

Visszatérve az eljárás lefolytatására, a tárgyalást az elnök nyitotta meg a kitűzött ügy megnevezésével. Ezt követte a kamarai ügyész összefoglaló előadása, amelyben kivonatossan ismertette a vizsgálat eredményét, majd az elnök felolvastatta a szükséges iratokat, kérdéseket intézett a vádlotthoz esetleg a panaszló félhez, a tanúkhöz, a szakértőkhöz, s ha utóbbiak korábban még megesketve nem voltak, megeskettette őket. Az elnököt követően bármely bírának is jogában állt kérdést feltenni, és a kamarai ügyész valamint a vádlott is élhetett ezzel, ám nem közvetlenül, az ő kérdéseiket az elnök intézte a tanúkhöz és a szakértőkhöz. Ha a szabályszerűen megidézett vádlott saját maga vagy ügyvédje útján nem jelent meg, és elmaradását sem igazolta, illetve írásbeli védelmet sem nyújtott be, ez a tárgyalás megtartását nem gátolta. Ilyenkor a bíróság e vonatkozásban a vizsgálat eredményéhez képest is meghozhatta határozatát. Új határnapot kellett azonban tűzni akkor, ha a vádlott távolmaradását alapos okra hivatkozva előzetesen írásban kimentette. Vétlen elmaradását 15 napon belül utólagosan

is igazolhatta és a tárgyalás újbóli felvételét kérhette, ezzel azonban mindössze csak egy alkalommal élhetett.⁶⁶⁸

Előfordulhatott, hogy az ügyben nem volt elég egyetlen tárgyalást tartani, ha felmerült újabb tanúk kihallgatásának, netán a vizsgálat folytatásának a szükségessége, akkor ezeket a tárgyalás elhalasztása mellett a fegyelmi bíróság elrendelhetette.

A szóbeli tárgyalás befejezésekképpen a kamara ügyésze előterjesztette annak eredményét, és egyúttal indítványt tett a vádlott ügyvéd felmentésére vagy elmarasztalására, utóbbi esetben a büntetés neme és mértéke iránt is. Erre a vádlott válaszolt, illetve, ha őt a fegyelmi tárgyalás alkalmával ügyvéd képviselte – erre ugyanis lehetősége nyílt –, akkor mindketten jogot kaptak a közvádoló vádjaira való reagálásra, ám további szóváltásnak már nem lehetett helye.

A fegyelmi bíróság ugyanazon ülésében köteles volt a határozatot meghozni, amelyben a tárgyalást befejezték, a hozott döntést az elnök nyomban szóban kihirdette és gondoskodott annak 48 órán belüli indokolásos írásba foglalásáról. A határozatban a bizonyítékokhoz képest felmentést vagy vétkességet kellett kimondani. Utóbbi esetben természetesen a fegyelmi büntetés kiszabása is megtörtént. E véghatározatban állapították meg az eljárási költségeket is, melyeket a törvény szerint az elmarasztalt viselt. A határozatot az érdekelt feleknek indokolásával együtt írásban kézbesíteni is kellett. A kézbesítésre saját szabályokat a rendtartás nem szabott, bár az 1871-es javaslat véleményezése kapcsán akadt erre vonatkozó konkrét javaslat.⁶⁶⁹

Az ügyrendben (a 47. §-tól) a fegyelmi eljárással kapcsolatos költségek részletezésére is sor került. Ezeket az eljáró kamara pénztára előlegezte. A megfogalmazás nem mindegy: a fegyelmi eljárás összes költségeiről volt szó, mely változást az igazságügyi miniszter kívánt meg. Eredetileg az első folyamodású eljárás költségeiről esett csak benne szó. Eredendően felsorolta volna az ügyrend, hogy milyen tételekből állhat össze az eljárási költség, de e részletezés helyett, amelyben a vizsgáló biztos fuvar- élelmezési és napidíjból álló költségeitől a hirdetményi, postai és levelezési díjak is szerepeltek, a választmány inkább arra az álláspontra helyezkedett, hogy tételesen „*a költségek megállapítását helyesebb lesz magára a fegyelmi bíróságnak belátására bízni*”.⁶⁷⁰ Nem került be az ügyrendbe az a szakasz sem, amely szerint a választmány tagjai nem tarthatnának igényt utazási és egyéb eljárási díjakra.

⁶⁶⁸ Az utólagos igazolás a budapesti ügyvédegylet javaslata folytán került be a tervezetbe, az 1871. javaslat ennek lehetőségét még kizárta (109. §) BÜE évkönyv 1871. 79.

⁶⁶⁹ BÜE évkönyv 1871. 79.

⁶⁷⁰ BML K. 105/L/875. A választmány módosító indítványai az ügyrendtervezethez

Ez a törvénnyel is ellenkezett volna, hiszen az, ha éves díjazást nem is, de költségeik megtérítését lehetővé teszi, mutatott rá a választmány. Bár mint korábban említettem, magukon a választmányi üléseken való részvételért nem szavaztak meg ilyet, viszont a kiküldetések és megbízások során igen, méghozzá az ügyrend által pontosan megállapított mértékben tartás- és fuvardíjat. Az első ügyrend szerint napi-, élelmezési- és fuvardíjak mértékét határozták meg, melyekből az első kettőt a minisztérium javaslatára tartásdíj cím alatt vonták össze. Ez az elnök és helyettese esetében 8, míg más tisztviselőknél és választmányi tagoknál napi 5 Ft-ot tett ki. Fuvardíjként a postakocsi, illetve a gőzhajó, vagy vasút II. osztályú viteldíjait lehetett elszámolni. Külön kitértek arra, hogy mind az elnökség mind a választmány tagjai kiküldetése során a „*legnagyobb költségkimélelést tartoznak szem előtt tartani*”. Ettől függetlenül minisztérium szükségesnek tartotta, hogy e rendelkezéseket azzal is kiegészítsék, hogy az előbb említett díjak nem számíthatók fel annak a részéről, akik a kiküldetés helyén laknak.

Amennyiben a bevádolt ügyvédet felmentették, akkor meg kellett határozni és téríteni az ő eljárás során felmerült költségeit is. Ha az is kiderült, hogy maga a panasz nyilvánvalóan alaptalan volt, akkor ez utóbbiakat a panasztevő félre terhelték. Egyúttal azt is vizsgálta a fegyelmi bíróság, hogy nem merült-e fel annak gyanúja, hogy a panaszt teljesen hamis állításokra vagy szándékosan elferdített tényekre alapították, ilyenkor ugyanis az iratokat a királyi törvényszékhez volt köteles átteni, amely a panaszlót 300 Ft-ig terjedően megbírságozhatta.⁶⁷¹ E bírságot pedig – behajthatatlansága esetén – akár fogságra is át lehetett, pontosabban át kellett változtatni, amelynek során egy napi tétel 5 Ft-nak felelt meg. A gyakorlat néhol azt mutatta, hogy bár a bíróságokhoz kerültek ilyen ügyek, előfordult, hogy az mégsem szabott ki bírságot. Az ügyvédek viszont úgy vélték, hogy ez nyújthatna „*egyedüli satisfactiót az ügyvédnek, az alaptalan rágalom, egy ártatlanul kiállott vizsgálat után*”, így szívesen vették volna, ha az igazságügyi miniszter utasítja a bíróságokat, hogy ennek értelmében mindig kötelesek legyenek marasztalni, mérlegelési lehetőségük kizárólag a bírság mértékét érintse.⁶⁷² Természetesen egy ilyen utasítás erősen kérdésessé tehetné volna a bíróságok függetlenségét.

⁶⁷¹ BML K. 767./I./1875. az alaptalan panaszt a választmány elutasította, de az ÜRT 94. §-ban előírt eljárás szerint a királyi törvényszékhez áttette az ügyet, hasonlóképpen BML F. 225/II/1875.

⁶⁷² BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa V.

Az első fokú fegyelmi eljárás tehát e véghatározattal, illetve ennek az érdekeltek számára való kézbesítésével zárult le.

A határozat ellen fellebbezésnek volt helye, amelyet a jelen lévők kihirdetéstől, a távollevők a kézbesítéstől számított 15 napon belül nyújthattak be. A törvény arról nem rendelkezett, mely szervhez lehetett ezt címezni. A gyakorlat ezt úgy rendezte, hogy a fellebbezést – a szokásnak megfelelően is – mindig ahhoz a fegyelmi bírósághoz kellett benyújtani, amely a határozatot hozta. Így visszautasítandó volt, ha azt bármely más szerv, például járásbíróság útján terjesztették elő.⁶⁷³ A fellebbviteli fegyelmi bíróság, amely a Legfőbb Ítélszék fegyelmi tanácsa volt, tárgyalást már nem tartott, ott az írásbeliség érvényesült: a bekért iratok alapján határozott. Érdeemes megjegyezni, hogy az első rendtartástervezet még a másodfok eljárásában is következetesen ragaszkodott volna a szóbeliség elvéhez, ahol tehát a felek személyes részvétele és újbóli szóbeli tárgyalás biztosított volna, a bírói felelősségről szóló törvény hasonló szakaszainak megfelelően.⁶⁷⁴

Perorvoslatként az ügyvédi rendtartás a perújítást is engedélyezte, mégpedig új bizonyítékok felmerülése alapján. Ha ilyet nem tudott felmutatni a perújító fél, újrafelvételi kérelmét elutasították.⁶⁷⁵ Erre nyitva álló határidőként a fegyelmi vétségek elévülési idejét jelölte meg, amely a 102. § szerint két év volt. A rendtartás arról nem szólt, hogy ki élhetett perújítással. Felmerül az is ezzel kapcsolatban, hogy vajon akkor is fennállt-e a perújítás lehetősége, ha a vádlott ügyvédet felmentették. Elvileg előfordulhatott olyan eset is, hogy például a kamarai ügyésznek jutott tudomására olyan új bizonyíték, amely a vétkességet támasztotta volna alá, ezt a törvény szerint nem zárta ki semmi. Valójában szinte ugyanígy fogalmazott erről az 1871-es tervezet is, ott azonban az indokolásból, valamint az ügyvédegyleti javaslat ettől eltérő szűkítő szabályából, amely a perújítást csak a vádlottnak engedélyezte volna, egyértelművé válhatott, hogy e perorvoslatot akár a közérdek, akár a magánvádló fél érdeke is szükségessé teheti.⁶⁷⁶ Ezen előzmények ismerete már az ügyvédi rendtartás végleges szövegének értelmezését is megkönnyíti.

Viszont ettől függetlenül – teljesen következtelenül – a perújításra vonatkozó 99.§ úgy fogalmaz, hogy e jogorvoslatnak a „*fegyelmi bíróságnak ítélete ellen*” engednek teret. Azonban mindezidáig a törvény egyáltalában nem beszél ítéletről, csak és

⁶⁷³ M. kir. Kúria 1878. febr. 22. 48. sz. fegyelmi határozata, REINER 165.

⁶⁷⁴ 1871. tervezet 110. §, 1871. évi VIII. tc. 56. §

⁶⁷⁵ BML F. 255/II./897.

⁶⁷⁶ 1871. tervezet Indokolás. 64.

kizárólag a fegyelmi bíróság határozatáról, bár tény, hogy a gyakorlatban használatos volt az első fokú véghatározatra az ítélet, vagy végítélet megjelölés.⁶⁷⁷

Amennyiben az ügyvédségtől való elmozdítást vagy felfüggesztést mondott ki a fegyelmi bíróság, akkor a kamara köteles volt az ügyvédet a lajstromból törölni, illetve az utóbbi büntetést a lajstromban feljegyezni. Mindezeket közölni kellett az összes ügyvédi kamarával, a kamara területén működő bíróságokkal, valamint közzé kellett tenni hivatalos lapban, s nem utolsó sorban a felügyeletet gyakorló igazságügyi miniszternek is jelentendő volt.

A pénzbírságot kiszabó elmarasztaló ítélet vagyoni végrehajtás alapjául szolgálhatott, melyet a polgári törvénykezési rendtartás szabályai szerint kellett foganatosítani. Némely kamarák későbbi gyakorlata viszont igazságügyi miniszteri körrendelet kiadását tette szükségessé. Előfordult ugyanis, hogy a kamara – neki biztosított hatáskörét túllépve – már határozatával elrendelte a kielégítési végrehajtást, és csak annak foganatosításával kereste meg az illetékes bíróságot. Hogy ilyen esetek ne fordulhassanak elő, ezért a miniszter főfelügyeleti jogánál fogva figyelmeztette a kamarákat, hogy a törvény rendelkezéseit pontosan tartsák be, „*nehogy a fentvázolt eljárás által az ügyvédi kamara illetőségi körét áthágja*”, és ezáltal „*semmisségi panaszokra nyujtassék alkalom*”.⁶⁷⁸

A bíróságokkal kapcsolatban a törvénytervezet kialakulása során eredetileg olyan változat is felmerült, miszerint ha valamely ügyvéd ellen a kiszabott bírságok végrehajtása már két ízben is csak bírói végrehajtás elrendelése útján volt lehetséges, akkor őt a kamarai választmány a jövőre nézve kaució letételére kötelezhesse. Ez a biztosíték szolgált volna arra, hogy a később esetleg előforduló hasonló eseteknek elejét vegyék, s tőle a bíróságokat egyszerűen be lehessen hajtani. A pesti ügyvédegylet azonban úgy vélte, hogy ez a rendelkezés nem igazolható és indokolható kellőképpen, mert egyrészt, ha valaki ellen már két alkalommal végrehajtást kellett vezetni, az nemigen lesz abban a helyzetben, hogy e kauciót egyáltalán letegye, másrészt, ha nem teszi le, a mulasztás következményét is meg kellene állapítani. Mint olyan szabályt tehát, amely „*czélszerűtlen és melynek érvényt szerezni sem lehet*”, kihagyni javasolták a későbbi törvénytervezetből, s ez így is történt.⁶⁷⁹

⁶⁷⁷ BALOG 1899 6.

⁶⁷⁸ 5677/1879. sz. IM körrendelet, BML B. 83/.I./1879.

⁶⁷⁹ BÜE évkönyv 1871. 80.

Néhány mondattal feltétlenül érdemes említést tenni a királyi ügyész szerepéről a fegyelmi eljárásban. Mint az eljárás menetének felvázolása során látszott, több ponton is szerepet kapott. Panasz tárgyalása illetve maga a szűkebb értelemben vett eljárás indulhatott az ő feljelentése nyomán is, az erről szóló határozatot neki is kézbesíteni kellett, s a fellebbezés, perújítás joga is megillette – csakúgy, mint minden más a fegyelmi eljárás során hozott határozat esetében. Így tehát a kamara székhelyén működő királyi ügyésznek kézhez kellett kapnia – akkor is, ha más kezdeményezésére indult meg az ügy – a fegyelmi bíróság vádhatározatát, értesítendő volt minden tárgyalás határnapjáról, és az ügyben hozott véghatározatot is kézbesíteni kellett neki. Akár maga, akár megbízott helyettese által is betekinthezt a fegyelmi iratokba, indítványokat tehetett a vizsgálat megindítása, kiegészítése, illetve a szóbeli tárgyaláson a vádlott ügyvéd megfenyítésére nézve. Fontos joga volt, hogy amennyiben a kamarai ügyész az eljárást megindítani, vagy folytatni nem akarta, a királyi ügyésznek jogában állott „átvenni a vádat”, s onnantól kezdve mindazokkal a jogokkal bírt, amelyek a kamara ügyészét illették volna meg az eljárásban. A már hivatkozott 4013/1875. számú főügyési utasítás is összegyűjtötte a törvényben „szétszórtan” található, a királyi ügyészeknek feladatot adó szabályokat, és külön pontban fogalmazta meg, mit kell tenniük annak érdekében, hogy a kötelelességszegések és fegyelmi vétségek a törvény szerint megfenyíttessenek. Ha ilyen cselekményről szereznek tudomást, szorgalmazzák az eljárás megindítását, ellenezzék annak megszüntetését, és éljenek a perorvoslati eszközökkel, ha a fegyelmi büntetés elmarad, vagy túl enyhe. Minden más, a körrendeletben nem érintett kérdésben a „*törvény intenciójára*” utalt, amely kellő eligazítást nyújthat; tudniillik, hogy a rendtartás célja az ügyvédi kar hanyatlásnak indult erkölcsi tekintélyének felélesztése, ezért a törvény szigora öröködi a magatartásuk felett. A kötelelességükről megfélekedezett ügyvédek visszaéléseinek esetleges „elsimítása” felett ezért az ügyészség semmiképp nem hunyhat szemet, mert ez az igazságszolgáltatás hátrányára válik, amely igazságszolgáltatásnak maga az ügyész is része.⁶⁸⁰

Az ügyvédi kamarák – noha a jegyzőkönyvek alapján az derül ki, hogy eleget tettek ebbéli kötelelességeiknek – nem örültek ennek az ellenőrzésnek. Főként a királyi ügyész fellebbezési jogát találták a törvény elveivel „*homlokegyenest ellenkezőnek*”,

⁶⁸⁰ A néhány évtizedes tapasztalat azonban inkább azt mutatta, hogy az ügyvédi fegyelmi bíróságok szigorával a fellebbviteli fórum, vagyis a Kúria enyhe gyakorlata, túlzott méltányossága ment szembe, amelyről úgy is nyilatkoztak, hogy „*megbénítja az első fokú fegyelmi bíróságok minden egészséges törekvését*”. BALOG 1899 26.

sőt „*elég lealázónak*”, mely által a „*kamara az állam által [...] ellenőrizve van*”.⁶⁸¹ A pécsi fegyelmi iratokat vizsgálva azonban az derült ki, hogy az ügyész rendszerint azzal a megjegyzéssel küldte vissza az iratokat, hogy az eljárás megszüntetéséhez hozzájárul, mivel azokban hivatalból üldözendő cselekményt nem talált. Kivételre az első néhány év fegyelmi gyakorlatában nem akadtam.⁶⁸²

A pécsi kamarai ügyrendben szerepelt egy utolsó, VIII. rész, amely két szakaszban a kamara választmányi tagjainak felelősségéről szólt, ezt azonban a miniszteri leirat javaslata szerint később törölték a szövegből. Eszerint a kamara választmányának tagjai a kamarai igazgatási ügyekben hozott határozataikért, eljárásaikért és cselekményeikért az ÜRT és az ügyrend alapján a közgyűlésnek lettek volna felelősek. Sőt, külön szabályozta e tervezet a kamarai fegyelmi bíróság és a kamarai ügyész felelősségét, hivatali kötelességeik szándékos vagy vétkes gondatlanságból történő megszegése, továbbá a hivatali kötelességszegésből származó kárért, s erre az 1871. évi VIII. törvénycikk alapján vontak volna őket felelősségre.

Bár erre nem tértek ki, valószínűleg az lehetett az oka annak, hogy a felügyeleti szerv törölte e szakaszokat, hogy az említett törvénycikk a bírák felelősségre vonását rendezte, s itt nem pusztán egy-egy részletszabályra, abban leírt eljárási momentumra utaltak volna vissza, hanem az ügyvéd elleni eljárás ez esetben teljességgel azon jogszabály szerint zajlott volna. Ez nyilván elvi ellentmondást jelenthetett volna, hiszen az ügyvédek felelősségét nem véletlenül rendezték külön törvényben és foglalták magába az ügyvédi rendtartásba, arról nem is beszélve, hogy ez – a fent kifejtettek szerint – meglehetősen pontosan körül is írta a felelősségre vonás típusait és eseteit, még akkor is, ha mint kamarai tisztviselőkről, külön nem szólt a felelősségükről.

⁶⁸¹ BML K. 393/I./1876./1.

⁶⁸² Olyan eset előfordult, amelyben a királyi ügyész fellebbezett, ám fellebbezését később visszavonta. 216/II./1875.

3.4.2. Az ügyvédi kamarák kezdeményezései a törvény által hatáskörükbe utalt ügyekben

3.4.2.1. Figyelem felhívása a törvénykezés hiányosságaira

Az ügyvédi rendtartás az ügyvédi kamarák további fontos hatáskörévé tette, hogy a jogszolgáltatással kapcsolatos, vagy kifejezetten az ügyvédséget érintő kérdésekben véleményt mondjanak, javaslatokat tegyenek. Az igazságszolgáltatás ez úton történő előmozdítása egyúttal nemcsak joga, hanem – egyes felfogások szerint – kötelessége is volt az ügyvédi karnak.⁶⁸³

A pécsi kamara működésének első éveiből származó néhány példából az derül ki, hogy ennek valós súlya volt, a rendelkezést a testület komolyan vett, e jogával élt, s azt valós tartalommal igyekezett kitölteni. Úgy vélték, az ügyvédi karnak, mint az igazságszolgáltatás egyik fő közegének végre biztosítják a jogot, hogy *„miképp gyakorlati tapasztalatain alapuló véleményének a törvényhozás ép úgy mint a jogszolgáltatás terén érvényt szerezzen, miből ismét míg egyrészt a törvényhozás terén tapasztalható hiányok azonnali eltávolítását, másrészt a nemzet geniusának és a kor gyakorlati igényeinek megfelelő igazságügyi törvények hozatalát remélte mindenki”*.⁶⁸⁴

Az e körben felmerült ügyek jellege pedig arra adhat rálátást, hogy melyek lehettek az akkori igazságszolgáltatás legproblematikusabb pontjai, s egyben további adalékot nyújthat az igazságszolgáltatási reform elhúzódásával kapcsolatos kutatásokhoz is.

Az 1875. november 25-i választmányi ülésen elfogadták azon indítványt, hogy a törvényszék elnökét keressék meg az ügyintézés lassúságának orvoslása miatt. Az ügyfelek nagy része ugyanis a törvénykezési eljárásban felhalmozódó sok hátralékot és az ügyek elhúzódását – régi beidegződések szerint – az ügyvédeknek tulajdonította, s ezért ez a kérdés, illetve megoldása már csak azért is összefügg feladataival, és a kamarára tartozik, mert ez *„az ügyvédek tekintélyét és érdekeit is mélyen sérti”*.⁶⁸⁵ A választmány a gondot elsősorban a következőkben látta: a bíróság nem a sorrend szerint intézi el az ügyeket, az egyszerűbbeket hamarabb elbírálják, ám a szövevényesebbek igen elhúzódnak; bizonyos esetekben azért nem lehetett például árveréseket megtartani,

⁶⁸³ REINER 4.

⁶⁸⁴ BML K. 294/I./877./1.

⁶⁸⁵ BML K. 723./I./1875./884.

mert a kiadmányozás húzódtott sokáig el, illetve a járásbírósnál a tanúkihallgatást igénylő ügyek elintézése évekig is tart, ami nonszensz.⁶⁸⁶ Nem mellékes azt sem megjegyezni, hogy 1875 épp a törvényszékek számának csökkentésének éve, amikor a „takarékosági koncepció” megvalósult, amely nem kizárólag egyes törvényszékek megszüntetését, hanem jelentős személyi átalakításokat is magával hozott, amelyek értelemszerűen kihatással lehettek e fórumok tényleges működésére is.⁶⁸⁷

A hasonló jellegű levelezés, átírás a törvényszékhez más ügyekkel összefüggésben később is előfordult. A bírósággal kapcsolatos helyi ügyek rendezését elsődlegesen így látták ugyanis megoldhatónak. A kölcsönös közvetlen kommunikáció könnyebben is vezethetett eredményre, mint amikor esetlegesen felső szervekkel, minisztériummal való hosszas levelezés útján próbáltak megoldani valamilyen kérdést, bár a későbbiekben arra is akadt példa, hogy a törvényszéki helyiségek elégtelenségét panaszolva a minisztériumhoz fordultak, kérve az „*abnormis állapot orvoslását*”, melyeket részletesen ecseteltek.⁶⁸⁸ A pécsi fogház építését ugyan örömmel fogadták, mert úgy vélték, ezzel az ügyészség és a bíróságok is méltó elhelyezést kapnak, ám ebben csalódnuk kellett. Megértve, hogy a kedvezőtlen pénzügyi helyzet nem alkalmas „*mindent felölelő bírósági palota*” építésére, „*bár a jó igazságszolgáltatás érdeke a jogvédelemre alakult állam áldozatkészségét elsősorban igényelheti*”, így csak arra tettek javaslatot, hogy az eredeti szándék szerint és célszerűségi indokokból a fogház mellett egy a törvényszék büntető osztályát, a királyi ügyészséget, a vizsgálóbíró és a járásbírósnak befogadó épületet emeljenek, amelyre alkalmas volna a nagyobb áldozatok nélkül megszerezhető szomszédos telek.⁶⁸⁹ Bár szorosan nem ide tartozik, meg kell jegyezni, hogy 1871-et követően a magyar királyi bíróságok az egész országban jobbra a már korábban is e célra használt városi (községi), illetve esetleg kincstári vagy netán bérelt épületekben, szerény körülmények között kezdték meg működésüket. A kifejezetten bíróság céljára készült épület legkorábbi terve 1884-ből ismert, a Veszprémi királyi Járásbírósnak. Új épületet e célra gyakorlatilag nem emeltek, ám egyre inkább megjelent az erre vonatkozó igény. Különösen vidéken az ítéletablák felállításával kapcsolatban, azt követően nyertek a törvényszékek, járásbírósnak is új elhelyezést.⁶⁹⁰ Pécsen is ekkor újították fel pazar módon a korábban

⁶⁸⁶ BML B. 884/1875.

⁶⁸⁷ Az ún. reorganizációs programról részletesen ld. MÁTHÉ 1980 209–214.

⁶⁸⁸ BML B. 149./I./884.

⁶⁸⁹ BML B. 149./I./884.

⁶⁹⁰ PUSZTAI 33–35.

a törvényszék által használt épületet, s alakítottak belőle minden igénynek megfelelő helyet az ide kerülő tábla számára.⁶⁹¹

A telekkönyvi hatósággal kapcsolatban egyéni kezdeményezésre annak adtak hangot a pécsi ügyvédek, hogy a betekintésre ne csak meghatározott időpontokban, hanem a hivatalos órák egész tartamában lehetőség legyen.⁶⁹² A javaslat fogadtatásáról sajnos nem találtam adatot. 1881-ben újra előkerült a törvényszék telekkönyvi tárának szerencsétlen, célszerűtlen elrendezése. Itt az ügyvédek számára egy (már csak részben) elkülönített részt biztosítottak, amely az új rendezés következtében ráadásul igen kicsivé, szűkössé vált, legalábbis az itt megforduló ügyvédek számára mértén. Asztalhoz például, ahol jegyzeteiket méltó körülmények között elkészíthetnék, csak a szerencsésebbek juthattak, emellett maga a helység az általában ott várakozó tömeg miatt csak roppant nehezen volt megközelíthető. Ezért kérték a törvényszéki elnöktől „*a vázolt vizás állapotok megszüntetését*”.⁶⁹³ Erre évekig nem került sor, mert az ügyben aztán a miniszterhez is többször felírtak, aki fel is hívta erre a törvényszék figyelmét, ám megoldás nem született, a telekkönyvi tár így „*pedig épen szégyenére válik a bíróságnak, inkább hasonlít egy lebujhoz, mint egy kir. bíróság hivatalos helyiségéhez*” – szövegezte az ügyvédek panasza.⁶⁹⁴

Másik beadványukban – már ismét a miniszterhez címezve – egy bíró nyugállományba helyezését javasolták, aki betegsége folytán már egy éve nem dolgozott, helyette előadó végezte a teendőit, miközben tetemes (4031 ügydarabra rúgó) hátralék halmozódott fel. Úgy vélték, „*a közérdek ily szembeszökő sérelménél a magánszemélyek iránti méltányossági tekinteteknek háttérbe kell szorulniuk*”, s a vonatkozó törvényhelyre utalással azt kérték, hogy „*mielőbb az igazságszolgáltatás érdekeinek megfelelőleg egy munkaképes bíró neveztesék ki*”.⁶⁹⁵

A bíróságok személyzeti problémái, és emiatt a hátralékok halmozódása nem új keletű probléma volt, s nem is kizárólag helyi kérdés.⁶⁹⁶ Az aradi kamara országgyűlési beadványából is hasonlók derülnek ki. Ők is úgy látták, hogy a jogkereső közönségnek az ügyvédek elleni fő kritikája, panasza az ügyek elhúzódása, azokért szinte minden esetben őket okolják, miközben a törvénykezés lassúságában, nem megfelelő körülményeiben kellene az okot keresni. Ezen belül ők is abban találták a probléma fő

⁶⁹¹ ANTAL 106–108., HIDVÉGI 24.

⁶⁹² BML K. 294/I./877./11.

⁶⁹³ BML B. 45./I./881.

⁶⁹⁴ BML B. 149./I./884.

⁶⁹⁵ BML B. 20/I./881.

⁶⁹⁶ Ld. még MÖLCS 41.

gyökerét, amelyre már annak idején a pécsi ügyvédegylet is rámutatott: a „*bírói, különösen a segédszemélyzet kellő számának hiánya*” az, amely erre vezetett.⁶⁹⁷ Emellett nemcsak az alacsony létszám, hanem az is problematikus pont volt, hogy a meglévő személyzetet viszont nem megfelelően foglalkoztatták, nagy részük nem érdemi ügyintézésrel foglalkozott, hanem őket „*merőben bürokratikus célokra alkalmazzák*”.⁶⁹⁸

A minisztériumhoz azonban nem csupán saját sérelmeik orvoslása végett fordultak, így a budapesti kamara fontosnak tartott felírni „*a magyar alattvalóknak a romániai biroságok ellenében megvédése tárgyában*”, mely problémákról egy helybéli ügyvédtársuk panasza folytán értesültek.⁶⁹⁹

A bírósági ügyintézés körülményei mellett másik komoly probléma maradt a perköltségek kérdése. A felekben szintén olyan kép élt, hogy a magas perköltség okozója nem más lehet, mint az ügyvéd, pedig ennek mértéke szintén a perrendtartás rendelkezésein múlt. Úgy vélték, hogy főként az ingatlan árverésekkel kapcsolatos díjak igen magasak, azokban az esetekben, ahol erre sor került, a perköltség magasán felette lehetett magának a perértéknek, s e költségeket jelentősen emelte, hogy az árverést központi lapban kellett közzétenni. A hirdetés azonban így – előírás szerint a Budapesti Közlönyben történő megjelentetés esetén – nem is valószínű, hogy elérte a tulajdonképpeni célját, vagyis, hogy azok, akikhez szólt, észrevegyék, mivel e lapot viszonylag kevesen forgatták, viszont az ún. „igényhirdetési” díjak a közlőnyél igen magasak voltak.⁷⁰⁰

Szintén az eljáráshoz kötődtek azok a javaslatok, amelyek – itt nem részletezve – a bélyeg- és illetékügyel, a levelezésekkel voltak kapcsolatosak. Mivel a kamara kötelessége is volt minden, a működésével kapcsolatos mozzanatról meghatározott hatóságok (bíróóságok, ügyészségek, minisztérium, más ügyvédi kamarák) értesítése, ezért a pécsiek javaslatba hozták az igazságügyi miniszternél a bélyegmentesség kérdését. E kérésük részben meghallgatásra talált, mert a bíróságokhoz, ügyészségekhez és hatóságokhoz intézett egyszerű levelekre elnyerték e mentességet, azonban a kamarák egymás közti, valamint a kamarának a tagjaival folytatott levelezésre – újabb két megkeresésük ellenére – sem kapták meg ugyanezt.⁷⁰¹ Már ez is sikernek számított

⁶⁹⁷ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VI.

⁶⁹⁸ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VI.

⁶⁹⁹ A Budapesti Ügyvédi Kamara éves jelentése 1876-ról BML B. 25./I./1877.

⁷⁰⁰ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VI.

⁷⁰¹ BML K. 393/I./1876./4. melléklete

azonban, mert a miniszter még 1875-ben olyan tartalmú körrendeletet adott ki – több kamara hasonló kérelméből kifolyólag –, amelyben kimondta, hogy az ügyvédi kamarák postai portómentességet nem élveznek, egyúttal felhívta a figyelmüket arra, hogy a postai díjakat fizessék meg.⁷⁰²

Sőt, a miniszter 16954/1875. számú rendeletével azt is megszabta, hogy a kamarához intézett beligazgatási beadványok és a fegyelmileg elmarasztaltak fellebbezései is bélyegkötelesek legyenek. Erre kifejezetten úgy tekintettek, hogy „*az önköltségen fenntartott ügyvédi kamarák rendeletileg bélyegkötelezettséggel sujtatván az államnak, mely fenntartásukhoz mivel sem járul – mintegy jövedelemforrásaivá tétetnek*”.⁷⁰³ Ez ellen szintén felírtak a minisztériumba, rámutatva, hogy e rendelkezés „*a kamarai tagokat a jogszolgáltatás terén tapasztalt hiányok orvoslását célzó indítványok benyújtására nem buzdítaná, hanem inkább attól elriasztani fogja*” és mindent egybevetve „*a törvényileg kitűzött magasztos célok elérését indokolatlanul megnehezíti, avagy éppen lehetetleníti*”.⁷⁰⁴

A fellebbezés illetékköteleességét pedig azért találták méltánytalannak, mert e szabály szerint ha a fegyelmi eljárás során a bevádolt ügyvédet felmentik, akkor ez ellen a határozat ellen bélyeg nélkül lehet fellebbezni az érdekeltnek, míg ellenkező esetben csak bélyeggel, melyből azt hámozták ki, hogy „*utóbbi intézkedés bár csak a sorok közt is minden vádlottat már a priori bünsőnek 's a Kamara egyedül marasztaló ítéletét állítja jogosaknak, míg ellenben felmentő ítéleteit eo ipso igazságtalanoknak, részrehajlónak tételezi fel*”, mivel az ellenük való fellebbvitelt anyagilag is megkönnyíti. A pécsiek e felírása a minisztérium által azonban „*még csak feleletre sem érdemesített*”.⁷⁰⁵

Az aradiak beadványukban példákkal illusztrálták továbbá, hogy némely esetekben a nem megfelelő szabályozás miatt egyes hatóságoknál az illeték többszöri beszedésére került sor. A megoldási javaslat arra irányult, hogy ezeket az eseteket még precízebben kellene a vonatkozó jogszabályokban körülírni.⁷⁰⁶

Azonban a legnagyobb gondot a bélyegek körül, „*törvénykezési életünk valóságos fekélyét, undok kinövését képezi végre a bélyegcsonkítások leletezése körül követett*

⁷⁰² 11471/1875. V. 12. IM körrendelet Magyar Igazságügy 1875/III. 459.

⁷⁰³ BML K. 294/I./877./1.

⁷⁰⁴ BML K. 393/I./1876./4. melléklete

⁷⁰⁵ BML K. 393/I./1876./4. melléklete

⁷⁰⁶ pl. hogy hagyaték estén csak a tényleges átadás, vagy a telekkönyvi bejegyzés után vetendő ki az illeték, vagy perekben csak a jogerős ítélet alapján. BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VII.

eljárás”.⁷⁰⁷ A bajok fő forrását abban látták, hogy ilyen esetek felderítésekor a leletezést végző hivatalnok a díj felét megkapta, éppen ezért e terület, a „zsarolás, [...] korrupció, [...] bírvágy” melegágya lett, „*mint éhes farkasok a prédát, úgy lesik, hogy az ügyvéd vagy a fél véletlenül elfelejtsen egy bélyegjegyet valamely iratra felragasztani*”.⁷⁰⁸ Az ügyvédi testület kifejezte, hogy egyáltalában nem irigylük e hivatalnokoktól az őket illető díjrészt, s nem is sajnálnák, „*ha legalább szakértően, törvény szerint vennék fel a leletet, de számtalan esetben égbekiáltó igaztalanságnak és önkénynek esék a megleletezett ügyvéd áldozatul*”, s ezt példákkal is illusztrálták.⁷⁰⁹ Míg azonban az ezzel foglalkozó leletezők a behajtásban igen lelkesnek mutatkoztak, a tévesen beszedett leletek visszatérítése már nem haladt túlzottan gördülékenyen. Ezért mindenekelőtt azt kívánták, hogy a leletezést szakértő, lelkiismeretes közegekre bízzák. Leletezési ügyben a felszólalás elintézése előtt ne lehessen a végrehajtás iránt intézkedni, amennyiben az ügyvéd mulaszt, mielőtt leleteznének, előbb hívják fel a bélyeg pótlására, továbbá az ügyvéd csak a saját ellenjegyzésével ellátott, általa beadott iratokban fellelhető bélyegcsonkításokért legyen felelőssé téve.⁷¹⁰

3.4.2.2. Törvényjavaslatok véleményezése

A kamarák hatáskörébe tartozott a kormányzat által elkészített törvényjavaslatoknak a véleményezése is. Ilyenkor tehát nem önálló indítványozási, hanem csupán véleményalkotási jogukkal éltek. Az egyes törvénycikkek beható vizsgálatával lehetne csak konkrétan megállapítani azt, hogy vajon a törvények előkészítői e tekintetben mennyire támaszkodtak az ügyvédség által megfogalmazott kritikákra vagy egyáltalán figyelembe vették-e őket. Az ügyvédi kamarák mindenesetre komolyan vették e feladatukat, annak ellenére, hogy úgy érezték, munkájuk nem talál kellő fogadtatásra.⁷¹¹ Bár az első két és fél esztendőben arra, hogy konkrét javaslatot véleményezésre megkapjanak, csak egy alkalommal került sor: a telekkönyvi törvényjavaslatok tárgyában. „*A kamarák megalakulása óta beterjesztett többi törvényjavaslatokra vonatkozólag a kamarák véleményadásra fel nem hivattak. Hogy*

⁷⁰⁷ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VIII.

⁷⁰⁸ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VIII.

⁷⁰⁹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VIII.

⁷¹⁰ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa VIII.

⁷¹¹ BML K. 294/I./877./1.

időközben alkotott igazságügyi törvényeink oly sok számos hiányban szenvednek, ez jórészen e mulasztás oka”. – szölt a pécsiek öntudatos kirohanása.⁷¹²

Az új telekkönyvi eljárás tervezetéhez az igazságügyi tárca 2479/IME felhívására a pécsi ügyvédi kar e célból kiküldött bizottsága 15 íven megfogalmazott véleményt készített el, melyben a tervezetet alapvetően elmarasztalta, még általánosságban sem ajánlotta elfogadásra, mondván, hogy a kitűzött célokat nem éri el, stiláris hibákban bővelkedik és germanizmusokkal teli a megszövegezése. A végleges jelentésük elkészítéséhez Bodó István törvényszéki bíró, mint felkért szakértő véleményét és hozzájárulásával e tárgyban írott cikkét is felhasználták. A kamarák e kérdéseket egymás között is megvitatták, mert a pécsiek iratanyagában szerepel a Soproni Ügyvédi Kamara ugyanebben a témában készített jegyzőkönyve is.⁷¹³

Annak ellenére, hogy a minisztérium külön nem kérte fel őket, természetesen előfordult, hogy az egyes ügyvédi kamarák egyes – őket is érintő – törvényalkotási kérdésekben kifejtették álláspontjukat. A fővárosi kamara például 1876-ról szóló éves jelentésében a békebírói rendszer bevezetése ellen ágált. Nehezményezték, hogy az intézmény behozatala nemcsak a közigazgatás és a jogszolgáltatás elválasztásának eszméjébe ütközne, hanem kifejezetten ügyvédi érdekeket is sértene. Tág teret engedne a zugirászatnak, másrészt az ügyvéd jogos díjának megítélése is ellehetetlenülne, hiszen a javaslat szerint az ügyvéd nem kérhette volna annak megállapítását.⁷¹⁴

Bár nem konkrét törvényjavaslatokat érint, mégis itt érdemel említést, hogy az ügyvédi kar szívéen viselte a honi kodifikáció sorsát. Üdvözltek a kereskedelmi és váltótörvény életbe léptetését, ám nem mulasztották el megjegyezni, hogy bizonyos, a magánjogot érintő törvények meghozatalától még messze áll az ország, hozzátéve, hogy amennyiben *„egyes kiszakított kérdéseknek az anyagi jog belső összefüggéseinek rovására és új provisoriumok kockáztatásával eszközöltetik: oly jelenségekkel találkozunk, melyekben a codificatio nagy munkája sikeres keresztülvitelének útjába csak új és új akadályokat látunk gördülni*”. A büntető jogalkotás terén szomorúan konstatálták, hogy a büntető kódex elkészítése *„igen lassan halad előre, a büntető perrendtartás pedig még az előkészítés stádiumába sem lépett*”.⁷¹⁵ Ezzel kapcsolatos a Budapesti Ügyvédi Kör néhány évvel későbbi levele, melyet az ügyvédi kamarákhoz intézett, pártolásukat kérve az országgyűléshez, a kormányelnökhöz és az igazságügyi

⁷¹² BML K. 294/I./1877./1.

⁷¹³ BML K. 406./I./1876.

⁷¹⁴ BML B. 25./I./1877.

⁷¹⁵ BML B. 25./I./1877.

miniszterhez címzett kérvényükhöz, melyben a bűnvádi eljárás korszerű szervezésére és az esküdtszékek bevezetésének szükségességére kívánták felhívni a figyelmet, sőt négy oldalas nyomtatott javaslattal álltak elő az esküdtbíráskodás behozataláról.⁷¹⁶

3.4.2.3. Együttműködés a kamarák között

3.4.2.3.1. Kapcsolattartás, szolidaritás

Az ügyvédi kamarák levelezés útján folyamatosan tartották egymással a kapcsolatot. Részint kötelességük is volt bizonyos esetekben a hivatalos értesítés, így a lajstromoknak, törléseknek a megküldése, ám a törvény által ilyenek nem tekintett ügyekben is gyakran érintkeztek egymással. A pécsi kamarai iratok – különösen a beligazgatási iratok – vizsgálatából az derül ki, hogy megküldték ügyrendjeiket is, valamint egyes, a felügyeleti hatósághoz címzett javaslataikat, véleményeiket is köröztették, utóbbiakat nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy egymás indítványait támogatva, közös fellépéssel hathatósabban érhessenek célra.⁷¹⁷

Adott esetben nemcsak közös problémák lehettek tárgyai e megkereséseknek, hanem speciális, helyi nehézségek megoldása is. A marosvásárhelyi ügyvédi kamara levelet intézett – valószínűleg az összes többi kamara – választmányához, melyben értesítette őket arról, hogy a városban tomboló tűzvész miatt a kamara minden ingósága és iratanyaga is elpusztult. Erre tekintettel kérte újra az ügyvédi lajstromok megküldését, egyúttal két ügyvéd részére, akiknek vagyona a tűz martalékává vált, segílyt is próbáltak gyűjteni.⁷¹⁸

3.4.2.3.2. Országos szerveződés. Az aradi ügyvédek javaslata országos szervezet létrehozására

Sajátos kezdeményezésnek tekinthető, amely részint korát talán mondhatni jócskán megelőzte, az aradi ügyvédi kamara felhívása egy országos ügyvédgyűlés tartásáról. Az erre vonatkozó felhívás és programjavaslat az aradi kamara átíratoként 1876. július 21-én érkezett, ám ebben már hivatkoztak egy korábbi levelükre, még 1875-ből, amelyben az eme kezdeményezéssel kapcsolatos ötletek, észrevételek

⁷¹⁶ BML B. 461./I./882.

⁷¹⁷ Pl. BML B. 459/I./1876., 25/I./1877.

⁷¹⁸ BML B. 289/I./1876., HORVÁTH-TUBA 25.

közlését kérték.⁷¹⁹ Tizennégy pontból álló tervezetüket ugyanis saját elhatározásuk szerint az összes ügyvédi kamarával közlendőnek jelentették ki, azért, hogy a szerint „*saját tapasztalataik alapján készítendő elvmunkálataikkal és kérdéseikkel az országos gyűlésen megjelenhessenek*”.⁷²⁰

A programjavaslat az alábbi pontokat tartalmazta:

1. Az ügyvédi kart mind a törvénykezés terén, mind általában a társadalomban lévő hivatása magaslatára emelni, önbecsézete és társadalomban nagy befolyása öntudata emelése által.

2. Az ügyvédi kar testületi, illetve az ügyvédek egymás iránti lovasias szellemének fejlesztése.

3. Az ügyvédi rendtartás hiányainak javítása iránti javaslatok készítése és érvényesíthetése.

4. Egységes kamarai ügyvitel szerkesztése.

5. Az ügyvédi irodák rendszeresítendő vezetése, az ügyvédi könyvvitel hiányainak javítása, pótlása és általánosan kötelezett vitele.

6. Megállapítandó és érvényesítendő, hogy az ügyvédi intézmény mint a törvénykezés kiegészítő része, a bírói intézménnyel szemben nem „*subordinált*”, hanem „*koordinált*” állást foglal el és egymásnak ellenőrei.

7. Gondoskodás az ügyvédek anyagi jóléte emelésének módjairól.

A perköltségek és munkadíjak lehetőleg rendszeresített megállapítása, perügyelők és tömeggondnokok kinevezése stb. iránt javaslatok készítése.

8. Az ügyvédi kar illetve intézmény ellen a törvényhozás, kormány vagy más hatóság által netán hozott sérelmes intézkedések tárgyalása.

9. A tevőleges törvényekben tapasztalt hiányok megvitatása s javaslat készítése.

10. A kormány, bíróság, vagy más hatóság valamely tetszőleges törvény téves felfogásából eredt sérelmes eljárásnak megvitatása.

11. A legfelsőbb bíróságok valamely helytelen határozat vagy eljárás ellen jogorvoslati intézményül szolgálnak ugyan, tekintettel azonban arra, hogy e felsőbb bíróságok magok is több hasonló peres esetekben ellentétes határozatokat hoznak, melyek ellen további jogorvoslatnak helye nincs; annál fogva megvitatása annak, hogy sajtó vagy más közeg útján miképp volnának az ily esetek legcélszerűbben ellenőrizve és bírálva.

⁷¹⁹ BML B. 459./I./1876.

⁷²⁰ BML B. 459./I./1876. Programtervezet az Ügyvédi Kamarák Országos Gyűlése részére

12. Az ügyvédek általi ellenőrzése a bíróságnak, azáltal, hogy az ügyvédek perköltségeit vagy munkadíjait a bíróság állapítja meg s nevezi ki a csődperügyelőköt s ideiglenes tömeggondnokokat, majdnem teljesen illuzórikussá tétetik, megvitatása azon módnak, mely szerint ezen „*illusoriusság*” megszüntethető lenne.

13. Mivel a zugirások által bitorolt ügyvédi név erkölcsi tekintélyében, de a felek érdekében is a legnagyobb sérelmet szenvedti; és habár az igazságügyi miniszter által elhárítására újabb szigorú szabályok hozattak, de még nem teljesen megfelelők, annál fogva javaslat készítése annak teljes megszüntetése végett.

14. Ezen programjavaslaton kívül eső, de az ügyvédek törvénykezése és társadalmi állásával kapcsolatban lévő indítványok.

Az ügyvédi kamarák országos gyűlését nem egy egyszeri konferenciának szánta az indítványozó testület, hanem az ügyvédek országos közgyűléseként, mintegy központi szervként képzelte volna el. Így indítványt is tett, egyelőre annak ideiglenes rendezésére: az elsőt az aradi kamara – „*melynek kebeléből az indítvány [...] kiindult*” – szervezné Budapestre. Az országos közgyűlésen minden bejegyzett kamarai tag tanácskozási és szavazati joggal bírt volna, ám minden kamarából elvártak három képviselő tagot írásbeli meghatalmazással ellátva „*a célból hogy ezen programm alapján az egyes ügyvédi kamarák által készítendő javaslatok e jogosított képviselőik által előterjesztendők és érvényesíthetők legyenek, továbbá; hogy az évenkénti közgyűlés megtartása képviselők kötelezett felküldése által biztosíttassék*”.⁷²¹ A gyűlést évente előre meghatározott napokon tervezték tartani, Budapesten. Azt korelnök nyitotta volna meg, de ennél többet a szervezésről előre nem terveztek, hanem előirányozták alapszabály javaslatok szerkesztését.

Ezt a kezdeményezést a pécsiek nem üdvözölték lelkesedéssel: „*tudomásul vétetvén, érdemleges elintézés végett a legközelebbi közgyűlés elé terjeszteni rendeltetett azon megjegyzéssel, mikép a választmány a maga részéről az indítványt nem pártolja*”. A közgyűlés egyetértett a választmánnyal, s az „*átiratban kifejtett eszme létesítését*” szintén nem támogatta.⁷²²

Úgy tűnik, a kezdeményezés máshol sem talált különösebb visszhangra, s így hamvában holt. Bár a kamarai választmány nem tért ki arra, hogy vajon mi oknál fogva nem találta a javaslatot pártolandónak, elképzelhető, hogy úgy vélték, hogy itt egy új szervezet létrehozásáról lett volna szó, amelyet nem lehetett volna megalkotni pusztán a

⁷²¹ BML B. 459./I./1876. Programtervezet az Ügyvédi Kamarák Országos Gyűlése részére

⁷²² BML K. 723./I./1875./906., BML K. 761./I./1875./3.

kamarák autonómiájából kifolyólag, törvényi változtatás nélkül. Az ügyvédi rendtartás kritikája pedig egyébként is napirenden volt a kamarák körében.

3.4.2.4. Az ügyvédi rendtartás kritikája

Sajátos, hogy néhány évvel a törvény, az oly várt ügyvédi rendtartás megalkotását követően már milyen lesújtó vélemény alakult ki róla. A Pécsi Ügyvédi Kamara 1876. évi első rendes közgyűlésének napirendjén szerepeltek az egyes kamarai tisztségviselők előző évre vonatkozó jelentései, s az elnök is megpróbálta a közgyűlést megnyitó hosszú beszédében összefoglalni az első év eredményeit és problémáit, értékelni a kari munkát és természetesen magát az ügyvédi rendtartást is.

Az első megállapítása ezzel kapcsolatban az volt, hogy a kamarának *„volt dolga elég”*, ám ez önmagában még *„nem bizonyítja azt, hogy nem vagyunk hiában. [...] A felvetett kérdésre nem teendőink halmazának darabszámszerű száraz kimutatása, hanem azon erkölcsi hatás adhat egyes egyedül felvilágosítást, melyet maga az intézmény mint ilyen úgy a mint concipiálva van, az életben előidézni képes volt”*. Az elnök nem kizárólag azt érezte kötelességének, hogy beszámoljon arról, amit a törvény számára előírt, hanem így nyilatkozott: *„tartozom azon magasabb kötelességgel is, hogy tapasztalataimat híven feltárva, magának az intézménynek hiányaira utaljak”*. A kritika általában véve a kitűzött célok elérésére való alkalmatlanságra vonatkozott, mely célok közül az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének erősítését és jogainak megvédését emelte ki, s úgy vélte *„mind az egyik mind a másik cél tekintetében hatályosnak alig bizonyult. Az utóbbinak [...] majdnem semmit, – az elsőnek [...] tekintetében mindössze csak annyit lendíthet a kamara, hogy a fegyelmi hatóság gyakorlása által megfenyíti a visszaélést a kar érdekében”*.⁷²³

Szomorúnak találta mindenekelőtt azt, hogy a kamara intézménye nem lelt nagy rokonszenvre az ügyvédek körében, a testület nagyobb része kelletlenül vagy közönnnyel tekintett rá, mint olyanra, amely csak felesleges költséget okozó puszta teher. Ezzel párhuzamosan pedig az általános közvéleményben is azon nézet lépett a kezdeti lelkes üdvözlés helyébe, amely a kamarát *„üres luxusnak kezdi felismerni”*.⁷²⁴

Ám hasonló depresszív hangot tükröz a kamarai választmány 1875-ről szóló jelentése is. Záró soraiban úgy fogalmaztak, hogy eredményeik *„azon reményeknek,*

⁷²³ BML K. 393./I./1876./1.

⁷²⁴ BML K. 393./I./1876./1.

melyek a kamara megalakulásához általán fűződtek, meg nem felelnek”, megnyugvással pedig pusztán arra a munkálkodásukra tekintettek, mellyel „az ügyvédi rendtartásban az ügyvédi kar iránt törvényhozásilag kitüntetett bizalmatlanság” indokolatlanságát kísérelték meg kimutatni.⁷²⁵

A következő évben továbbra is a pesszimista hangvétel a jellemző. Ismét csak „a szép remények füstbe szállásáról”, a törvény hiányos intézkedéseiről esett szó, melyben az ügyvédekre túl sok kötelezettséget róttak, ellenben jogaikat szűken mérték. A választmány kritikus hangvételű jelentését a közgyűlés nemcsak egyszerűen tudomásul vette, hanem mély egyetértését azzal is nyomatékosította, hogy az egész szöveget szóról szóra a jegyzőkönyvben megörökíteni, sőt az összes kamarai tag részére lenyomatban megküldeni is rendelte.⁷²⁶

A többi kamara, így a győriek, illetve a budapestiek is bírálattal fogadták a rendtartást: „Két év folyt le az ügyvédrendtartás megalkotása óta, és a gyakorlat, mely minden törvénynek próbaköve [...] módosításának szükségességét máris kétségtelenné tevé”.⁷²⁷

„Azon újabbkori törvények közt, melyek sok tekintetben a hazai ügyvédség végromlását, erkölcsi megsemmisülését fogják maguk után vonni, első helyen áll a jelenlegi ügyvédi rendtartás, némely mostani intézkedései és hiányai mellett”.⁷²⁸ – szölt még durvábban a következő évben az aradi ügyvédi kamara képviselőházhoz intézett irata. A korábban említett országos kezdeményezésük sikertelenségén nem lankadva, reformhajlandóságuk tehát továbbra is megmaradt, s két évvel később 1878-ban tehát immár egyenesen az országgyűléshez fordultak. E beadványt szintén megküldték a többi kamarának támogatás végett, így a pécsiek iratanyagában is szerepel.⁷²⁹

Leszögezték azonban, hogy nem az ügyvédi rendtartás szükségessége, vagy az ügyvédi kamara eszméje ellen van kifogásuk, „mert fel tudjuk fogni, hogy a társulás, az egyesült erő, mint mindenhol, úgy itt is, különösen erkölcsi tekintetben, nagyobb eredményeket képes felmutatni, mint az egyéni, akármilyen buzgó, kitartó működés”.⁷³⁰ Hangsúlyozták tehát, hogy problémájuk sokkal inkább a törvény némely intézkedéseivel van, „melyeknek jogtalanságát és czélszerűtlenségét a gyakorlat

⁷²⁵ BML K. 393/I./1876./4. melléklete

⁷²⁶ BML K. 294/I./877./1.

⁷²⁷ HORVÁTH-TUBA 26., BML B. 25./I./1877.

⁷²⁸ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa Bevezetés

⁷²⁹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa

⁷³⁰ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa Bevezetés

*megdönthetetlenül kimutatta”.*⁷³¹ Éppen ezért próbáltak világosan rámutatni ezekre a gondokra, s egyben megoldásokat is keresni: *„Előadtuk legfőbb sérelmeinket és azoknak általunk helyesnek tartott orvoslási módját; száraz, rideg szavakban, kerülve minden fellengzős ékesszólást, költői képletet vagy szívhezszóló frázisokat, mert mi nem kegyelmet, elnézést, de igazságot kérünk. Ha a mélyen tisztelt képviselőház kötelességének úgy tetszik, nehezítse meg az eddiginél jobban az ügyvédi oklevél elnyerhetésének módját és lehetőségét; kívánjon még nagyobb szellemi qualificatiót, fokozza az ügyvédeknek hivatalos eljárásában elkövetett tényeire nézve a felelősséget a lehető maximumig, de a sok és terhes kötelességeknek feleljenek meg némi jogok és ne legyen az ügyvéd, a haza ez életrevaló, művelt osztálya, a legutolsó tudatlan irnok szeszélyének czéltáblája és a közönség kapzsiságának áldozata!”*⁷³²

Az aradiak nem voltak egyedül ezekkel a gondolataikkal. A jogszabály szerint is megkívánt éves jelentésekben a többi ügyvédi kamara szintén hangot adott gyakorlati tapasztalatai alapján kialakult véleményének. A budapesti ügyvédek már 1878-ban bizottsági tárgyalás alá vették a törvény revízióját, s a következő évre kész tervvel álltak elő.⁷³³ Bár az 1879. évről szóló jelentésükből kiderül, e tervet fel is terjesztették a minisztériumba, ám válasz nem érkezett rá.⁷³⁴

Pedig Pauler Tivadar igazságügyi miniszternek 1879 januárjában kibocsátott körrendeletéből az derül ki, hogy kormányzati szinten is foglalkoztak a kérdéssel.⁷³⁵ A valamennyi ügyvédi kamarához, az ügyvédvizsgáló bizottságok elnökeihez, valamint a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának elnökéhez intézett körrendeletben kifejtette, hogy a rendtartás életbe léptetése óta elég alkalmuk nyílt *„meggyőződni azon előnyökről ’s hátrányokról, melyeket az idézett törvény a gyakorlati alkalmazás terén eredményezett. Több ügyvédi kamara már eddig is kifejezést adott ugyan évi jelentésében az említett törvény alkalmazása körül szerzett tapasztalatainak ’s a törvény több intézkedésének módosítását is sürgette, mégis részletesebb adatokat szerezni ohajtvan, felhivom a kamarát, közölje velem folyó évi april hó 15-ig az ü.i rendtartásról szóló törvény netaláni módosítására irányzott javaslatait oly módon: hogy jelentésében először az*

⁷³¹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa Bevezetés

⁷³² BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa Befejező rész

⁷³³ KRÁLIK I. 302.

⁷³⁴ KRÁLIK I. 304.

⁷³⁵ 2916/1879. IM sz. körrendelet BML B.83/I/1879. sz. alatt

*általánosokat, azok előbocsátása után a törvény egyes szakaszaira vonatkozókat sorrendben és indokolva terjessze elő”.*⁷³⁶

Látszik tehát, hogy a miniszter sem tekintette teljesen lezártnak az ügyvédi reformot azzal, hogy sikerült tető alá hozni az ügyvédi rendtartásról szóló törvényt. Annak ellenére, hogy Paulert a kortársak – valószínűleg, mivel több elődjével illetve utódjával ellentétben nem a valahai ügyvédek sorából került ki – ügyvédellenes szellemmel vádolták,⁷³⁷ hajlandónak mutatkozott, a legérintettebbek, vagyis a kamarák tapasztalatait felhasználva módosításokon gondolkodni, sőt, nem sokkal később, azokból táplálkozva egy új rendtartás tervezeteinek központi elkészítése is megkezdődött. 1880 őszén összeült egy szakértekezlet, amelynek munkálatai egy év leforgása alatt azt eredményezték, hogy egy új, 185 szakaszból álló ügyvédi rendtartás javaslata került az országgyűlés elé, bár azt napirendre nem vették, tárgyalása nem kezdődhetett meg. A javaslat indokolásában a miniszter előadta, hogy rengeteg indítvány érkezett hozzá a kamaráktól, hogy a megalkotott rendtartás nem felelt meg a kívánalmaknak, s bár a kamarák minden igényét nem találja indokoltnak, mégis az általa is jogosnak vélteket felvették az új tervezetbe.⁷³⁸

Időközben természetesen a kar sem maradt tétlen. 1881-ben a budapestiek újra elővették és kinyomtatták a két évvel korábbi javaslatukat. Az 1883. évi jogászyűlés, majd az 1885-ben tartott első országos ügyvédgyűlés is napirendre tűzte az ügyvédség bajait, foglalkozott az orvoslás módjával.⁷³⁹ Eredményt azonban nem értek el vele. Az ügyvédi rendtartás reformjának kérdése központilag csak Fabiny Theofil minisztersége alatt került ismét elő, ám kézzelfogható eredményképpen pusztán egy rövidke novellizálást hajtottak végre, melynek során néhány szakaszt módosítottak.⁷⁴⁰ E törvényről és annak rendelkezéseiről részint már ejtettem szót, a bíróság rendfenntartó hatalma körében. Másik fontosabb változtatása a felfüggesztési esetek kibővítése és pontosítása volt, egyébiránt a budapesti ügyvédi kamara előbb említett tervezetének szellemében.⁷⁴¹ Az ügyvédek javaslata már korábban is arra irányult, hogy tisztázni kell, „*mikor tekinthető a felfüggesztés jogérvényesen kimondottnak*”. Elvárták, hogy legalább az ügyvéd elleni vádhatározat jogerőssé

⁷³⁶ 2916/1879. IM sz. körrendelet BML B.83/I/1879. sz. alatt

⁷³⁷ KRÁLIK I. 306.

⁷³⁸ NAGY D. 1912 3., KRÁLIK I. 304., 306.

⁷³⁹ KRÁLIK I. 304., NAGY D. 1912 3.

⁷⁴⁰ WOLF 4.; 1887:XXVIII. tc. Az ügyvédi rendtartásról szóló 1874:XXXIV. törvénycikk némely intézkedéseinek módosításáról

⁷⁴¹ KRÁLIK I. 307.

nyilvánításához kössék a felfüggesztést, mert a gyakorlat azt mutatta, hogy ezek az esetek gyakran végződtek fellebbezés folytán a vád elejtésével, s így egy ilyen eset az érintett ügyvédek állását méltánytalanul és igazságtalanul megingathatta. Ám még az is szerepelt némely módosító javaslatban, hogy bűnvádi eljárásban kifejezetten csak a jogérvényes ítélet következtében lehessen ezt kimondani.⁷⁴² Így a novella értelmében az ügyvéd felfüggesztésének esetei a következők lettek: ha bűnügyi vizsgálati fogságban van, ha a büntető bíróság által ellene meghatározott ügyekben (olyan büntett miatt, amelyekben hivatalvesztés mellékbüntetését helyezi a törvény kilátásba, illetve nyereségvágyból elkövetett bűncselekmények esetében) hozott vádhatározat jogerőssé vált, ha az előbbi esetekben bűnösségi ítélet született ellene (jogerőtől függetlenül), a fegyelmi bíróság döntésétől függően, ha az előzőektől eltérő bűncselekmény miatt ítélték el, szintén nem jogerősen, ha a fegyelmi bíróság az ügyvédkedéstől való elmozdításra ítélte (és ez ellen fellebbezéssel él, ellenkező esetben nyilván nem felfüggesztést, hanem az elmozdítást alkalmazták), illetve ha ellene csődöt nyitottak, vagy az ügyvédet gondnokság alá helyezték. A módosítás valójában tehát csak a büntető ügyek szempontjából jelentett változást, az új törvényhely két utolsó pontja megegyezett a régi szabályozás b) és c) pontjaival.

Szintén 1887-ben kapott viszont megbízást új javaslat elkészítésére Dell'Adami Rezső, amelyet a miniszter véleményezés céljából megküldött az ügyvédi kamarának. A fővárosi kar több okból sem volt elégedett a munkálattal, de nem akartak csupán ellenzőként fellépni, ezért a következő évben ismét új saját tervvel álltak elő. Ennek sajátossága az lett, hogy az eddig elkészült javaslatokat teljesen félretették és kifejezetten a régi törvényből kiindulva, azt alapul vévén dolgozták ki eme 1888-as munkát. Az irodalom ezt úgy tekintette, mint „*a legszebb elismerés*”, melyet az 1874-es rendtartás kaphatott, másrészt olyan vélemények is napvilágot láttak, melyek szerint e javaslat „*gyökeres reform elvének alapján*” fogja szabályozni az ügyvédi kar viszonyait.⁷⁴³ A munka, ha úgy tetszik, ismét látszólag hiábavalónak bizonyult. Bár felterjesztették azt az igazságügyi minisztériumhoz, ott évekig lekerült a napirendről a kérdés.

Szilágyi Dezső 1892-ben élesztette fel a reformot újra, a budapesti ügyvédi kamara titkárát, Nagy Dezső budapesti ügyvédet bízva meg új ügyvédi rendtartás

⁷⁴² BML B. 25./I./1877., BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa III.

⁷⁴³ KRÁLIK I. 309., REINER Bevezetés (oldalszám nélkül)

kidolgozásával. Ez alapvetően ugyancsak a régi törvényre épült.⁷⁴⁴ Bár a munka nyilvánosságot kapott, mégsem terjesztették be aztán a tervezetet, sőt időközben Plósz Sándor, az új miniszter a Nagy Dezső-féle javaslat mellé újabb rendtartás kidolgozásáról határozott, s adott erre megbízást Pollák Illésnek, aki szintén a budapesti kamara tagja, annak kamarai ügyésze volt. Az igazságügyi minisztérium mindkét tervezetet ki is adta, de csak évek múlva, 1906-ban, s az ügyvédi kamarák nagy lendülettel fogtak azok beható elemzésébe, készítettek el és küldték meg észrevételeiket a tárcának.⁷⁴⁵ Időközben azonban kiderült: a miniszternek nem állt szándékában új ügyvédi rendtartás sürgős életbe léptetése, hanem majd csak a polgári perrendtartás megalkotásával együtt kerített volna erre sort.⁷⁴⁶

Hiába kritizálták tehát az 1874. évi törvényt élénken az ügyvédség körében, hiába tartottak ülésezéseket az újabb és újabb javaslatok egyes részletkérdéseiről, hiába dolgoztak ki új törvénytervezeteket, központi akarat hiányában a kari törekvések a századfordulóig nem hoztak komoly változást. Hozzá kell tenni azt is, hogy a XIX. század végén már olyan új keletű problémák is felvetődtek az ügyvédség kebelében, amelyek a rendtartás életbe léptét követő egy-másfél évtizedben még csak elszórtan fordultak elő, mint például a szakma egyre nagyobb zsúfoltsága, megélhetési gondok, az ügyvédi segélyezés kérdése, amelyekre szintén választ kellett keresni. E szociológiai aspektusokkal, okaikkal és megoldási lehetőségeikkel –mint a szabad ügyvédség fenntartása vagy zárt szám bevezetése – számos tanácskozás, értekezlet, dolgozat foglalkozott a korszakban is,⁷⁴⁷ és utólagos feldolgozásaiban sincsen hiány;⁷⁴⁸ e munkának azonban nem tárgya már a kutatások idáig való kiterjesztése.

Éppen ezért visszatérek azon konkrét igényekhez, amelyek még szinte közvetlenül vagy legalábbis nem sokkal az 1874. évi törvény megszületése után mozgásban tartották az ügyvédi közvéleményt.

⁷⁴⁴ NAGY D. 1912 4., KRÁLIK I. 312.

⁷⁴⁵ NAGY D. 1912 4., BÜCHLER V., WOLF 6–8.

⁷⁴⁶ KRÁLIK I. 315.

⁷⁴⁷ CSEMEGI a), CSEMEGI b), KELEMEN, KRÁLIK 1884, KRÁLIK 1885, ROBITSEK,

⁷⁴⁸ BALOGH 2001, KOVÁCS M.,

3.4.2.4.1. A legkritikusabb pontok

3.4.2.4.1.1. A pályára bocsátás feltételei

Kritika érte a jelöltek lajstromba vételénél dívó hibás gyakorlatot. A törvényszöveg ehhez előírta az elméleti államvizsgák (vagyis két államvizsga), vagy az első szigorlat letételét. Az egyetemeken azonban – a közoktatási minisztérium 3055/874. sz. rendelete értelmében – megengedhető volt, hogy valaki akár csak az egyik vizsgát – tehát vagy a jogtudományit vagy az államtudományit – tegye le; ez már önmagában gondot okozott. Másrészt egy 1875 nyarán kelt igazságügy miniszteri körrendelet⁷⁴⁹ és a királyi Kúria praxisa a törvény átmeneti intézkedései között szereplő ama kedvezményt, hogy a rendtartás hatályba lépését megelőzően „*a jogi tanfolyamot bevégezett*” és gyakorlatra lépett jelöltekre az új rendelkezések nem alkalmazandók, még az 1874/75. tanévben végzettekre is kiterjesztette. Az évek múlásával utóbbi már nem okozhatott problémát. Viszont az előfordulhatott, hogy egy jelöltet, aki csak egy államvizsgával rendelkezett, a 11. § szigorú alkalmazása miatt fel sem vettek, másutt viszont esetleg igen, ám ekkor viszont a gyakorlati időbe az államvizsga és az első tudori szigorlat közti időt mégsem lehetett beszámítani – mert a vizsgáló bizottságok mindenképpen a szoros magyarázat talaján álltak, miközben a törvény szövege úgy szólt, hogy a gyakorlati idő a lajstromba vételtől kezdődik. Vagyis mindkét előbb említett eset a jelöltek hátrányára szolgált: gyakorlati idejük kényszerű meghosszabbodását jelentette, amely még csak tetéződött az ügyintézés, különösen fellebbezés miatti elhúzódásával. E bizonytalanságot az ügyvédek mindenképpen jogszabályi úton vélték kiküszöbölendőnek, mégpedig úgy, hogy a gyakorlat kezdetét – a lajstromba vétel esetén – a kérelem beadásának időpontja jelentse.⁷⁵⁰

A felvétel megtagadásának indokai a budapesti 1879-es javaslat alapján: hivatalvesztésre ítélt, fegyelmi eljárás alatt áll, rendes fizetéssel járó állami, törvényhatósági vagy községi hivatalt visel, kereskedést vagy ipart üzletszerűen folytat, a hivatás tekintélyével össze nem férő foglalkozást folytat (utóbbiak egyben összeférhetlenségi esetek). A felvételek ügyében első fokon továbbra is a kamara, ám másodfokon egy kúriai bíróból és tíz éves gyakorlattal bíró budapesti ügyvédekből álló

⁷⁴⁹ 15924/1875. VI. 23. IM. sz. körrendelet Magyar Igazságügy 1875/IV. 74.

⁷⁵⁰ BML B. 25./I./1877.

tanács döntött volna.⁷⁵¹ Inkompatibilitási eseteket ugyanígy az 1881-es minisztériumi javaslat is tartalmazott.⁷⁵²

A feltételeken belül is mindenekelőtt a képzési rendszer és az ügyvédi vizsga állottak az érdeklődés homlokterében. A budapesti ügyvédek öt éves joggyakorlatot szerettek volna előírni, amelyet az első tudori szigorlatot követően lehetett volna megkezdeni.⁷⁵³ Ugyanezt proponálta az 1881-es törvényjavaslat is, szintén megegyezett a kettő a vizsga szigorításában, valamint abban, hogy ismételni viszont több alkalommal is lehessen.⁷⁵⁴ A novella viszont már nem érintette ezt.

Elemi erővel csak a századfordulón merült fel ismét e kérdés. A kormányzat többek között a jogi oktatás reformjával foglalkozott: Wlassits Gyula közoktatási és Plósz igazságügyi miniszter karöltve végezték a feladatot, utóbbi azzal, hogy az ügyvédi és a bírói pályákra vonatkozó javaslat elkészülhessen.⁷⁵⁵ Végül csak 1913-ban váltak törvénnyé az egységes vizsgáról szóló rendelkezések.

3.4.2.4.1.2. Tagság, tagdíjak

Meghatározták volna, hogy a kamarában minimum 200 tag tartozzék, az 1881-es minisztériumi tervezet ezt 100-ra redukálta. A még így is viszonylag magas minimumlétszám meghatározásának indokaként az szerepelt, hogy ezáltal a kamarai elnökök és ügyészek nem lesznek oly mértékben személyes befolyásoknak kitéve, mint egy kisebb létszámú kamara esetén.

Úgy tűnik, már az első években is nehézségekbe ütközött a kartársaktól a tagsági díjak beszedése, így erre nézve azt javasolták, hogy lehetővé tétessék azoknak a per nélküli, végrehajtás útján történő beszedése, a késedelembe eső tag törölhető legyen.⁷⁵⁶ Az 1881-es javaslat szerint is a kamarai illetményt közigazgatási úton lehetne beszedni. Ez utóbbi javaslat beíratási díjat vetett volna ki az ügyvédjelöltekre is, hogy őket „szorosabb nexusba hozhassa” a kamarával. Célszerűnek tartották volna minden kamaránál segélyalap szervezését.⁷⁵⁷

⁷⁵¹ KRÁLIK I. 303.

⁷⁵² KRÁLIK I. 305.

⁷⁵³ KRÁLIK I. 303.

⁷⁵⁴ KRÁLIK I. 304.

⁷⁵⁵ KRÁLIK I. 393–394.

⁷⁵⁶ HORVÁTH-TUBA 25., KRÁLIK I. 303–304.

⁷⁵⁷ KRÁLIK I. 305.

3.4.2.4.1.3. A kamara véleményező szerepe a törvénykezést érintő jogalkotásban

Bár a kamarai hatáskörök között szerepelt, mégis úgy látták az eddigiek alapján, hogy a kamaráknak éppen az a szerintük „*legfenségesebb vég- és főczélja*”, hogy különösen az anyagi és alaki jogot illetve a törvénykezést érintő kérdésekben, a törvényhozás folyamatában „*mint szakközeget*” meghallgassák, nem tudott érvényesülni. Több esetben hiába írtak fel az igazságügyi minisztériumba, véleményüket nemhogy figyelembe nem vették, hanem még válaszra sem érdemesítették. Tapasztalatuk sokkal inkább az, hogy e jogosultságuk nem azért került be a rendtartásba, hogy „*a törvény e részben végrehajtsák, hanem csak a firma hangzatossága czéljából*”.⁷⁵⁸

„*Mélyen bántó és az ügyvédi kamarák ezen fő-léteczéljának teljesen illusoriussá-tétele tehát az*”, hogy még az őket legközelebből érintő törvények javaslatait sem közlik velük, illetve ha mégis, véleményüket figyelemre nem méltatják.⁷⁵⁹ Mindezek kiküszöbölésére azt javasolták törvénybe iktatni, hogy „*minden, a jogéletet, az anyagi és alaki jogot, a törvénykezést illető törvényjavaslat, mielőtt az országgyűlés elé terjesztetik, az ügyvédi kamarákkal záros határidő alatti szakvélemény adás végett közlendő*”. Amennyiben pedig az ország ügyvédi kamaráinak túlnyomó többsége valamely nyilatkozatban, javaslatban egyetért, „*melyek tehát egyhangú értelemben javasolják a fennforgó kérdést megoldani, a törvényjavaslatba okvetlenül a szakminiszter úr által felveendők*”.⁷⁶⁰ Tisztában voltak vele, hogy ez a törvényalkotási folyamatot magát hosszadalmasabbá teszi, hiszen, az előkészítésre fordított idő ezáltal megnövekszik, ám „*az időbeni némi késedelem számba sem jöhet, mikor arról van szó, hogy az ország jogászainak színe java nyilatkozzék, hogy tehát az ország e módon kifejezett jogérzete jut érvényre a hozandó törvényben*”.⁷⁶¹ Hisz az ügyvéd az, aki a jogkereső közönséggel a legközvetlenebb és folyamatos kapcsolatban van, s így elsőként észleli a jogszolgáltatás problémáit, a törvények hiányosságait, mindezen okoknál és „*értelmi képességeinél fogva*”, képes azok kijavításához vezető utak

⁷⁵⁸ BML K. 294/I./1877./1.

⁷⁵⁹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa I.

⁷⁶⁰ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa I.

⁷⁶¹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa I.

kijelölésére, „*ép ezért első sorban lenne hivatott véleményt adni ép azon javaslatok értéke felett, melyekkel ezen hiányok, ezen bajok orvosoltatni céloztatnak*”.⁷⁶²

Azt a lehetségesen felmerülő ellenvetést, hogy ezáltal „*úgyis az országgyűlés törvényhozási joga támadatnék meg*”, nyomban cáfolja is a beadvány, hogy ez az aggály azért alaptalan, mert itt csak arról volna szó, hogy pusztán a törvényjavaslatba kellene csak felvenni ezeket, amelyről, s végső szövegezéséről természetesen továbbra is, mint eddig is, ugyanúgy az országgyűlés döntene. Vagyis, hangsúlyozzák, hogy ez sem a képviselőház, sem az országgyűlés munkáját vagy hatáskörét nem csorbítaná, hiszen a törvényhozó hatalom, a törvényalkotás maga „*mint eddig is, a képviselőház alkotmányos joga maradna*”.⁷⁶³

Mindazonáltal e jogkörök érvényesítésének legfőbb kerékkötőjét, és „*igazságügyünk [...] igazán szomorú helyzetének*” okozóját a kormányban látták: „*Hogy a kamarák jelen szervezetükben nem életképesek, a részökre kitűzött cél elérésére nem képesek mindaddig, míg törvényileg biztosított jogaik nem tiszteltetnek ép azon hatóság által, mely azok tiszteletére első sorban lenne hivatva, a kormány által*”.⁷⁶⁴

3.4.2.4.1.4. Díjkérdés, költségek

A rendtartás sérelmezett rendelkezései között első helyütt szerepelt, hogy az ügyvéd a „*bírák szeszélyétől*” és a képviselt „*önkényétől*” függ.⁷⁶⁵ Mert míg a megbízó bármely perben a megbízását bármikor visszavonhatja, az ügyvédnek ezzel szemben nincs joga arra, hogy az addig tett kiadását és költségeit a behajtott pénzből visszatartsa.

Még akkor sincs, amennyiben kifejezetten behajtott összegről van szó, azaz valószínűleg – ha részben is, – de sikeresen vitt ügyről, s még így sincsen joga teljesített munkája illetve kiadásai fejében semmit visszatartani, sőt „*még a megítélt perköltséget is saját kiadásaiak levonása nélkül a félnek kiadni tartoznak*”, „*mi sok esetben az ügyvédnek érzékeny és igazságtalan megkárosítását vonja maga után*”.⁷⁶⁶ A budapesti kamara annak ellenére kritizálta a vonatkozó törvényhelyet, hogy annak homályossága miatt elszórtan olyan bírói gyakorlatot is tapasztalt, amely előbbi esetben feljogosította

⁷⁶² BML K. 294/I./877./1.

⁷⁶³ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa I.

⁷⁶⁴ BML K. 294/I./877./1.

⁷⁶⁵ BML K. 294/I./877./1.

⁷⁶⁶ BML K. 294/I./877./1., BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa II.

az ügyvédet e megítélt költségek levonására. Azonban nyilvánvalóan úgy vélték, hogy ezen kivételek önmagukban korántsem orvosolhatták a bajt, hanem sokkal inkább a jobbizonytalanságot fokozták.⁷⁶⁷

Az aradiak beadványa példát is hozott, amikor előfordult ugyanis, hogy míg az ügyvéd peres úton volt kénytelen az őt egyébként jogosan megillető összeget a volt ügyféltől követelni, míg ezen per folyt, az összeget bírói letétbe helyezték, melyet azonban a fél egy másik hitelezője lefoglaltatott, „*mivel sehol sincs törvényileg kimondva, hogy az ügyvédnek elsőbbségi zálogjoga van költségei és munkadíja erejéig az általa behajtott pénzekben*”.⁷⁶⁸ A pécsiek kifejezetten külföldi példákra hivatkoznak, ahol kartársaik az előbbi joggal bírnak és élhetnek, az aradi kamara pedig arra, hogy a kereskedelmi törvény, vagy a váltótörvény milyen hasonló jogokat ad, „*sőt míg a törvény csődesetekben a legutolsó cselédnek is biztosítja bérét: addig az ügyvéd, ki nemcsak munkáját, de sok esetben készpénzét is kockáztatja, e tekintetben minden jogotálom nélkül áll*”.⁷⁶⁹

Az ügyvédi rendtartás megalkotói annak idején azzal indokolták e rendelkezést, hogy ha volna az ügyvédnek visszatartási joga, akkor az visszaélésekhez vezetne, hiszen az ügyvéd mindig találna valami ürügyet a levonásra. Ezért, mindkét oldal érdekét kellőképpen óvván az aradiak javaslatot tettek az ÜRT. 60. § kiegészítésére. Az új bekezdésre az alábbi szövegvariációt javasolták: „*Az ügyvéd fel van jogosítva a fele részére behajtott értékből az ez ellenében bíróilag megállapított vagy az ellenfél ellenében bíróilag megítélt költségeket föltétlenül levonni. Egyéb munkadíjai és készkiadásaira nézve tartozik a megbízó féllel összeszámolni és ha ez vagy az összeszámolást megtagadja, vagy a követelt többlet levonásába bele nem egyezik és a költségjegyzék valódiságát el nem ismeri: az ügyvéd jogosítva van követelését levonásba helyezni, de tartozik az illető értéket azonnal bírói kézhez letenni, és költségjegyzékét az illetékes bíróság előtt 30 nap alatt érvényesíteni. Az ily módon bírói kézhez letett összegre az ügyvédet törvényes zálogjog illeti*”.⁷⁷⁰ Az ezt alátámasztó indokokat már nem is igen részletezték, hanem csak annyival érveltek, hogy „*ha igaza van azoknak, kik nem akarják az ügyvéd kénye-kedvére bízni munkadíjainak felszámítását, másrészt nem lehet igazságosan kénye-kedvére hagyni a félnek sem, hogy*

⁷⁶⁷ BML B. 25./I./1877.

⁷⁶⁸ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa II.

⁷⁶⁹ BML K. 294/I./877./1., BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa II.

⁷⁷⁰ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa II., Szintén hasonló javaslattal élt a budapesti kamara is. BML B. 25./I./1877.

*az ügyvédet a fentebbi példa tanúsága szerint, kijátsza, vagy hogy más hitelezőé legyen azon pénz, melynek behajtása az ügyvéd munkájának és készkiadásainak köszönhető”.*⁷⁷¹

Azzal sem értettek egyet, hogy a költségek tekintetében felmerült viták a bíróság elé kerüljenek, főleg, mivel a törvény erre vonatkozó, az illetékességet megállapító szakasza bizonyos esetekben nem tudta egyértelműen rendezni, mely bíróság járhat el. A legalkalmasabbnak e kérdések eldöntésére a kamarai választmányt találták, amelytől a királyi Kúriához mint Legfőbb Ítélszékhez engedtek volna fellebbezést.⁷⁷²

Az 1881-es javaslat szerint már megillette volna az ügyvédet a zálog- és a megtartási jog a megítélt díjai és költségei erejéig, ám az összeget köteles lett volna bírói letétbe helyezni. Ha egyébiránt a fél pénzét visszatartaná, továbbra is a törvényszék jogosult volna eljárni. Ebben a munkadíj iránti perek illetékességét is szabályozták, továbbá kimondták, hogy a kamarai elnök egyeztetőként eljárhat a díjviták során (akkor is, amennyiben per folyik), ha a felek erre igényt tartanak. Az ügyvédi munkadíjról három éven belül ígért külön törvényt a miniszter, de ez nem valósult meg.⁷⁷³ A díjazás még a századfordulót követően is komoly vitatéma maradt, az ügyvédek újra meg újra annak a véleményüknek adtak hangot, hogy a bíróság nem méltányolja kellő mértékben szellemi munkájukat.⁷⁷⁴

3.4.2.4.1.5. Képviselési jogosultság kérdése és a zugirászat

Az ÜRT szerint csak ügyvédnek volt arra joga, hogy feleket a bíróságok, hatóságok előtt képviseljen, ehhez járultak az eljárási törvények rendelkezései az ügyvédkényszerről, vagy másként fogalmazva, ez egészítette ki a perjog képviseletről szóló rendelkezéseit – indokolása szerint is a fennálló eljárási rendet tiszteletben tartva. Ezek közül első helyütt a polgári törvénykezési rendtartást (illetve annak későbbi módosításait) kell említeni, amelynek harmadik fejezete részletesen foglalkozott a perbeli képviselettel.

A korábbiakhoz hasonlóan a per kétféle lehetett: sommás eljárás vagy rendes (írásbeli) per, s a megbízott általi képviseletre mindkettőnél más-más szabályok

⁷⁷¹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa II.

⁷⁷² BML B. 25./I./1877.

⁷⁷³ KRÁLIK I. 305–306.

⁷⁷⁴ Az erre vonatkozó bírói gyakorlatot mutatja be BALOG 1903.

vonatkoztak.⁷⁷⁵ A sommás perben nagyobb szerep juthatott a személyesen megjelenő félnek, aki alapvetően saját belátása szerint dönthetett arról, megbízott-e valakit képviselével, vagy személyesen lépett fel.⁷⁷⁶ Személyesen kellett azonban megjelennie, ha a bíróság ezt szükségesnek ítélte meg, és személyes megjelenést rendelt el az ügyben. Ám képviselő állítására is kötelezhette a felet a bíróság, ha „*előadási képesség hiánya vagy ismételt illetlen magaviselet*” miatt a tárgyalást nem lehetett lefolytatni. E perben továbbra is megmaradt a szóbeli ügyvédvállás lehetősége, a tradicionális jogból ismert módon, a perfelvételi jegyzőkönyvbe foglalva, ám a fél más megbízottat is megjelölhetett, akinek a személyére csak annyi megszorítást tett a törvény, hogy „*önképviseletre jogosított*” legyen.⁷⁷⁷ Az 1881:LIX. tc. által bevezetett módosítás is megengedte a feleknek, hogy magukat megbízott által képviselhessék, és ennek személyére nem tartalmazott további korlátozásokat. A vonatkozó szakasz ezáltal úgy módosult, hogy vagy a fél, vagy megbízottja részéről követelték meg az előadási képesség meglétét és az illő magaviseletet, ellenkező esetben ügyvédet kellett állítani képviselőként. Ekkor tehát még nem érvényesült a sommás eljárásban az ügyvédkényszer ún. enyhébb alakja sem, amelyet az irodalom arra a – később, az 1896-os módosítástól élő – szabályra alkalmazott, amely szerint a fél eljárhatott ugyan személyesen, ám ha meghatalmazott útján kívánt pereskedni, annak megválasztásában korlátozták, általában ügyvédet, kivételesen kizárólag a törvényben felsorolt személyeket vehette igénybe.⁷⁷⁸

Mindezek mellett az írásbeli beadványoknak vagy ügyvéd által ellenjegyzetteknek, vagy a törvénykezési rendtartásnak a magánokiratokra vonatkozó különös szabályai szerint kiállítottak,⁷⁷⁹ illetve szabályszerűen hitelesítettnek kellett lenniük. Utóbbi követelményeknek kellett, hogy megfeleljenek mind az ügyvédnek, mind pedig egyéb képviselőnek szóló meghatalmazások is.

⁷⁷⁵ Az ITSZ ugyan háromféle pert különített el, a sommás, a rendes szóbeli és a rendes írásbeli eljárást, de mivel a rendes szóbeli perrel bármelyik fél kérelmére biztosította az áttérést az írásbelire, ezért gyakorlatilag továbbra is csak kétféle eljárási rend élt.

⁷⁷⁶ HERCZEGH 255.

⁷⁷⁷ HERCZEGH 264. ill. 266.

⁷⁷⁸ MAGYARY–NIZSALOVSKY 213. A külföldi irodalom szintén ismeri az ügyvédkényszer különböző fokozatait, annak nem csupán két, hanem több „árnyalatát” megkülönböztetve. BERGERFURTH 217–218.

⁷⁷⁹ A PTR 167. és 168. §§-nak megfelelően kiállított magánokiratok: saját kezűleg írt és aláírt; idegen kézzel írt, de a kiállító két tanú előtt aláírta illetve azt saját kezű aláírásának ismerte el; írástudatlan kiállító az okiratot szokott kézjeggyel látta el szintén két tanú előtt, akik egyike a kiállító nevét is aláírta, s akik az okirat tartalmát vele megismertették, s ennek megtörténtét magán az okiraton igazolták. Utóbbi módon kellett eljárni akkor is, ha a kiállító az okirat nyelvét nem értette.

A rendes eljárásban a szakszerűség érdekében kötelezőnek mondta ki a polgári törvénykezési rendtartás az ügyvéd általi képviseletet, kivéve, ha maga a peres fél volt ügyvéd.⁷⁸⁰ E perekben az ügyvédkényszer szigorúbb formája élt tehát, ami egyúttal azt is jelentette, hogy ha személyesen, ügyvéd nélkül jelent meg a fél felvenni a pert, azt nem tehetette meg, sőt, ha az új határnapon sem képviseltette magát ügyvéd által, ellene a meg nem jelenés jogkövetkezményét alkalmazták, azaz makacssági ítéletet hozhattak. Természetesen mindez nem volt akadálya annak, hogy a fél ügyvédje társaságában maga is fellépjen a bíróság előtt, hisz az intézkedések célja nem a fél „eltávolítása” volt az eljárásból, hanem a képviselő jogi szaktudásának segítségével a per lefolytatásának megkönnyítése. Másrészt azonban nem volt mód arra, hogy a felek más, ügyvédi képesítéssel nem rendelkező személyt bízzanak meg képviseletükkel. Létezett ezzel szemben olyan vélemény, mely szerint, ha akadályoztatva voltak a személyes megjelenésben, bárkit küldhettek maguk helyett, feltéve, hogy e megbízott ügyvéddel együtt lépett fel és járt el a bíróság előtt.⁷⁸¹

1881-től a törvény kivételt tett az ügyvédi oklevéllel rendelkezők, bíróként és királyi ügyészként dolgozó személyek, közjegyzők nyilvános jogtanárok és jogtudorok vonatkozásában. A felsoroltak nem voltak kötelesek saját pereikben ügyvédet rendelni, hanem személyesen léphettek fel, továbbá képviselheték kiskorú gyermekeik mellett házastársukat is a rendes eljárásban.⁷⁸²

Az aradi kamara „felirata” külön pontban foglalkozott az ügyvédi képviseleti jog kérdésével, e körben először is azzal, vajon egyenlő-e minden ügyvéd jogosultsága. A váltóeljárásban, a törvény rendelkezéseinek megfelelően ugyanis a perlekedő felek csak a váltótörvényszék székhelyén lakó ügyvédet nevezhették meg. Így mindazok az ügyvédek, akik nem laktak ilyen székhelyeken, illetve nagyobb városokban, ettől a kenyérkeresettől ez által elestek. Az ún. bagatell törvény⁷⁸³ pedig megengedte a feleknek, hogy magukat meghatalmazott által képviseljék, akik közül bizonyos személyeknek⁷⁸⁴ még írásbeli meghatalmazásra sem volt ehhez szükségük. Éppen ezért

⁷⁸⁰ HERCZEGH 261–262.

⁷⁸¹ HERCZEGH 261.

⁷⁸² Csak utalni kívánok rá, hogy később gyakorlatilag ugyanezt a szabályt hagyták meg az 1911-es Polgári perrendtartás szerkesztői is, ám némi pontosítással: megelégedtek az ügyvédi vagy bírói képesítéssel is, nem feltétlenül írták elő e szakmák aktív gyakorlását (pl. a nyugalmazott bíró a korábbi szövegezés szerint ügyvédi képviseletre szorult), valamint képviseleti jogukat gyámoltjuk és gondnokoltjuk ügyeire is kiterjesztették.

⁷⁸³ Az 1877:XXII. tc. a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról

⁷⁸⁴ 1877:XXII. tc. 34. § „A feleknek jogukban áll a tárgyalásnál magukat meghatalmazott által képviseltetni.

– így az aradiak javaslata – „*méltányos volna [...] hogy legalább oly peres és perenkíüli jogügyletek és teendők, melyekre nézve a felek szabad akarata a meghatalmazott ügyvéd megválasztásában önkáruk nélkül megkötve nincs, kizárólag az ügyvédi kar számára fenntartatnának*”.⁷⁸⁵

Összefüggött a kérdés a „*hazánkban gyomként tenyésző*” zugirászat terjedésével, illetve annak megakadályozásával is, hisz utaltak rá, hogy például Arad vagy Békés megyében a legkisebb fáradsággal és munkával járó, emellett viszont biztos jövedelmet hozó telekkönyvi beadványok körülbelül 80%-át nem ügyvédek nyújtották be.⁷⁸⁶ Eltekintve az egyes példák felsorolásától, nem a már sajnálatosan megtörtént esetekre kívánták a figyelmet összpontosítani, hanem arra, hogy a jövőben ilyenek ne fordulhassanak elő. Mindazonáltal állították, hogy a törvényszékek telekkönyvi osztályának vagy a kamarai irattárnak a megvizsgálásából kitűnik, hogy „*községi jegyzők, közgyámok, irnokok, telekkönyvvezetők és minden egyéb foglalkozás nélküli, par excellence zugirászok üzletszerűen, tömegesen, meghatalmazásuk igazolása nélkül adnak be telekkönyvi bekelezési és törlési kérvényeket, fegyelmi feljelentéseket, stb*”.⁷⁸⁷ A telekkönyvi beadványok tekintetében a győriek is hasonló panaszokat fogalmaztak meg, s a pécsi kamara is indítványozta a minisztériumnál, hogy azokat csak ügyvédek vagy közjegyzők ellenjegyzésével lehessen elfogadni.⁷⁸⁸ Bár a leirat szerint az igazságügyi miniszter az előterjesztést köszönettel fogadta, azt azzal hátrította el, hogy megoldhatatlannak találja, mivel keresztülvitele törvényhozási intézkedést tenne szükségessé.⁷⁸⁹ A Pécsi Ügyvédi Kamara egyébiránt saját tagjaihoz körrendeletet is intézett a zugirászokkal való együttműködés megszüntetéséről, ami viszont arra utal, hogy némely esetekben egyes ügyvédek maguk is elősegítették az előbbieket működését.⁷⁹⁰

Az aradi kamara a fentiek miatt szintén úgy vélte, hogy az erre irányuló szabályokat igenis szigorítani kell, mert nem tartották elegendőnek az ÜRT. 39. §-t, amely a már megtörtént zugirászat eseteit bünteti, „*hanem praeventív szabályok*

A házastárs házastársa helyett, a nagykorú fiú szülője helyett vagy viszont, a gazdatiszt a helyett, a kinél alkalmazva van, a kereskedő-segéd vagy iparos-segéd főnöke helyett, írásbeli meghatalmazás nélkül is megjelenhetnek.”

⁷⁸⁵ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁸⁶ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁸⁷ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁸⁸ HORVÁTH-TUBA 24.

⁷⁸⁹ BML K. 294/I./877/1.

⁷⁹⁰ BML B. 1875/455.

szükségesek, melyek ily esetek előfordultát a priori kiszámíthatólag lehetetlenné teszik”.⁷⁹¹

A megoldásra is volt ötletük, mégpedig az, hogy az ÜRT. 39. §-ának helyébe a következő módosítás lépjen: „A' bíróságok és hatóságok csak oly írásbeli beadványokat fogadhatnak el, melyeket a felek vagy személyesen két tanú jelenlétében írnak és aláírnak, vagy melyek ügyvéd által ellenjegyezték; más nemű beadványok hivatalból visszautasítandók, a ki pedig anélkül, hogy ügyvéd lenne, a felek részére bíróságok és hatóságok elé kerülő beadványokat jutalomdíjért szerkeszt vagy a felek képviselétét, ott hol a törvény nem ügyvéd általi képviseltetést világosan meg nem enged, fizetésért elvállal, az feljelentés folytán [...] (mint eddig) –” legyen büntetendő.⁷⁹² A javaslat első fordulata sokban nem tért el a PTR fent ismertetett rendelkezésétől, bár némiképp szigorította a beadványok kiállításának lehetséges módjait.⁷⁹³ Megvalósításához pedig nem csupán az ügyvédi rendtartást, hanem a perrendtartást is módosítani kellett volna.

Véleményük szerint a zugírászat azért burjánzott el ennyire, s azért „nem használt” a törvény 39- szakaszában foglalt zugírások elleni rendelkezés, mert az az üzletszerűséghez kötötte a zugírászat megvalósulását. Tehát az eddigi sikertelen visszaszorításának „oka a 39. §-ban előforduló egy szó, az mely mondja, hogy csak az zugírást ki 'üzletszerűen' folytatja” a tevékenységét, tudniillik ennek látszatát igen könnyen el lehet kerülni. Erre plasztikus példa a Pécsi Ügyvédi Kamara „ismert zugírást és zugírást elleni” feljelentésének sorsa. Őket a pécsi törvényszék is felmentette, majd ezt az ítéletét a tábla is helyben hagyta, mivel az egy félévben benyújtott 26-nál több beadvány alapján az üzletszerűséget megállapítani nem lehetett.⁷⁹⁴

Éppen az ilyen esetek miatt vélték úgy, hogy „a zugírászat ismerveül célszerűbb az elfogadott fizetést, jutalmat állítani fel”.⁷⁹⁵ Ez nem sértene a törvényhatóságok azon jogát sem, hogy bizonyos tisztviselőik, mint például a jegyzők, az őket felkereső feleknek „jogügyeik alpját képező eredeti okiratokat szerkesszenek”, de az ezekből folyó jogok érvényesítése a felek nevében más hatóságok, vagy hivatalok, illetve bíróságok előtt már nem tartozhat az ő hatáskörükbe. Vagyis az viszont már elvárható

⁷⁹¹ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁹² BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁹³ Ld. sz. jegyzet

⁷⁹⁴ BML K. 393./I./1876./4. melléklete

⁷⁹⁵ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

tőlük, hogy „*saját hivatalos helyiségükön kívül igényelt munkát, eljárást ne végezzenek, vagy bíróságokhoz kerülő beadványokat ne tegyenek*”.⁷⁹⁶ Mivel úgy fogalmazott a javasolt szöveg, hogy „*ahol más törvény világosan 'mást' meg nem enged*”, ezért a képviseletre vonatkozó egyéb általános eljárási jogi szabályokat sem sérti. Így példának okáért a feleknek azon joga sem szenvedne csorbát, hogy sommás vagy bagatell perekben olyan személy által képviseltethessék magukat, aki nem ügyvéd. Írásbeli beadványoknál viszont elengedhetetlennek tartották hogy „*kivétel nélkül a legnagyobb szigor*” alkalmaztassék, tudniillik „*azt egy törvény sem rendeli, hogy akárki is, ha nem ügyvéd, jogosítva volna a felek nevében ily írásbeli beadványok szerkesztésére is*”.⁷⁹⁷ Sőt, igen fontosnak vélték ennek szabatos megfogalmazását, ez egyáltalán nem mellékes kérdés, ugyanis pontosan meg kellene határozni, hogy egyáltalán ki szerkeszthet ilyen iratokat, beadványokat. Bizonyos körben – mutatott rá az aradi kamara – a függetlenség, illetve még inkább a pártatlanság kérdése is szóba kerülhet, hiszen ha községi jegyző készítene valamely iratot a fél részére, – miközben adott esetben olyan grémium tagja lehet, amely ily bagatell ügyben netán eljár, vagy ítéel – előfordulhat, hogy „*inkább azon fél felé fog önkénytelenül hajlani, ki hébe-korba egy kis mellékkeresettel is ellátja*”.⁷⁹⁸

A községi jegyzők magánmunkálatai miatti ügyvédi elégedetlenség az országos érdeklődés homlokterébe 1879-ben került, a vita a Jogtudományi Közlöny hasábjain is folyt. A kihágási büntető törvény elfogadása során is szó esett a zugírázat kérdéséről, de módosítást ez sem hozott, az ügyvédi rendtartás e vonatkozású szakaszait erősítették csak meg.⁷⁹⁹

A zugírók ellen az 1881-es törvényjavaslat is megpróbált fellépni, a bíróság előtti képviseleti jogosultságot kizárólag a fél apja, gyermeke, testvére, házastársa, valamint rendes gazdatisztje részére adván meg.⁸⁰⁰ Aki erre irányuló jogosultság, vagy törvényi felhatalmazás híján díjért képviselt volna feleket bíróságok, vagy hatóságok előtt 20–500 Forintig terjedő bírsággal lett volna sújtandó, ismétlés esetében pedig három havi fogház kiszabásáról szólt a javaslat.⁸⁰¹

⁷⁹⁶ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁹⁷ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁹⁸ BML B. 392/I./1878. Az aradi ügyvédi kamara országgyűléshez intézett beadványa IV.

⁷⁹⁹ CSIZMADIA 83.

⁸⁰⁰ KRÁLIK I. 305.

⁸⁰¹ KRÁLIK I. 306., Jóval később, a polgári perrendtartást életbe léptető 1912:LIV. tc. módosította a zugírázat meghatározását, amelynek tényállásában már az üzletszerűség mellett az egyszerű díjazás is szerepelt. Az is ugyanezt a kihágást követte el, aki az ügyvédség gyakorlására való jogosultságát színlelte. (16.§)

A zugirász gyakran adta ki magát ügyvédnek, sőt olyan eset is akadt, hogy ügyvéd, vagy volt ügyvéd nevében, annak tudta nélkül folytatta tevékenységét. Ezt az ügyvédség különösen azért sérelmezte, mert nem csupán anyagi, hanem erkölcsi kárt is okozott ténykedése által a karnak.⁸⁰² Ilyen ügy a pécsi kamara területén is akadt: a választmány kezdeményezett eljárást abban az ügyben, amelynek során a vizsgálatból az derült ki, hogy egy ismeretlen egyén egy ügyvéd nevének felhasználásával „*a kamarai választmányt mystificalta*”, mivel a szekszárdi törvényszék területén működő bíróságok előtt folytatott képviseletet egy csőd alatt lévő ügyvéd nevében. Ügye a királyi ügyészséghez került.⁸⁰³

⁸⁰² VÉSZI 11.

⁸⁰³ BML K. 585/I./1875./689., BML K. 393/I./1876./4. melléklete

Összegzés

Míg általában Magyarországot a „megkésett modernizációval” szokták jellemezni, az ügyvédi kamarák vonatkozásában nem feltétlenül mondható ez el.⁸⁰⁴ A törvényt kései értékelői úgy jellemzik, mint amely „*az európai jogalkotás követelményeinek megfelelő szinten szabályozta*” az ügyvédséget.⁸⁰⁵

Hozzá kell tenni, hogy egyes, a nyugat-európai szakértelmiségekre vonatkozó kutatások már kimutatták azt, hogy valójában hamis az az általánosító nézet, amely a XIX. századot, különösen annak második felét, úgy állítja be, mint amely e rétegek számára a töretlen fejlődést és az általános elismertséget jelentette. Európa számos területén gyakorta inkább visszaesést lehetett tapasztalni.⁸⁰⁶

Az ügyvédség helyzetét néhány európai állammal összehasonlítva megállapítható, hogy Magyarország nem maradt el az „európai élvonaltól”. Már az autonómiára törekvést megelőző időkben, a felvilágosult abszolutizmus idején sem vált hazánkban soha kétségessé az ügyvédség szükségessége, sőt éppen ez időben születtek meg azok a szabályozások, amelyek a pályára kerülés feltételeit némileg szűkebbé szabták (képzettség), s amelyek révén így valódi kar jöhetett létre. Olyan extrém a helyzet soha nem volt, mint a Frigyesi Poroszországban, ahol például Cocceji minisztersége alatt az ügyvédséget egy időre gyakorlatilag kiiktatták az igazságszolgáltatási szervezetből, vagy Franciaországban a nagy forradalom néhány évében, amely szintén megszüntette a kart.⁸⁰⁷ A sok esetben és sokszor mintaként emlegetett Németországban is csak az 1860-

⁸⁰⁴ Valóban jelentős megkésettiségre jó példa e tekintetben is azonban Törökország, ahol az európai minták alapján próbálták meg a jogrendszert modernizálni. Nos, itt bár 1870-től Konstantinápolyban működött az európai ügyvédek egyesülete, ám ez csupán egy magánegyesülés volt, amely sajátos módon, bár nem hivatalos szerv volt, mégis olyan működést fejtett ki, mintha az ügyvédek képviseleti szerve volna. Feladatának tekintette a kollegiális kapcsolatok ápolásának elősegítését, a kari érdekek képviseletét, a tagok tevékenységének és kötelességteljesítésének ellenőrzését. Bár 1876-ban hivatalosan létrejött az ügyvédek képviseleti szerve, az ún. „Fegyelmi Tanács”, választott tagokkal, azonban ez valójában nemigen működött. Elnevezése is szerencsétlenül sikerült, mert egyáltalán nem csak fegyelmi ügyekben járhatott el. Mivel az időnként bevezetett szigorítások ellenére 1887-től ismét visszatértek a régi rendszerhez, a teljesen szabad ügyvédkedéshez, ezért nem jött létre egységes diplomás ügyvédi kar sem. A XX. század elején még mindig úgy nyilatkozik az irodalom, hogy nem várható belátható időn belül változás: sem a kormányzat részéről nincsenek reformtervek, sem az ügyvédek körében nem mutatható ki erre irányuló akarat. PAPPÁFAVA 37–40. Oroszországban szintén 1874-ben vezették be az ügyvédi kamara intézményét, de még ugyanabban az évben be is szüntették a működésüket, és az ügyvédeket a bíróságok felügyelete alá helyezték. Csak a XX. század elején, 1904-ben állítottak fel néhány kamarát. KAISER 491.

⁸⁰⁵ BALOGH ZS. 163.

⁸⁰⁶ KOVÁCS M. 28.

⁸⁰⁷ A Cocceji és Carmer nevéhez fűződő porosz igazságügyi reform az ügyvédek helyébe fizetett állami hivatalnokok kerültek: perbeli képviselőként illetve jogi tanácsadóként az „Assistenzräte”, valamint a

as években indult – többek között a jogászgyűléseken – lendületes küzdelem a szabad ügyvédségért, és 1878-ra jött létre a teljes birodalomra kiterjedő hatállyal ügyvédi rendtartás; addig e téren is a széttagoaltság volt jellemző.⁸⁰⁸ Az olasz ügyvédi rendtartást szintén 1874-ben alkották meg, a genfi 1878-ra datálódik, míg Portugáliában 1877-re rendezték törvényhozási úton a kérdést.⁸⁰⁹

A Monarchia másik állama időben megelőzte a magyar szabályozást: már 1868-ra megalkották az ügyvédi rendtartást, amely lerakta a szabad ügyvédség alapjait, s végre megszüntette a szakma gyakorlásához mindaddig szükséges hatósági kinevezést.⁸¹⁰ (Ennek alapja korábban az ügyvédek túl nagy száma volt, amely miatt a század elejétől –1802. – kezdve az ügyvédi vizsga letételére csak külön uralkodói engedély alapján bocsátottak valakit, aki helyett ezt egy idő után általában a miniszter intézte.)⁸¹¹ Az osztrákok azonban igen hosszú, hét esztendei gyakorlati időt írtak elő, amely jelentősen megnehezítette a pályára lépést. E rendtartás alapján pedig a fegyelmi jog egyelőre még mindig a legfőbb bíróságok kezében maradt, mindaddig, amíg az ügyvédek feletti fegyelmi törvény (1872.) meg nem született, ekkor vált e tekintetben is teljessé autonómiájuk.

Megemlítendő továbbá, hogy az ügyvédség szempontjából Európa ebben a korszakban a francia mintát vallotta irányadónak, annak teljesen liberális felfogása miatt. A francia ügyvédség (értve most alatta az *avocat* rétegét) már a XIV. századtól különálló karként (*l'ordre*) létezett, fél évezreden keresztül önállósággal, erős belső hagyományokkal, nagy összetartó erővel bírt. A XIX. század elején 1810-től császári rendelet által újjászervezve, bár teljes függetlenségüket nem nyerték vissza, továbbra is ragaszkodtak tradícióikhoz, mindenekelőtt ahhoz, hogy a kar nyitva álljon mindenki előtt, aki a szükséges képesítést megszerzi.⁸¹² Ezek nyomán a kortársak francia

„*Justizkommissare*”; utóbbiak egészen 1848-ig működtek, amikor az egységes német igazságszolgáltatási szervezetben az ügyvédségbe olvadtak be. BORNHAK 265–266, 472., HARTSTANG 1986 18–19., KLEINHEYER–SCHRÖDER 96., KENGYEL 191–198., LIERMANN 48–49., MAIER 12. A franciákról KRÁLIK 87–88., 108–110.

⁸⁰⁸ HARTSTANG 1986 20–21. Az 1878. július 1-vel megszülető „*Bundesrechtsanwaltsordnung*” létrejöttének részletes elemzését adja, valamint forrásait közzéteszi: SCHUBERT. Az egyes német államok ezt megelőző szabályozásáról ld. BLECHSCHMIDT, BUDEUS 27–471., HÖNIGHAUS 97–120., JAQUES 101–216., WANGEMANN 152–233.

⁸⁰⁹ NAGY D. 1880 278.

⁸¹⁰ COING 2721–2722., HERZOG 10., 14.

⁸¹¹ KRÁLIK I. 178.

⁸¹² A francia ügyvédség a XIII. századtól két különálló rétegből állt. Az *avocat* az előkelő, kizárólag a bíróságok előtti fellépésre szakosodó, a féltől nem függő ügyvéd volt. A *procureur*, később *avoué*, látta el a képviselőt, szerkesztette a periratokat, ő foglalatzkodott a per vitelével; számuk korlátozott volt, állásukat kinevezéssel nyerhették el. Ám még az utóbbiak körében is a XIX. században sajátos belső testületi fegyelem érvényesült. KRÁLIK I. 68 – 112.

ügyvédségre úgy tekintettek, mint amelynek keretében teljesen kibontakozhat a kari önállóság, s a szabad verseny: miközben törvény csak a kereteket szabja meg, mind a struktúra, mind az egymás közti kapcsolattartás szabályai, vagy akár a fegyelmi szabályok is a belső, autonóm rendezés tárgyai, ezek törvényhozási úton történő szabályozását kifejezetten sürgősnek is tartották.⁸¹³ Ettől az egészen szabad szellemiségű felfogástól azonban nemcsak a magyar rendtartás tért el, hanem gyakorlatilag szinte az összes többi államé, bár például az új portugál rendtartásról a kortárs úgy tudósított, hogy az már a „*modern, szabadabb iránynak megfelel*”.⁸¹⁴ A német törvényjavaslatot is élesen támadták liberális oldalról a *Reichstag*-ban amiatt, hogy az a szabad ügyvédséget több okból sem tudja realizálni. Hatályba lépését követően is úgy nyilatkoztak róla, hogy az ügyvédség szabaddá tételét csak szűkös korlátok között valósította meg, főként a lokalizációs elv szigorú keresztülvitele miatt.⁸¹⁵ De hasonló kritikát kapott az osztrák szabályozás is, és nem sokkal a rendezés hatályba lépését követően már ügyvédi reformmozgalom bontakozott ki ellene.⁸¹⁶

A kiegyezést követően a magyarországi ügyvédi kamarák megalakulása illetve a működés megindulása viszonylag gördülékenyen zajlott. Minden bizonnyal szerepet kapott ebben az a tény, hogy az ügyvédség addigra már olyan organikus hagyományokkal is rendelkezett, amelyek megkönnyítették a hivatalos szervezet kialakítását. Az ügyvédegyletek körében az önszerveződés formái közt a legtöbb ügyvéd részt vett az ügyvédi közéletben, tehát az ügyvédi rendtartás által behozott szabályok alapján nem a „semmitől teremtésnek” kellett megvalósulnia.

A feldolgozott adatok azt igazolják, hogy nemcsak a saját szervezet létrehozása nem okozott gondot, hanem az sem, hogy ezek a létrejövő ügyvédi autonóm szervek a nekik biztosított jogkörökkel éljenek, azokat megfelelően gyakorolják, a lehetőségeiket valós tartalommal töltsék ki. Mindezt annak ellenére, hogy gyakran ők maguk sem voltak teljesen elégedettek a nekik biztosított hatáskörökkel, s a kormányzatban, sőt magában az ügyvédi rendtartásban is néha önkormányzati jogaik kerékkötőjét látták. A történeti-szociológiai irodalom szintén úgy foglal állást e kérdésben, hogy az ügyvédeknek nem sikerült erős autonómiát kiépíteniük a Monarchia idejében.⁸¹⁷

⁸¹³ NAGY D. 1880 277.

⁸¹⁴ NAGY D. 1880 277.

⁸¹⁵ SCHUBERT 36–37., MEYER III.

⁸¹⁶ PLESCHNER 70–73.

⁸¹⁷ KOVÁCS M. 29.

Éppen ezért folyamatosan törekedtek arra, hogy azokon a pontokon, amelyeket kritikusnak ítélték, változtatásokat szorgalmazzanak, és egy rövid novellizálást sikerült is kiharcolniuk, bár új rendtartás megalkotására a korszakban nem került sor. Országos tanácskozásaikon, és az országos jogászyűléseken is szinte állandóan jelen voltak az ügyvédség helyzetével kapcsolatos viták, amelyek elsődlegesen a század végén egyre nagyobb mértékben jelentkező inkább szociológiai aspektust mutató problémák körül forogtak. Egyre komolyabb gondot okozott ugyanis a liberális szabályozásból eredően a kar felduzzadása, amely sok ügyvédnek egyet jelentett azzal, hogy megélhetési nehézségekkel kellett szembenézniük.⁸¹⁸ Egyre többször vetődött fel a gondolat, hogyan lehetne a pályára bocsátandókat jobban megszütni; szigorúbb képzési rendszer bevezetésével, a gyakorlati idő meghosszabbításával, netán adminisztratív jellegű rendelkezésekkel. Természetesen ez utóbbiak körében mindenekelőtt a zárt szám meghatározása valamint az ügyvédi kar kettéosztása vetődött fel lehetséges megoldási módként.⁸¹⁹ A magyar ügyvédi társadalom azonban ekkor még következetesen ragaszkodott egyrészt a szabad, másrészt az egységes ügyvédség eszméjéhez, a *numerus clausus*-t, és az ún. *bifurcatio*-t, mely eszmék támogatókra is találtak ugyan, elvi síkon általában elvetették, így azok gyakorlati keresztülvitelére sem kerülhetett sor.⁸²⁰ Inkább a szolidaritás oldaláról közelítettek a kérdéshez, s már nem sokkal a kamarák megalakulását követően az ügyvédi segélyezés és nyugdíj ügye is felvetődött, helyi szinten – mint a pécsi példa is mutatta – már egészen korán, ám a század utolsó évtizedében azután országosan is. Ez vezetett el a XX. század elején az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet megalapításához, amelyet az 1908:XL. törvénnyel cikkelyeztek be.

A képzettség vonatkozásában említést érdemel, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsgáról szóló törvény, az 1913:LIII. tc. több szakaszt módosított az ügyvédi

⁸¹⁸ SZENDE 264–283., Sajátos, hogy jelentős volt a főváros vonzhatása, így sokan költöztek oda különféle okoknál fogva. Ezzel párhuzamosan néha vidéken, így például Pécsen a XX. század elején a helyben praktizáló ügyvédek száma csökkent. VÉRTESI 2001 b) 168.

⁸¹⁹ További ötletek voltak még a klasszikus ügyvédi pályán foglalkozók létszámának csökkentésére, a tevékenységi kör szélesítésére: az ügyvédi kaució letételének megkövetelése, a *dislocatio*, vagyis egyes ügyvédeknek kizárólagosan a fellebbezési fórumok melletti működése, közjegyzői teendők ellátása ügyvédek által, sőt a királyi közjegyzői intézmény megszüntetése, tőlük a hiteles okirat kiállítás jogának átvétele, a felső bíróságok tagjainak kizárólag az ügyvédi karból történő kiválasztása, az ügyvédi vizsga kibővítése nyilvános „próbatárgyalással”. HORVÁTH E. 9–18., WOLF 24–26.

⁸²⁰ Pollák Illés tervezete is például a *bifurcatio* talaján állott, alsó- és felsőbírói ügyvédekre osztva a kart. BÜCHLER VII., SZENDE 284., NAGY D. 1912 5–8., HORVÁTH E. 6–7., POLLÁK 18–22., VÉSZI 7., WOLF 8–10., 55–62.

rendtartásban, s a kívánt szigorításokat is bevezette. Meghosszabbította a gyakorlati időt, szorosabbra szabta annak szabályait, még komolyabbá tette a vizsgát.

Maga a rendtartás azonban alapjaiban nem változott, a reformtervezetektől valóság nem vált. Így gyakorlatilag egészen a következő történelmi korszakban bekövetkező jelentősebb módosításokig az ügyvédség szervezete, fő feladatai, hatáskörei érintetlenek maradtak, azokat továbbra is az 1874. évi törvény alapján működtették, annak ellenére, hogy 1920 után újabb problémákkal kellett a hazai jogász- és ügyvédtársadalomnak megbirkóznia. Ezeknek az elemzése viszont már jócskán túlmutat témám keretein, így mindössze annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy az 1874. évi XXXIV. tc. hatálya több mint 60 éven keresztül, egészen 1937-ig fennállt, amikor az 1937:IV. tc. egy részint új elvi alapokon is nyugvó új ügyvédi rendtartást vezetett be. A kritikák ellenére e hat évtized önmagában is komoly érv az első polgári ügyvédi rendtartás mellett; életképességét, mintaértékét bizonyítja az is, hogy azt még napjainkban, a rendszerváltoztatás után is úgy jellemezték, mint amely „*példaértékűen modern*”, sőt, akadt olyan szerző is, aki egyenesen annak „*in integrum restitutioját*” tűzte ki célul.⁸²¹

⁸²¹ HORVÁTH J. 3., BALOGH ZS. 163.

Irodalom

- ANTAL ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900); Szeged, 2006
- BALOG 1899 BALOG Arnold: Ügyvédek elleni fegyelmi eljárás Németországban, Előadva a Magyar Jogász Egylet 1899. III. 8-án tartott teljes ülésében, Pollák Illés felszólalásával; Franklin Társulat, Budapest, 1899
- BALOG 1901 BALOG Arnold: Az ügyvédség a perrendtartás tervezetében, Különnyomat a Jogtudományi Közlönyből; Franklin Társulat, Budapest, 1901
- BALOG 1903 BALOG Arnold Az érdemleges ügyvédi munka díjazása, Különnyomat a Jogtudományi Közlönyből; Fried és Krakauer, Budapest, 1903
- BALOGH 2000 BALOGH Judit: Vázlatok a Miskolci Ügyvédi kamara történetéhez In: Cserba Lajos (szerk.): Emlékkönyv az ügyvédi kamarák fennállásának 125. évfordulójára; Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara, Miskolc, 2000 30–57.
- BALOGH 2001 BALOGH Judit: Fejlődés és visszafejlődés. Tendenciák a magyar ügyvédség történetében In: Jánoska Ferenc (szerk.): Pro Scientia Aranyérmesek V. Konferenciája, Sopron, 2000. november 5–7. Előadások; PSAT, Budapest, 2001 41–45.
- BALOGH ZS. BALOGH Zsigmond: Az ügyvédi rendtartásról In: Magyar Jog 1990/II. 163–165.
- BAUMANN BAUMANN, Anette: Das Reichskammergericht in Wetzlar (1693–1806) und seine Prokuratoren In: Zeitschrift der Savigny–Stiftung für Rechtsgeschichte 1998./115. 474–497.
- BEÉR – CSIZMADIA BEÉR János– CSIZMADIA Andor (szerk.): Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.
- BÉLI BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog; Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2000
- BERGERFURTH BERGERFURTH, Bruno: Der Anwaltszwang und seine Ausnahmen; Gieseking Verlag, Bielefeld, 1988
- BEULKE BEULKE, Werner: Der Verteidiger im Strafverfahren; Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1980
- BLECHSCHMIDT BLECHSCHMIDT, Friedrich Chr.: Ideen zur Verbesserung der Stellung des Advocatenstandes im Königreiche Sachsen; Tauchnitz, Leipzig, 1840
- BÓNIS – DEGRÉ – VARGA BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. 2. bővített kiadás; Zalaegerszeg, 1996.
- BORNHAK BORNHAK, Conrad: Preußische Staats- und Rechtsgeschichte; Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1903 (Unveränderter Nachdruck 1979)
- BRESLAUER BRESLAUER, S.: Die rechtliche Stellung des Armenanwalts im Civilprocesse; Hirschfeld, Leipzig 1894

- BUDDEUS BUDDEUS, Johann Carl Immanuel – BUDDEUS, Arthur:
Deutsches Anwaltbuch; Reichenbach, Leipzig 1845
- COING COING, Helmut: Handbuch der Quellen und Literatur der
neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Dritter Band.
Das 19. Jahrhundert; C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung,
München, 1982
- CZÖVEK CZÖVEK István: Magyar hazai polgári magános törvényről
írtt tanítások III. könyv; Pest, 1822.
- CSEMEGI a) CSEMEGI Károly: Az ügyvédség reformja. Numerus clausus
és szabad ügyvédség In: Edvi Illés Károly – Gyomai
Zsigmond (szerk.): Csemegi Károly művei. I. kötet; Franklin
Társulat Budapest, 1904 419–420.
- CSEMEGI b) CSEMEGI Károly: Az ügyvédség reformja. A magyar
ügyvédség tradíciója. A szóbeliség, tudomány és a jellem,
mint a valódi ügyvéd érvényesülésének föltételei In: Edvi
Illés Károly – Gyomai Zsigmond (szerk.): Csemegi Károly
művei. I. kötet; Franklin Társulat Budapest, 1904 421–425.
- CSERBA CSERBA Lajos (szerk.): Emlékkönyv az ügyvédi kamarák
fennállásának 125. évfordulójára Borsod–Abaúj–Zemplén
Megyei Ügyvédi Kamara, Miskolc 2000
- CSIZMADIA CSIZMADIA Andor: A községi jegyző jogállása és
magánmunkálatainak értékelése a polgári korban In:
Jogtörténeti tanulmányok VI. Tankönyvkiadó, Budapest,
1986
- DE MORTANGES –
PRÊTRE DE MORTANGES, René Pahud – PRÊTRE, Alain:
Anwaltsgeschichte der Schweiz. Ein Grundriss. Schulthess
Polygraphischer Verlag, Zürich, 1998
- DEGRÉ 1936 DEGRÉ Alajos: A négyeskönyv perjogi anyaga; Budapest,
1936
- DEGRÉ 1984 DEGRÉ Alajos: Ügyvédképzés Magyarországon a polgári
korban In: KOVÁCS Kálmán (szerk.): A jogászképzés a
magyar felsőoktatás rendszerében. Jogtörténeti értekezések
14. Budapest, 1984
- DELACASSE 1997 DELACASSE Krisztina: A modern vádképviselési
rendszer meghonosítása Magyarországon In:
Jogtudományi Közlöny 1997/10. 424–432.
- DELACASSE 1999 DELACASSE Krisztina, Korsósné: Reformügyvédek és
ügyvédreformok In: Jogtudományi Közlöny 1999/7–8. 193–
199.
- DELACASSE 2004 DELACASSE Krisztina, Korsósné: Ügyvédek elleni
panaszeljárások a 20. század elején (Az ügyvédek
felelősségre vonásának sajátos formája az 1874. évi XXXIV.
tc. szerint és a Zalaegerszegi királyi törvényszék
joggyakorlatának tükrében) In: Jogtörténeti Szemle, 2004/2.
27–36.

- DELACASSE 2006 DELACASSE Krisztina, Korsósné: Oktroyierte Rechtsanwaltsordnung in Ungarn oder die erste moderne Regelung? In: Zur Geschichte des Rechts. Festschrift für Gernot Kocher zum 65. Geburtstag. Grazer Rechtswissenschaftliche Studien, Band 61. Grazer Universitätsverlag – Leykam – Karl–Franzens-Universität Graz, 2006 205–212.
- DOBSZAY DOBSZAY Tamás: Deák Ferenc és az igazságügyi minisztérium szervezése In: Molnár András (szerk.): A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere; Zalai gyűjtemény 43. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1998
- DÖHRING DÖHRING, Erich: Geschichte der deutschen Rechtspflege seit 1500; Duncker/Humblot, Berlin, 1953
- DÜBI DÜBI, Anita: Die Geschichte der bernischen Anwaltschaft; Stämpfli & Cie., Bern, 1955
- EDVI EDVI Illés Károly: Csemegi Károly élete és kora In: Edvi Illés Károly – Gyomai Zsigmond (szerk.): Csemegi Károly művei. I. kötet; Franklin Társulat, Budapest, 1904
- FALCSIK FALCSIK Dezső: A polgári perjog tankönyve; Grill, Budapest, 1910
- FISCHER FISCHER Lajos: Tanulmány az ügyvédség szervezéséről. (Ismertetés) In: Jogtudományi Közöny 1871/15. 115–116.
- FODOR–RÉVAI FODOR Gyula – RÉVAI Tibor: A magyar ügyvédség szervezete; Közgazdasági és jogi könyvkiadó, Budapest, 1956
- FÖLDVÁRI FÖLDVÁRI Béla: A magyar ügyvédség és a magyar közélet; Rózsavölgyi és társa, Budapest, 1920
- GNEIST GNEIST, Rudolf von: Freie Advocatur; Springer, Berlin, 1867
- HABERMANN HABERMANN Gusztáv: Az ügyvédség szerepe az 1849. évi "Függetlenségi nyilatkozat" létrehozásában; kézirat, 1975
- HAHN HAHN, Manfred: Die Notwendige Verteidigung im Strafprozeß; Duncker & Humblot, Berlin, 1975
- HAIMERL HAIMERL, Franz: Darstellung der gesetzlichen Bestimmungen über die Parteien und deren Stellvertreter im civilgerichtlichen Verfahren in Oesterreich; Braumüller, Wien, 1857
- HAJNIK HAJNIK Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyesházi királyok alatt; Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1899
- HARTSTANG 1991 HARTSTANG, Gerhard: Anwaltsrecht; Carl Heymanns Verlag, Köln/Nerlin/Bonn/München, 1991
- HARTSTANG 1986 HARTSTANG, Gerhard: Der deutsche Rechtsanwalt. Rechtsstellung und Funktion in Vergangenheit und Gegenwart; C.F. Müller, Heidelberg, 1986
- HATTENHAUER HATTENHAUER, Hans: Europäische Rechtsgeschichte; C.F. Müller, Heidelberg, 1994
- HERCZEGH HERCZEGH Mihály: Magyar polgári törvénykezési rendtartás; Heckenast Gusztáv, Pest, 1871

- HERZOG HERZOG, A.: Die Reform der österreichischen Advokatur; Verlag der Manz'schen Buchhandlung, Wien, 1868
- HIDVÉGI HIDVÉGI Márta: Az ítélőtáblák. In: LÁBADY Tamás – DÉCSEI Katalin (szerk.): A táblabíróságokról. A pécsi ítélőtábla. Pécs, 2004 17–43.
- HOLLÓS – PAPP HOLLÓS László– PAPP Sándor: A Debreceni Ügyvédi Kamara története 1875–1995. Hajdú-Bihar megyei Ügyvédi Kamara, Debrecen, 1995
- HOLLY HOLLY, Günter: Geschichte der Ehrengerichtsbarkeit der deutschen Rechtsanwälte; Peter Lang, Frankfurt am Main/Bern/New York/Paris, 1989
- HORVÁTH E. HORVÁTH Emil: A magyar ügyvédség. Különlenyomat az Erdélyrészi Jogi Közlöny 1910. évi augusztusi számából; Kolozsvár, 1910
- HORVÁTH J. HORVÁTH Jenő: Az első ügyvédi rendtartás megalkotásának 125. évfordulója In: Ügyvédek Lapja 200/3. 3–6.
- HORVÁTH – FEKETE HORVÁTH Lajos – FEKETE Ödön: A miskolczi ügyvéd-egyletnek észrevételei az „ügyvédi rendtartásról” szóló javaslat tárgyában In: Jogtudományi Közlöny 1871/20. 155–161.
- HORVÁTH – TUBA HORVÁTH Sándor Domokos – TUBA László: A Győri Ügyvédi Kamara története 1875–2000. Győr–Moson–Sopron megyei Ügyvédi Kamara, Győr, 2000
- HÖNIGHAUS HÖNIGHAUS, R.: Rechtsanwalts-Ordnung für das Deutsche Reich. Ausführlich ergänzt und erläutert durch die amtlichen Materialien der Gesetzgebung; W. Donay & Sohn, Berlin, 1878
- HRG I. HRG I. Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. I. Band; Berlin, 1971 „Anwalt” címszó 182–191.
- HRG III. HRG I. Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. III. Band; Berlin, 1984 „Prokurator” címszó 2032–2033.
- HRG V. HRG I. Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. V. Band; Berlin, 1998 „Vorsprecher” címszó 1065.
- HUFFMANN HUFFMANN, Helga: Geschichte der rheinischen Rechtsanwaltschaft; Böhlau Verlag, Köln/Wien, 1969
- JAQUES JAQUES, Heinrich: Die freie Advokatur und ihre legislative Organisation: Eine Abhandlung zur Reform der deutschen und österreichischen Gesetzgebung; Wilhelm Braumüller, Wien, 1868
- JESSNITZER – BLUMBERG JESSNITZER, Kurt – BUMBERG, Hanno: Bundesrechtsanwaltsordnung. Kommentar; Carl Heymanns Verlag, Köln/Nerlin/Bonn/München, 1992
- KAILL KAILL Sándor: Ügyvédreform törvényjavaslatban előterjesztve; Budapest, 1848
- KAISER KAISER, Friedhelm Bertold: Die russische Justizreform von 1864. E. J. Brill, Leiden, 1972
- KAJTÁR KAJTÁR István: Modernizációnk és Európa. Adalékok a politikai vitakultúrához az 1843–44-es rendi országgyűlésen In: Degré Alajos emlékkönyv; Unió, Budapest, 1995

- KASER Max: Das Römische Zivilprozessrecht; C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1966
- KELEMEN Frigyes Ottó: A zárt ügyvédség kérdéséhez. Egy el nem mondott beszéd In: Magyar Jogi Szemle 1927. 256–257.
- KENGYEL Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben; Osiris, Budapest, 2003
- KÉRY Gyula: A magyar szabadságharc története napikrónikákban (1848.); Budapest, 1899
- KLEINHEYER – SCHRÖDER Gerd – SCHRÖDER, Jan (Hrsg.): Deutsche und Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten; C.F. Müller verlag, Heidelberg, 1996
- KNAPP Wolfgang: Der Verteidiger – Ein Organ der Rechtspflege? Carl Heymanns Verlag KG, Köln–Berlin–Bonn–München, 1974
- KÓKAY György (szerk.): A magyar sajtó története I. (1705–1848); MTA Irodalomtudományi Intézet, MÚOSZ, Budapest, 1979
- KOVÁCS M. Mária: Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között; Helikon Kiadó, Budapest, 2001
- KÖVÁRY Mihály: A kolozsvári ügyvédi-egyletnek észrevételei az ügyvédi rendtartás tárgyában közrebocsátott igazságügyminiszteri javaslatra In: Jogtudományi Közlöny 1871/18. 135–141.
- KÖVY Magyar Törvény. A magyar polgári törvény; 1822
- KRÁLIK Lajos: Ügyvédi segélyalap In: Jogtudományi Közlöny 1884.
- KRÁLIK Lajos: Az ügyvédi segélykérdés 1885-ben In: KRÁLIK I–II. Függelék. 418–448.
- KRÁLIK Lajos: A magyar ügyvédség. Az ügyvédi kar. II. kötet Budapest, Franklin-társulat, 1903.
- KROESCHELL, Karl: Geschichte der Advokatur in den welfischen Landen In: Hundert Jahre Rechtsanwaltskammern Schriftenreihe der Bundesrechtsanwaltskammer 2; 1981 1–24.
- KUN László: A magyar ügyvédség története politikai és társadalmi tekintetben, a legrégebbi időktől máig, párhuzamban a bírósági szervezet fejlődésével; Budapest, 1895
- KUNKEL, Wolfgang: Herkunft und soziale Stellung der römischen Juristen; Hermann Böhlau Nachf., Graz/Wien/Köln, 1967
- KÜBL, Friedrich: Geschichte der österreichischen Advokatur; Graz, 1925
- LASS, Ludwig: Die Anwaltschaft im Zeitalter der Volksrechte und Kapitularien. Ein Beitrag zur deutschen Rechtsgeschichte; Scientia Verlag, Aalen, 1970

- LIERMANN LIERMANN, Hans: Richter, Schreiber, Advokaten; Prester Verlag, München, 1957
- LÖW LÖW Tóbiás: Igazságügyi törvényjavaslatok az országgyűlés előtt In: Magyar Igazságügy 1874/I. 81–93.
- MAGYARY – NIZSALOVSZKY MAIER MAGYARY Géza–NIZSALOVSZKY Endre: Magyar polgári perjog; Franklin Társulat, Budapest, 1939
MAIER, Hans Jakob: Kunst des Rechtsanwalts. Bild eines Berufsstandes im Lichte von Praxis, Literatur und Glosse; Verlag Neue Wirtschafts-Briefe, Herne/Berlin, 1973
- MÁTHÉ 1980 MÁTHÉ Gábor: A burzsoá törvénykezési reform változó javaslatai In: Jogtörténeti tanulmányok IV. Budapest 1980 210–214.
- MÁTHÉ 1982 MÁTHÉ Gábor: A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982
- MAYER–MALY MAYER–MALY Theo: Rechtswissenschaft; R. Oldenbourg Verlag, München/Wien, 1972
- MEYER MEYER, Fritz –MEYER, G.: Die Rechtsanwalts-Ordnung für das Deutsche Reich vom 1. Juli 1878, Erläutert von F. Meyer; 2., sehr vermehrte Auflage Hrsg. von G. Meyer. Heymanns, Berlin, 1893
- MEZEY MEZEY Barna: Deák Ferenc és Horvát Boldizsár In: Deák Ferenc és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában; Pécs, 2004 73–88.
- MEZNERICS – TORDAY MEZNERICS Iván – TORDAY Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867–1937. Magyar Közigazgatástudományi Intézet, Budapest, 1937
- MITTEIS – LIEBERICH MITTEIS, Heinrich – LIEBERICH, Heinz: Deutsche Rechtsgeschichte; C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München/Berlin, 1966
- MOLNÁR MOLNÁR András (szerk.): A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992
- MÖLCS MÖLCS Tivadar: A Vas megyei Ügyvédi kamara 125 éves jubileumi évkönyve 1875–2000. Vas megyei Ügyvédi Kamara, Szombathely, 2000
- N. CZAGA N. CZAGA Viktória: Politikus-értelmiségi pályaképek a 19. századi Magyarországon: Házmán Ferenc és Szemere Bertalan In: Ruszoly József (szerk.): Szemere Bertalan és kora 1. Borsod–Abaúj–Zempléni történelmi Évkönyv 7. Miskolc, 1991
- NAGY A. NAGY Aladár: A pristaldusok In: Századok. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1876 337–343.
- NAGY D. 1912 NAGY Dezső: Az ügyvédi rendtartás reformja In: Magyar Jogászegyleti Értekezések 1912./40. Pfeifer, Budapest, 1912
- NAGY D. 1880 NAGY Dezső: Törvényjavaslat az ügyvédi rendtartásról Portugáliában In: Jogtudományi Közlöny 1880/41. 277–278.
- NÉMETH L. 2006 NÉMETH László: Ügyvédek Zalában 1850–1875. A forradalom és szabadságharc leverésétől a kamara megalakulásáig In: Jogtörténeti Szemle 2006/1. 32–43.

- NÉMETH L. 2008 NÉMETH László: Ügyvédek Nagykanizsán (1850–1875) In: KAPOSZ Zoltán (szerk.): A polgárosodó Nagykanizsa a 19. század második felében. Nagykanizsa, 2008 99–114.
- PALUGYAY ifj. PALUGYAY Imre: Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében; Buda, 1841
- PAPPAFAVA PAPPAFAVA, Wladimir: Die Advokatur in der Türkei; Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, Innsbruck, 1908
- PLESCHNER PLESCHNER von Eichstett, August: Der Österreichische Juristentag und die Advokatur; Mercy, Prag, 1879
- PLÓSZ 1871 PLÓSZ Sándor: Birhat-e az új ügyvédi rendtartás az elméleti és gyakorlati képzettség kimutatását illetőleg visszaható erővel? In: Jogtudományi Közlöny 1871/52. 399–402.
- PLÓSZ 1872 PLÓSZ Sándor: Még néhány szó az ügyvédi rendtartás visszaható erejéről In: Jogtudományi Közlöny 1872/3. 20–22.
- POLLÁK POLLÁK Illés: Az ügyvédi reklám. Különlenyomat az Ügyvédek Lapjából; Globus, Budapest, 1911.
- PRISCHL PRISCHL, F.: Advocatur und Anwaltschaft. Ihr Wesen, ihre Ziele und ihr Verhältniß zu den rationellen Grundlagen des Civilprozesses in vergleichender und geschichtlicher Darstellung; Puttkammer und Mühlbrecht, Berlin, 1888
- PULSZKY PULSZKY Ferenc: Életem és korom. 1–2. kötet Franklin Társulat, Budapest, 1884
- PUSZTAI PUSZTAI László: A bírósági épület In: KÁLLAY István – PUSZTAI László – STIPTA István: Bírósági épületek Magyarországon. HG & Társa Kiadó, Budapest, 1993
- RÉCSI RÉCSI Emil: Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve, az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra. I. kötet; Heckenast Gusztáv, Pest, 1854
- REINER REINER Ignác: A magyar ügyvédség; Neuwald Illés Könyvnyomdája, Budapest, 1888
- ROBITSEK ROBITSEK József: Az ügyvédi nyugdíj-kérdéshez In: Ügyvédek Lapja 1896 és KRÁLIK I–II. Függelék 449–496.
- SCHLOSSER SCHLOSSER, Hans: Spätmittelalterlicher Zivilprozess nach bayerischen Quellen; Böhlau Verlag, Köln/Wien, 1971
- SCHNEIDER SCHNEIDER, Rolf: Der Rechtsanwalt, ein unabhängiges Organ der Rechtspflege; Duncker & Humblot, Berlin, 1976
- SCHUBERT SCHUBERT, Werner (Hrsg.): Entstehung und Quellen der Rechtsanwaltsordnung von 1878; Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1985
- STIPTA STIPTA István: Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció In: Deák Ferenc és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában Pécs, 2004. 137–152.
- STOLZ STOLZ, Otto: Grundriß der Österreichischen Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte. Tyrolia-Verlag, Innsbruck/Wien

- STRAUSZ STRAUSZ Péter: A kamarai autonómiák szervezeti felépítése 1920–1944. In: GERGELY Jenő (szerk.): Autonómiák Magyarországon 1848–2000 I–III. kötet ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola, L'Harmattan Kiadó Budapest, 2005.
- SZÁNTÓ SZÁNTÓ László (szerk.): A Somogy Megyei Ügyvédi Kamara emlékkönyve. Megjelent az ügyvédi kamarák megalakulásának 125. évfordulóján; Somogy Megyei Ügyvédi Kamara, Kaposvár, 2000
- SZENDE SZENDE Pál: A magyar ügyvédség válsága In: Értelmiségszociológiai írások Magyarországon, Kossuth, Budapest, 1981 261–289.
- SZINNYEI IV. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. IV. kötet Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1896
- SZINNYEI XIII. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. XIII. kötet Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1909
- SZINNYEI XIV. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. XIV. kötet Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1914
- SZLEMENICS IV. SZLEMENICS Paulus: Elementa Juris Hungarici Judiciarii Civilis, Librum IVum, De Justitiae Civilis Administartione, seu de Actionibus, ac Judicio Civili. Typis Caroli C. Snischek, Posonii, 1829
- TELLER TELLER Miksa: Az ügyvédi kar helyzete a múlt század közepén In: Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére 1865–1915. Franklin Társulat, Budapest, 1916 731–740.
- TESZ A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976 „ügyvéd”, „prókátor” címszavak 293., 1050.
- TÓTH Lajos TÓTH Lajos: A budapesti ügyvédi kamara alakulásáról In: Jogtudományi Közlöny 1875/1. 7–8.
- TÓTH Lőrinc TÓTH Lőrinc: Ügyvédi állapotok. Röpirat ügyvédi érdekekben. Pozsony, 1848.
- VALENTINITISCH VALENTINITISCH, Helfried: Advokaten, Winkelschreiber und Bauernprokuratoren in Innerösterreich in der frühen Neuzeit In: Schulze, Winfried (Hrsg.): Aufstände, Revolten, Prozesse. Beiträge zu bäuerlichen Widerstandsbewegungen im frühneuzeitlichen Europa; Klett–Cotta, Stuttgart, 1983 188–201.
- VARGA VARGA Endre: A hivatásos ügyvédi osztály kialakulása. A kötelező ügyvédi vizsga bevezetése 1769-ben In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére; Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1937 625–642.
- VÉRTESI 2001 a) VÉRTESI Lázár: Erreth János, az ellenzék vezére In: Pécsi Szemle 2001 tél 19–25.

- VÉRTESI 2001 b) VÉRTESI Lázár: Ügyvédek Pécs társadalmában a 19–20. század fordulóján In: Varga Lajos – Vonyó József (szerk.): Tanulmányok Pécs történetéből 10-11-12. Pécs Története Alapítvány, Pécs, 2001 167–194.
- VÉRTESI 2003 VÉRTESI Lázár: Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig In: JURA 9. évf. 2003/2. 172–183.
- VÉSZI VÉSZI Mátyás (szerk.): Ügyvédek reformszövetsége vitaülései. II. Az ügyvédi tekintély kérdése; Minerva, Budapest, 1929
- VÉSZI – WAGNER VÉSZI Mátyás – WAGNER Lilla: Az ügyvédi hivatás művészete; Grill, Budapest, 1929
- VINKLER VINKLER János: A magyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi véstől 1848-ig II. kötet A polgári peres eljárás; Dunántúli Egyetemi Nyomdája, Pécs, 1927
- VISKY VISKY Károly: Geistige Arbeit und die „artes liberales” in den Quellen des römischen Rechts; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977
- WANGEMANN WANGEMANN, Julius: Der Advocatenstand; Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1811
- WEINRICH WEINRICH, Alfred von: Zur Reform der deutschen Rechtsanwaltschaft; Trübner, Straßburg, 1891
- WEISSLER WEISSLER, Adolf: Geschichte der Rechtsanwaltschaft; Pfeffer, Leipzig, 1905
- WEISZ WEISZ Ignác: Az ügyvédi rendtartás értelmében gyakorlandó fegyelmi eljárásról In: Jogtudományi Közöny 1875/14. 124–125.
- WOLF WOLF Vilmos: Az ügyvédi rendtartás tervezeteiről. Különlenyomat az Ügyvédek Lapjából; Globus, Budapest, (1906)
- WOLFF WOLFF, Hans Julius: Demosthenes als Advokat. Funktionen und Methoden des Prozeßpraktikers im klassischen Athen; Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1986
- ZACHAR ZACHAR Péter Krisztián: A szakmai önkormányzatok létrejötte és fejlődése 1850–1918. In: GERGELY Jenő (szerk.): Autonómiák Magyarországon 1848–2000 I–III. kötet ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola L'Harmattan Kiadó Budapest, 2005. 115–126.
- ZLINSZKY ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében In: Fejér megyei történeti évkönyv 8. Székesfehérvár, 1974. 7–147.

Források, forráskiadványok rövidítései

1871. tervezet Javaslat az ügyvédi rendtartás tárgyában. Közzéteszi a M. kir. Igazságügy-ministerium. Ráth Mór , Pest, 1871
- 4544/1879. sz. IM. Rend. A m. K. Igazságügyministernek 4544. sz. szabályrendelete, az ügyvédek ellen emelt panaszok elintézésénél, az arra illetékes kir. T.-székek részéről követendő eljárásról. In: Magyarországi Rendeleték Tára. 1879 229–231.
- Advokaten-Ordnung Kaiserliches Patent vom 24. Juli 1852, womit eine Advocaten-Ordnung für Ungarn, Croatien, Slavonien, das Temeser banat und die serbische Woiwodschaft, mit Ausnahme der Militärgrenze, mit der Bestimmung vorgeschrieben wird, dass dieselbe vom 1. Jänner 1853 an in Wirklichkeit zu treten hat.
In: Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1852. Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1852
- BML B. Baranya Megyei Levéltár IX./603. b) A pécsi ügyvédi kamara beligazgatási iratai
- BML F. Baranya Megyei Levéltár IX./603. c) A pécsi ügyvédi kamara fegyelmi iratai
- BML K. Baranya Megyei Levéltár IX./603. a) A pécsi ügyvédi kamara közgyűlési iratai
- BÜCHLER BÜCHLER Dávid (szerk.): Az ügyvédi rendtartás és az ügyvédi gyám- és nyugdíjtörvények mai érvényükben, kiegészítve a felső bírósági határozatokkal. Danubia, Budapest, 1926
- BÜE Évkönyv 1869–70 SIEGMUND Vilmos (szerk.): A budapesti ügyvédi-egylet évkönyve 1869. és 1870. évre. Budapesti Ügyvédi Egylet, Pest, 1870 Rudnyánszky A. nyomdájából
- BÜE Évkönyv 1870 SIEGMUND Vilmos (szerk.): A budapesti ügyvédi-egylet évkönyve 1870. évre. Budapesti Ügyvédi Egylet, Pest, 1871 Rudnyánszky A. nyomdájából
- BÜE Évkönyv 1871 SIEGMUND Vilmos (szerk.): A budapesti ügyvédi-egylet évkönyve 1871. évre. Budapesti Ügyvédi Egylet, Pest, 1872 Kertész József nyomdájából
- BÜK KGYJ A Budapesti Ügyvédi Kamara Közgyűlésének jegyzőkönyvei 1875–1902. (sorrendben a jegyzőkönyvek eredeti példányai bekötve) Budapesti Ügyvédi Kamara Irattára (nincs jelölés)
- BÜK ÜR A Budapesti Ügyvédi Kamara Ügyrendje (Budapest, 1875. október 30.) In: GERGELY Jenő (szerk.): Autonómiák Magyarországon 1848–2000 I. kötet ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005 560–568.
- CS II. KOLOSVÁRI Sándor – ÓVÁRI Kelemen (szerk.): A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. II. kötet I. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890

DM	KITONICH, Joannes: Directio Methodica Processvs Iudiciarii Iuris Consuetudinarii, Inclyti Regni Hungariae (ford.: KASZONI Janos: Rövid igazgatás a' nemes Magyar Orszagnak es hozzá tartozó Részeknek szokott törvény folyasírol 1650)
FN II.	MASZÁK Hugó (szerk.): Az 1872-ik évi szeptember hó 1-jére kihirdetett országgyűlés főrendi házának naplója. II. kötet Pesti Könyvnyomda Részvény-Társulat, Buda, 1874
FN III.	MASZÁK Hugó (szerk.): Az 1872-ik évi szeptember hó 1-jére kihirdetett országgyűlés főrendi házának naplója. III. kötet Pesti Könyvnyomda Részvény-Társulat, Buda, 1875
HK	Magyar Törvénytár. Werbőczy István Hármaskönyve. Franklin-Társulat, Budapest, 1897
KN X.	NAGY Iván (szerk.): Az 1872-ik évi september 1-re hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. X. kötet; Magyar Királyi Állami Nyomda Buda, 1874
KN XIII.	NAGY Iván (szerk.): Az 1872-ik évi september 1-re hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIII. kötet; Magyar Királyi Állami Nyomda, Buda, 1874
KÜK ÜR	A Kecskeméti Ügyvédi Kamara Ügyrendje (Kecskemét, 1875. május 8.) In: GERGELY Jenő (szerk.): Autonómiák Magyarországon 1848–2000 I. kötet ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005 545–559.
OBÉ	RÁTH György: Az Országbirói Értekezlet a törvénykezés tárgyában. I. kötet; Landerer és Heckenast, Pest, 1861
PTR	1868: LIV. tc. A polgári törvénykezési rendtartás
PÜE ASZ	A pécsi ügyvédegylet alapszabályai. nyomtatott ifj. Madarász Endrénél, Pécssett, 1872
PÜE ÜR	A pécsi ügyvéd-egylet ügyrendje. ifj. Madarász Endre, Pécs, 1872
PÜK ÜR	A Pécsi Ügyvédi Kamara Ügyrendje. Baranya Megyei Levéltár IX./603. a) A pécsi ügyvédi kamara közgyűlési iratai
ÜRT	1874: XXXIV. tc. Az ügyvédi rendtartásról
ÜRT Indokolás	1874: XXXIV. tc. indokolása, az ügyvédi rendtartás tárgyában Képviselőházi Irományok 1872/75., VI. kötet 220–233., irományszám: 386. (szerk. nélkül) Az ügyvédség szervezete. Az ügyvédség inkompatibilitása. A budapesti ügyvédi körben az ügyvédi rendtartás tervezeteiről folytatott vita. Globus, Budapest, 1907